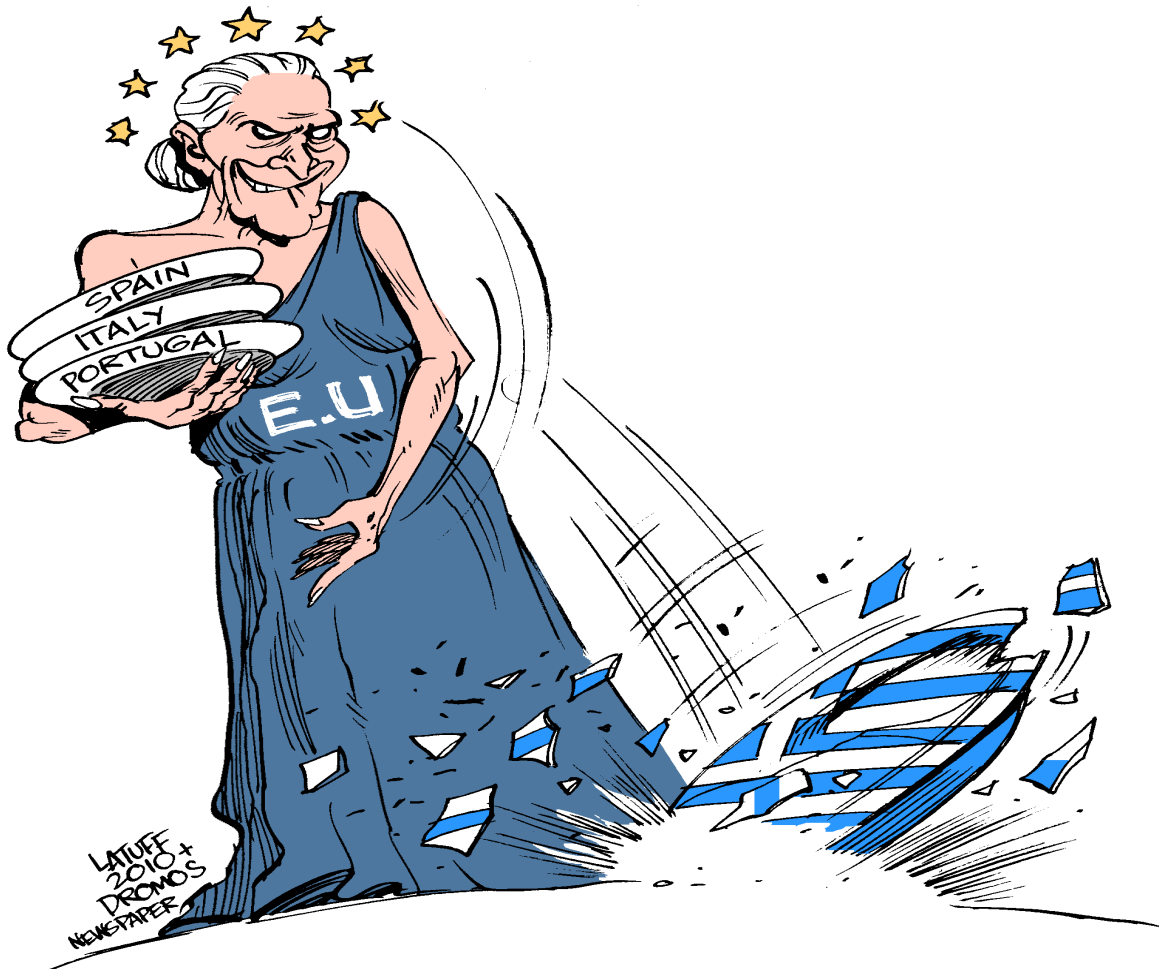

Τεχνολογικό Ίδρυμα Ηπείρου ΣΔΟ

Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση – Η Περίπτωση Κρίσης Δημοσίου
Χρέους της Ελλάδας

ΟΝΟΜ/ΝΥΜΟ: Χαρμπής Παναγιώτης Α.Μ. (13223)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ναζάκης Χαρίλαος

*Ποιος είδε κράτος λιγοστό σ' όλη τη γη μοναδικό
εκατό να εξοδεύει και πενήντα να μαζεύει*

-Γ. Σουρής

Περιεχόμενα:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

- 1.1 Η ΠΡΩΤΗ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΣΤΟ ΚΟΣΜΟ
- 1.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1821 – 1832
- 1.3 ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ 1828 – 1832
- 1.4 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΟΘΩΝΟΣ ΚΑΙ Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ 1832 – 1862
- 1.5 ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ 1880 – 1893
- 1.6 ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1893 – 1912
- 1.7 ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ 1912 – 1922
- 1.8 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ
- 1.9 Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ 1940 – 1949
- 1.10 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1950 – 1967
- 1.11 Η ΚΡΙΣΙΜΟΤΕΡΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ 1967 – 2000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – SUBPRIME CRISIS

- 2.1 ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΕΙΧΕ ΠΡΟΒΛΕΦΘΕΙ Η ΦΟΥΣΚΑ ΤΟΥ 2008 – ΟΙ ΟΙΩΝΟΙ
- 2.2 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ
- 2.3 Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ
- 2.4 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟΞΙΚΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΟΜΟΛΟΓΑ
- 2.5 Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ: ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2008 – LEHMAN BROTHERS
- 2.6 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ 2008

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩ (€)

- 3.1 Ο ΒΕΛΤΙΣΤΟΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ
- 3.2 ΣΥΓΚΛΙΣΗ, ΑΣ ΒΡΟΥΜΕ ΚΑΠΟΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
- 3.3 Η ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
- 3.4 SWAP - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ – ΠΑΡΑΘΥΡΑΚΙΑ
- 3.5 Η ΕΥΡΩΖΩΝΗ ΣΤΗ ΠΡΑΞΗ
- 3.6 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ?

3.7 Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2010

- 4.1 ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΧΙΛΙΕΤΙΑ
- 4.2 ΕΣΟΔΑ Γ.Π.Κ (2000 – 2010)
- 4.3 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ Γ.Π.Κ (2000 – 2010)
- 4.4 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΑ (2000- 2010)
- 4.5 Η ΥΠΕΡΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΟΧΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
- 4.6 Η ΛΕΗΛΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΠΩΣ ΦΘΑΣΑΜΕ ΣΤΑ ΕΛΛΕΙΜΑΤΑ
- 4.7 ΠΡΟΩΡΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ
- 4.8 Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΚΑΥΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΟΔΕΥΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

- 5.1 ΠΑΚΕΤΑ ΜΕΤΡΩΝ ΠΡΟ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ
- 5.2 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ?
- 5.3 ΟΡΟΙ – ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ – ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ
- 5.4 1^ο ΣΥΝΝΗΜΕΝΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ
- 5.5 ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΑΘΗ ΤΟΥ 1^ο ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΑ ΜΝΗΜΟΝΙΑ

- 6.1 ΟΙ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΚΑΙ ΝΕΑ ΜΕΤΡΑ
- 6.2 ΜΝΗΜΟΝΙΟ 2 – 2^ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ
- 6.3 ΤΟ ΚΟΥΡΕΜΑ ΤΟΥ ΧΡΕΟΥΣ – PSI
- 6.4 ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ (ΜΠΔΣ)
- 6.5 ΝΕΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ?
- 6.6 ΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΟΡΙΖΟ – CAPITAL CONTROLS – 3^ο ΜΝΗΜΟΝΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 – Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ

7.1 ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΜΕ ΛΥΠΗΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ – ΜΝΗΜΟΝΙΑ

7.2 Η ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΧΑΛΑΡΩΣΗ (QE) ΩΣ ΜΕΣΟ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

7.3 Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

7.4 ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

7.4.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

7.4.2 ΑΠΟΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

7.4.3 ΑΝΟΙΓΜΑ ΚΛΕΙΣΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

7.4.4 ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΤΑΡΥΘΜΙΣΗ

7.5 ΘΑ ΒΓΕΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩ ?

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Εισαγωγή:

Ψευδαισθήση – Πλάνη των αισθήσεων – Illusion - Hallucination:

Μια εσφαλμένη αντίληψη που δεν έχει καμία σχέση με την πραγματικότητα και δεν οφείλεται σε εξωτερικό ερέθισμα· μια αντίληψη που μοιάζει με όνειρο ή εφιάλη και δεν εκδηλώνεται, ενώ το άτομο είναι σε εγρήγορση. Τυπικά οι ασθενείς βρίσκονται σε εγρήγορση και είναι εκνευρισμένοι. «Δεν μπορούν να διακρίνουν το πραγματικό από το φανταστικό».

Ίσως αυτός θα ήταν ο καλύτερος τίτλος της παρούσας εργασίας και πιθανόν ο κατάλληλος παραλληλισμός με την παγκόσμια οικονομική σκηνή που διαδραματιζόταν έως και το καλοκαίρι του 2007, αποτελώντας μια ουτοπία για τους επίδοξους επενδυτές και συνάμα για τους πολυμήχανους τραπεζίτες, χρηματιστές αλλά και καταξιωμένους οικονομολόγους.

Από το 1929 έως το 2007 πέρασαν 78 χρόνια και η ίδια σκηνή ήρθε στο φως ξανά από κάθε άλλο παρά μακρινό παρελθόν. Μια ακόμη οικονομική κρίση ανεξέλεγκτων πλέον διαστάσεων ήρθε να μας χτυπήσει ξανά την πόρτα της διεθνούς οικονομικής κλίμακας στα μέσα του 2007. Πληθώρα λανθασμένων οικονομικών χειρισμών και εξελίξεων στην παγκόσμια οικονομία με πρωτοστατούσα την αμερικανική κατά τις δεκαετίες 1990-2000 οδήγησαν στην σε πολλούς οικονομικούς κύκλους αναμενόμενη χρηματοοικονομική κρίση των Η.Π.Α του 2007-08, η οποία επεκτάθηκε σαν ντόμινο στη συνέχεια σε πραγματική οικονομική κρίση στις λοιπές ανεπτυγμένες χώρες.

Αναφορικά, η κρίση του 2008 δεν είχε όρια, δεν περιορίστηκε σε κάποια γεωγραφική περιοχή, σε μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, σε έναν επιμέρους τομέα της οικονομίας· ήταν εν ολίγοις μαζική. Η χρηματοπιστωτική κρίση εκδηλώθηκε μετά «το σπάσιμο της φούσκας» που είχε δημιουργηθεί στην αγορά κατοικιών και παράλληλα στεγαστικών δανείων μεγάλης μόχλευσης και χαμηλής πιστοληπτικής διαβάθμισης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στην συνέχεια, ακολούθησαν οι αγορές που διαπραγματεύονταν προϊόντα τιτλοποιήσεων στεγαστικών δανείων. Αργότερα ακολούθησαν φούσκες σε αγορές πιο σύνθετων προϊόντων όπως τα CDOs και CDSs.

Η κορύφωση ήρθε τον φθινόπωρο του 2008 με τη πτώχευση της Lehman Brothers και την κατάρρευση μεγάλων τραπεζικών και ασφαλιστικών οργανισμών. Μαζί με το σπάσιμο των φουσκών εξαφανιστήκαν 40τρισ δολάρια από τα χρηματιστήρια της γης. Στις ΗΠΑ μόνο η μεσαία τάξη απώλεσε, εμπιστευόμενη παραδοσιακά τα χρηματιστήρια, 14τρισ δολάρια μόλις σε μερικές μέρες.

Αξίζει να σημειωθεί πως μεταξύ 2007-2008 η Παγκόσμια Οικονομία (World) απώλεσε ρυθμό ανάπτυξης ως προς το ΑΕΠ -2,66%(4,86% - 2,2%), οι Προηγμένες Οικονομίες (advanced countries) -2,48%(2,49% - 0,01%) και η ΗΠΑ ως χώρα αφετηρίας της κρίσης 2,09%(1,78% - (-0,29%)). Φυσικά η έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης είχε αντίκτυπο και στα ποσοστά ανεργίας εργατικού δυναμικού, όπου παγκοσμίως σημειώθηκε αύξηση +0,3%(5,4% - 5,7%), ενώ ταυτοχρόνως είχαμε αύξηση +1,16%(4,62% - 5,78%) στις ΗΠΑ.

Μια κρίση δίχως όρια και σύνορα ήταν θέμα χρόνου να χτυπήσει και την Γηραιά Ήπειρο που ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την αγορά τοξικών ομολόγων στεγαστικών δανείων (CDSs, CDOs).

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση άρχισε να επηρεάζει αρνητικά και την ελληνική οικονομία, ιδίως από τον Οκτώβριο του 2008 και μετά, οπότε η κρίση επιδεινώθηκε δραματικά προκαλώντας σημαντική εξασθένηση της οικονομίας. Όταν το 2008 ξεκινούσε η παγκόσμια ύφεση, η ελληνική οικονομία χαρακτηριζόταν από υψηλό δημόσιο χρέος (117,43%), μεγάλο εμπορικό έλλειμμα, αγκυλωμένες βιομηχανίες, υπερτροφικό δημόσιο τομέα, εκτεταμένη διαφθορά, υψηλά ποσοστά φοροδιαφυγής – φοροαποφυγής, ανισοκατανομή φορολογικών βαρών, υπερτιμημένο νόμισμα, προσδοκίες ανόδου του βιοτικού επιπέδου και μια συμμετοχή στην ζώνη του Ευρώ που βασιζόταν σε ανακριβή στοιχεία.

Η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που για δεκαετίες ακολούθησε η ελληνική οικονομία διόγκωνε συνεχώς το δημόσιο χρέος και τα ελλείματα. Η ένταξη της Ελλάδας «στον σκληρό πυρήνα του Ευρώ» μπορεί ευκολά να χαρακτηριστεί καταστροφική – δολοφονική. Πραγματικά σημεία σύγκλισης με την συνθήκη του Μάαστριχτ δεν υπήρξαν ποτέ, μόνο «μαγειρεμένα νούμερα» και δημιουργική λογιστική (SWAP). Αυτό ήταν το εναρκτήριο λάκτισμα της καταστροφής, διότι πλέον η χώρα είχε πρόσβαση σε ένα ισχυρό νόμισμα, με το οποίο μπορούσε να δανείζεται εν όψει Ολυμπιακών Αγώνων και όχι μόνο με ξέφρενους ρυθμούς, υπερδιπλασιάζοντας έτσι το ήδη τεράστιο δημοσιονομικό κενό.

Αξιός αναφοράς είναι ο ρυθμός ανάπτυξης (μεταβολής ΑΕΠ), όπου μεταξύ 2000-2007 μειώθηκε κατά -0,85% (4,23% - 3,38%) ενώ με την έξαρση της κρίσης το 2008 άγγιξε το -0,44%, συνεχίζοντας τα επόμενα χρόνια πτωτική πορεία. Το έλλειμμα μεταξύ 2000-08 αυξήθηκε κατά +6,11% ενώ το δημόσιο χρέος +6,21% για την ίδια περίοδο. Επίσης αξιόλογο είναι το γεγονός ότι από το 2008 μας ανήκει η 2^η θέση παγκοσμίως στις χώρες του ΟΟΣΑ ως προς το υψηλότερο χρέος, ενώ την 1^η θέση καταλαμβάνει η Ιαπωνία.

Οι εξελίξεις του 2008 έδειχναν αδιαμφισβήτητα ότι η οικονομία επρόκειτο να οδηγηθεί σε επιδείνωση, γεγονός που επιβεβαιώθηκε δραματικά το 2009. Η «χαριστική βολή» ήρθε με την αναθεώρηση – αποκάλυψη των ήδη γνωστών έως τότε δημοσιονομικών στοιχείων. Η ισχύουσα κατάσταση έθεσε δυο μείζονα ζητήματα, πρώτον, ως προς την φερεγγυότητα της ελληνικής στατιστικής

υπηρεσίας για την αξιοπιστία των στατιστικών δεδομένων που κατέγραφε και δεύτερον, με τα πλέον αναθεωρημένα στοιχεία, τα οποία διαμόρφωναν το Έλλειμα του 2008 από -3,7% σε -10,2% και 2009 από -6% σε -15,2%, τα οποία καθιστούσαν το Δημόσιο Χρέος της χώρας μη βιώσιμο (2009: 126,7% του ΑΕΠ). Έτσι, δεδομένων των παραπάνω στοιχείων, η χώρα τέθηκε σε διαδικασία υπερβολικού ελλείματος, συνεχούς επιτήρησης με απόφαση του ECOFIN και υποβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας της από την Standard & Poor's και Fitch από A- σε BBB+ και η Moody's από A1 σε A2.

Δεδομένης της κατάστασης στις αρχές του 2010, ελήφθησαν δημοσιονομικά μέτρα με σκοπό την «Προστασία της Εθνικής Οικονομίας» τα οποία είχαν χαρακτήρα αύξησης των εσοδών και μείωσης των δαπανών. Φυσικά το έλλειμα διογκώθηκε περαιτέρω στο 15,9% του ΑΕΠ για το 1^ο τετράμηνο του 2010, οδηγώντας έτσι την Ελλάδα σε στήριξη από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), όπου από κοινού συγκροτήσαν μηχανισμό στήριξης της χώρας, με σκοπό την χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείματος υπό την μορφή δανείου.

Στις 3 Μαΐου 2010 έγινε η σύναψη του 1^{ου} Συνημμένου Μνημονίου της χώρας, απαρτιζόμενο από τρία μέρη:

1. ΜΟΧΠ - Μνημόνιο Οικονομικής Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής
2. ΣΠΟΠ – Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής
3. ΤΜΣ – Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης

και μέσω του οποίου η χώρα αιτούταν δάνειο συνολικού ύψους 110 δις €.

Φέτος συμπληρώθηκαν 6 χρόνια από την 23^η Απρίλιου του 2010, την ημέρα που ανακοινώθηκε η υπαγωγή της χώρας στον νεότευκτο Μηχανισμό Διάσωσης και το μόνο που έχει αλλάξει είναι πως το Μνημόνιο από 1 έγιναν 3 και το δημόσιο χρέος συνεχώς αυξάνεται, από 146,2% το 2010 σε 181,2% το 2015. Η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα που εισήχθη στην εντατική των μνημονίων. Πιθανότατα θα είναι η τελευταία που θα πάρει εξιτήριο - χωρίς αναγκαστικά να έχει θεραπευθεί.

Η κρίση χρέους που βρίσκεται παγιδευμένη η Ελλάδα εδώ και πέντε χρόνια, δεν προήλθε από μια μοιραία εξέλιξη των πραγμάτων, ώστε να είναι αδύνατον πλέον να αντιμετωπιστεί. Γεννήθηκε και φούντωσε μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες, ενώ ταυτόχρονα συνέτρεξαν τέσσερις συγκεκριμένοι παράγοντες: υπερβολική δημόσια σπατάλη, υπερβολικό εξωτερικό έλλειμα, υπερβολική αναβλητικότητα και υπερβολική ύφεση.

Σήμερα, η χώρα υφίσταται μια πολλαπλή δοκιμασία, από την ανεργία και το κλείσιμο επιχειρήσεων, την υπερ-φορολόγηση και την παρακμή της δημόσιας διοίκησης, έως τη μεταναστευτική πλημμυρίδα και τη δραματική υποβάθμιση της

χώρας στην κοινή γνώμη άλλων χωρών. Όλα όμως έχουν, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, την αφετηρία τους στην οικονομική κατάσταση και την δυνατότητα της Ελλάδας να αποπληρώσει το μεγάλο χρέος της.

Κεφάλαιο 1 - Ιστορική Αναδρομή:

Οι άνθρωποι όλων των εποχών μοιάζουν. Η ιστορία δεν είναι χρήσιμη επειδή διαβάσει κανείς εκεί το παρελθόν, αλλά επειδή διαβάσει το μέλλον. (Jean-Baptiste Say, 1767-1832, Γάλλος οικονομολόγος).

Ένας «ξένος» μελετώντας για την Ελλάδα και συγκεκριμένα για το ελληνικό χρέος μπορεί σίγουρα να φτάσει σε δυο πολύ σημαντικά και σοβαρά ερωτήματα. Πως η χώρα – ο λαός που γέννησε την «Οικονομία» και την «Δημοκρατία» έφτασε ως εδώ; Πως είναι δυνατόν μια χώρα με μια τόσο σημαντική γεωπολιτική σημασία να έχει βρεθεί σε αυτήν την κατάσταση; Είναι δυνατόν μια τέτοια "φυσική επιχείρηση" με τέτοιο ουρανό, γη και θάλασσα να έχει ανάγκη δανεισμού, ο οποίος τελικά θα την καταχρεώσει αντί να προχωρήσει σε μια τέτοια ανάπτυξη, η οποία κυριολεκτικά θα την απογειώσει και όχι μόνο;

Με την μελέτη της ιστορίας της ελληνικής οικονομίας μπορούμε να ερμηνεύσουμε αποτελεσματικότερα, προβλέποντας έτσι και τις τυχόν επερχόμενες εξελίξεις. Αντιμέτωποι με τις σύγχρονες συνθήκες που εμπεριέχουν τον κίνδυνο μιας ενδεχόμενης πτώχευσης και κατάρρευσης της ελληνικής οικονομίας, πρέπει να ξαναφέρουμε στο παρασκήνιο αντίστοιχες πτυχές της οικονομικής ιστορίας του 18^{ου}, 19^{ου} αλλά και 20^{ου} αιώνα της Ελλάδος.

Ιστορικά να αναφέρουμε πως το ελληνικό κράτος έχει χρεοκοπήσει «τέσσερις φορές». Πρώτη φορά ήταν το **1826** όταν η τότε κυβέρνηση Ζαΐμη κήρυξε πτώχευση, έκτοτε την θύρα του ελληνικού κράτους την έχει κρούσει η χρεοκοπία άλλες τρεις φορές, το **1843** επι κυβερνήσεως Μεταξά, το **1893** επι κυβερνήσεως Τρικούπη όπου ειπώθηκε η ιστορική φράση «Κυρίοι, δυστυχώς Επτωχεύσαμεν» και τελευταία το **1932** επι κυβερνήσεως Βενιζέλου. Να αναφέρουμε επίσης πως η Ελλάδα έχει ξεφύγει και γλιτώσει την τελευταία στιγμή από την δύνη μιας ακόμη χρεοκοπίας το έτος 1922.

Με λίγα λόγια μπορούμε να πούμε πως «187 χρόνια τώρα παίζεται η ίδια ταινία αλλά με άλλους πρωταγωνιστές». Από την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους, τα δάνεια και οι πτωχεύσεις της χώρας μας ήταν πάντα το ίδιο πρόβλημα. Όλες τις φορές τα δάνεια και οι πτωχεύσεις οφείλονται σε κακοδιαχείριση και εσφαλμένες επιλογές των κυβερνώντων. Μέσα από την παρακάτω ιστορική αναδρομή θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε γιατί το κράτος συνάπτει συνέχεια νέα δάνεια με σκοπό να αποπληρώσει παλαιά δάνεια. Ακόμη θα μας δοθεί η ευκαιρία να κατανοήσουμε καλύτερα αλλά και επαναφέρουμε στο φως σημαντικές στιγμές και γεγονότα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Τέλος μέσα από αυτά τα σημαντικά γεγονότα θα δούμε την πορεία αλλά και την κατασπατάληση του ελληνικού δημοσίου χρήματος ανά τα χρόνια και της κυβερνήσεις.

1.1 Η πρώτη χρεοκοπία στον κόσμο

Η πρώτη επίσημη χρεοκοπία – πτώχευση στην παγκόσμια ιστορία έγινε στον Ναό της Δήλου το 454 π.χ. Ενώ η περίφημη αθηναϊκή συμμαχία είχε συσταθεί, 13 πόλεις – κράτη προχώρησαν σε δανεισμό από τον Ναό της Δήλου. Οι δέκα όμως εξ' αυτών δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν τα χρέη τους, προχωρώντας λοιπόν στην πρώτη στάση πληρωμών της παγκόσμιας ιστορίας. Δυο από τις δέκα πόλεις, μάλιστα δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν τα χρέη τους ενώ οι οχτώ εξ' αυτών προχώρησαν σε επαναδιαπραγμάτευση του χρέους τους.

Το θέμα είναι πάντως πως πολλά από τα δάνεια τότε χορηγήθηκαν με την σίγουρη πρόβλεψη πως ο οφειλέτης θα αποδειχθεί τελικά ανίκανος να αποπληρώσει τελικά τις υποχρεώσεις του. Μετά την χρεοκοπία αυτή ο Περικλής (βασιλιάς της Αθήνας) μετέφερε το συμμαχικό ταμείο στην Ακρόπολη. Έκτοτε οι αποφάσεις λαμβάνονταν μόνο από την Αθήνα και ο φόρος ορίζονταν από την εκκλησιά του δήμου.

Η Σύγχρονη Οικονομική Ιστορία:

1.2 Οικονομική Περίοδος 1821-1832

Στην δεύτερη εθνοσυνέλευση του Άστρους, το στα σπάργανα Ελληνικό Κράτος καταθέτει τον πρώτο στοιχειώδη προϋπολογισμό, συγκεκριμένα στις 12 Απριλίου 1823. Τα έσοδα φτάνουν μόλις τα 12 εκατ. γρόσια τα οποία προέρχονται από τελωνειακούς δασμούς, εισφορές ντόπιων και φιλελλήνων, λείες, πολεμικά λάφυρα κτλ. Τα έξοδα όμως υπερσκελίζουν και αναθεματίζουν τον πρώτο προϋπολογισμό καθώς ανέρχονται σε 38 εκατ. γρόσια.

Η ανάγκη εξωτερικού δανεισμού ήταν πλέον μονόδρομος. Έτσι στις 2 Ιουνίου 1823, το Εκτελεστικό εξουσιοδότησε τους Ιωάννη Ορλάνδο, Ανδρέα Ζαΐμη και Ανδρέα Λουριώτη να μεταβούν στο Λονδίνο και να συνάψουν δάνειο 4.000.000 ισπανικών ταλλήρων. Το ελληνικό παράδοξο βέβαια εμφανίστηκε ξανά με την επιτροπή να μην έχει χρήματα να ταξιδέψει, τα οποία κάλυψε εν τέλει με δάνειο ο Λόρδος Βύρων.

Στις 9 Φεβρουαρίου 1824 εγκρίθηκε ένα δάνειο 800.000 λιρών με τον οίκο Λόφναν. Το δάνειο είχε τόκο 5%, προμήθεια 3%, ασφάλιστρα 1,5% και περίοδο αποπληρωμής 36 χρόνια. Ως εγγύηση για την αποπληρωμή του δανείου τέθηκαν από ελληνικής πλευράς τα δημόσια κτήματα και όλα τα δημόσια έσοδα. Το δάνειο αμέσως μειώθηκε αφού είχε οριστεί στο 59% του ονομαστικού (472.000 λίρες) και αμέσως μετά αφαιρέθηκαν προμήθειες, χρεολύσια, η προκαταβολή των τόκων δύο ετών συνολικής αξίας 98.000 λιρών, με μόλις 298.000 λίρες να φτάνουν εν τέλει στην Ελλάδα, με την κυβέρνηση Κουντουριώτη να σπαταλά το μεγαλύτερο μέρος του στην εμφύλια διαμάχη, διαψεύδοντας οικτρά τις όποιες ελπίδες υπήρχαν για μια -υποτυπώδη έστω- ανάπτυξη.

Σύντομα έγινε ξεκάθαρο ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να αποπληρώσει το δάνειο και έτσι στις 31 Ιουλίου του 1824 το Βουλευτικό αποφασίζει τη σύναψη και νέου δανείου. Εγκρίθηκε δάνειο ονομαστικής αξίας 2.000.000 λιρών και όπως και στο πρώτο δάνειο, το ποσό να μειώνεται στις 816.000 λίρες, αφού το δάνειο είχε οριστεί στο 55% του ονομαστικού (1.100.000) και από αυτό παρακρατήθηκαν 284.000 λίρες για προκαταβολή τόκων δύο ετών, χρεολύσια, προμήθεια και άλλες δαπάνες. Το δάνειο αυτή τη φορά το διαχειρίστηκαν Άγγλοι τραπεζίτες, οι οποίοι απευθείας αφαίρεσαν 212.000 λίρες για την αναχρηματοδότηση του πρώτου δανείου, 77.000 για την αγορά όπλων και πυροβόλων, από τα οποία ελάχιστα ήρθαν στην Ελλάδα, 160.000 για την παραγγελία 6 ατμοκίνητων πλοίων, από τα οποία μόνο τρία έφθασαν στην Ελλάδα και 155.000 για τη ναυπήγηση δύο φρεγατών στην Νέα Υόρκη, από τις οποίες μόνο μια ήρθε στην Ελλάδα, ενώ η δεύτερη πουλήθηκε για να χρηματοδοτηθεί η πρώτη. Τελικά, στην Ελλάδα έφθασε μόνο το ποσό των 232.558 στερλινών, δηλαδή λιγότερο από εκείνο που έλαβε κατά το πρώτο δάνειο, αν και το δεύτερο είχε συναφθεί σε υπερδιπλάσιο ύψος.

Οι χρηματοοικονομικοί οίκοι του Λονδίνου ονόμασαν αυτά τα περιβόητα δάνεια ως δάνεια ανεξαρτησίας με επαχθείς όρους για τους επαναστατημένους Έλληνες, ωστόσο ένα μόνο μικρό ποσό δαπανήθηκε για τις ανάγκες της Επανάστασης 2.320.558 λίρες. Η κατάσταση αυτή οδηγούσε στην χρεοκοπία, όπου και υλοποιήθηκε το 1826 όπου η κυβέρνηση Ζαΐμη παρέλαβε ταμείο 16 γρόσια ούτε δηλαδή μια λίρα. Θα πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι το χρήμα την περίοδο αυτή κινείται συσσωρευτικά, το δάνειο έχει την έννοια ότι ο οφειλέτης δεν παίρνει ακριβώς χρήματα αλλά δεσμεύεται βάση οικονομικών δανείων, ότι θα εξαρτάται για πάντα από τον δανειστή του. **Να τονίσουμε** πως ακόμα και στην πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας του ελληνικού έθνους, δεν έλλειψαν εκείνοι, που παρουσιάζοντας ψευδή στοιχεία προσπάθησαν να κερδοσκοπήσουν εις βάρος του κράτους και των υπολοίπων. Οι περισσότεροι οπλαρχηγοί – καπετάνιοι του Απελευθερωτικού Αγώνα του 1821-1828 εμφάνιζαν περισσότερους άνδρες για να επωφελούνται επιπλέον μισθούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Ι. Γκούρας, ο οποίος λάμβανε μισθούς 12.000 ανδρών ενώ είχε μόλις 3.006.

1.3 Ιωάννης Καποδίστριας (1828 – 1832)

Ο εμπνευσμένος κυβερνήτης Ι. Καποδίστριας εστίασε στην καθιέρωση νέων οικονομικών θεσμών. Ίδρυσε νομισματοκοπείο στην Αίγινα και καθιέρωσε ως νόμισμα τον φοίνικα που αντικατέστησε το τούρκικο γρόσι. Στράφηκε στην γεωργία και το εμπόριο προκειμένου η Ελλάδα να αποκτήσει δικό της πλούτο. Έδωσε δάνεια στους νησιώτες προκειμένου να προχωρήσουν στην αγορά πλοίων. Κατασκεύασε ναυπηγεία σε Πόρο και Ναύπλιο. Ίδρυσε την γεωργική σχολή στην Τίρυνθα και εμποροδικείο στην Ερμούπολη. Το σπουδαιότερο όμως ήταν που ίδρυσε την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα η οποία καταργήθηκε από την

αντιβασιλεία. Κατέθεσε τον πρώτο ουσιαστικό με προοπτικές υλοποίησης προϋπολογισμό. Δυστυχώς όμως δολοφονήθηκε, ο πρώτος κυβερνήτης που προσπάθησε να οικοδομήσει την αυτοανάπτυξη στην Ελλάδα.

1.4 Η Οικονομία επι βασιλείας Όθωνος και η δεύτερη χρεοκοπία (1832-1862)

Η αντιβασιλεία ουσιαστικά είναι μια συνέχεια της Ευρώπης προκειμένου η Ελλάδα ως γέφυρα από την ανατολή να περάσει από τον τουρκικό ζυγό στο άρμα των Δυτικοευρωπαϊκών χωρών. Αυτός είναι και ο πρώτος στόχος της αντιβασιλείας. Το άλλο είναι ο αστικός τρόπος ανάπτυξης της Ελλάδας (το τέλος αυτού του μοντέλου βιώνουμε σήμερα). Η αντιβασιλεία του Όθωνα δημιούργησε τρία μονοπώλια, ένα από τα οποία ήταν το αλάτι, ως κύρια πηγή εσόδων. Ακόμα σημαντικό γεγονός έχουμε την κατάργηση του φοίνικα ως επίσημο νόμισμα του κράτους και την εισαγωγή ενός νέου νομίσματος, τη δραχμή η υποδιαιρείται σε 100 λεπτά.

Κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα συνάφθηκε δάνειο 60.000.000 γαλλικών φράγκων σε τρεις δόσεις, όπου εγγυήθηκαν οι τρεις μεγάλες δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) καρπώνοντας όμως η καθεμιά το 1/3. Η τρίτη δόση των 20.000.000 γαλ. φράγκων ουδέποτε κατεβλήθει στην Ελλάδα. Καταργήθηκε από την δανειοδότη τράπεζα για την εξυπηρέτηση του δανείου (τοκοχρεολύσια κυρίως). Από τις υπόλοιπες δύο δόσεις 40.000.000 γαλ. φράγκων το 56,8% κατακρατήθηκε στο εξωτερικό, το υπόλοιπο κατά τον Θ. Κολοκοτρώνη "σπαταλήθηκε από την αντιβασιλεία σε έξοδα Βαρβαρικού στρατού. Το δάνειο 60 εκατ. φράγκων αντιστοιχούσε σε 64 εκατ. παλιές δραχμές πιο αναλυτικά στον πίνακα βλέπουμε την πορεία του:

64.000.000 δρχ με τιμή έκδοσης 94%= 57.000.000δρχ	
Κέρδη για τον τραπεζικό (εκδοτικό) οίκο Ρόσκιλντ	4.945.761,60
Τοκοχρεολύσια για 1833-35	7.600.000
Χρέη προς τις μεγάλες δυνάμεις	1.962.407,24
Εξαγορά Αττικής, Ευβοίας, Φθιώτιδας	12.531.238,40
Οδοιπορικά Βαυαρικής Αντιβασιλείας	422.207,20
Οδοιπορικά διοικητικού προσωπικού	163.545,20
Μισθοί αντιβασιλείας	1.409.000
Μεταφορά – λοιπά έξοδα Βαυαρικού στρατού	1.656.703,28
Σύνολο	35.668.141,35

(πηγή: ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. (1994), Το Δημόσιο Χρέος και οι Επιπτώσεις του)

Το έτος 1835 στο δημόσιο ταμείο υπήρχαν 1.800.000 δραχμές και από αυτά τα χρήματα έπρεπε να καλυφθούν οι ελλειμματικοί προϋπολογισμοί των ετών

1833-1835 και η παράλληλη εξυπηρέτηση του δανείου που ήταν 2.700.000 δραχμές. Τελικά η καθαρή πρόσσοδος από το δάνειο για την Ελλάδα ήταν 14,2%. Στο τέλος του 1859 η Ελλάδα έναντι του δανείου χρωστούσε υπερτριπλάσια των όσων λογιστικά είχε επωφεληθεί από το δάνειο. Το έτος 1843 είχαμε την δεύτερη πτώχευση-χρεοκοπία, που είχε σαν απόρροια το κίνημα της 3 Σεπτεμβρίου.

1.5 Οικονομική περίοδος (1880-1893) – Χ. Τρικούπης

Από την δεκαετία του 1860 και μετά η ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας, βιομηχανίας και τραπεζών οδηγούν στην πολιτική αφύπνιση της αστικής τάξης. Τα νέα κοινωνικά στρώματα θα στρατευτούν γύρω από τον Χ. Τρικούπη, ενώ οι παραδοσιακές κοινωνικές κάστες γύρω από τον Δηλιγιάννη.

Ο Τρικούπης αναλαμβάνει πρωθυπουργός το 1881 και παρά τις προσπάθειές του, για τον εξ ορθολογισμό δυσλειτουργίας του κράτους, στην οικονομική του πολιτική υπηρετεί πιστά τις ανάγκες του μεγάλου κεφαλαίου. Την ίδια χρονιά στην Ελλάδα προσαρτάται η Θεσσαλία και η Άρτα.

Το εξωτερικό χρέος μεγαλώνει καθώς πρέπει να καταβληθούν μεγάλες πολεμικές δαπάνες για τον Αγώνα απελευθέρωσης της Ελλάδας. Το 1880 έως το 1890 η χώρα δανείζεται αλόγιστα ενώ αναγκάζεται να εκχωρεί σε δάνεια το 40% με 50% των εσόδων του κράτους. Ο κρατικός προϋπολογισμός είναι μονίμως ελλειμματικός και το ισοζύγιο πληρωμών αρνητικό. Υπάρχει ραγδαία πτώση του κύριου εξαγωγικού προϊόντος της σταφίδας εξαιτίας της ανάκαμψης των Γαλλικών εξαγωγών.

Στράφηκε επίσης στην εσωτερική ανασυγκρότηση της χώρας(σιδηροδρομικό δίκτυο, οδικό δίκτυο, αποξήρανση της Κωπαΐδας, διάνοιξη διώρυγας Κορίνθου και γενικά εκ βιομηχανοποίηση της χώρας). Εν ολίγοις έδωσε έμφαση και προτεραιότητα κυρίως στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα παραγωγής. Λογιστικά έναντι του αστρονομικού χρέους 30.000.000 χρυσών φράγκων προσπάθησε να μειώσει στο 1/3 τον δημόσιο τομέα, αλλά δυστυχώς οδηγηθήκαμε σε στάση πληρωμών. Το 1893 ο Τρικούπης αναφώνησε στη βουλή το ιστορικό "Κύριοι, δυστυχώς, Επτωχέυσαμεν". Μια ακόμα πτώχευση έχει σαν απόρροια την επιβολή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου(ΔΟΕ).

1.6 Διεθνής οικονομικός έλεγχος (1893-1912)

Μετά το θάνατο του Χ. Τρικούπη ακολούθησε ο καταστροφικός ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897. Η κατάσταση για την Ελλάδα γινόταν όλο και πιο συγκεκριμένη εξαιτίας των αντικρουόμενων συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων και των πιέσεων που ασκούσαν οι ομολογιούχοι. Βγήκαμε από τον πόλεμο νικημένοι και ταπεινωμένοι και μας επιβλήθηκε πολεμική αποζημίωση και ΔΟΕ.

Μάλιστα για να εξασφαλιστούν οι δανειστές ότι θα εισπράξουν τα χρήματά τους, επέβαλαν μεταξύ των άλλων και την απευθείας είσπραξη των κερδών από τρία βασικά προϊόντα: το πετρέλαιο, τα σπύρτα και τα τραπουλόχαρτα. Τα οποία διακινούσε μόνο το ελληνικό μονοπώλιο. Η Ελλάδα μέχρι τότε (1824-1897) πήρε 10 εξωτερικά δάνεια συνολικά 770.000.000 γαλ. φράγκων. Κατά μέσο όρο η τιμή έκδοσης κυμάνθηκε στο 72,54% δηλαδή χρεώθηκε 770.000.000 γαλ. φράγκων αλλά παρέλαβε 464.100.000, τα υπόλοιπα ήταν τιμή έκδοσης και άλλα διάφορα έξοδα.

Το 1911 έγινε κάτι το οποίο θα είχε σοβαρότατο αντίκτυπο για την Ελλάδα 100 χρόνια αργότερα. Ήταν η θεσμοθέτηση της μονιμότητας των Δημοσίων Υπάλληλων, την οποία καθιέρωσε ο Ελ. Βενιζέλος με το άρθρο 102 του συντάγματος και αποσκοπούσε στην προστασία της δημοσίας διοίκησης από την συνήθεια του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος, να εκδιώκει τους αντίπαλους για χάρη των «δικών του παιδιών».

1.7 Οι Βαλκανικοί πόλεμοι και η οικονομία της χώρας (1912-1922)

Την περίοδο αυτή συναρμολογήθηκαν 4 εξωτερικά δάνεια συνολικού ύψους 521.000.000 γαλ. φράγκων. Τα δύο πρώτα 176.000.000 γαλ. φράγκων μέχρι το έτος 1910 και το τρίτο και τέταρτο 335.000.000 γ.φ. το έτος 1914. Τα δάνεια αυτά χορηγήθηκαν για την εξυπηρέτηση των ήδη υπαρχόντων δανείων.

Η ελληνική οικονομία διαγράφει ανοδική πορεία ακολουθώντας την διεθνή τάση. Η πορεία όμως φαντάζει οξύμωρο σχήμα αφού για να ανακάμψει η εθνική κυριαρχία είχε ανάγκη κηδεμόνα(χρηματικό).

Το έτος 1912-1913 έγινε ο Α΄ και Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος και ενσωματώθηκαν νέες περιοχές όπως η Ήπειρος, η Μακεδονία και η Θράκη. Ενώ η Ελλάδα είχε λάβει μεγάλη στρατιωτική αποζημίωση, έλαβε οικονομική βοήθεια σε δάνεια που αύξησαν το χρέος της.

Ο νόμος περί ΔΟΕ που τηρείται ευλαβικά επί δύο δεκαετίες "παραβιάζεται" πρώτη φορά το 1920 με την έκδοση 600.000.000 δραχμών που ακολουθούνται από 500.000.000 δραχ. το 1921 και από ακόμα 500.000.000 δραχ. το 1922. Ήταν όλα για τις ανάγκες του πολέμου παρά την ήττα στην Μικρά Ασία(1922) η πτώχευση αποφεύγεται με το πρώτο αναγκαστικό δάνειο που επιβάλλεται από τον Υπουργό Οικονομικών Πρωτοπαπαδάκη, ο οποίος κόβει στη μέση τα χαρτονομίσματα. Κρατά το ένα μέρος στην κυκλοφορία και το άλλο το ανταλλάσσει με τίτλους εσωτερικού δανείου. Στην αποφυγή της πτώχευσης το 1922 συμβάλλει και το δάνειο υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών για τους πρόσφυγες.

1.8 Η περίοδος του μεσοπολέμου (1923-1940)

Η εποχή του μεσοπολέμου ήταν μια περίοδος σταδιακής ανόρθωσης της Ελληνικής Οικονομίας. Αξιοσημείωτο της περιόδου αυτής είναι πως στις 14 Μαΐου 1928 αρχίζει να λειτουργεί η Τράπεζα της Ελλάδος. Από το 1924 μέχρι το 1930 εισέρρευσαν στην Ελλάδα 1.160.000 χρυσά φράγκα, εκ των οποίων το 78% ήταν δάνεια. Το 1924 συνάφθει το προσφυγικό δάνειο ύψους 12.300.000 λιρών Αγγλίας με απεχθείς όρους, τιμή έκδοσης 88%, ονομαστικό επιτόκιο 7% και πραγματικό 8,6%. Το 1925 νέο δάνειο για ύδρευση από την Αμερικάνικη εταιρεία Ulen et Co, με ονομαστικό ποσό 11.000.000 δολαρίων και διάρκεια απόσβεσης 27 χρόνια. Το 1925 επίσης πήραμε το δάνειο των σιδηροδρόμων ύψους 10.500.000 δολάρια με τιμή έκδοσης 92%, ονομαστικό επιτόκιο 8% και πραγματικό 8,69%. Το 1926 "εισβάλλει" το Σουηδικό δάνειο το οποίο αποτέλεσε «την μελανωτέραν κηλίδα» της δανειακής του κράτους πολιτικής. Το 1928 διαφαίνεται το λεγόμενο τριμερές δάνειο. Την περίοδο 1923-1932 το σύνολο των εξωτερικών δανείων ήταν: Ονομαστικό κεφάλαιο 1.015.000.000 χρυσά φράγκα και πραγματικό κεφάλαιο 884.500.000 χρυσά φράγκα.

Συνεπώς από το 1821 έως το 1932 το σύνολο του εξωτερικού χρέους ανερχόταν σε 2.883.200.000 χ.φ. και το σύνολο του εσωτερικού χρέους ανερχόταν σε 12.946.400.000 δραχμές. Η κρίση του 1929 δεν γίνεται άμεσα αισθητή στην Ελλάδα, ενώ ο προϋπολογισμός ήταν πλεονασματικός και με καλές προοπτικές για το επόμενο έτος, σύντομα όμως έγινε αντιληπτή και στην ελληνική οικονομία όπου λήφθηκαν έκτακτα οικονομικά μέτρα και αυξήθηκε η φορολογία (εδώ βλέπουμε πως ακόμη και τότε, εν καιρό ύφεσης η αύξηση της φορολογίας, θεωρούταν ως σωτήρια ένεση κατά της ύφεσης, λογικά για αύξηση των δημοσίων εσόδων, φυσικά όμως όλο αυτό είναι μια λανθασμένη κίνηση). Εν τούτης το 1930 η μείωση του μεταναστευτικού εμβάσματος συμπιέζει τους άδηλους πόρους, βασική συνιστώσα της ελληνικής οικονομίας και η πτώση των τιμών στον πρωτογενή τομέα συνοδεύει την μείωση των εξαγωγών το 1931. Εν τω μεταξύ το εξωτερικό χρέος διακυβεύει την νομισματική σταθερότητα που μέσα από τον κυκεώνα της διεθνούς οικονομικής ύφεσης απομυζά τα αποθεματικά της Τράπεζας Της Ελλάδος. Το χρέος αντιπροσώπευε το 150% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ). Μέχρι το 1932 είχαμε αποσβέσει 2.380.000.000 χ.φ. δηλαδή 183 δις παραπάνω από αυτά που είχαμε δανειστεί και πάλι χρωστούσαμε 2 δις χρυσά φράγκα. Η πτώχευση ήταν εκ των πραγμάτων και εκ των συμβάντων αναμενόμενη. Η ιστορία του δημόσιου χρέους της Ελλάδας είναι η ιστορία της οικονομικής εξέλιξης.

Εκείνη την περίοδο το 60-70% των εξαγωγών αποτελούσαν η σταφίδα και ο καπνός. Ειδικότερα, η εξαγωγή καπνού ήταν η σημαντικότερη πηγή εσόδων στις εξαγωγές και τη φορολογία. Οι εξαγωγές μειώθηκαν σταθερά από το 1929 μέχρι το 1933. Τα έσοδα από τις εξαγωγές καπνού το 1932 ήταν τα μισά από τα έσοδα το 1929. Λόγω της οικονομικής κρίσης το εμπόριο κάμφθηκε, ενώ η υποτίμηση του νομίσματος και η χαμηλή αγοραστική δύναμη παρέσυρε τη

βιομηχανία και τη ναυτιλία.

Τον Αύγουστο του 1936 η δικτατορία του Ι. Μεταξά εδραιώθηκε και με την συγκατάθεση του «παλατιού». Στόχος αυτής της κυβέρνησης ήταν η επίτευξη της στρατοκρατικής Σπάρτης. Ο Ι. Μεταξάς προσπαθώντας να κατευνάσει τον λαό προώθησε κάποια φιλολαϊκά μετρά, ίδρυσε το ΙΚΑ, θέσπισε την μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, θέσπισε το οκτάωρο εργασίας και κάποιες βελτιώσεις στο εργασιακό περιβάλλον, ενώ επένδυσε στην άμυνα της χώρας. Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου μπορεί να θεωρηθεί ευνοϊκή αφού την περίοδο 1936-1938 ιδρύθηκαν 567 εργοστάσια, δίνοντας έτσι εργασία σε πολλές οικογένειες.

1.9 Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος – ελληνικός εμφύλιος (1940-1949):

Στην περίοδο του Β Παγκοσμίου Πολέμου, ένα από τα επακόλουθα της κατοχής ήταν η καταστροφή των παραγωγικών δομών και ο λιμός. Με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, επιβλήθηκαν περιορισμοί στις τραπεζικές συναλλαγές (capital controls).

Χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας στις παραμονές του πολέμου του 1940: **1)** Εθνικό εισόδημα: 60 δις. προπολεμικές δραχμές, **2)** Κατά κεφαλήν εισόδημα: εκτιμάται ότι ανερχόταν στα 61 δολάρια, **3)** Μέσο ημερομίσθιο: δεν ξεπερνούσε τις 50 – 70 δραχμές, **4)** Αγοραστική δύναμη: αναφέρεται ότι για ένα κιλό γάλα ένας εργάτης διέθετε το ένα πέμπτο του εισοδήματός του (ο πληθωρισμός βρισκόταν στα ύψη), **5)** Εμπορικό ισοζύγιο: + 4,2 εκατ. Λίρες, **6)** Σχέση εξαγωγών προς εισαγωγές: το 1939 ήταν στο 74,95%, **7)** Τακτικός προϋπολογισμός: 1938 – 1939 έκλεισε ισοζυγισμένος, **8)** τον Οκτώβριο του 1940 ανέρχονταν σε 13 δις. δραχμές. Φαινόμενα μαζικής ανάληψης καταθέσεων εκδηλώθηκαν τον Αύγουστο του 1939 εξαιτίας της κήρυξης του πολέμου στην Ευρώπη και το Μάιο και τον Ιούνιο του 1940, εξαιτίας του κλίματος αβεβαιότητας που είχαν προκαλέσει οι έντονες πολεμικές προετοιμασίες για τον επικείμενο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το Φεβρουάριο του 1941, η Διοίκηση της ΤτΕ κατόρθωσε, με μια παράτολμη ενέργεια, να φορτώσει το απόθεμα χρυσού που διέθετε σε πλοία του Πολεμικού Ναυτικού, με σκοπό τη μυστική μεταφορά του στο υποκατάστημα του Ηρακλείου Κρήτης. Λίγο πριν από την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα, τον Απρίλιο του 1941, ο Διοικητής της ΤτΕ Κυριάκος Βαρβαρέσος και ο Υποδιοικητής Γεώργιος Μαντζαβίνος εγκατέλειψαν, μαζί με την πολιτική ηγεσία, την πρωτεύουσα με κατεύθυνση την Κρήτη. Στη συνέχεια η Διοίκηση και ο χρυσός μεταφέρθηκαν στο Κάιρο και λίγο αργότερα κρίθηκε σκόπιμη η μεταφορά του αποθέματος χρυσού στην Πραιτόρια. Έτσι, εγγράφηκε υποθήκη για την ανασυγκρότηση της δραχμής στο μέλλον. Τελικά, μετά τον ενδιάμεσο σταθμό του Λονδίνου, το απόθεμα χρυσού επέστρεψε μεταπολεμικά στην Ελλάδα. Σήμερα

τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας φυλάσσονται, σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική, σε περισσότερες της μίας χώρες. Συγκεκριμένα τα ελληνικά αποθέματα βρίσκονται κατά 29% στις ΗΠΑ, κατά 20% στο Ην. Βασίλειο, κατά 4% στην Ελβετία και κατά 47% στην ίδια την Ελλάδα. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η κάλυψη εθνικών αναγκών σε πιθανές έκτακτες περιστάσεις.

Η υποτίμηση της δραχμής ήταν καθημερινή και αισθητή και στις πιο μικρές συναλλαγές. Οι έμποροι προσπαθούσαν να εξαργυρώσουν το χρήμα σε είδος πριν τη δύση του ήλιου, για να προλάβουν την υποτίμηση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της μηδενικής αξίας του νομίσματος είναι ότι ένας καφές κόστιζε 1.000.000 δραχμές(πληθωρισμός), ενώ μια λίρα Αγγλίας ισοδυναμούσε με 7 δις δραχμές. Το τραγελαφικό της υπόθεσης ήταν ότι η χώρα σπαταλούσε για στρατιωτικές δαπάνες, προπολεμικά, 27,5% του ΑΕΠ (Το μεγαλύτερο της Ευρώπης).

Χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας κατά την διάρκεια αλλά και με το τέλος του πολέμου: **1)** Δημοσιονομικό έλλειμμα: 1943-44 έφθασε στα 10 τρις. Δραχμές, **2)** Εθνικό εισόδημα: 23 δις. δραχμές από 63 δις. δραχμές το 1939, **3)** αναφέρεται ότι η μέση τιμή της χρυσής λίρας βρισκόταν στον Οκτώβριο του 1940 στις 1.169 δραχμές και το 1944 έφθασε στις 2.661 δραχμές, **4)** Αξία υλικών ζημιών: Η Διάσκεψη για τις επανορθώσεις που έγινε μεταπολεμικά στο Παρίσι δέχθηκε ότι η αξία των υλικών ζημιών της Ελλάδος από τον πόλεμο έφθασε στα 3.813.407.000 δολάρια. Υπολόγισε επίσης το συνολικό ύψος των ζημιών, των εξόδων Κατοχής και των κυβερνητικών δαπανών κατά το διάστημα του πολέμου και της Κατοχής στο ποσό των 8.451.833.000 δολαρίων.

Η Γερμανική – Ιταλική κατοχή είχε «εκτελέσει εν ψυχρό και δίχως ενδοιασμούς» την ελληνική οικονομία με επανειλημμένες βολές. Χαρακτηριστικό και συνάμα αστείο είναι πως η Γερμανία είχε αναθέσει στην Ελλάδα να κεφαλαιοδοτεί και να συντηρεί τα στρατεύματά της που στάθμευαν και δρούσαν στην ευρύτερη περιοχή της χώρας μας.

Με την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1944), πρώτο μέλημα της χώρας η ανασυγκρότηση της από την κατοχική καταστροφή που είχε φθάσει 33 φορές το εθνικό εισόδημα του 1946.

Ο εμφύλιος πόλεμος όμως έδωσε την «χαρακτηριστική βολή στην Ελλάδα. Οι χρυσές λίρες των Άγγλων έπεφταν νύχτα με αλεξίπτωτα στις μονάδες του ΕΔΕΣ και του ΕΛΑΣ, αλλά ίσα ίσα που φάνηκαν χρήσιμες στο να προλάβουν την εξαθλίωση και την πείνα του λαού, όσες βέβαια από αυτές δεν κατέληξαν στις τσέπες των επιτηδείων. Το τεταμένο πολιτικό και κοινωνικό κλίμα δημιούργησε δύσκολες οικονομικές συνθήκες, λόγω έλλειψης εσωτερικής ασφάλειας και της ένοπλης σύρραξης. Η Ελλάδα εντάχθηκε στο σχέδιο Μάρσαλ, αλλά εξαιτίας του εμφυλίου τα κονδύλια δε μπορούσαν να αποφέρουν οικονομική ανάπτυξη, ενώ ένα μέρος από αυτά χρησιμοποιήθηκε για τις ένοπλες συρράξεις.

Μεταπολεμική Οικονομική Περίοδος:

1.10 Οικονομική περίοδος (1950-1967)

Με το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου έγιναν προσπάθειες από τον διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Ζολώτα για παραγραφή του εξωτερικού χρέους ως συμβολή της Ελλάδας στην νίκη των συμμαχικών δυνάμεων. Οι εκλύσεις επέβησαν άκαρπες.

Έτσι οδηγούμαστε και πάλι στο προ αλλά και μετά-πολεμικό χρέος, που αντιμετωπίζεται με αλλεπάλληλες υποτιμήσεις της δραχμής αφού η στάση της διεθνής κεφαλαιαγοράς είναι αρνητική απέναντί μας. Ο Σπύρος Μαρκεζίνης ως υπουργός συντονισμού αποφάσισε την υποτίμηση της δραχμής κατά 100%, τα οικονομικά μέτρα που πήρε οδήγησαν στην οικονομική ανάπτυξη . Από το 1952-1953 η Ελληνική Οικονομία ορθοποδεί με την βοήθεια του προγράμματος ανοικοδόμησης Marshall(Plan Marshall) επιδιανύοντας μάλιστα επί σειρά ετών πλεονασματικούς προϋπολογισμούς έως το 1967. Μέχρι το 1955 η Ελλάδα είχε συνάψει μόνο τρία εξωτερικά δάνεια, συνολικά 145 εκ. δολάρια.

Το δημόσιο χρέος συντίθεται από το προπολεμικό και το μεταπολεμικό. Το προπολεμικό, μέχρι το 1962 ήταν υπερτριπλάσιο του μεταπολεμικού. Στο προπολεμικό δημόσιο χρέος το 90% καταλάμβανε ο προπολεμικός εξωτερικός δανεισμός. Την περίοδο 1962-1967 οι ελληνικές κυβερνήσεις θα διακανονίσουν το 97% του προπολεμικού εξωτερικού δημόσιου χρέους, το οποίο μαζί με τους τόκους ανερχόταν στα 6,41 δισεκατομμύρια δραχμές.

Και μετά την ρύθμιση προπολεμικών δανείων(1964) το εξωτερικό χρέος έχει σχεδόν εξαλειφθεί. Στην ουσία εξαλειφθεί δεν σημαίνει εξοφληθεί αλλά ότι έχει πέσει στο 20-25% του ΑΕΠ που θεωρείτε κανονική τιμή, σε αριθμούς μάλιστα είναι 6,41 δις δραχμές. Το ίδιο διάστημα έχουμε ένα μεταναστευτικό ρεύμα.

Το 1955-1963 η Ελλάδα ήταν η δεύτερη ταχύτερα αναπτυσσόμενη χώρα στην Ευρώπη με επόμενη τη Δυτική Γερμανία. Μετά το 1955 η ελληνική κυβέρνηση σύναψε 28 εξωτερικά δάνεια, συνολικά 406,4 εκ. δολάρια. Ο μετακατοχικός δανεισμός προήλθε κατά 58,4% από τις ΗΠΑ, κατά 19% από τη Δυτ. Γερμανία και κατά 14,36% από την Αγγλία. Τα υπόλοιπα από διεθνείς οργανισμούς. Για την εξυπηρέτηση του μετακατοχικού εξωτερικού δανεισμού η Ελλάδα κατέβαλε το 128% της δανειακής προσόδου που λογιστικά είχε πάρει .

Τα βασικά υποστηρίγματα της Ελληνικής Οικονομίας στην μεταπολεμική περίοδος ήταν τα λεγόμενα 4 πόδια:

1)Ναυτιλιακό Συνάλλαγμα: η Ελληνική ναυτιλία κατατάσσεται πρώτη στον κόσμο. Έρρεε συνάλλαγμα από τους Έλληνες ναυτικούς.

2)Μεταναστευτικό Συνάλλαγμα: Οι μετανάστες Έλληνες έστελναν τις οικονομίες τους για την ενίσχυση της οικονομίας.

3) Τουριστικό Συνάλλαγμα: Η Ελλάδα άρχισε να αποκτά τουριστική υποδομή και να γίνεται πόλος έλξης χιλιάδων τουριστών.

4) Εξαγωγές αγροτικών προϊόντων: Όπως λάδι, ελιές, σταφίδα κτλ. Η Ελλάδα εκείνη την περίοδο ήταν η δεύτερη χώρα σε ρυθμούς ανάπτυξης στην Ευρώπη μετά από την Ανατολική Γερμανία.

1.11 Η κρισιμότερη οικονομική περίοδος της χώρας (1967-2000)

Η οικονομική περίοδος 1967-2000 θεωρείται η πιο κρίσιμη και συνάμα η καθοριστικότερη για την ελληνική οικονομία. Πολλές κυβερνήσεις αλλάξαν, πολλές διαφορετικές οικονομικές πολιτικές επήλθαν, με σκοπό το Δημόσιο Χρέος της χώρας να διογκωθεί. Στην χρονική αυτή περίοδο η οικονομική ανάπτυξη διατήρησε τις ταχύτητες και τη δυναμική της προηγούμενης περιόδου. Μοχλοί ανάπτυξης αναδεικνύονται ο κατασκευαστικός τομέας (οικοδομή) και οι άδηλοι πόροι (εμβάσματα, τουρισμός, ναυτιλία). Το διάστημα αυτό τα χρέη διευθετούνται με τρόπο εξωλογιστικό (κάτω από το τραπέζι) και η κυβέρνηση των συνταγματαρχών εμφανίζεται με χαμηλά ποσοστά χρέους. Την περίοδο της «Χούντας των Συνταγματαρχών» πολλά δάνεια δοθήκαν ως δανεικά και αγύριστα, σε αγρότες και βιομήχανους, σπαταλώντας έτσι τον χρυσό από την Τράπεζα της Ελλάδος, ο οποίος χρυσός ήταν για χρήση σε περιπτώσεις πολέμου και μεγάλων καταστροφών.

Το 1978-1979 η διεθνής πετρελαϊκή κρίση βρίσκει την Ελλάδα σε περίοδο οικονομικής παραζάλης αλλά καταφέρνει χάρη στους άδηλους πόρους να κλείνει ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών. Στο επίπεδο δημοσιονομικών μεγεθών ο ρυθμός ανάπτυξης επιβραδύνετε, η ανεργία αυξάνεται και ο πληθωρισμός είναι σε υψηλά επίπεδα.

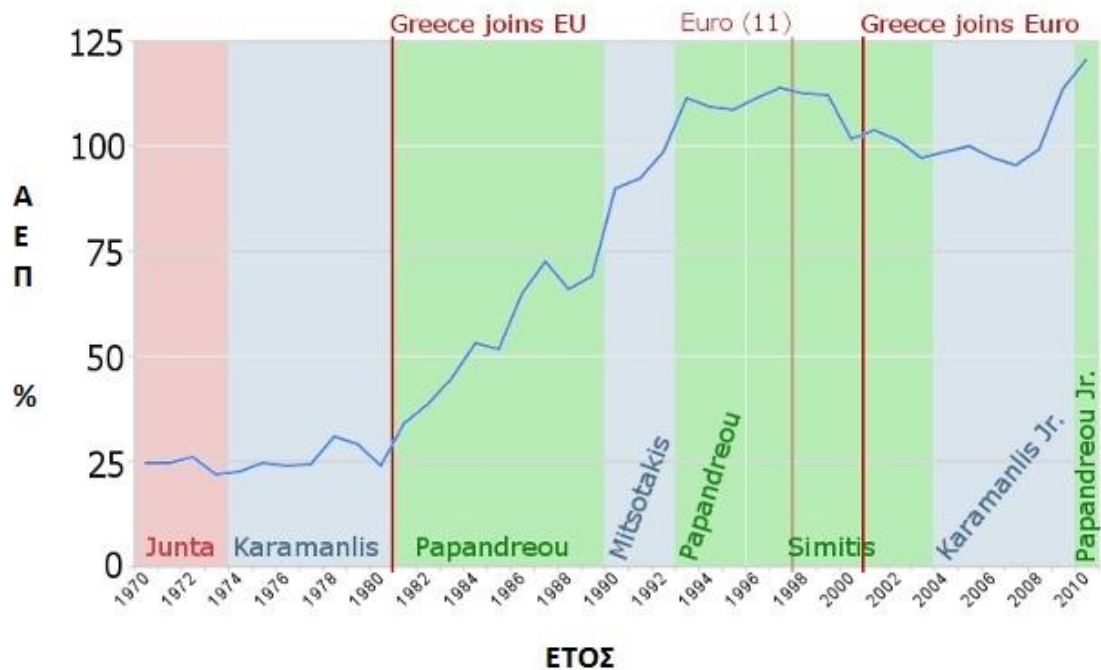
Την περίοδο 1981-1985 η κυβέρνηση του Α. Παπανδρέου προέβη σε μια σειρά εθνικοποιήσεων – κρατικοποιήσεων, των εξής εταιριών – επιχειρήσεων: ΠΥΡΚΑΛ, ΛΑΡΚΟ, ΑΓΕΤ-ΗΡΑΚΛΗΣ, Ελληνική Χαλυβουργία, Ναυπηγεία Σκαρμαγκά, Πειραιϊκή - Πατραϊκή Βιομηχανία αλλά και την πολυεθνική ΕΣΣΟ - Παππός. Αυτό ήταν μια πάρα πολύ καλή αλλά και αξιόλογη κίνηση, ως επιβολή του κράτους στην παραδοσιακή επιχειρηματική ελίτ, από την άλλη όμως δημιουργήθηκαν με αυτόν τον τρόπο κρατικά μονοπώλια σε αυτούς τους τομείς. Βέβαια από το 1981 και μετά με την βοήθεια των μεσογειακών προγραμμάτων το ελληνικό χρέος φτάνει το 25% του ΑΕΠ, φυσικά έως το 1989 το χρέος τώρα φτάνει ποσοστό 61,5% του ΑΕΠ. Την δεκαετία του 1990 το 25% του συνολικού δημόσιου χρέους ήταν εξωτερικό. Οι τρέχουσες δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού και εκείνες για την εξυπηρέτηση των χρεολυσίων ανέρχονταν στο 50% του ΑΕΠ, φτάνοντας το 1993 το 110% του ΑΕΠ. Το 1995 το εξωτερικό χρέος ήταν 5.700.000.000 ή το 22% του ΑΕΠ. Το 1997 το χρέος ήταν πάνω από 120% του ΑΕΠ, ενώ αν συμπεριληφθούν και τα χρέη των δημόσιων επιχειρήσεων

υπέρβαινε το 150% του ΑΕΠ. Φτάνοντας το 2004 το εξωτερικό χρέος διογκώθηκε και έφτασε το δισθεόρατο ύψος των 25 δις ευρώ, ενώ οι τόκοι εξυπηρέτησης του χρέους ήταν 7 δις ευρώ.

Η συνέχεια δεν χρήζει ερμηνείας και ιστορικής τακτοποίησης. Ως γνωστό για άλλη μια φορά η οικονομική πορεία της Ελλάδας, μετά την χαμένη δεκαετία του 1980 χαράζει μια φθίνουσα πορεία ακολουθώντας την καθοδική διακυμαινόμενη πορεία την διεθνούς οικονομίας μέχρι την τελική ύφεση του 2008 όπου η στρόφιγγα του πακτωλού χρήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) άρχισε να στερεύει και να αλλάζει άρδην το κοινωνικοοικονομικοπολιτικό τοπίο της Ελλάδας.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε πως από την αρχή κιόλας φαινόταν η κατάληξη της ελληνικής οικονομίας. Αφού οι συνεχόμενες λανθασμένες κινήσεις και τα συνεχή δάνεια των κυβερνήσεων είχαν προκαθορίσει ήδη την πορεία του ελληνικού χρέους. Υπήρξαν βέβαια πολλές ευκαιρίες να ορθοποδήσει η οικονομία της χώρας, αλλά κανείς βέβαια δεν τις εκμεταλλεύτηκε, είτε από «αγνοία», είτε από «δόλο».

Ως επίλογος της Ιστορικής αυτής Αναδρομής είναι ένας πίνακας – γράφημα. Το παρακάτω γράφημα μας παρουσιάζει αναλυτικά τα έτη, τις εκάστοτε κυβερνήσεις, αλλά και τα ελλείματα των προϋπολογισμών ως προς το ΑΕΠ. Δεν χωράει αμφισβήτηση για την ακαταλληλότητα αυτού του επιλόγου – γραφήματος, αφού μέσα από αυτό θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα την πορεία του χρέους με τεκμηριωμένους αριθμούς.

(πηγή: Capital.gr)

Η ιστορική αυτή αναδρομή δεικνύει ότι όλη αυτή η διακυμαινόμενη πορεία δεν έχει να κάνει αποκλειστικά με το οικονομικό ανάστημα της Ελλάδας, αλλά σχετίζεται με την πολιτική "χάραξη" και ειδικότερα την σώφρονα οικονομική πολιτική όπου και παρουσιάζει διαχρονικό έλλειμμα. Τέλος η παρούσα κρίση είναι παρόμοια με αυτές του παρελθόντος διότι πλέον η οικονομία της χώρας υπόκειται σε ελέγχους από διεθνή οικονομικά λόμπι όπως αυτό της ΟΝΕ και του ΔΝΤ

Κεφάλαιο 2 – Subprime Crisis

Από το καλοκαίρι του 2007, η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει μια βαθιά ύφεση η οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην κρίση ενυπόθηκων δάνειων υψηλού ρίσκου – χαμηλής εξασφάλισης (subprime mortgage loans) των ΗΠΑ και της αγοράς τιτλοποιηθέντων δανείων, δηλαδή ομολόγων που ήταν καλυμμένα με στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου, με επακόλουθο να μετατραπεί ραγδαία σε κρίση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και μεταφέρθηκε στην πραγματική οικονομία με ταχύ ρυθμό. Επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers.

Το 2008, αποδείχθηκε το 1929 της γενιάς μας. Σε αντίθεση με προηγούμενες κρίσεις, όπως το κραχ του 2001 (φούσκα των μετοχών εταιρειών υψηλής τεχνολογίας), την ύφεση του 1991, τη Μαύρη Δευτέρα των παγκόσμιων χρηματιστηρίων (19/10/1987), η κρίση του 2008 δεν είχε όρια. Δεν περιορίστηκε σε κάποια γεωγραφική περιοχή, σε καμία συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, σε έναν επιμέρους τομέα της οικονομίας. Όλες οι προηγούμενες κρίσεις ήταν κατά μια έννοια «τοπικές». Η σημερινή κρίση κρίνεται ιδιαίτερα προβληματική, αφού ξεκίνησε από την χώρα που παράγει το 27% του παγκόσμιου ΑΕΠ (2008).

Μια γενική παραδοχή είναι πως η οικονομία είχε πληγεί από ένα όργιο μόχλευσης όπου η προσοδοθηρία των επενδυτικών τράπεζων μετέτρεψε το χρήμα σε εμπόρευμα, δημιουργώντας έτσι αποσταθεροποιητικές επενδυτικές φούσκες και τεράστια δημόσια χρέη.

Το 2009 η παγκόσμια οικονομία κατέγραψε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης, για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο, καθώς οι περισσότερες προηγμένες οικονομίες εισήλθαν σε βαθιά ύφεση και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στις αναδυόμενες οικονομίες σημείωσε σημαντική επιβράδυνση. Όλες οι χώρες της ζώνης του ευρώ κατέγραψαν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ, ενώ τη μεγαλύτερη ύφεση παρουσίασαν οι περισσότερο ανοικτές οικονομίες, οι οποίες επλήγησαν ιδιαίτερα από τη ραγδαία πτώση του παγκόσμιου εμπορίου (κατά 10,7%) το έτος εκείνο.

Αντίθετα, χώρες με σοβαρές εξωτερικές και εσωτερικές μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες δεν διέθεταν την απαιτούμενη αντοχή και ευελιξία για να αντιμετωπίσουν αυτοδύναμα τις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης και να επωφεληθούν από την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου, που ακολούθησε μετά τη μεγάλη ύφεση του 2009.

Σημαντική υπήρξε η επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών λόγω της κρίσης, εξαιτίας τόσο των μέτρων τα οποία λήφθηκαν από τις κυβερνήσεις για την ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και τη στήριξη του χρηματοπιστωτικού τομέα, ο οποίος επλήγη ιδιαίτερα από τη κρίση, όσο και της

λειτουργίας των αυτόματων δημοσιονομικών σταθεροποιητών. Στις προηγμένες οικονομίες, το δημοσιονομικό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από 3,5% το 2008 σε 8,8% το 2009, υποχωρώντας σε 5,9% το 2012 (στις ΗΠΑ από 7,02% το 2008 αυξήθηκε σε 12,67% το 2009, αλλά μετά μειώθηκε σε 8,3% το 2012, ενώ στη ζώνη του ευρώ από 2,1% το 2008 αυξήθηκε σε 6,4% το 2009 και μετά μειώθηκε σε 3,7% το 2012). Ανάλογη υπήρξε και η πορεία του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ, στις μεν ΗΠΑ από 73,3% το 2008 σε 86,3% το 2009 και 102,7% το 2012, στη δε ζώνη του ευρώ από 70,3% το 2008 σε 80,1% το 2009 και 93,0% το 2012.

Πίνακας 1, Ρυθμός Ανάπτυξης

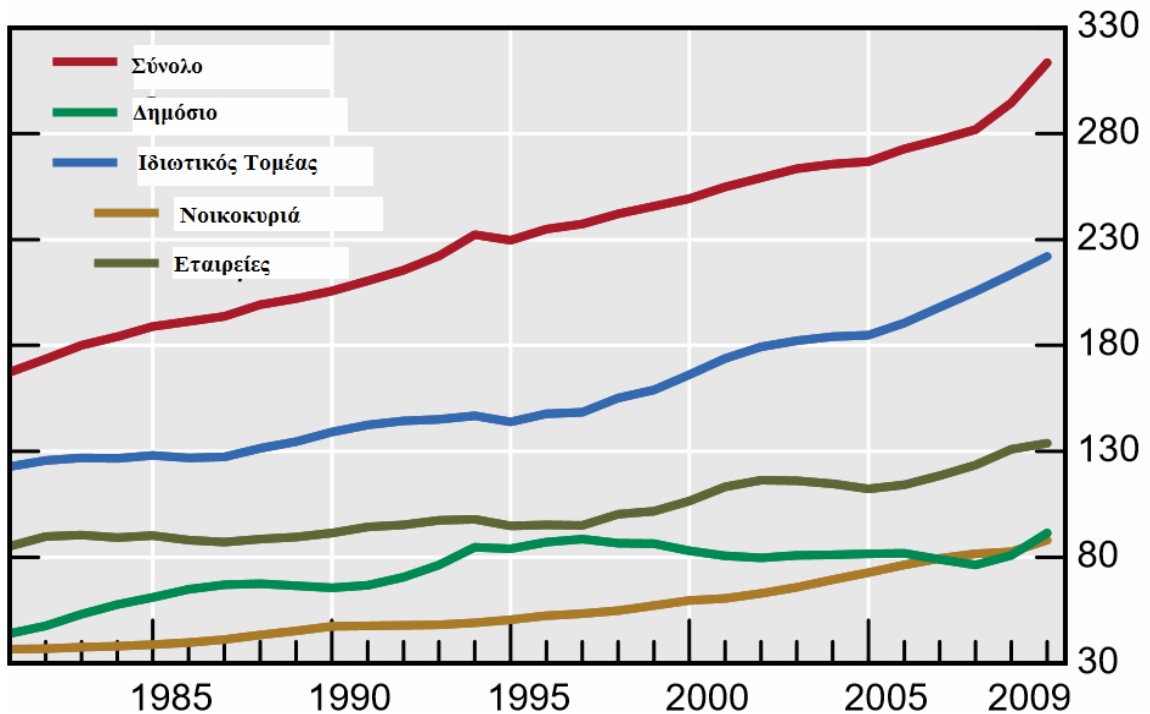
Ρυθμός Ανάπτυξης	Έτος	2006	2007	2008	2009
Παγκόσμια Οικονομία		5,02%	4,86%	2,20%	-0,35%
Προηγμένες Οικονομίες (advanced)		2.94%	2.49%	0.01%	-3.59%
U.S.A		2.67%	1.78%	-0.29%	-2.78%
Ζώνη €		3,30%	3,35%	0,62%	-3,76%
Ελλάδα		5,82%	3,54%	-0,44%	-4,39%
Αναδυόμενες κ αναπτυσσόμενες Οικονομίες (emerging & developing countries)		8.02%	8.31%	5.37%	3.28%

Κορεσμός παγκόσμιου χρέους:

Από το 2002 το συνολικό παγκόσμιο ΑΕΠ αυξήθηκε από 80 σε 210 τρις δολάρια, δηλαδή με ρυθμό 12%, ενώ το παγκόσμιο πραγματικό ΑΕΠ αυξανόταν με ρυθμό 4% ετησίως. Έχουμε φορτωθεί το μεγαλύτερο συλλογικό χρέος που έχει ποτέ συσσωρευθεί σε περίοδο ειρήνης: η διάκριση ανάμεσα στο χρέος του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα αποτελεί απλή λεπτομέρεια. Κυβερνήσεις, νοικοκυριά, τράπεζες και εταιρείες έχουν δανειστεί πάρα πολλά και μεγάλο μέρος του κρατικού χρέους προέκυψε από πτωχεύσεις τραπεζών. Η παράλογη ευφορία εξαπλώθηκε σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Σε προηγούμενες γενιές όταν οι συνολικές πιστώσεις ξεπερνούσαν το 200% του ΑΕΠ, αυτό οφειλόταν

συνήθως σε πολεμικές δαπάνες του κράτους – ο νικητής αποκόμιζε τα λάφυρα, ενώ οι χαμένοι κατά κανόνα κήρυτταν στάση πληρωμών. Το συνολικό χρέος για το 2008 έχει φτάσει στο 315% και βαίνει αυξανόμενο, γεγονός ανήκουστο σε ειρήνης.

Αύξηση συνολικού παγκόσμιου χρέους
Ως % ΑΕΠ

2.1 Πως μπορούσε να είχε προβλεφθεί η φούσκα του 2008 – οι Οίωνοί:

Η ευφορία ήταν παγκόσμια, οι προειδοποιήσεις αγνοήθηκαν. Άξιο αναφοράς είναι το άρθρο στους New York Times από τον Paul Krugman προειδοποιώντας πως ο Alan Greenspan τηρούσε εξαιρετικά χαλαρή στάση απέναντι στο δημοσιονομικό έλλειμμα, στο εμπορικό έλλειμμα και στην επερχόμενη φούσκα των ακινήτων των ΗΠΑ. Σε ότι αφορά τα δημόσια ελλείματα, αξ σημειωθεί ότι οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ από το 2000 και έπειτα θέλησαν να επιτύχουν μειώσεις φόρων με παράλληλη αύξηση των δημοσίων δαπανών, γιγαντώνοντας έτσι το έλλειμμα.

Πίνακας 2, Δημοσιοοικονομικά στοιχεία Η.Π.Α

ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΕΠ σε τρις \$	10.28	10.62	10.97	11.51	12.27	13.09	13.85	14.47	14.71	14.41
Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ %	4.09 %	0.98 %	1.79%	2.81%	3.79%	3.35%	2.67%	1.78%	- 0.29%	- 2.78%
Έλλειμμα ως % ΑΕΠ	0.80	-1.37	-4.73	-5.88	-5.44	-4.15	-2.97	-3.55	-7.02	-12.67
Έσοδα φόρων ως % ΑΕΠ	28.16 %	27.12 %	24.90 %	24.36 %	24.59 %	25.90 %	26.63 %	26.68 %	25.20 %	22.97 %
Δαπάνες ως % ΑΕΠ	33.72 %	35%	36.06 %	36.61 %	36.35 %	36.45 %	36.19 %	36.95 %	39.47 %	42.98 %
Χρέος ως % ΑΕΠ	55,9 %	57,3 %	59,5%	61,3%	62,7%	63,3%	63,9%	64,8%	76%	87,1%
Χρέος νοικοκυριών ως % ΑΕΠ	103.5 %	107.2 %	112.4 %	120.3 %	126.9 %	134.6 %	139.7 %	143.1 %	135.3 %	133.7 %

(πηγή: Ιδιοεργασία, στοιχεία από World Bank)

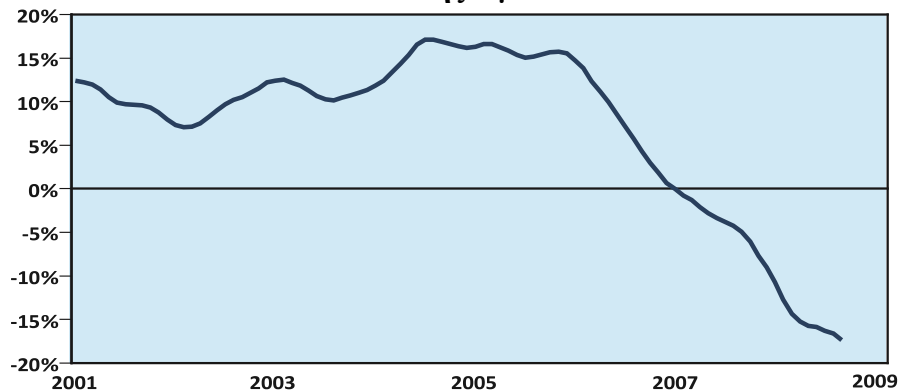
Ο καθένας μπορούσε να αντιληφθεί πολύ πριν το 2008 ότι οι αριθμοί «είχαν ξεφύγει». Στις Ηνωμένες Πολιτείες το χρέος του χρηματοπιστωτικού τομέα είχε εκτοξευθεί από το ήδη αρκετά μεγάλο 22% του Ακαθάριστου Εγχώριου προϊόντος το 1981 στο 198% του ΑΕΠ το 2008. Εν τω μεταξύ τα αμερικάνικα νοικοκυριά έβλεπαν το ποσοστό του χρέους τους να αυξάνεται από 66% του ΑΕΠ το 1997 σε 100%+ ύστερα από μια δεκαετία. Έτσι, το 2008 το συνολικό χρέος των ΗΠΑ (δημόσιο και ιδιωτικό) ξεπέρασε το 211.3%. Πράγματι, η συσσώρευση υπέρμετρου ιδιωτικού και δημοσίου χρέους ήταν εμφανέστατη δια γυμνού οφθαλμού. Μέσα από αυτά τα στατιστικά στοιχεία, γεννάται το εξής ερώτημα: Δεν καταλάβαιναν ότι τόσο χρέος γεννούσε περισσότερους κινδύνους από όσους η οικονομία, ο κόσμος όλος μπορούσε να αντέξει?

2.2 Το Ιστορικό της Χρηματοοικονομικής Κρίσης

Η κρίση ξεκίνησε από την κατάρρευση της αγοράς στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (ΣΔΥΚ-SUBPRIME LOANS) των ΗΠΑ και της αγοράς τιτλοποιηθέντων δανείων, δηλαδή ομολόγων που ήταν καλυμμένα με στεγαστικά

δάνεια υψηλού κινδύνου. Η κρίση αυτή επεκτάθηκε στη συνέχεια στις αγορές ομολόγων και στις δια- τραπεζικές αγορές και εξελίχθηκε τελικά σε βαθιά κρίση εμπιστοσύνης στο χρηματοοικονομικό σύστημα των ΗΠΑ και σε ουσιαστική διατάραξη της ομαλής λειτουργίας του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος . Η αγορά ΣΔΥΚ των ΗΠΑ είχε γνωρίσει εκρηκτική ανάπτυξη στα προηγούμενα 10 έτη υπό την ευνοϊκή επίδραση των ταχέως αυξανόμενων τιμών των ακινήτων και των εξαιρετικά χαμηλών επιτοκίων που επικρατούσαν στις ΗΠΑ και παγκοσμίως από τις αρχές της 10-ετίας του 2000.

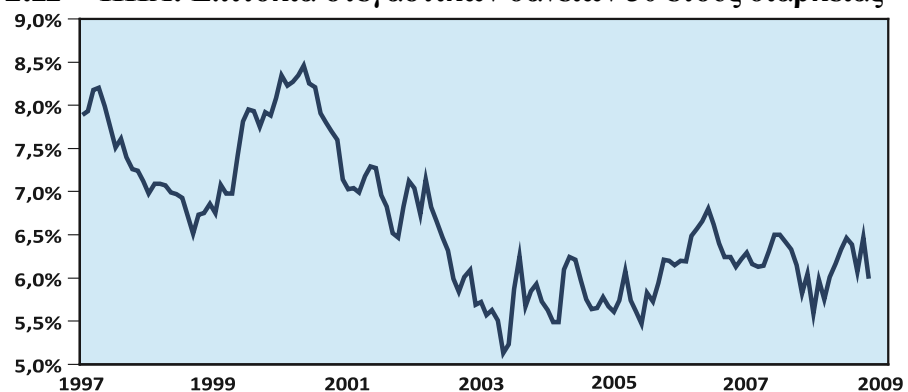
1.Ι ΗΠΑ: Δείκτης τιμών κατοικιών.

(πηγή: Standard & Poor's)

«Όταν επικρατούν οικονομικές συνθήκες φούσκας, υπάρχει μια έντονη τάση να περιγράφονται οι αυξήσεις των τιμών των ακινήτων με αβασάνιστα θετικό τρόπο. Για παράδειγμα, η επαναφορά της ανοδικής τάσης στις τιμές των ακινήτων χαρακτηρίζεται ανάκαμψη ή αναζωογόνηση της αγοράς, ακόμη και όταν οι αυξήσεις αυτές ανεβάζουν το κόστος μιας μεσαίας κατοικίας πολύ πάνω από όσα αντέχει να πληρώσει ο κόσμος με βάση τους κατά τόπους μισθούς – δημιουργούν δηλαδή, ιδιοκτησίες-φούσκες.»

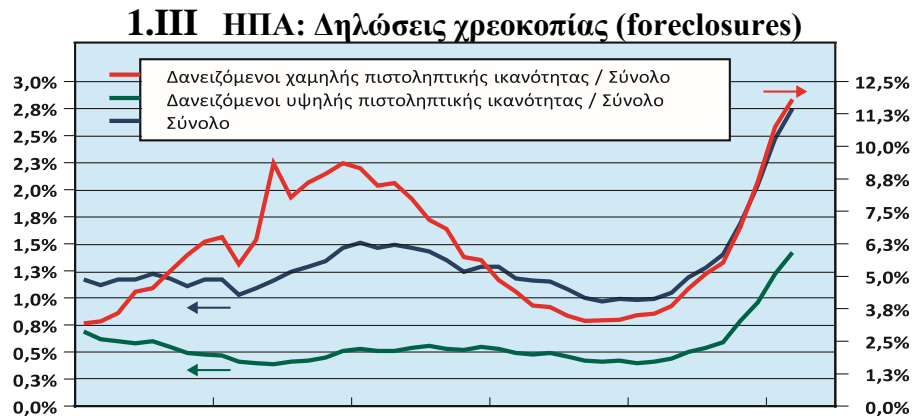
1.ΙΙ ΗΠΑ: Επιτόκια στεγαστικών δανείων 30 ετούς διάρκειας

(πηγή: Bloomberg)

Η αντίστροφη μέτρηση για την εκδήλωση της κρίσεως ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2006 με την άνοδο των επιτοκίων από την FED, την Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ, που οδήγησε σε ένα σχετικά υψηλό επίπεδο επιτοκίων στις αρχές του 2007 (από 1% τον Ιούνιο του 2004 σε 5,25% τον Αύγουστο του 2006). Η εξέλιξη αυτή

συνέβαλε στην αντιστροφή της ανοδικής πορείας των τιμών των ακινήτων από τις αρχές του 2007. Την ίδια περίοδο πολλά δάνεια άρχισαν να εισέρχονται στην περίοδο του υψηλότερου επιτοκίου μετά την περίοδο του επιτοκίου χαμηλής εκκινήσεως, με συνέπεια τη διόγκωση των μη εξυπηρετούμενων δόσεων των ΣΔΥΚ και τη συνακόλουθη απότομη αύξηση των κατασχέσεων κατοικιών.

(Πηγή: Bloomberg)

Οι χρεοκοπίες αυξήθηκαν λόγω της πτώσεως των τιμών των ακινήτων σε επίπεδα χαμηλότερα από την αξία των δανείων. Η αύξηση των κατασχέσεων και η προσπάθεια πωλήσεως των ακινήτων από τις τράπεζες συνέβαλε σε περαιτέρω αύξηση της προσφοράς ακινήτων στην αγορά, ενώ η ζήτηση είχε περιορισθεί λόγω του αυξημένου κόστους του χρήματος και της αναβολής των αγορών από τους αγοραστές για αγορά σε χαμηλότερες τιμές. Έτσι, η πτωτική πορεία των τιμών των ακινήτων έλαβε τη μορφή φαύλου κύκλου, ενισχυόμενη και από την επιβράδυνση της αναπτύξεως της οικονομίας των ΗΠΑ.

2.3 Η εκδήλωση και η πρώτη φάση της κρίσεως:

Η αγορά στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου αναπτύχθηκε κυρίως στις ΗΠΑ αρχικά από χρηματοοικονομικά ιδρύματα (XI) εξειδικευμένα στην παροχή στεγαστικών δανείων. Στη συνέχεια, στην αγορά αυτή εισήλθαν και πολλές εμπορικές τράπεζες. Για ανταγωνιστικούς λόγους μεταξύ τραπεζών τα δάνεια άρχισαν να δίδονται με υποθήκη ή προσημείωση επί της κατοικίας σε ομάδες του πληθυσμού που επιβαρύνονταν με δυσμενή δανειακή ιστορία ή άλλα χαρακτηριστικά που επιφέρουν απόρριψη των αιτήσεών τους για στεγαστικό δάνειο. Οι δανειζόμενοι της κατηγορίας αυτής έχουν σχετικά μεγαλύτερη πιθανότητα να περιέλθουν στο μέλλον σε αδυναμία εξυπηρετήσεως των δανείων τους ή σε καθυστερήσεις πληρωμής δόσεων ή σε τελική χρεοκοπία. Ο υψηλός κίνδυνος αθετήσεως πληρωμών των δανείων καλύπτεται: **α)** με εξασφάλιση χαμηλότερου ποσοστού της αξίας του δανείου ως προς την αξία της κατοικίας στην οποία έχει εγγραφεί η προσημείωση ή η υποθήκη, **β)** με ακριβή εκτίμηση

και τιμολόγηση του πιστωτικού κινδύνου, γ) με διαπίστωση ότι ο δανειζόμενος, παρά την προηγούμενη μη ικανοποιητική πιστωτική του ιστορία, μπορεί τώρα να εξυπηρετήσει και να ξεπληρώσει τελικά το δάνειο, δ) με τιτλοποίηση των σχετικών απαιτήσεων των ΧΙ από ΣΔΥΚ ή κάλυψη του συνεπαγόμενου πιστωτικού κινδύνου με πιστωτικά παράγωγα.

Οι βασικές αιτίες για τις οποίες η αγορά ΣΔΥΚ των ΗΠΑ περιήλθε σε βαθιά κρίση, με μεγάλη αύξηση του ποσοστού των κατοικιών που έχουν κατασχεθεί από τους δανειστές και εκείνων των οποίων οι δανειζόμενοι καθυστερούν για μεγάλες περιόδους στις πληρωμές των τοκοχρεωλυτικών δόσεων των δανείων, συνοψίζονται στα ακόλουθα: **(α)** Στην αύξηση του λόγου του δανείου προς την αξία της κατοικίας των ΣΔΥΚ κοντά στο 100% τα τελευταία έτη, από 60%-70% που ήταν αρχικώς, λόγω του ανταγωνισμού που είχε αναπτυχθεί στη συγκεκριμένη αγορά και υπό την επίδραση και των συνεχώς αυξανόμενων τιμών των ακινήτων τα προηγούμενα 40 έτη. **(β)** Στην ανεπαρκή εκτίμηση και τιμολόγηση του υπάρχοντος πιστωτικού κινδύνου, με αποτέλεσμα τα περιθώρια των επιτοκίων των ΣΔΥΚ από τα αντίστοιχα των κανονικών στεγαστικών δανείων να έχουν μειωθεί σημαντικά. **(γ)** Στην παρεμβολή πρακτορείων παροχής ΣΔΥΚ έναντι προμήθειας με συνέπεια την πλημμελή εξέταση της πιστωτικής επάρκειας των δανειζόμενων. **(δ)** Στην πρακτική της προσφοράς χαμηλού επιτοκίου στα πρώτα έτη του δανείου για προσέλκυση πελατών και μεγάλης αυξήσεως του επιτοκίου αργότερα (κυμαινόμενο), με ανεπαρκή εκτίμηση της δυνατότητας των δανειζόμενων να εξυπηρετήσουν το δάνειο, ιδιαιτέρως σε περιόδους αυξανόμενων επιτοκίων και πτωτικών τιμών των ακινήτων. **(ε) Στην εκτίμηση των ΧΙ στο ότι η τιτλοποίηση και τα πιστωτικά παράγωγά τους παρείχαν πλήρη απαλλαγή από τον πιστωτικό κίνδυνο. Η εκτίμηση αυτή δεν επιβεβαιώθηκε από τις εξελίξεις.** Οι τιτλοποιήσεις έδωσαν όμως την δυνατότητα στις τράπεζες να αποκτούν ρευστότητα για νέα δάνεια.

Με τον τρόπο αυτό, η κρίση στην αγορά ΣΔΥΚ συνέβαλε στην ταχεία απόσυρση των επενδυτών αρχικώς από τις αγορές ομολόγων που ήταν καλυμμένα με ΣΔΥΚ και στην κατακόρυφη πτώση της αξίας αυτών των ομολόγων. Μάλιστα, η πτώση της αγοραίας αξίας των ομολόγων που ήταν καλυμμένα με ΣΔΥΚ ήταν συνήθως πολύ μεγαλύτερη από την πτώση της αξίας του πακέτου των ΣΔΥΚ που είχε χρησιμοποιηθεί για την κάλυψή τους. Επιπλέον, οι επενδυτές άρχισαν γρήγορα να ρευστοποιούν τις επενδύσεις τους και στις αγορές ομολόγων που ήταν καλυμμένες αφενός με ομόλογα καλυμμένα με στεγαστικά δάνεια και αφετέρου με ΣΔΥΚ καλυμμένα με πιστωτικά παράγωγα.

Εξαιτίας των παραπάνω, η χρηματοδότηση των τραπεζών και των επιχειρήσεων, τόσο μέσω των τιτλοποιήσεων όσο και μέσω της αγοράς επιχειρηματικών ομολόγων και γραμματίων, άρχισε να καθίσταται ιδιαιτέρως προβληματική με την πάροδο του χρόνου. Επιπλέον, η μεγάλη υποτίμηση της αξίας των διαφόρων κατηγοριών καλυμμένων και σύνθετων ομολόγων είχε ως αποτέλεσμα τη δραματική υποτίμηση του ενεργητικού και την αύξηση των ζημιών των τραπεζών

παγκοσμίως που είχαν επενδύσει εκτεταμένα στα ομόλογα αυτά και άμεσα σε ΣΔΥΚ των ΗΠΑ. Οι κατηγορίες αυτές των υποτιμημένων μη-ρευστοποιήσιμων και επισφαλών στοιχείων ενεργητικού ονομάστηκαν από την αγορά **«τοξικά περιουσιακά στοιχεία-ομόλογα»**, δηλαδή στοιχεία που συνεπάγονται σημαντικές ζημιές στα ΧΙ που τα κατέχουν.

Ο βαθμός στον οποίο το ενεργητικό των ΧΙ διεθνώς συμπεριελάμβανε υποτιμημένα στοιχεία ενεργητικού (ΥΣΕ) ήταν γενικά άγνωστος στα αρχικά στάδια της κρίσεως και παραμένει ερωτηματικό έως σήμερα. Η αβεβαιότητα αυτή, λόγω της απουσίας της αναγκαίας διαφάνειας, λειτούργησε ως μηχανισμός σταδιακής απώλειας της εμπιστοσύνης μεταξύ των ΧΙ, τα οποία άρχισαν να επιλέγουν με πολύ πιο αυστηρό τρόπο τους αντισυμβαλλόμενους τους στη διαπραγματική και τις άλλες αγορές τραπεζικών χρηματοοικονομικών μέσων. Αυτό οδήγησε σε σοβαρή δυσλειτουργία των διαπραγματικών αγορών και σε μεγάλη αύξηση των περιθωρίων των διαπραγματικών επιτοκίων από τα αντίστοιχα επιτόκια των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου στις ΗΠΑ και τη Ζώνη του Ευρώ, και από τα επιτόκια παρεμβάσεως των Κεντρικών Τραπεζών. Επίσης, το κόστος χρηματοδότησεως των τραπεζών στις αγορές επιχειρηματικών ομολόγων αυξήθηκε σημαντικά, ενώ οι τράπεζες που θεωρούντο βεβαρυμμένες σε μεγάλο βαθμό με «τοξικά» στοιχεία ενεργητικού δεν είχαν ουσιαστικά καμία δυνατότητα αναχρηματοδότησεως των υποχρεώσεών τους σε αυτές τις αγορές.

2.4 Τι είναι «τοξικά περιουσιακά στοιχεία-ομόλογα»:

Τα τοξικά ομόλογα είναι συμβόλαια. Όποιος τα αγοράζει, αγοράζει ένα σύνθετο χρέος. Πάρα πολλοί έχουν συνεισφέρει σε αυτό το χρέος, το οποίο θα το εισπράξει με τόκους ο αγοραστής του τοξικού ομολόγου. Το πρόβλημα και ο λόγος για τον οποίο ονομάζεται τοξικό, είναι ότι εμπεριέχει πολλές διαφορετικές φέτες, διαφορετικά χρέη, με διαφορετικούς τόκους και διαφορετικά ρίσκα. Αυτός που το αγοράζει, ποτέ δεν μπορεί να ξέρει πως κατανέμονται όλα αυτά τα χρέη και οι τόκοι και τα ρίσκα μεταξύ διαφορετικών ανθρώπων που θα κληθούν να καταβάλουν το ποσό που ο επενδυτής θα πάρει με την λήξη αυτού του ομολόγου. Το αποτέλεσμα είναι ότι αγοράζεις κάτι που ποτέ δεν ξέρεις τι περιέχει. Και ο μόνος λόγος για τον οποίο το αγοράζεις είναι επειδή έχει δημιουργηθεί μια «φούσκα», επειδή αυτός που το αγόρασε πριν το αγοράσεις εσύ το αγόρασε πολύ λιγότερο από ότι σου το πούλησε. Και ελπίζεις ότι θα καταφέρεις να κάνεις και εσύ το ίδιο αργότερα.

«Φούσκα» στην αγορά ενός πραγματικού η χρηματοοικονομικού κεφαλαιακού αγαθού είναι μια κατάσταση όπου η τιμή του αγαθού αυτού δεν εξηγείται από ορθολογικές οικονομικές δυνάμεις. Αν και οι οικονομολόγοι δεν μπορούν να προβλέψουν πότε σπάει μια φούσκα, είναι νομοτελειακό, ότι όλες οι φούσκες κάποτε σπάνε.

Το αποτέλεσμα είναι ότι όταν αγοράζουμε πράγματα τα οποία δεν ξέρουμε τι περιέχουν, στην βάση της δυναμικής μιας φούσκας, όταν η φούσκα σκάει, υπάρχουν πάρα πολλά δάκρυα τα οποία δημιουργούν ποταμούς, που τελικά μπορεί να πνίξουν μια ολόκληρη οικονομία.

Με την έξαρση της κρίσης του 2008, όλοι μας μάθαμε για πρώτη φορά τι σημαίνει τοξικά ομόλογα. Η πιο κοινή μορφή των λεγομένων δομικών χρηματοπιστωτικών οχημάτων/παραγώγων είναι τα CDOs και CDSs και είναι αυτά ουσιαστικά που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση. Φυσικά, υπάρχουν πολλά άλλα είδη παρόμοιων τοξικών χρεογράφων τα οποία δεν αναφέρουμε στην παρούσα εργασία, καθώς δεν έχει μεγάλη σημασία.

CDOs, Collateralized debt obligations: σημαίνει εγγυημένο χρεωστικό ομόλογο. Είναι απαιτήσεις πληρωμών που προέρχονται από ένα σύνολο ή σύνολα τραπεζικών ενεργητικών. Αυτά τα ενεργητικά που ονομάζονται εγγύηση βρίσκονται στην κατοχή μιας λογιστικής οντότητας που δημιουργείται για το σκοπό αυτό συχνά ονομάζεται όχημα ή εταιρία ειδικού σκοπού και οι επενδυτές αγοράζουν τις εκροές ρευστού που πηγάζουν από τα παραπάνω ενεργητικά. Είναι ένα ομόλογο του οποίου η αποπληρωμή είναι εγγυημένη (collateralised) με βάση μια δεξαμενή από περιουσιακά στοιχεία όπως εταιρικά ομόλογα και ιδιαίτερα στεγαστικά ομόλογα ασφαλισμένα με υποθήκη ή στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου (subprime mortgage loans), άλλα απλά και μοχλευμένα δάνεια ή άλλα χρεόγραφα. Τα CDOs διακρίνονται σε πολλά τμήματα (tranches) που έχουν διαφορετική πιστοληπτική διαβάθμιση **1)senior tranches,2) junior tranches,3) equity tranches.** Ορισμένα από αυτά, όπως τα ασφαλισμένα από στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου ενέχουν μεγάλο κίνδυνο και η μη αποπληρωμή τους μπορεί να οδηγήσει ενίοτε σε μερική αποσταθεροποίηση τις αγορές. Το 2006, στην αγορά των ΗΠΑ εκδόθηκαν CDOs συνολικής αξίας 503 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

CDSs, Credit Default Swaps: είναι συμβόλαια ανταλλαγής αθέτησης πιστωτικού κινδύνου (ασφάλεια). Επιτρέπουν στους συμβαλλομένους είτε να αντισταθμίσουν τον κίνδυνο αθέτησης πληρωμών που ενέχει μια υποκείμενη αξία (κρατικό ή εταιρικό ομόλογο) ή να κάνουν αυτό τον κίνδυνο αντικείμενο εμπορίας, στοχεύοντας στο κέρδος από την αγορά και πώλησή του. Η εν λόγω αγορά λειτουργεί χωρίς καμία εποπτεία και με ελάχιστη διαφάνεια. Σε περίπτωση που υπάρχει η υπόνοια ή η εκτίμηση ότι ο εκδότης του ομολόγου θα δυσκολευτεί να το αποπληρώσει, τότε η τιμή του αντίστοιχου ασφαλίστρου (CDS) ανεβαίνει. Το 2007, η ονομαστική αξία των CDS είχε φθάσει τα 58 τρις δολάρια. Αυτό το ποσό μπορεί να συγκριθεί με την ονομαστική τιμή του χρέους, που ήταν την ίδια περίοδο 80 τρις δολάρια παγκοσμίως. Σε απόλυτα νούμερα, το μέγεθος της αγοράς των CDS φαίνεται μεγάλο, αλλά δεν είναι το ίδιο μεγάλο εάν το συγκρίνουμε με το σύνολο των παραγώγων προϊόντων που κυκλοφορούν εξωχρηματιστηριακά. Τα CDS παραμένουν ένα μικρό κομμάτι αυτή της εξωχρηματιστηριακής αγοράς (OTC), που υπολογίζεται σε 600 τρις δολάρια.

Μετά την κρίση η ραγδαία ανάπτυξη ανακόπηκε. Στα μέσα του 2009, η αξία των CDS που κυκλοφορούσαν μειώθηκε σε περίπου 30 τρισεκατομμύρια δολάρια, αντανακλώντας σε μεγάλο βαθμό τη συμπίεση της δραστηριότητας. Στο σημείο αυτό χρειάζεται να διευκρινιστεί και να επισημανθεί ότι άλλο η ονομαστική αξία των CDS και άλλος ο πραγματικός κίνδυνος που αναλαμβάνει ο εκδότης των CDS. Σύμφωνα με την Deutsche Bank ο πραγματικός κίνδυνος στην περίπτωση που πληρωθούν όλα τα CDS είναι γύρω στα 3 τρις δολάρια όταν η αγορά του συνόλου των CDS είναι γύρω στα 36 τρις δολάρια.

Παράδειγμα CDO:

Μόλις εγκρινόταν ένα δάνειο για τον κ. «Κώστα», το ποσό αυτό νέου χρέους αμέσως τεμαχιζόταν σε μικροσκοπικά τμήματα. Εάν, π.χ, ο κ. Κώστας είχε δανειστεί 100 χιλιάδες ευρώ και έπρεπε να επιστρέψει 190 χιλιάδες ευρώ σε 10 χρόνια, οι 190 αυτές χιλιάδες μετατρέπονταν σε 19 χιλιάδες «φλοίδες» πολλών ατόμων και επιχειρήσεων – μια του κ. Κώστα, άλλη μια της κ. Μαρίας κι άλλη μιας επιχείρησης που δανείστηκε για να επεκτείνει τις δραστηριότητές της κλπ. Τοποθετούνταν όλα αυτά σε ένα «πακέτο» στο οποίο έδωσαν την ονομασία CDO.

Προφανώς το πακέτο αυτό περιείχε μύριες όσες φλοίδες χρέους διαφορετικών ανθρώπων και οργανισμών ακόμη και κρατών, καθεμιά βεβαίως με δικό της επιτόκιο και δικό της κίνδυνο μη αποπληρωμής εφόσον η πιθανότητα να μην μπορεί να πληρώσει ο κ. Κώστας διέφερε από την πιθανότητα να μην μπορεί να πληρώσει η κ. Μαρία ή για παράδειγμα το Ιρλανδικό Δημόσιο. Αυτά τα ετερογενή, πολύπλοκα πακέτα, τα οποία εξ ορισμού και εκ κατασκευής ενείχαν διαφορετικούς βαθμούς κινδύνου πωλούνταν σε όλη την υφήλιο. Με τον τρόπο αυτό, το δάνειο που έδινε μια τράπεζα αμέσως διασκορπιζόταν σε ολόκληρο τον κόσμο.

2.5 Η δεύτερη φάση της κρίσεως: Σεπτέμβριος 2008 Lehman Brothers:

Οι επιπτώσεις της κρίσεως συνέχισαν να διευρύνονται και οι δυσμενείς εξελίξεις επιταχύνθηκαν από τον Σεπτέμβριο του 2008 ως ακολούθως: **α)** Αποδείχθηκε η εμφανής αδυναμία των μεγάλων υπό κρατικό έλεγχο εταιριών τιτλοποιήσεως στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ (Government Sponsored Enterprises ή GSEs), Freddie Mac και Fannie Mae, να εξασφαλίσουν από μόνες τους την αναγκαία χρηματοδότησή τους με ίδια και ξένα κεφάλαια, μετά τις μεγάλες ζημιές που υπέστησαν από την έκθεσή τους στην αγορά ΣΔΥΚ. Σημειώθηκε μεγάλη πτώση των τιμών των μετοχών τους στα χρηματιστήρια και έφθασαν κοντά στον κίνδυνο χρεοκοπίας. Μία τέτοια εξέλιξη θα είχε εξαιρετικά δυσμενείς συνέπειες για την αγορά ακινήτων στις ΗΠΑ, η οποία ήδη βρισκόταν σε ταχεία πτώση, αφού οι δύο αυτοί οργανισμοί έχουν αναχρηματοδοτήσει το 50% περίπου του συνόλου των στεγαστικών δανείων που εκκρεμούν στις ΗΠΑ (περίπου \$ 8,0 τρις). Η συνέχιση και εντατικοποίηση της λειτουργίας αυτών των οργανισμών ήταν απολύτως αναγκαία και για τον λόγο αυτό το Δημόσιο των ΗΠΑ θα εξασφαλίσει την κεφαλαιακή τους επάρκεια με την αναγκαία συμμετοχή του στο μετοχικό τους

κεφάλαιο, καθώς και την αποτελεσματική χρηματοδότησή τους από τις αγορές ομολόγων με παροχή της κρατικής εγγυήσεως για όλες τις υποχρεώσεις τους. **β)** Όμως, οι ανωτέρω κρατικές παρεμβάσεις δεν απέτρεψαν μια περαιτέρω απόλεια εμπιστοσύνης στα ΧΙ των ΗΠΑ. Έτσι, στα μέσα Σεπτεμβρίου 2008, ανακοινώθηκε η είσοδος της μεγάλης επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers (LB) σε κατάσταση χρεοκοπίας μετά από πολήμερες προσπάθειες της κυβέρνησης των ΗΠΑ και της FED να εξευρεθεί αγοραστής της εταιρίας ή, άλλη λιγότερο επώδυνη, λύση. Η απόφαση να αφεθεί η LB **(με ενεργητικό άνω των \$ 700 δισ.)** να χρεοκοπήσει είχε καταλυτικές δυσμενείς επιπτώσεις στις αγορές αφού συνέβαλε στην ταχεία επιδείνωση της ήδη μεγάλης χρηματοοικονομικής κρίσεως. Ο κύκλος των ΧΙ παγκοσμίως που συμπεριελάμβαναν στο ενεργητικό τους σημαντικά ποσά υποτιμημένων στοιχείων ενεργητικού (στα οποία τώρα λογίζονταν και οι απαιτήσεις έναντι της LB) διευρύνθηκε σημαντικά και αυτό οδήγησε στο οριστικό κλείσιμο των διατραπεζικών αγορών και των αγορών επιχειρηματικών γραμματίων και ομολόγων. Στην «μετά Lehman εποχή» οι αγορές αυτές έκλεισαν και για τα ΧΙ που δεν είχαν σημαντικά ποσά υποτιμημένων στοιχείων ενεργητικού. **γ)** Άλλωστε, η χρεοκοπία της Lehman επιτάχυνε και την ουσιαστική χρεοκοπία της μεγαλύτερης ασφαλιστικής εταιρίας του κόσμου, της AIG. Στην περίπτωση αυτή, ωστόσο, αποφασίστηκε η κρατική χρηματοδότηση της εταιρίας με \$ 85 δισ., που εν συνεχεία αυξήθηκε σε \$ 150 δισ. και ισοδυναμεί με πλήρη κρατικοποίησή της. Η απόφαση για την κρατικοποίηση της AIG θεωρήθηκε απολύτως αναγκαία όταν διαπιστώθηκε ότι η εταιρία αυτή είχε ασφαλίσει στοιχεία ενεργητικού τραπεζών παγκοσμίως **(με πιστωτικά παράγωγα)** των οποίων η αξία ανερχόταν στα \$ 414 δισ. Από αυτά τα \$ 55 δισ. κάλυπταν ΥΣΕ που σχετίζονταν με ΣΔΥΚ. Η χρεοκοπία της LB και της AIG δημιούργησε μεγάλη αβεβαιότητα όσον αφορά τη δυνατότητα κάλυψης του ενεργητικού των ΧΙ παγκοσμίως με πιστωτικά παράγωγα, αφού ένα μεγάλο μέρος αυτής της κάλυψης είχε παρασχεθεί από την LB και από την AIG.

Επιπλέον των ανωτέρω, **δ)** ανακοινώθηκε η πώληση της τρίτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας, της Merrill Lynch στην Bank of America (BoA), με ανταλλαγή μετοχών και τίμημα ύψους \$ 44 δισ., για να αποτραπεί η περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικής βάσεως της Merrill Lynch, λόγω των προβλημάτων ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας που αντιμετώπιζε. Με την εξαγορά της από την BoA η Merrill Lynch επιτυγχάνει αφενός πρόσβαση στις καταθέσεις της BoA και αφετέρου δυνατότητα χρηματοδοτήσεώς της από την FED ως εμπορική τράπεζα. **ε)** Ανακοινώθηκε επίσης, ότι οι **δύο εναπομείνασες επενδυτικές τράπεζες**, η Goldman Sachs και η Morgan Stanley, μετατρέπονται σε εταιρίες συμμετοχών με θυγατρικές εμπορικές και επενδυτικές τράπεζες υπό την εποπτεία της FED. **στ)** Στα τέλη Σεπτεμβρίου 2008 αποκαλύπτεται η ουσιαστική χρεοκοπία των μεγάλων τραπεζών των ΗΠΑ Wachovia και Washington Mutual (WaMu) και προωθείται η εξαγορά τους από τις τράπεζες Citigroup και JP Morgan αντιστοίχως, σε συνεργασία με το Ομοσπονδιακό Ταμείο Εγγυήσεως

των Καταθέσεων (Federal Deposit Insurance Corporation ή FDIC). Στη συνέχεια η Citigroup εγκατέλειψε την προσπάθειά της να εξαγοράσει την Wachovia, με την τελευταία να εξαγοράζεται τελικά από την τράπεζα Wells Fargo. ζ) Στις ΗΠΑ σημειώνεται μεγάλη εκροή κεφαλαίων από τα αμοιβαία κεφάλαια διαχειρίσεως διαθεσίμων, η οποία αποτελεί πρόσθετο κρίκο για το ουσιαστικό κλείσιμο της αγοράς επιχειρηματικών ομολόγων και γραμματίων, στις οποίες τα αμοιβαία κεφάλαια διαχειρίσεως διαθεσίμων διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο επενδύοντας ένα μικρό ποσοστό του ενεργητικού τους. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε την κυβέρνηση των ΗΠΑ να προσφέρει την εγγύηση του Δημοσίου για το σύνολο του ενεργητικού, ύψους \$ 7,5 τρις, αυτών των σημαντικών XI.

Το σημείο αυτό τονίζεται ιδιαίτερα, διότι είναι κοινό σε όλες τις κρίσεις που έχουν λάβει χώρα στην παγκόσμια οικονομική ιστορία. Όλοι οι λαμπροί οικονομολόγοι έχουν κάνει εκτενείς αναφορές σε αυτό το κομμάτι, επειδή είναι ότι πιο σύνθετο και δύσκολο έχει να αντιμετωπίσει μια κυβέρνηση εν καιρό ύφεσης. Ο Milton Friedman στο βιβλίο του «Καπιταλισμός και Ελευθέρια» αναφέρει:

«Ο χαρακτήρας της ύφεσης του 1929 άλλαξε δραστικά τον Νοέμβριο του 1930, όταν μια σειρά τραπεζικών καταρρεύσεων οδήγησε σε μαζικές επιδρομές σε τράπεζες, δηλαδή σε προσπάθειες καταθετών να μετατρέψουν τις καταθέσεις τους σε νόμισμα. Μια μαζική απόσυρση καταθέσεων, μπορεί να ξεσπάσει ξαφνικά και απροειδοποίητα, από το τίποτα.»

Να τονίσουμε πως στην ύφεση του 1929 η Αμερικάνικη κυβέρνηση είχε προνοήσει δημιουργώντας το Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα το 1836 με σκοπό να επιτυγχάνει νομισματική σταθερότητα ή, τουλάχιστον, να προλαμβάνει την έκδηλη αστάθεια, αλλά δίχως αποτέλεσμα. Να θυμίσουμε πως και η Ευρώπη έχει δημιουργήσει έναν αντίστοιχο μηχανισμό στήριξης «ELA», ο οποίος χορήγησε τεράστια ποσά κεφαλαίων στις ελληνικές τράπεζες από τις αρχές της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, μην καταφέροντας όμως να αποφευχθούν τα Capital Controls το καλοκαίρι του 2015, λόγω τεράστιας εκροής καταθέσεων.

2.6 Τα Αίτια της Χρηματοοικονομικής Κρίσης του 2008

Υπάρχει γενικά συμφωνία των αναλυτών ότι τέσσερις είναι οι βασικές κατηγορίες παραγόντων που θεωρούνται ότι συνέτειναν στην δημιουργία της Χρηματοοικονομικής Κρίσης του 2008, φυσικά όλες έχουν αναφερθεί και αναπτυχθεί στο παραπάνω μέρος του κεφαλαίου μας μέσω της Ιστορικής Ανάδρομης και τώρα είναι το σημείο όπου θα τις ονομάσουμε για την καλύτερη κατανόηση του:

- α. Οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισοροπίες:** Τα τελευταία τριάντα χρόνια η Κίνα πέτυχε μια εξαιρετική οικονομική ανάπτυξη μέσω των εξαγωγών βιομηχανικών αγαθών στις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές αυτές οδήγησαν σε τεράστια πλεονάσματα το εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας, τα οποία, όμως δεν τροφοδότησαν την εγχώρια ζήτηση, αλλά τοποθετήθηκαν σε ομόλογα των ΗΠΑ και άλλα δολλαριακά αξιόγραφα που κράτησαν το δολάριο σε σχετικά υψηλά επίπεδα και αντίθετα τα επιτόκια δανεισμού στις ΗΠΑ σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε ενίσχυση της ρευστότητας και του δανεισμού στις ΗΠΑ αλλά και στη συγκράτηση του πληθωρισμού. Για τους δικούς τους λόγους η καθεμιά, ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση (προβλήματα ανταγωνιστικότητας), ούτε η Ιαπωνία (χαμηλή εγχώρια ζήτηση) μπόρεσαν να παρέμβουν αποτρεπτικά.
- β. Υπερβολική Πιστωτική Επέκταση και Μόχλευση:** Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια η πιστωτική επέκταση στις ΗΠΑ και στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες υπήρξε εντυπωσιακή, προερχόμενη όχι μόνο από την σχετικά μεγάλη αύξηση της νομισματικής βάσης, αλλά και από την απίστευτη μόχλευση εντός και εκτός των ισολογισμών των πιστωτικών ιδρυμάτων και κυρίως των επενδυτικών τραπεζών και των hedge funds. Η μόχλευση αυτή, όπως και σε άλλες χρηματοοικονομικές κρίσεις, υποθήκευσε τη χρηματοοικονομική σταθερότητα και άφησε το σύστημα εκτεθειμένο σε συστημικούς κινδύνους.
- γ. Ασυμμετρική πληροφόρηση και Προβλήματα Εντολέα-Εντολοδόχου:** Η ύπαρξη ασυμμετρικής πληροφόρησης σχετικά με τα δομημένα προϊόντα (CDOs, CDSs, κ.α.), παρείχε την ευκαιρία στους εκδότες τους να αναλαμβάνουν υπερβολικό κίνδυνο με αδιαφανή τρόπο, κίνδυνος ο οποίος ούτε τιμολογούταν σωστά και ούτε αντισταθμιζόταν επαρκώς. Ταυτόχρονα, τα συστήματα αμοιβών των εμπορικών τραπεζών, των επενδυτικών τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιρειών και των hedge funds δεν χαρακτηρίζονταν από την συμβατότητα κινήτρων ανάμεσα στα στελέχη και τους μετόχους των εταιρειών τους, με αποτέλεσμα επίσης να αναλαμβάνονται υπερβολικοί κίνδυνοι από άτομα τα οποία δεν θα υφίσταντο το κόστος των αποτυχημένων επιλογών τους.
- δ. Ρυθμιστικά κενά και ελλιπής εποπτεία:** Από το 1999 και μετά, τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε άλλες χώρες υπήρξε μια αποστροφή, η οποία είχε πολιτικό-ιδεολογικό υπόβαθρο, στην εφαρμογή (κυρίως από τη Fed και την SEC) ρυθμιστικών μέτρων αναφορικά με την επικινδυνότητα της ανεξέλεγκτης πιστωτικής επέκτασης και της μόχλευσης. Την ίδια περίοδο, οι χρηματοοικονομικοί νεωτερισμοί, μεταξύ των οποίων και αυτοί που αναφέρθηκαν παραπάνω ταχύτατα δημιούργησαν νέες αγορές, χωρίς όμως να συνοδεύονται από τους κατάλληλους κανόνες

λογιστικής απεικόνισης και το αντίστοιχο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο.

Πίνακας 3: Έλλειμα/Πλεόνασμα Λογ/μου Τρεχουσών Συναλλαγών ως % ΑΕΠ:

ΕΤΟΣ	2007	2008	2009	2010
Ανεπτυγμένες Οικονομίες	-0,90%	-1,30%	-0,70%	-0,40%
ΗΠΑ	5,20%	-4,90%	-2,60%	-2,20%
ΚΙΝΑ	11%	9,80%	7,80%	8,60%
ΕΥΡΩΖΩΝΗ	0,30%	-0,70%	-0,70%	-0,30%

(πηγή: World Economic Outlook)

Με βάση τον παραπάνω πίνακα και επισημαίνοντας τις ΗΠΑ και Κίνα, διακρίνουμε αυτό που αναφέραμε ως Μακροοικονομικές Ανισοροπίες. Οι ΗΠΑ έως και το 2007 ως προς το σύνολο των αγαθών που εξήγαγε ήταν σχετικά σε καλό επίπεδο, από το 2008 και έπειτα όμως τα ποσοστά ανατράπηκαν αποκτώντας αρνητικό πρόσημο (αύξηση εισαγωγών) σχεδόν 10 μονάδες κάτω. Φυσικά και τα ποσοστά της Κίνας υπέστησαν μεταβολή αλλά και πάλι παρέμειναν υψηλά. Εντελώς λογικά δείχνουν τα ποσοστά της Ευρωζώνης έναντι Κίνας και ΗΠΑ διότι, η μεγαλύτερη «διακίνηση» εμπορευμάτων της διεξάγεται μέσα στον σκληρό πυρήνα του €, ιδιαίτερα λόγω των υπολοίπων συναλλαγμάτων.

Πολλοί εξακολουθούν να πιστεύουν ότι η κρίση του 2008 ήταν αιφνιδιαστική και γι' αυτό οι συνέπειες τις ήταν μεγάλες και δύσκολο να αναχαιτιστούν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Στην πραγματικότητα, η πιστωτική κρίση ήταν απολύτως αναμενομένη για όσους ήξεραν τις μεγάλες ανισοροπίες μεταξύ Ανατολής που υπερπαρήγαγε και Δύσης που υπερκατανάλωνε, όσους έβλεπαν την ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ πιστωτών που διαλαλούσαν τα δάνειά τους και δανειζόμενων που δεν ήξεραν πώς να τα ξεπληρώσουν και όσους μετρούσαν το χάσμα μεταξύ παραγωγικών αναγκών της κάθε χώρας και ακατάσχετης πλην όμως πρόσκαιρης ευμάρειας. Βεβαίως δεν μπορούσε να προσδιοριστεί ακριβώς ούτε η ημερομηνία που θα ξεσπούσε η κρίση, ούτε ο τρόπος εκδήλωσής της, αλλά η επερχόμενη απειλή ήταν παρούσα, αισθητή και ανησυχητική.

3. Ελλάδα – Ο δρόμος προς το Ευρώ (€)

3.1 Ο βέλτιστος νομισματικός χώρος

Τα βασικά γνωρίσματα ενός βέλτιστου νομισματικού χώρου, όπως αναπτυχθήκαν από τους οικονομολόγους Robert Mundell εμπνευστή του ευρώ), Ronald McKinnon και άλλους κατά την δεκαετία του 1960, είναι καλά τεκμηριωμένα. Οι έρευνες δείχνουν ότι ένας βέλτιστος νομισματικός χώρος διαθέτει τα εξής χαρακτηριστικά:

- 1. Ευέλικτη αγορά εργασίας:** Οι μισθοί πρέπει να ανταποκρίνονται στις συνθήκες της αγοράς: αν αυξηθούν, θα πρέπει να σημειωθεί μια τουλάχιστον ανάλογη αύξηση της παραγωγικότητας. Η ευελιξία της εργασίας είναι επίσης απαραίτητη, προκειμένου να ελαχιστοποιείτε η ανεργία και να αποτρέπονται οι ελλείψεις ειδικευμένων εργατών που προκύπτουν στις ταχύτατα αναπτυσσόμενες βιομηχανίες που ακμάζουν.
- 2. Ευέλικτες αγορές προϊόντων και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών:** Μια οικονομία πρέπει να έχει την δυνατότητα να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και νέες υπηρεσίες μέσω του ανταγωνισμού, της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας. Η ευελιξία στις αγορές προϊόντων ενισχύει τον δυναμισμό των οικονομιών, διευκολύνοντας τις εταιρείες να διευρύνουν τις υπάρχουσες αγορές και να δημιουργούν καινούριες. Οι κεφαλαιαγορές πρέπει να χαρακτηρίζονται από ρευστότητα και ευελιξία.
- 3. Ολοκλήρωση των οικονομικών χωρών που συμμετέχουν:** Η ολοκλήρωση πρέπει να αφορά τις υπηρεσίες, την εργασία και το κεφάλαιο, καθώς και το εμπόριο των αγαθών. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός της ολοκλήρωσης μεταξύ των οικονομιών, τόσο μικρότερη η πιθανότητα απόκλισης.
- 4. Διαφοροποίηση:** Ένας βέλτιστος νομισματικός χώρος χαρακτηρίζεται από προηγμένους εξειδικευμένους κλάδους και κάποια διαφοροποίηση, ούτως ώστε μια ενδεχομένη ύφεση σε έναν κλάδο να μην επηρεάσει σημαντικά ολόκληρη την οικονομία.
- 5. Ισχυρή κεντρική κυβέρνηση με υγιή δημοσιονομική πολιτική:** Οι δημοσιονομικές μεταβιβάσεις στο εσωτερικό του νομισματικού χώρου μπορούν να απαλύνουν τον αντίκτυπο ενός οικονομικού σοκ σε κάποια περιοχή, όπως η φυσιολογική παρακμή ενός συγκεκριμένου κλάδου. Στην περίπτωση ενός υπερεθνικού χώρου (Ευρωζώνη) οι μετέχουσες χώρες θα πρέπει να ακολουθούν παρόμοιες κατευθύνσεις πολιτικής, π.χ ότι αφορά τις προτεραιότητες που θέτουν σχετικά με την οικονομική μεγέθυνση, τον πληθωρισμό και ούτε καθεξής. Πρέπει επίσης να μπορούν να συνεργάζονται στενά μεταξύ τους.
- 6. Παρεμφερή ποσοστά πληθωρισμού:** Όταν τα εθνικά ποσοστά πληθωρισμού διαφέρουν σε μόνιμη βάση, μπορεί να προκύπτουν ανισοροπίες. Αυτό το

σημείο έχει άμεση σχέση με το βαθμό ολοκλήρωσης που έχει επιτευχθεί ως προς άλλα σημεία.

7. Έμφαση στην οικονομική μεγέθυνση: Είναι καλό η κεντρική κυβέρνηση να εφαρμόζει νομισματική πολιτική στην οικονομική μεγέθυνση. Στο εσωτερικό ενός νομισματικού χώρου, μια χώρα ή περιφέρεια μπορεί να αναπληρώσει την απώλεια ανταγωνιστικότητας μόνο αν το μοναδιαίο μισθολογικό κόστος –δηλαδή, το κόστος εργασίας αναπροσαρμοσμένο με βάση τη βελτίωση της παραγωγικότητας αυξάνεται λιγότερο από ότι στα άλλα κράτη μέλη.

Μια σημαντική «οδηγία χρήσης» που πρέπει να προστεθεί στην παραπάνω λίστα: Όλα τα παραπάνω πρέπει να ισχύουν ταυτόχρονα, μόνο τρία ή τέσσερα απ' αυτά μάλλον δεν θα είναι αρκετά για να παραμείνει ένα νόμισμα ισχυρό για μεγάλη χρονική περίοδο.

3.2 Σύγκλιση, ας βρούμε κάποια κριτήρια:

Προκειμένου μια χώρα να ενταχθεί στον «σκληρό πυρήνα» του νεοουσταθείσαντος τότε νομίσματος Ευρώ, θα έπρεπε να πληροί κάποιες «δημοσιονομικές» προϋποθέσεις.

Παρά την πλήρη απουσία σύγκλισης προς έναν βέλτιστο νομισματικό χώρο η ΕΕ έκανε μια σοβαρή προσπάθεια να εξασφαλίσει τη δημοσιονομική εναρμόνιση θέτοντας κριτήρια σύγκλισης ένταξης στο ενιαίο νόμισμα, στα οποία βασίστηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης που προοριζόταν να επιβάλει πειθαρχία στο πλαίσιο του ενιαίου νομίσματος.

Τα πέντε κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και είναι:

- Το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ.
- Το συνολικό δημόσιο χρέος δεν πρέπει να υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ.
- Το ποσοστό πληθωρισμού των κρατών δεν πρέπει να υπερβαίνει το 1,5% των τριών κρατών μελών με το χαμηλότερο πληθωρισμό.
- Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν πρέπει να υπερβαίνουν το 2% των τριών χαμηλότερων στην ΕΕ.
- Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες πρέπει να διατηρούνται μέσα στα φυσιολογικά περιθώρια διακυμάνσεων του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών της Ευρώπης.

Κάτι λείπει? Φυσικά και ναι. Μέσα από τα παραπάνω 5 κριτήρια, δεν γίνεται καμία αναφορά στο Εμπορικό Ισοζύγιο. Όταν πρωτοκαθιερώθηκε το ενιαίο νόμισμα, οι χώρες με τα μεγαλύτερα εμπορικά ελλείματα ήταν η Πορτογαλία με 7% και η Ελλάδα με 3% επι του ΑΕΠ.

Επίσης δεν φαίνεται να έγινε καμία πρόβλεψη για την πιθανότητα ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ μετά την καθιέρωση του ενιαίου νομίσματος. Τρανό παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης είναι οι τεράστιες αποκλίσεις που υπήρξαν μετά το σύστημα

Σταθερών Συναλλαγματικών Ισοτιμιών την περίοδο 1979-1993. Σύντομα τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης διαπίστωσαν ότι μπορούσαν να αγνοούν του κανόνες δίχως να υπάρχουν επιπτώσεις.

3.3 Η σύγκλιση της Ελλάδας:

Το κατά πόσο κάποιος πληροί τα κριτήρια για ένταξη στο ενιαίο νόμισμα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, αλλά η τελική απόφαση έχει δυο εκδοχές: ή είσαι μέσα ή είσαι έξω. Στις 3/5/1998 η ΕΕ έκρινε πως η Ελλάδα δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις. Το δημόσιο έλλειμα της ήταν υπερβολικό με ποσοστό 6,3% του ΑΕΠ. Αλλά στις 10/10/1999 η ΕΕ ανακοίνωσε επισημά την ανάκληση αυτής της απόφασης της.

Μα τι είχε συμβεί λοιπόν ανάμεσα σε αυτές τις δυο ημερομηνίες? Τα πρακτικά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δείχνουν ότι μόνο το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας, εκφρασμένο ως ποσοστό του ΑΕΠ, καθυστέρωσε τη συμμόρφωσή της με τα κριτήρια σύγκλισης. Το συνολικό δημόσιο χρέος της ήταν αρκετά πάνω από το ανώτατο επιτρεπτό του 60% του ΑΕΠ, με 97,4% το 1998 και 98,9% το 1999. Η επιτροπή είχε βάλει νερό στο κρασί της ως προς αυτήν την προϋπόθεση με το άρθρο 104Γ(2), που απαιτούσε απλώς να βρίσκεται το χρέος σε πτωτική πορεία και να πλησιάζει την τιμή αναφοράς 60% με ικανοποιητικό ρυθμό. Το μόνο που έπρεπε να κάνει λοιπόν η Ελληνική κυβέρνηση ήταν να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμα κάτω του 3%. Η τουλάχιστον να φανεί ότι το έκανε.

Πίνακας 1: Δημοσιοοικονομικά στοιχεία Ελλάδας:

Έτος	1998	1999	2000	2001	2002
Δημόσιο Χρέος	97,4%	98,9%	104,9%	107,1	104,9
Έλλειμα/πλεόνασμα	-6,3%	-5,8%	-4,1%	-5,5%	-6%

Ας αφήσουμε προσωρινά στην άκρη το δημοσιονομικό έλλειμα της χώρας και ας κοιτάξουμε το τότε δημόσιο χρέος. Από το 1998 έως και το 2002 που μπήκαμε πλέον στο Ευρώ, το χρέος αντί να έχει πτωτική τροχιά, αυξανόταν με γοργούς ρυθμούς. Εν ολίγοις δεν υπήρχε ούτε για αστείο σημείο σύγκλισης με τα απαιτούμενα κριτήρια. Σημαντικό ρόλο σε όλο αυτό έπαιξε η απόκρυψη των στοιχείων από πλευράς της Ελληνικής κυβέρνησης αλλά και το SWAP που δημιούργησε η τότε κυβέρνηση.

3.4 SWAP – Δημιουργική Λογιστική – Παραθυράκια:

Ήταν πράγματι ευρέως γνωστό ότι κάποιες χώρες είχαν πετύχει τους στόχους τους αξιοποιώντας «παραθυράκια». Αυτό δεν ήταν μυστικό. Συμφωνία μεταξύ

της Ελλάδας και της Goldman Sachs βασίστηκε σε ένα προσχέδιο από τις λογιστικές οδηγίες που είχε εκδώσει η Eurostat το 2002. Ακόμη και η Ιταλία είχε καλλωπίσει με τέτοιο τρόπο το δημόσιο χρέος της μέσω ανταλλαγής συμβάσης Swap με ένα τριετές ομόλογο. Το 2002 διάφορες επενδυτικές τράπεζες προσέφεραν σύνθετα χρηματοπιστωτικά προϊόντα με τα οποία οι κυβερνήσεις μπορούσαν να μεταφέρουν μέρος των υποχρεώσεων τους στο μέλλον, στις χώρες της Μεσογείου τα συγκεκριμένα προϊόντα είχαν γίνει ανάρπαστα.

Η Ελλάδα πραγματοποίησε μία ανάλογη συμφωνία με την αμερικανική Τράπεζα επενδύσεων Goldman Sachs στις αρχές του 2002. Η συμφωνία, η οποία αποκαλείται Cross-Currency-Swaps, περιελάμβανε την αγορά ελληνικών κρατικών ομολόγων από την αμερικανική τράπεζα. Οι εν λόγω συναλλαγές αποτελούν πάγια τακτική χρηματοδότησης των κυβερνήσεων. Οι χώρες εκδίδουν ομόλογα, τα οποία υπολογίζονται σε γιέν, δολάρια ή ελβετικά φράγκα, για την εξεύρεση κεφαλαίων. Τελικά αποπληρώνονται και πάλι στην αρχική νομισματική τους αξία.

Το Swap που οργάνωσε η Goldman Sachs δεν ήταν χωρίς προηγούμενο. Περιελάμβανε συμφωνίες ανταλλαγής διαφόρων νομισμάτων, συνδεδεμένες με το εκφρασμένο σε γιεν και δολάρια ανεξόφλητο χρέος της Ελλάδας. Τέτοιου τύπου συμφωνίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη νόμιμη μετατροπή μιας υποχρέωσης σε άλλο νόμισμα, προκειμένου να περιοριστεί η συνολική επιβάρυνση. Συνήθως κλείνονται σε τρέχουσες τιμές ώστε να κλειδώσουν σε κάποια ευνοϊκή συναλλαγματική ισοτιμία.

Η Ελλάδα ποτέ δεν κατάφερε να τηρήσει το όριο του 60% για το δημόσιο χρέος, ενώ όσον αφορά στο όριο του 3% για το έλλειμμα, εκεί η δημιουργική λογιστική έκανε το θαύμα της. Την μία χρονιά έμεναν εκτός προϋπολογισμού οι στρατιωτικές δαπάνες ενώ την άλλη χρονιά το χρέος στη δημόσια υγεία.

Στην περίπτωση της Ελλάδας η Goldman Sachs επινόησε ένα ειδικό είδος Swap με εικονική τιμή συναλλάγματος. Με αυτόν τον τρόπο, η Ελλάδα πιστωνόταν εικονικά με 10 δις δολαρίων ή γιέν, από την αμερικανική τράπεζα, αλλά με τη διαδικασία Cross-Currency-Swaps, λάμβανε στην πραγματικότητα ένα πολύ υψηλότερο ποσό. Με αυτό το τρόπο η Goldman Sachs πραγματοποιούσε πρόσθετη πίστωση στην Ελλάδα αξίας 1 δις δολάρια. Επρόκειτο επομένως για έναν πολύ επικερδή τρόπο δανεισμού για την τράπεζα, αλλά μακροπρόθεσμα πολύ ακριβό για τους Έλληνες και τους άλλους φορολογούμενους της ευρωζώνης, που δεν εμφανιζόταν στα επίσημα στοιχεία για τον κρατικό δανεισμό. Η συγκεκριμένη πίστωση, αποτέλεσμα των swaps, δεν εμφανιζόταν στο ελληνικό χρέος, καθώς οι καταγραφές της Eurostat δεν έχουν συγκεκριμένους κανόνες να καταγράφουν οικονομικά παράγωγα. Άρα τα κριτήρια του Μάαστριχτ μπορούν να παρακαμφθούν και με το νόμο μέσω ανταλλαγών.

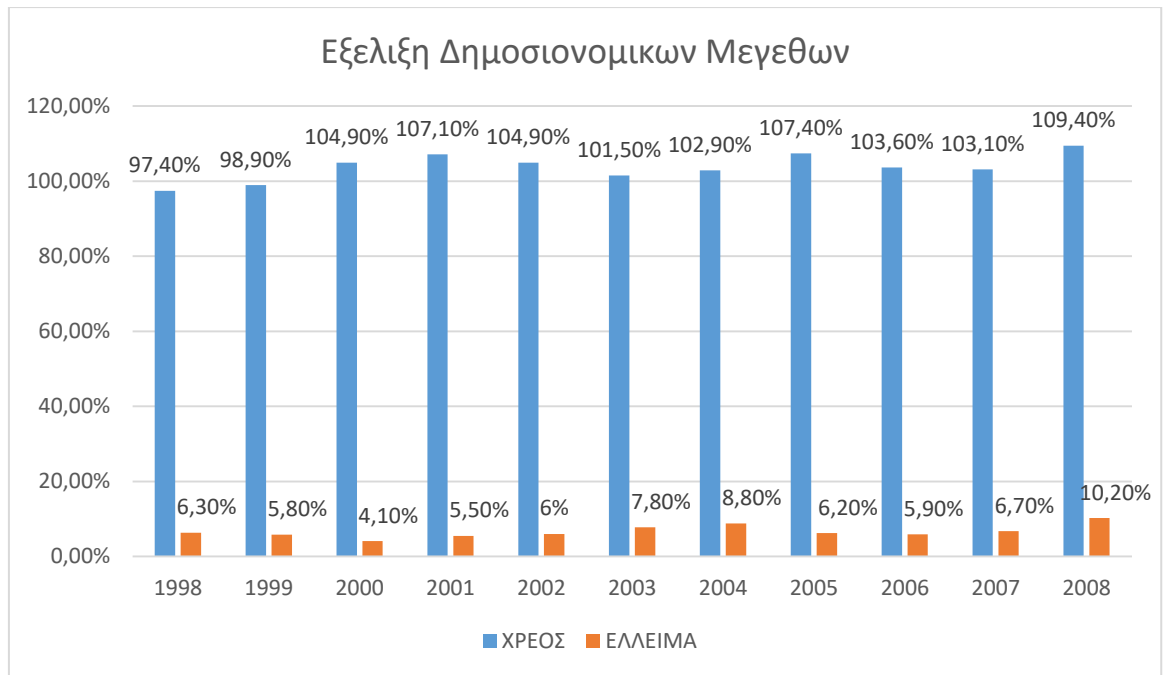
Τι συνέβη λοιπόν με το περιβόητο swap; Το 2001 υπήρχε ένα δάνειο 10 δισεκατομμυρίων ευρώ σε γεν, το οποίο η κυβέρνηση επιθυμούσε να εμφανίσει μικρότερο για να μην φανεί το πραγματικό ύψος του συνολικού χρέους. Τότε η Goldman Sachs πρότεινε τη μετατροπή του δανείου από γεν σε ευρώ, όχι με βάση τις τρέχουσες ισοτιμίες, αλλά με κάποιες παλιότερες, που εμφάνισαν το δάνειο μειωμένο κατά 2,8 δισεκατομμύρια. Η διαφορά αυτή (2,8 δισ.) έγινε ένα έμμεσο δάνειο της Goldman στην Ελλάδα, ως ένα ακόμα swap, που δεν θα φαινόταν στο χρέος και θα αποπληρωνόταν το 2019. Η συμφωνία αυτή ήταν «εκτός αγοράς» (off market swaps, με πολύ υψηλότερα επιτόκια) και μυστική, χωρίς κανείς να ξέρει τι ακριβώς είχε συμφωνηθεί και ποιος κέρδιζε τι. Οι φήμες στην αγορά οργιάζαν και μιλούσαν για μερικές εκατοντάδες εκατομμύρια που κέρδισε η Goldman, από «το πιο επικερδές ντιλ» που είχε γίνει. Οι δόσεις για το swap των 2,8 δισ. που συμφωνήθηκε να ξεκινήσουν από το 2004, ήταν 360 εκατομμύρια ευρώ το χρόνο, συν τον πληθωρισμό, με χρονολογία αποπληρωμής το 2019, όμως μετέπειτα κυβερνήσεις μιλούν για 430 εκατομμύρια δόση.

Η Goldman Sachs ήθελε να το ξεφορτωθεί όλο αυτό, ζήτησε λοιπόν, το 2005, από την ελληνική κυβέρνηση να το πάρει πίσω, η οποία δέχθηκε κι έβαλε την Εθνική Τράπεζα να το αγοράσει, η οποία το πήρε στην τιμή των 5,5 δισ από 2,8 που ήταν αρχικά. Εν συνεχεία ο χρόνος αποπληρωμής επιμηκύνθηκε μειώνοντας την ετήσια δόση σε 320 εκατομμύρια μέχρι το 2039.

Αρα αν υπολογίσουμε με απλά μαθηματικά και μόνο, το SWAP αυτό θα μας κοστίζει από το 2005 έως και το 2039 10,880 δισ €, αν προσθέσουμε την διαφορά 5,5-2,8, τότε το ποσό ανεβαίνει στα 13,580 δισ €. Προσθέτοντας και την δόση του 2004 στα 360 εκατ. € και όχι στα 430 εκατ. € επειδή δεν γνωρίζουμε κατά πόσο αληθεύει αυτό το ποσό τότε, το δάνειο ανεβαίνει στα 13,940 δισ €. Όλα τα παραπάνω, έχουν υπολογισθεί δίχως τον πληθωρισμό ο οποίος τείνει να αυξάνει τις τιμές των δόσεων αναλογικά κάθε χρόνο και φυσικά όλο αυτό να μας επιβαρύνει περαιτέρω σαν οικονομία.

Ο τότε υφυπουργός και μετέπειτα υπουργός οικονομικών Ν. Χριστοδουλάκης στο βιβλίο του «Σώζεται ο Τιτανικός» αναφέρει για το περίφημο SWAP: Το 1999 και το 2000 το χρέος αυξάνει, κυρίως λόγω των ανατιμήσεων Yen και δολαρίου έναντι του Ευρώ. Για να αντιμετωπιστεί εν μέρει αυτή η απρόβλεπτη εξωγενής διόγκωση, είχε γίνει τον Ιούλιο του 2001, από την Goldman Sachs, μετατροπή του χρέους από Yen σε ευρώ με παλαιότερες ισοτιμίες (SWAP). Το χρέος μειώθηκε κατά 1,40% του ΑΕΠ από ότι θα ήταν στο τέλος του 2001 και αυξήθηκε το έλλειμα κατά 0,15% του ΑΕΠ τα επόμενα χρόνια, έτσι ώστε η ανταλλαγή να είναι δημοσιονομικά πλήρως ουδέτερη. Η Eurostat το είχε εγκρίνει ως νόμιμο και σύνηθες, έως ότου αλλάξαν οι κανονισμοί το 2008. Σε κάθε περίπτωση, το SWAP είχε μόνο προσωρινή ωφέλεια, γιατί μετά τις 11/09/2001 το Yen υποτιμήθηκε ραγδαία έναντι του ευρώ και λίγα χρόνια αργότερα έφτασε ξανά στις ιστορικές ισοτιμίες που έγινε η ανταλλαγή. Μετά τον Οκτώβριο του 2001, κανένα τέτοιο SWAP δεν ξαναέγινε.

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη μεγεθών

Οι αριθμοί δεν είναι ακριβώς όπως τους είχαν προβλέψει, φαίνεται άλλωστε και στο παραπάνω διάγραμμα. Όμως το συμπέρασμα όλων είναι πως το SWAP είχε μόνο προσωρινή ωφέλεια.

3.5 Η Ευρωζώνη στην πράξη:

Χωρίς αμφιβολία, οι χώρες που εντάχθηκαν στον ενιαίο νομισματικό χώρο του ευρώ αποκόμισαν οφέλη.

Η διαφάνεια των τιμών και η ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς συνέβαλαν στην τόνωση του εμπορίου. Υπολογίζεται πως στις εμπορικές συναλλαγές υπήρξε αύξηση της τάξης 5%. Εκτός από τη μείωση του κόστους αντιστάθμισης κινδύνων και του κόστους συναλλαγών που σχετίζονται σε ένα χώρο πολλαπλών νομισμάτων, υπάρχουν ενδείξεις ότι τονώθηκε το εμπόριο νέων προϊόντων, δηλαδή έδωσε στις εταιρείες κίνητρο να εξάγουν μεγαλύτερο φάσμα προϊόντων εντός της Ευρωζώνης. Υπάρχει επίσης ένδειξη θετικής επίδρασης στις άμεσες ξένες επενδύσεις, ειδικά στον τομέα της μεταποίησης. Επιπλέον ενισχύθηκε η δραστηριότητα των συγχωνεύσεων και εξαγορών στο εσωτερικό διαφόρων κλάδων της οικονομίας.

Σε ότι αφορά βέβαια την ευελιξία στις αγορές εργασίας η πρόοδος ήταν πιο περιορισμένη. Οι γλωσσικές δυσκολίες είναι ένα προφανές εμπόδιο, ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών, σε χτυπητή αντίθεση με τις ΗΠΑ. Τα νομικά συστήματα, στα οποία περιλαμβάνονται τα χωροταξικά και φορολογικά καθεστώτα, έχουν έντονο εθνικό χαρακτήρα και περιορίζουν την μετακίνηση κάποιων επαγγελματικών ομάδων όπως δικηγόροι, λογιστές, αρχιτέκτονες. Όσο αφορά την Ελλάδα η αποτυχία ανοίγματος των κλειστών επαγγελματιών

περιορίσει περισσότερο την κινητικότητα της εργασίας αφού μέχρι το 2010 δεν είχε κάνει απολύτως τίποτα.

Πίνακας 2: Ρύθμιση επαγγελματικών υπηρεσιών:

ΕΤΟΣ	1996	2003
Αυστρία	4,2	2,0
Βέλγιο	2,2	2,1
Φιλανδία	0,8	1,0
Γαλλία	1,8	2,0
Γερμανία	4,2	3,1
Ελλάδα	-	2,9
Ιρλανδία	1,2	1,3
Ιταλία	3,3	3,6
Ολλανδία	1,4	1,6
Πορτογαλία	2,8	2,4
Ισπανία	3,4	2,4
Βαθμολογία με βάση κλίμακα: 0 = πιο φιλελεύθερη 6 = πιο περιοριστική		

(πηγή: ΟΟΣΑ)

Οι τρεις πιο φιλελεύθερες χώρες της τότε ζώνης του ευρώ έχουν επισημανθεί, αν και φαίνεται από τα στοιχεία του ΟΟΣΑ πως με την ένταξη τους έγιναν πιο περιοριστικές.

Αντιθέτως, οι τρεις κυριότερες χώρες εκτός ευρώ: Δανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο είναι πολύ πιο φιλελεύθερες με βαθμολογίες από τον ΟΟΣΑ **0,8 – 0,9 – 1,1** αντίστοιχα.

Εκεί που δοκιμάζεται ένας βέλτιστος νομισματικός χώρος, είναι στους καίριους τομείς του κοινού δημοσιονομικού συντονισμού και της οικονομικής ολοκλήρωσης. Ουσιαστικά μέσα από τον πίνακα και μόνο διακρίνουμε, πως οι χώρες της νομισματικής ένωσης κράτησαν σκληρότερη δημοσιονομική στάση απ' ότι πριν, ίσως να λέγαμε καλύτερα πως υπήρξε ένας επικίνδυνος εφησυχασμός?

3.6 Δημοσιονομική συμμόρφωση? :

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης είχε ως στόχο τη διατήρηση της ενιαίας δημοσιονομικής και οικονομικής πειθαρχίας και έθετε αυστηρά ονομαστικά όρια στα δημόσια ελλείματα.

Εκτός από την Ελλάδα υπήρξαν κι άλλες χώρες που δίχως να πληρούν τα κριτήρια εντάχθηκαν στο ενιαίο νόμισμα. Όπως η Ιταλία, στην οποία της επιτράπηκε να ενταχθεί στο ευρώ παρά το γεγονός ότι δεν είχε μειώσει το δημόσιο χρέος της κάτω του 60% του ΑΕΠ, άρχισε επίσης να εμφανίζει ελλείματα μεγαλύτερα του 3%. Φθάνουμε νωρίς μάλλον στο συμπέρασμα πως η ένταξη στο ευρώ αποτελούσε πιο πολύ πελατειακή σχέση παρά βελτίωση της ευρωπαϊκής οικονομίας και δημιουργία ενός βέλτιστου νομισματικού χώρου.

Το φθινόπωρο του 2005 το Σύμφωνο είχε σχεδόν τεθεί εκτός λειτουργίας. Η Πορτογαλία ήταν η πρώτη χώρα που παραβίασε το όριο αναφοράς του 3% ελλειμάτων. Η Γερμανία και η Γαλλία ακολούθησαν το 2002, η Ολλανδία και η Ελλάδα το 2003 και η Ιταλία το 2004.

Πίνακας 3: Έλλειμα/πλεόνασμα ως ποσοστό του ΑΕΠ:

Χώρα	Έτος	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Γερμανία		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		2,5%	1,7%	0,9%	3,1%	3,9%	4,2%	3,7%	3,4%	1,7%	0,2%	-0,2%
Ελλάδα		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		6,3%	5,8%	4,1%	5,5%	6,0%	7,8%	8,8%	6,2%	5,9%	6,7%	10,2%
Γαλλία		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		2,4%	1,6%	1,3%	1,4%	3,1%	3,9%	3,5%	3,2%	2,3%	2,5%	-3,2%
Ιταλία		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		3,0%	1,8%	1,3%	3,4%	3,1%	3,4%	3,6%	4,2%	3,6%	1,5%	-2,7%
Ολλανδία		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		0,9%	0,3%	1,9%	0,3%	2,1%	3,0%	1,7%	0,3%	0,2%	0,2%	0,2%
Πορτογαλία		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		4,4%	3,0%	3,2%	4,8%	3,3%	4,4%	6,2%	6,2%	4,3%	3,0%	-3,8%

Πίνακας 4: Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ:

Χώρα	Έτος	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Γερμανία		59,4	60,0	58,8	57,6	59,2	62,9	64,7	66,9			
		%	%	%	%	%	%	%	%	66,3%	63,5%	64,9
Ελλάδα		97,4	98,9	104,9	107,1	104,9	101,5	102,9	107,4			
		%	%	%	%	%	%	%	%	103,6%	103,1%	109,4
Γαλλία		61,0	60,2	58,7	58,2	60,1	64,2	65,7	67,2			
		%	%	%	%	%	%	%	%	64,4%	64,4%	68,1
Ιταλία		110,8	109,7	105,1	104,7	101,9	100,5	100,1	101,9			
		%	%	%	%	%	%	%	%	102,6%	99,8%	102,4
Ολλανδία		62,5	58,2	51,4	48,7	48,2	49,3	49,6	48,9			
		%	%	%	%	%	%	%	%	44,5%	42,4%	54,5
Πορτογαλία		51,8	51,0	50,3	53,4	56,2	58,7	62,0	67,4			
		%	%	%	%	%	%	%	%	69,2%	68,4%	71,7

(κόκκινο= ανω του ορίου, κίτρινο= στο όριο, πράσινο= κάτω του ορίου)

(πηγή: Ιδιοεργασία, Eurostat)

3.7 Η αποτυχία του Ευρώ:

Ένα κοινό νόμισμα είναι ένα εξαιρετικό νομισματικό καθεστώς υπό ορισμένες περιστάσεις, ή μια πτωχή νομισματική συμφωνία, κατ' άλλους. Είτε είναι καλό είτε κακό, εξαρτάται, πρωτίστως, από τους προσαρμοσμένους σε αυτό

μηχανισμούς απορρόφησης των οικονομικών σοκ και εξαρθρώσεων που διάφοροι φορείς/αγορές/οντότητες επιφέρουν σε ένα κοινό νόμισμα. Οι ευέλικτες συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι ένας ισχυρός μηχανισμός προσαρμογής απέναντι σε σοκ, πράγμα που επηρεάζει τους φορείς/αγορές/οντότητες με άλλον τρόπο. Αξίζει να απαλλαγούν από αυτό το μηχανισμό για να αποκτήσουν το πλεονέκτημα του χαμηλότερου κόστους συναλλαγών και την εξωτερική πειθαρχία, μόνον εφόσον υπάρχουν επαρκείς εναλλακτικοί μηχανισμοί προσαρμογής .

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι ένα παράδειγμα κατάστασης ευνοϊκής για κοινό νόμισμα . Αν και αποτελείται από πενήντα πολιτείες , οι κάτοικοι της μιλούν σε συντριπτική πλειοψηφία την ίδια γλώσσα, ακούνε τα ίδια τηλεοπτικά προγράμματα, βλέπουν τις ίδιες ταινίες, μπορούν και κινούνται ελεύθερα από το ένα μέρος της χώρας στο άλλο· αγαθά και κεφάλαια κινούνται ελεύθερα από πολιτεία σε πολιτεία· μισθοί και τιμές είναι μετρίως ευέλικτα, και η εθνική κυβέρνηση συλλέγει περίπου διπλάσιους φόρους και ξοδεύει περίπου τα διπλάσια από όσα οι πολιτειακές και τοπικές κυβερνήσεις. Οι δημοσιονομικές πολιτικές διαφοροποιούνται από πολιτεία σε πολιτεία , αλλά οι διαφορές είναι μικρές σε σύγκριση με την κοινή εθνική πολιτική.

Απρόσμενα σοκ μπορούν να επηρεάζουν κάποια μέρη των Ηνωμένων Πολιτειών περισσότερο άλλων – όπως, για παράδειγμα, έγινε με το εμπάργκο πετρελαίου στη Μέση Ανατολή τη δεκαετία του 1970, δημιουργώντας αυξημένη ζήτηση εργασίας και υπερ- ανάπτυξη σε ορισμένες πολιτείες, όπως το Τέξας, και ανεργία και συνθήκες ύφεσης σε άλλες, όπως οι πολιτείες εισαγωγής πετρελαίου στο βιομηχανικό Midwest. Οι διάφορες βραχυχρόνιες επιδράσεις που προκλήθηκαν από κινήσεις ανθρώπων και αγαθών, συμψηφίστηκαν με χρηματικές ροές από την εθνική προς τις πολιτειακές και τοπικές κυβερνήσεις, καθώς και από τις προσαρμογές τιμών και μισθών.

Εν αντιθέσει, η κοινή αγορά της Ευρώπης αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα δυσμενούς κατάστασης για κοινό νόμισμα. Αποτελείται από ξεχωριστά έθνη, των οποίων οι κάτοικοι μιλούν διαφορετικές γλώσσες, έχουν διαφορετικά ήθη και έθιμα, και έχουν πολύ μεγαλύτερη πίστη και προσήλωση στην δική τους χώρα από ό,τι στην κοινή αγορά ή στην ιδέα της «Ευρώπης». Παρά το γεγονός ότι είναι ζώνη ελεύθερων συναλλαγών, τα εμπορεύματα κυκλοφορούν λιγότερο ελεύθερα από ό,τι στις Ηνωμένες Πολιτείες, το ίδιο, δε, κάνει και το κεφάλαιο .

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή που εδρεύει στις Βρυξέλλες, πράγματι, ξοδεύει ένα μικρό κλάσμα των συνολικών δαπανών των κυβερνήσεων των χωρών μελών. Αυτοί, όχι οι γραφειοκράτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι οι σημαντικές πολιτικές οντότητες. Επιπλέον, οι βιομηχανικοί κανόνες και οι πρακτικές απασχόλησης είναι πιο εκτεταμένα από ό,τι στις Ηνωμένες Πολιτείες, και διαφέρουν πολύ περισσότερο από χώρα σε χώρα, απ' ό,τι από μια αμερικανική

πολιτεία σε άλλη. Ως αποτέλεσμα, οι μισθοί και οι τιμές στην Ευρώπη είναι πιο άκαμπτα, και το εργατικό δυναμικό λιγότερα κινητικό. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι ευέλικτες συναλλαγματικές ισοτιμίες παρέχουν έναν εξαιρετικά χρήσιμο μηχανισμό προσαρμογής .

Εάν μία χώρα επηρεάζεται από αρνητικές διαταραχές που απαιτούν, για παράδειγμα χαμηλότερους μισθούς σε σχέση με άλλες χώρες, μπορεί να επιτευχθεί με μια αλλαγή σε μια τιμή/μέγεθος τη συναλλαγματική ισοτιμία, και όχι με την απαίτηση αλλαγών σε χιλιάδες χιλιάδων ξεχωριστούς μισθούς, ή τη μετανάστευση του εργατικού δυναμικού.

Εννοείται πως το ευρώ δεν έχει αποτύχει ακόμη. Όμως έχει αρχίσει και χαράζει την φθίνουσα πορεία του, όχι ακριβώς ως τιμή συναλλάγματος, αλλά ως προς τι έχει τηρηθεί μέσα στην ζώνη του. Μέσα από αυτό το κεφάλαιο συναντήσαμε πάρα πολλές ανισορροπίες, λάθος σχεδιασμούς και ιδιαίτερη ανομοιομορφία μεταξύ των κρατών μελών του. Σίγουρα αν εμβαθύνουμε κι άλλο την ερευνά μας, θα εντοπίσουμε ακόμη περισσότερα «λάθη». Φυσικά αυτό δεν είναι αναγκαίο στην παρούσα φάση, διότι είναι απόλυτα σίγουρο πως με την πορεία που ακολουθεί η Ευρωζώνη θα αποτύχει, θα διαλυθεί, που ίσως στο μέλλον οδηγήσουν την Ευρωζώνη σε αποτυχία, σε διάλυση δημιουργώντας έτσι μεγαλύτερο δημοσιονομικό πρόβλημα στα ήδη χρεωμένα κράτη μέλη.

Κεφάλαιο 4. Δημοσιονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα την περίοδο 2000 -2010

Για να πέτυχεις, πρέπει να 'σαι πάντα μαυρισμένος, να κατοικείς σ' ένα ωραίο κτίριο (ακόμη κι αν μένεις στο υπόγειο), να σε βλέπουν σε καλά εστιατόρια (ακόμη κι αν σιγοπίνεις ένα ποτό όλο κι όλο) και αν είναι να δανειστείς, να δανείζεσαι πολλά.

-ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΩΝΑΣΗΣ

Η δεκαετία 2000-2010 είναι σίγουρα η πιο σημαντική, αλλά και η πιο καθοριστική οικονομική περίοδος της χώρας. Ερευνώντας την μπορούμε να φτάσουμε εύκολα στο συμπέρασμα αλλά και να κατανοήσουμε την πορεία του ελληνικού δημοσίου χρέους.

Το 2001 η ελληνική οικονομία έγινε δεκτή, χωρίς να έχει προχωρήσει σε καμία μεταρρύθμιση στους κόλπους του νεογέννητου ευρωπαϊκού νομίσματος. Οι λόγοι αυτής της αποδοχής ήταν σε συντριπτικό βαθμό πολιτικοί και τα οικονομικά στοιχεία «μαγειρεμένα», καθώς οι ηγέτες της ΕΕ υπογράμμιζαν ότι η εγκαθίδρυση μιας όσο το δυνατόν ευρύτερης ζώνης νομισματικής ένωσης αποτελούσε μέρος της ευρωπαϊκής προσπάθειας για πλήρη ολοκλήρωση. Το ελληνικό *annus mirabilis* (έτος των θαυμάτων) ήταν το 2004: τρία χρόνια μετά την ένταξη της στο Ευρώ η χώρα που γέννησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες τους φιλοξενούσε και πάλι εκείνη τη χρονιά. Η οικονομική μεγέθυνση είχε συνεχιστεί αδιάκοπα μετά την ένταξη στην ευρωζώνη.

Κατά την κρίσιμη αυτή δεκαετία η Ελλάδα ακολούθησε μια «τρελή πορεία», έτσι ώστε να φτάσει στον εκτροχιασμό της, αγγίζοντας έτσι το 2010 148,3% δημόσιο χρέος ως ποσοστό επι του ΑΕΠ. Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας στα δυο παραπάνω ιστορικά – οικονομικά γεγονότα και μέσα από την χρήση πινάκων και επικυρωμένων στοιχείων, θα δείξουμε και θα εξηγήσουμε παρακάτω γιατί η Ελλάδα ενώ νόμιζε πως συνέπλεε με την νέα οικονομική πραγματικότητα της κρίσιμης αυτής δεκαετίας, στην ουσία βούλιαζε με μια χρόνια προχαραγμένη πορεία προς τον πάτο.

Πίνακας 1: Βασικοί οικονομικοί δείκτες κατά τα πρώτα χρόνια συμμετοχής στο ευρώ (Ελλάδα 2001-2005).

Έτος	Αύξηση ΑΕΠ	Έλλειμμα / Πλεόνασμα % ΑΕΠ	Δημόσιο Χρέος % ΑΕΠ	Εμπορικό Ισοζύγιο (δισ δολάρια ΗΠΑ)
2001	4,2	-4,5 (αναθεωρήθηκε σε -6,1%)	151,9	-8,4
2002	3,4	-4,9	159,2	-7,9
2003	5,9	-5,7	168,0	-7,3
2004	4,4	-7,4	183,2	-6,4
2005	2,3	-5,6	195,4	-7,9

(Πηγή: ΟΟΣΑ, Eurostat)

Τα τυπικά αρχικά στάδια ενός προγράμματος συναλλαγματικής σταθεροποίησης ευνοήσαν την Ελλάδα στις αρχές τις νέας χιλιετίας, με άνοδο της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας και έκρηξης των επενδύσεων και της κατανάλωσης. Οι ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης ήταν ισχυροί και ο πληθωρισμός υπό έλεγχο, παρά το γεγονός ότι εξακολουθούσαν να μην γίνονται ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στην οικονομία.

Στον παραπάνω πίνακα επισημαίνω το εμπορικό ισοζύγιο με σκοπό να δείξω την έκρηξη της καταναλωτικής δαπάνης των Ελλήνων. Τι εννοώ με αυτό:

- Εξαγωγές < Εισαγωγές → Έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο
- Εξαγωγές > Εισαγωγές → Πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο

Άρα το εμπορικό ισοζύγιο επηρεάστηκε από την άνοδο της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Αφού πλέον είχαμε ισχυρό νόμισμα μπορούσαμε να αγοράζουμε πολλά εισαγόμενα προϊόντα και ούτω καθ' εξής.

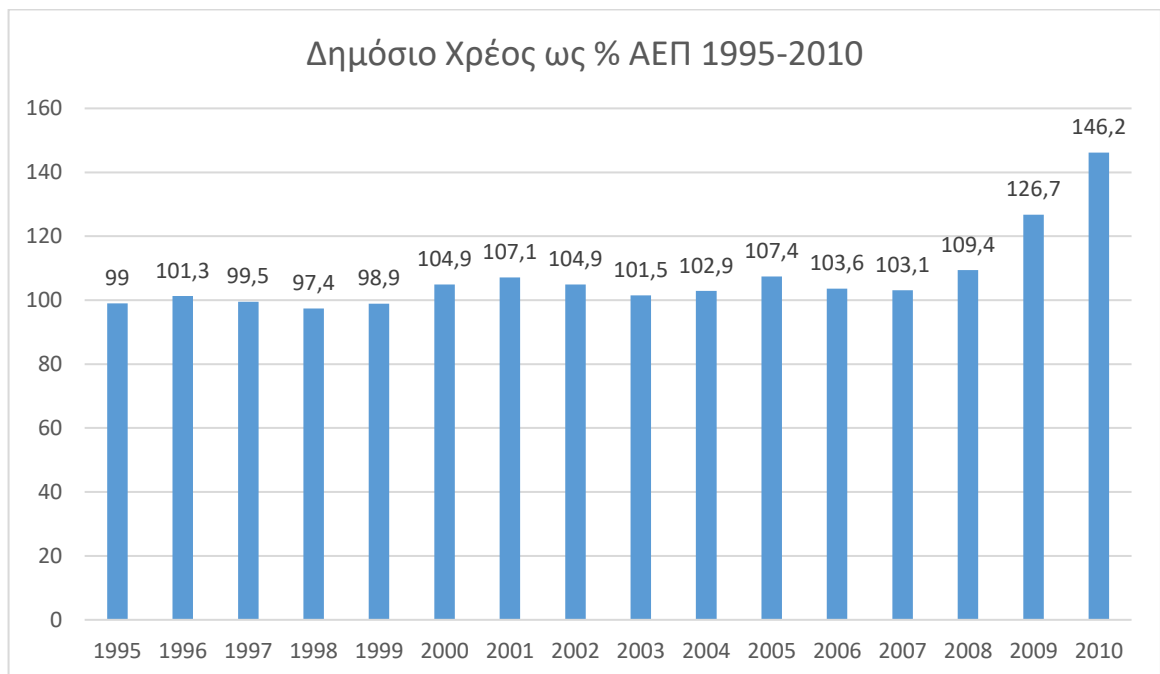
4.1 Λίγα λόγια για την νέα χιλιετία:

Στις αρχές τις δεύτερης χιλιετίας η ελληνική οικονομία εξακολουθούσε να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό, τη ναυτιλία, τη γεωργία και αργότερα τον τομέα της ακίνητης περιουσίας. Οι επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες ή στην ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών ήταν ανεπαρκείς. Αλλά κατά τη χρονική αυτή περίοδο οι τομείς αυτοί και ιδιαίτερα ο τουρισμός και η ναυτιλία στάθηκαν πολύ τυχεροί:

- **Τουρισμός:** η Ελλάδα είδε την τουριστική της βιομηχανία να αυξάνεται ραγδαία από 10 σε 17 εκατ. τουρίστες το χρόνο.

- **Ναυτιλία:** η Ελλάδα ωφελήθηκε από την άνθηση του εξαγωγικού εμπορίου της Κίνας, όπου πλήρωσε τεράστια ποσά για τη μεταφορά πρώτων υλών με ελληνικά σκάφη.
- **Γεωργία:** της αναλογεί το 12,5% της απασχόλησης στην Ελλάδα, σε σύγκριση με μόλις το 3,5% κατά μέσον όρο στην ΕΕ των 25 σύμφωνα με τη Eurostat για το 2006. Αυτό αποτελεί ένδειξη οικονομίας χαμηλής προστιθέμενης αξίας, αλλά επιφέρει πολλές επιδοτήσεις από την ΕΕ.
- **Ακίνητα:** Με χαμηλά επιτόκια σε ευρώ η Ελλάδα έζησε μια άνθηση στον τομέα ακίνητων, καθώς οι αξίες τους υπερδιπλασιάστηκαν από το 2000 έως το 2008 αναφέρει στην έκθεση του ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος.

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη Δημοσίου Χρέους ως % ΑΕΠ πριν και μετά το ευρώ

(πηγή: Eurostat)

Το χρέος της Ελλάδας ήταν και τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της οικονομίας. Κατά καιρούς μειωνόταν ως ποσοστό του ΑΕΠ, αλλά τις περισσότερες φορές αυξανόταν (Διάγραμμα 1). Ποτέ όμως δεν έγινε η άνοδος τόσο εκρηκτική και απειλητική όσο μετά το 2008. Το σημερινό αδιέξοδο προκλήθηκε με την διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση.

Πίνακας 2: Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών στην Ελλάδα, 2000-2010 – Δημοσιονομική Ιστορία σε τρεις φάσεις

Μεσοί όροι περιόδου	A Μετά την ONE 2000- 2003	B Μετά τους Ολυμπιακούς 2004-2008	Γ Μετά την κρίση 2009- 2010	Διαφορά περιόδων B-A	Διαφορά περιόδων Γ-A
Καθαρά έσοδα, % ΑΕΠ	26,36%	22,66%	21,42%	-3,70%	-1,24%
Δημόσια κατανάλωση % ΑΕΠ	20,13%	20,6%	25,25%	0,47%	4,65%
Πρωτογενές Πλεόνασμα % ΑΕΠ	2,54%	-0,79%	-6,65%	-3,33%	-5,86%
ΠΠ εκτός δημ. Επενδύσεων	6,23%	1,67%	-3,84%	-4,56%	-5,51%
Ισοζύγιο επενδύσεων, ΠΔΕ	-3,69%	-2,47	-2,81%	1,22%	-0,34%
Έλλειμμα / Πλεόνασμα % ΑΕΠ	4,51%	5,2%	12,13%	0,69%	6,93%
Ετήσια άνοδος χρέους σε δις €	9 δις	18,68 δις	31,9 δις	9,68 δις	13,22 δις
Ετήσια άνοδος ΑΕΠ σε δις €	12,05 δις	13,34 δις	-0,41 δις	1,29 δις	-13,75 δις
Μέσος όρος χρέους % ΑΕΠ	101,57%	103,96%	130,96%	2,39%	27%
Μέση μεταβολή λόγου χρέους προς ΑΕΠ	-4,63%	10,71%	27,14%	15,34%	16,43%
Ισοζύγιο τρεχουσών % ΑΕΠ	-5,55%	-11,9%	-10,48%	-6,35%	1,42%
Ισοζύγιο τρεχουσών σε δις €	-8,44 δις	-26,37%	-24,93%	-17,93%	1,44%
Ρυθμός ανάπτυξης	4,51%	3,42%	-3,29%	-1,09%	-6,71%
Ρυθμός πληθωρισμού	3,47%	3,41%	3,03%	-0,06%	-0,38%

(πηγή: Eurostat, IMF WEO Data, Τράπεζα της Ελλάδος)

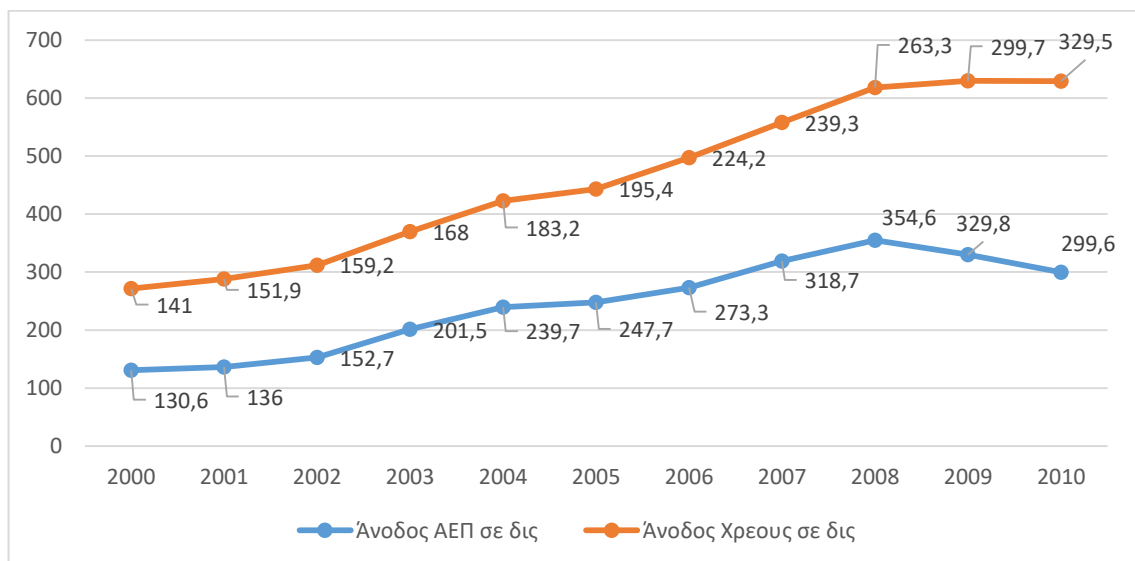
Ο πίνακας 1 αποτυπώνει την εξέλιξη και βαθμιαία επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών στις τρεις περιόδους μετά την ΟΝΕ, τους Ολυμπιακούς Αγώνες και μετά την κρίση.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα των ετών 2000-2003 άλλαξε το 2004 με λογιστικές αντιμεταθέσεις (έχει γίνει αναφορά σε προηγούμενο κεφάλαιο). Δηλαδή, έσοδα που αναλογούσαν στο 2003 η κυβέρνηση τότε τα μετέφερε στον νέο Προϋπολογισμό, ενώ οι δαπάνες παραλαβής εξοπλισμών καταγράφηκαν αναδρομικά στα προηγούμενα έτη, 2000-2003, όταν είχαν παραγγελθεί. Παρά το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2006 θέσπισε κανόνα καταγραφής των δαπανών αυτών κατά την περίοδο παραλαβής και όχι παραγγελίας των εξοπλισμών και η ελληνική κυβέρνηση τον εφαρμόζει υποχρεωτικά για μετά το 2004, τα προηγούμενα ελλείματα δεν έχουν ακόμη προσαρμοστεί. Στον παραπάνω πίνακα αναφέρονται επιβαρυνόμενα στοιχεία για την περίοδο 2000-2003.

Παρατηρούμε πως το ΑΕΠ τη δεύτερη περίοδο μεγεθύνεται ταχύτερα από την πρώτη, παρά το γεγονός ότι ο πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης είναι χαμηλότερος. Μεταβλήθηκε πιο έντονα ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ και επηρεάστηκε κατά τη στατιστική επέκταση του ΑΕΠ το 2006.

Επίσης το χρέος του 2001 είναι αυξημένο κατά 1,40% σε σχέση με τα στοιχεία της Eurostat και δεν ελήφθη υπόψιν το SWAP που έγινε τον Ιούλιο του 2001 με την Goldman Sachs, όπως περιγράψαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Αν συμπεριληφθεί όπως συνέβη και σε άλλες χώρες της Ε.Ε (π.χ Ιταλία), τότε η μείωση του χρέους είναι 6,33 μονάδες του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2003, η μεγαλύτερη της εικοσαετίας θα λέγαμε, άρα κάπου μας ωφέλησε έστω και εξολογιστικά το SWAP.

Διάγραμμα 2: Πως φθάσαμε στην υπερχρέωση – Ύφεση και Ελλείματα

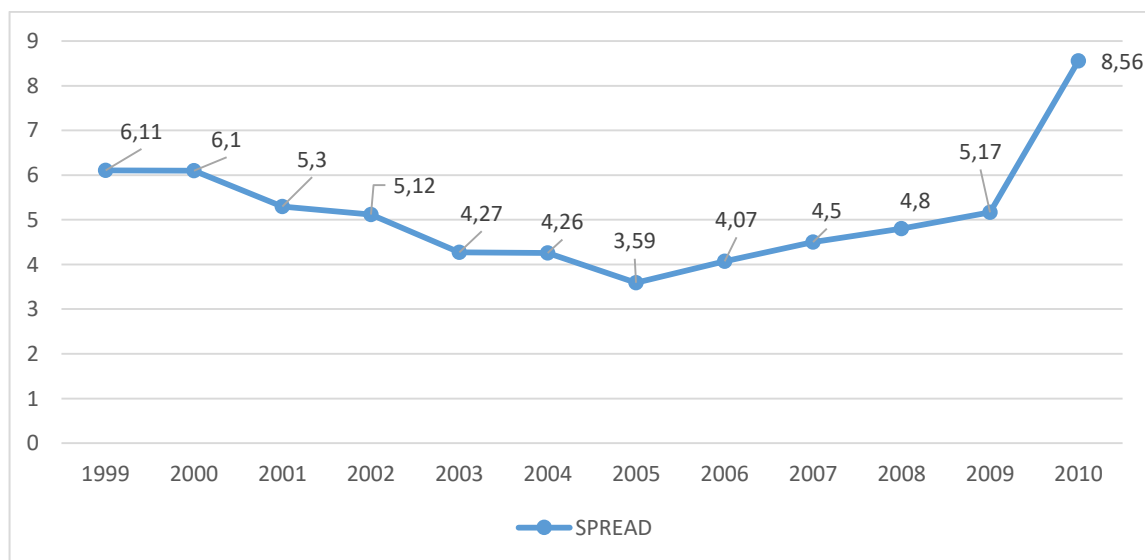
(πηγή: Eurostat, IMF WEO Data)

Έως το 2005 το δημόσιο χρέος μεγάλωνε περίπου 10 δις ετησίως, αλλά το ΑΕΠ μεγεθυνόταν 12 δις κατά μέσο όρο και έτσι ο λόγος του πρώτου προς το δεύτερο έπεφτε. μεταξύ 2006-2007 το χρέος εκτινάχθηκε κατά 29 δις, πολύ περισσότερο του ΑΕΠ και μετά το 2008 η ψαλίδα γίνεται καταστροφική. Από το 2009 και μετά το ΑΕΠ παραμένει στάσιμο σε ονομαστικούς όρους, ενώ το χρέος συσσωρεύεται. Ο λόγος χρέους / ΑΕΠ εκτοξεύεται και η χώρα μπαίνει πλέον σε τροχιά ύφεσης.

Την τρίτη και μοιραία περίοδο ανατράπηκε η ήπια εξέλιξη του δημοσίου χρέους, το οποίο, από την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ έως και το 2007, αυξανόταν μεν κάθε χρόνο περίπου όσο και οι τόκοι που πληρώναμε, αλλά το υπέρκαζε η ανάπτυξη του εισοδήματος και έτσι το βάρος του μειωνόταν. Συγκεκριμένα, το ποσό ανόδου ήταν γύρω στα 8-10 δις ευρώ τον χρόνο και επειδή το εθνικό εισόδημα αυξανόταν κατά 10-15 δις ευρώ, μειωνόταν σταθερά η σχέση χρέους προς ΑΕΠ (Διάγραμμα 2). Έτσι η Ελλάδα εξυπηρετούσε τις υποχρεώσεις της όχι μόνο με αξιοπιστία αλλά και με κόστος που επιμεριζόταν όλο και πιο χαμηλά στα έσοδα του κράτους. Αξίζει να αναφέρουμε πως την περίοδο 2001-2007, τα spreads ήταν μόλις 20-30 μονάδες πάνω από τα γερμανικά.

Με τον όρο spreads εκφράζεται το κόστος δανεισμού συγκριτικά με άλλες χώρες. Είναι η διαφορά μεταξύ των αποδόσεων ελληνικών και γερμανικών ομολόγων δεκαετούς διάρκειας πολλαπλασιασμένη επί 100. Ένα spread 50 μονάδων σημαίνει ότι η Γερμανία δανείζεται με 4% ενώ η Ελλάδα με 4,5%. Σε απλή γλώσσα μπορούμε να το πούμε και επιτόκιο δανεισμού.

Διάγραμμα 3: Αποδόσεις spread Ελλάδας 1999-2010

(πηγή: Eurostat)

Τα ποσοστά στο παραπάνω γράφημα αποτελούν τον μέσο όρο του κάθε έτους διότι δημοσιεύονται ανά μήνα κυρίως, λόγω των συνεχών διακυμάνσεων (δημοσιονομικών κυρίως) της οικονομίας κάθε χώρας. Βλέπουμε πως για αρκετό καιρό η Ελλάδα ήταν υπό ευνοϊκό καθεστώς μέχρι και τις απαρχές της παγκόσμιας κρίσης. Συναντάμε έκρηξη των spread το 2010 όταν η χώρα κρίθηκε μη ικανή να καλύψει τις πιστοληπτικές της ανάγκες μπαίνοντας τότε στην δύνη των Μνημονίων.

4.2 Έσοδα Γ.Π.Κ (2000-2010)

Στον παρακάτω πίνακα, παρουσιάζεται η πορεία των εσόδων του γενικού προϋπολογισμού του κράτους την «καυτή» αυτή δεκαετία 2000-2010. Φυσικά παρουσιάζεται και η εξελικτική πορεία των δεικτών άλλων χωρών μελών της Ε.Ε ως μέτρο σύγκρισης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Εξέλιξη εσόδων του γενικού προϋπολογισμού του κράτους της Ελλάδας και κρατών μελών της ΕΕ κατά τη δεκαετία του 2000 (2000-2010). (% του Α.Ε.Π.).

Χώρα/ Έτος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ε.Ε 27	45,2	44,6	43,9	44,0	43,8	44,2	44,6	44,6	44,6	44,1	44,1
ΟΝΕ 17	46,0	45,2	44,8	44,8	44,5	44,8	45,3	45,3	45,0	44,9	44,8
Ελλάδα	43,0	40,9	40,3	39,0	38,1	39,0	39,2	40,7	40,7	38,3	40,4

(πηγή: Eurostat 24/7/16)

Στον παραπάνω πίνακα 3, αναλύοντάς τον αναγνωρίζουμε την φθίνουσα πορεία των εσόδων του ΓΠΚ της Ελλάδας σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε. Εκτιμάται πως υπήρξε μείωση των εσόδων, ποσοστό του 2,6% του ΑΕΠ (43% το 2000 – 40,4% το 2010), δηλαδή 7 δις € ετησίως περίπου. Στις χώρες της Ε.Ε παρατηρήθηκε μείωση 0,9% και στην ΟΝΕ 1,2%. Από την άλλη όμως υπήρξαν φυσικά και χώρες όπου αντί να μειωθούν τα δημόσια έσοδά τους αυτές τα αύξησαν με αξιοσέβαστο κίολας ποσοστό, όπως είναι η Εσθονία που είχε αύξηση 4,8% αλλά και η Κύπρος με ποσοστό 6,2% σύμφωνα με την Eurostat.

Έσοδα του Δημοσίου Τομέα θεωρούνται αυτά με τα οποία καλύπτονται οι δημόσιες δαπάνες, τα οποία προέρχονται από διάφορες πηγές. Τις πηγές εσόδων ενός κράτους τις αποτελούν οι Φόροι που επιβάλλει το ίδιο το κράτος είτε αυτοί είναι άμεσοι είτε είναι έμμεσοι. Οι φόροι ενός κράτους διακρίνονται σε Άμεσους και Εμμέσους φόρους:

Άμεσοι Φόροι: Είναι οι φόροι εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, φόροι κατοχής και μεταβίβασης περιουσίας και εργοδοτικές εισφορές στις κοινωνικές ασφαλίσεις. Είναι η καταβολή των εισφορών άμεσα από τους πολίτες

προς το κράτος. Είναι ο πιο καθιερωμένος και ο πιο αξιοκρατικός τρόπος φορολόγησης των φυσικών και νομικών προσώπων.

Έμμεσοι Φόροι: Επιβάλλονται στην συνολική εγχώρια κατανάλωση των διαφόρων αγαθών και υπηρεσιών και στις εισαγωγές διακρίνονται σε εσωτερικούς και σε εξωτερικούς φόρους δαπάνης(δασμοί). Η συντομογραφία αυτών των φόρων κατά κύριο λόγο είναι ΦΠΑ (Φόρος Προστιθέμενης Αξίας) κ.α.

Μορφή εσόδων σε ένα κράτος αποτελεί και ο Δημόσιος Δανεισμός, όμως δεν συνίσταται ως η πιο αποτελεσματική λύση, διότι τα δάνεια και οι τόκοι τους υποχρεωτικά πρέπει να αποπληρωθούν, βαραίνοντας έτσι περαιτέρω την οικονομία.

Πίνακας 4: Άμεσοι και Έμμεσοι Φόροι.

Έτος	Δημόσια Έσοδα ως % του ΑΕΠ	Φόροι στο εισόδημα, ως % του ΑΕΠ			Φόροι στην παραγωγή, ως % του ΑΕΠ				
		E-27	E-17	ΑΕΠ	E-27	E-17	ΑΕΠ		
1999	41.3	45.8	46.6	8.8	13.5	12.5	13.5	13.7	13.5
2000	43.0	45.4	46.2	9.7	13.7	12.6	13.6	13.4	13.3
2001	40.9	44.7	45.4	8.6	13.3	12.2	13.3	13.1	13.0
2002	40.3	44.1	44.9	8.6	12.8	11.8	12.9	13.2	13.1
2003	39.0	44.1	44.9	7.8	12.4	11.4	12.0	13.2	13.1
2004	38.1	43.9	44.5	8.0	12.4	11.3	11.7	13.3	13.2
2005	39.0	44.3	44.8	8.5	12.7	11.5	11.7	13.4	13.4
2006	39.2	44.8	45.3	8.0	13.2	12.1	12.2	13.5	13.5
2007	40.7	44.8	45.3	8.0	13.4	12.4	12.5	13.5	13.5
2008	40.7	44.6	44.9	7.9	13.1	12.2	12.2	13.0	13.0
2009	38.3	44.0	44.5	8.1	12.3	11.4	11.1	12.9	12.8
2010	40.4	43.9	44.5	7.6	12.2	11.3	12.4	13.2	13.0

(Πηγή: Eurocapital.gr)

Τα έσοδά της Ελλάδας την περίοδο 2000-2010 ήταν τόσο χαμηλά και σε σταθερή μείωση, από την εξέλιξη των κυβερνητικών εσόδων από την φορολόγηση του εισοδήματος και της περιουσίας. Σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη της E.E(27) και της ONE(17), τα έσοδα από την φορολογία παραμένουν εξαιρετικά χαμηλά. Μάλιστα από το 2003 και έπειτα, κινούνται χαμηλότερα του 65% του μέσου όρου της ομάδας E.E(27). Η κορύφωση του δείκτη αυτού, σημειώθηκε το έτος 2000, όταν τα έσοδα της κατηγορίας αυτής άγγιζαν το 9,7% του ΑΕΠ. Παρά την ενίσχυση των ελέγχων το 2010, τα έσοδα από την φορολογία άγγιζαν ένα ακόμη τραγικό ποσοστό το 7,6%. Αυτή η πηγή εσόδων είναι τόσο χαμηλή, εξαιτίας της τεράστιας φοροδιαφυγής και της χαμηλής φορολογικής βάσης, όπου είναι τα κυρίαρχα αλλά και χρόνια προβλήματα της χώρας.

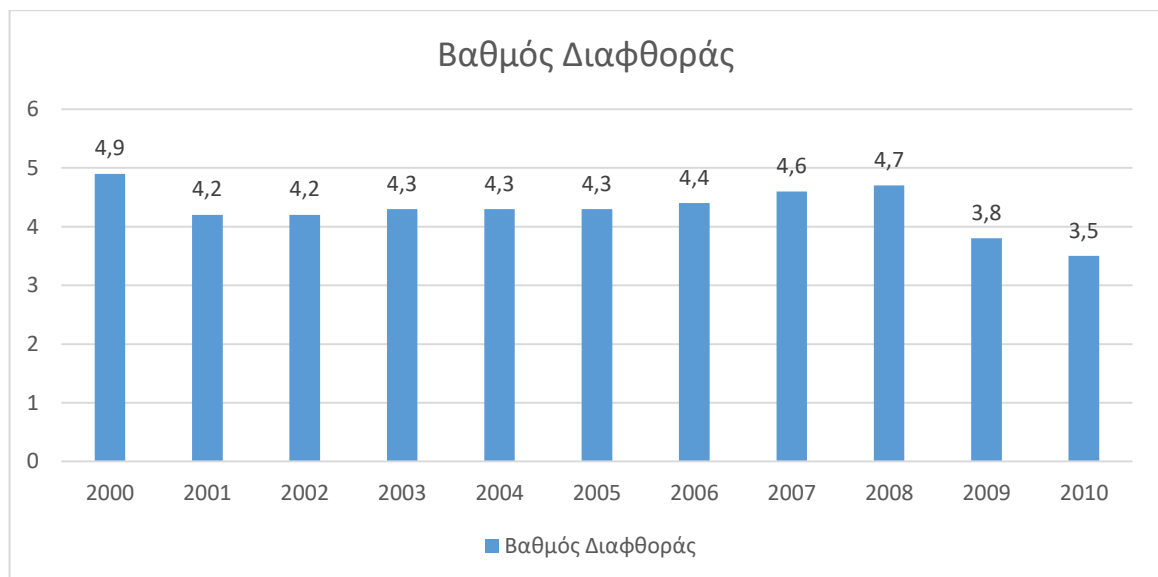
Στον τομέα των εσόδων των φόρων επί της παραγωγής, όπου αφορά κυρίως τους έμμεσους φόρους, η Ελλάδα βρισκόταν κοντά έως το 2002 στους μέσους όρους της E.E(27) και της ONE(17). Σοβαρή μείωση σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη παρατηρήθηκε το 2003 και μετά. Η μείωση της κατηγορίας αυτής

κορυφώθηκε το 2009 αγγίζοντας ποσοστό 11,1%. Φυσικά το 2010 υπήρξε μια αισθητή βελτίωση της τάξεως 12,4% του ΑΕΠ.

Από τον προηγούμενο πίνακα βλέπουμε πως το δημοσιονομικό πρόβλημα, δεν προκύπτει από μειωμένα έσοδα των έμμεσων φόρων, όσο κυρίως από την φοροδιαφυγή της φορολόγησης εισοδήματος και περιουσίας. Ακόμη αποτέλεσμα ήταν οι πολλές φοροαπαλλαγές που ίσχυαν στην Ελλάδα, σε σχέση με τις φοροαπαλλαγές που ίσχυαν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Παράδειγμα αυτού ήταν το αφορολόγητο των 12.000 ευρώ, το οποίο μάλιστα αφορούσε σε «καθαρό» και όχι σε «μικτό» εισόδημα.

Από την ανάλυση προκύπτει, ότι ο τομέας των φόρων, στον οποίο η Ελλάδα υστερεί σε έσοδα, είναι αυτός των άμεσων φόρων και ειδικότερα των φόρων εισοδήματος. Η υστέρηση αυτή, αναγκάζει τις Κυβερνήσεις να επιβάλλουν υψηλότερη έμμεση φορολογία (αύξηση του ΦΠΑ κυρίως), η οποία συνήθως είναι άδικη για τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις.

Διάγραμμα 4: Δείκτης διαφθοράς CPI (Διεθνής Διαφάνεια) στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2000-2010 (άριστα το 10, όσο μικρότερος ο αριθμός τόσο πιο μεγάλη η διαφθορά)

(πηγή: Transparency International)

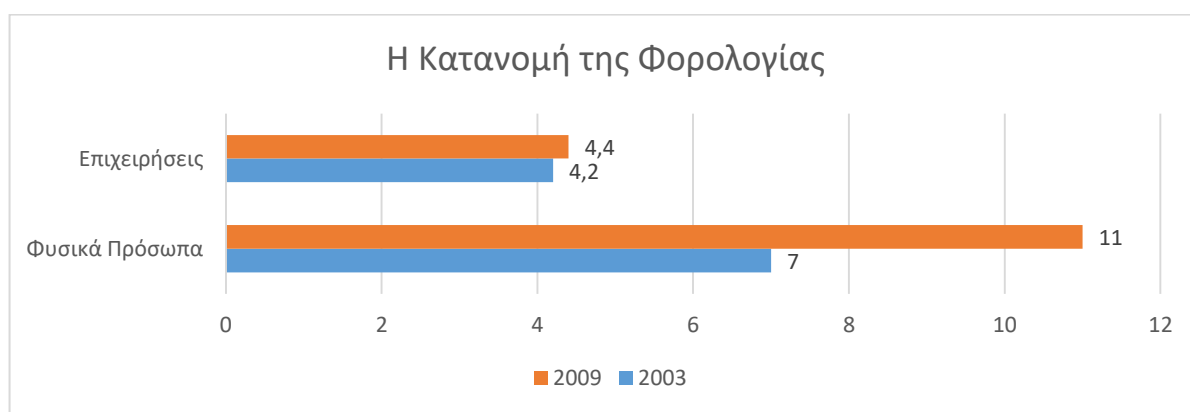
Η διαφθορά συναρτάται με φαινόμενα όπως παραοικονομία, οικονομικό έγκλημα, φοροκλοπή, εισφοροκλοπή, εγκλήματα κάθε μορφής (τόσο με τη λαϊκή όσο και με τη νομική εννοιολογική προσέγγιση του όρου έγκλημα)

Η διατήρηση της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς σε υψηλά επίπεδα και η ακαμψία στις αγορές εργασίας περιόρισαν περισσότερο τις ευκαιρίες για δημιουργία επιχειρήσεων υψηλής ανάπτυξης και προστιθέμενης αξίας. Οι επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν είναι συνήθως μικρότερες και χαμηλής τεχνολογίας. Για να αναπληρώσουν τις απώλειες, οι κυβερνήσεις αυξάνουν την

φορολόγηση των μεγαλύτερων και υψηλότερης τεχνολογίας εταιρειών, μειώνοντας την κερδοφορία τους. Η διαφθορά και τα σχετικά με αυτήν γραφειοκρατικά εμπόδια δημιουργούν επίσης επιπλέον έξοδα για τις επιχειρήσεις, το ίδιο και τα κλειστά επαγγέλματα.

Με βάση τους πίνακες 3 & 4 παρατηρούμε πτώση στα φορολογικά έσοδα του 2009 κατά 2,4% του ΑΕΠ σε σύγκριση με το 2008, κυρίως της μεγάλης υπεξαίρεσης του ΦΠΑ από μαγαζάτορες και της μειωμένης φορολογίας των επιχειρήσεων κατά μισό δις ευρώ, τη στιγμή που οι φόροι στα φυσικά πρόσωπα ήταν αυξημένοι όπως θα δούμε στο διάγραμμα παρακάτω.

Διάγραμμα 5: Οι μεγάλες ανατροπές στα δημοσιονομικά.

(πηγή: εκθέσεις Κρατικού Προϋπολογισμού, ΓΛΚ)

Μεταξύ 2003 και 2009 αλλάζει δραστικά η κατανομή φορολογικών βαρών μεταξύ επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων (μισθωτοί και επαγγελματίες) αυξάνουν κατά 4 δις ευρώ.

Οι φόροι που πληρώνουν οι επιχειρήσεις μειώνονται περίπου 20% από 4,2 δις σε 3,8 ευρώ. Είναι η μεγαλύτερη φορολογική αναδιανομή μεταπολεμικά.

4.3 Δημόσιες Δαπάνες ΓΠΚ (2000-2010)

Πίνακας 5: Εξέλιξη δημοσίων δαπανών του γενικού προϋπολογισμού του κράτους της Ελλάδας και κρατών μελών της ΕΕ κατά τη δεκαετία του 2000 (2000-2010). (% του Α.Ε.Π.).

Χώρα/ Έτος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ε.Ε 27	44,7	46,1	46,6	47,2	46,7	46,7	46,2	45,5	47,0	51,0	50,6
ΟΝΕ 17	46,2	47,2	47,5	48,0	47,4	47,3	46,7	46,0	47,1	51,2	51,0
Ελλάδα	46,7	45,4	45,1	44,7	45,5	44,6	45,4	47,5	50,6	54,0	51,4

(πηγή: Eurostat 24/7/16)

Οι δημόσιες δαπάνες προσδιορίζουν το ποσό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, το οποίο καταναλώνεται συλλογικά (δημόσια), παρά από ιδιώτες. Από μακροοικονομική άποψη οι δημόσιες δαπάνες επηρεάζουν το συνολικό επίπεδο των δαπανών στην οικονομία και συνεπώς επηρεάζουν το επίπεδο του ΑΕΠ. Οι δημόσιες δαπάνες διακρίνονται σε: Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες, αλλά και σε Μεταβιβαστικές πληρωμές.

Από τα στοιχεία του πίνακα βλέπουμε πως για κάποια χρόνια κινούμασταν σχετικά κοντά με τον μέσο όρο των ομάδων Ε.Ε(27) και ΟΝΕ(17). Όμως από το 2007 και έπειτα τα δημόσια έξοδα ακολούθησαν μια ξέφρενη πορεία, με «απόγειο» το 2009 όπου εκτινάχθηκαν στο 54% του ΑΕΠ. Έπειτα από σκληρές προσπάθειες, το 2010 υπήρξε μείωση του 2,6%, αγγίζοντας ποσοστό του 51,4% του ΑΕΠ.

Στις δαπάνες ενός κράτους συγκαταλέγονται και οι αμυντικές δαπάνες. Σε προηγούμενο χρόνο είδαμε πως η Ελλάδα είχε έφεση στο να τις αποκρύπτει ανά τακτά χρονικά διαστήματα από τους προϋπολογισμούς της με σκοπό να βγαίνουν όσο το δυνατόν καλύτεροι.

Οι αμυντικές δαπάνες της σύγχρονης Ελλάδας είναι οι υψηλότερες ως % του ΑΕΠ, απ' ότι σε οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ε.Ε. σύμφωνα με λίστα της CIA ανέρχονται σε 4,6%, φέρνοντας έτσι την Ελλάδα στην 24^η θέση παγκοσμίως για το 2008, στο ίδιο επίπεδο με την Κίνα και λίγο πιο μπροστά από τις ΗΠΑ. Επόμενη στην ευρωπαϊκή λίστα είναι η Κύπρος με 3,8% και ακολουθεί η Γαλλία με 2,6%.

Πίνακας 6: Εισαγωγές εξοπλισμών 2004-2009, μεγέθη ΑΕΠ και Πληθυσμού (έκθεση SIPRI 2008)

Χώρα	Δις δολάρια ΗΠΑ	ΑΕΠ	Πληθυσμός
Κίνα	13,972 \$	4,33 τρις \$	1,33 δις
Ινδία	10,625 \$	1,16 τρις \$	1,17 δις
Ν. Κορέα	8,073 \$	929 δις \$	48,6 εκατ.
ΗΑΕ	7,760 \$	199 δις \$	4,9 εκατ.
Ελλάδα	6,143 \$	356 δις \$	10,7 εκατ.

(πηγή: www.sipri.org, World Bank, World Fact Book of CIA)

Πίνακας 7: Αξία εισαγωγών οπλισμού 2004-2009/ΑΕΠ x 100, κατά κεφαλήν αξία εισαγωγών οπλισμού (πέντε πρώτοι εισαγωγείς με βάση την συνολική αξία – με βάση το μέγεθος του πληθυσμού)

Χώρα	Αξία Οπλισμού (%)	Κατά κεφαλήν Αξία (%)
ΗΑΕ	3,9%	1,58%
Ελλάδα	1,7%	0,57%
Ινδία	0,92%	0,16%
Ν. Κορέα	0,87%	0,01%
Κίνα	0,32%	0,009%

(πηγή: www.sipri.org)

Μεγάλο μέρος του δανεισμού προς την Ελλάδα κατά τα χρόνια της οικονομικής άνθησης προερχόταν από μεγάλες τράπεζες της Βόρειας Ευρώπης. Ιδρύματα με έδρες την Γαλλία και την Γερμανία, δάνειζαν εκατομμύρια ευρώ στην ελληνική κυβέρνηση, πολλά από τα οποία τους επέστρεφαν – δαπανιούνταν για την αγορά οπλικών συστημάτων από εταιρείες όπως Dassault, Krauss Maffei Wegmann κ.α. Ο ρόλος των τραπεζών αυτών στην χορήγηση πίστωσης προκειμένου να διευκολυνθεί η αγορά βιομηχανικών προϊόντων τόσο για στρατιωτική χρήση όσο και μη, από την Ελλάδα, αποτελεί στοιχείο μείζονος σημασίας στο έπος της διόγκωσης του ελληνικού δημοσίου ελλείματος.

4.4 Δημοσιονομικό Έλλειμα (2000-2010)

Συγκρίνοντας τους Πίνακες 3 και 4, διακρίνουμε πως τα έξοδα (Δημόσιες Δαπάνες) ήταν πάντοτε υψηλότερα σε σχέση με τα έσοδα. Όπως θα λέγαμε απλά: «Βγάζουμε λιγότερα, απ' αυτά που καταναλώνουμε». Μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα πλέον, πως υπήρξε αλόγιστη κατασπατάληση δημοσίων πόρων, χωρίς να έχουμε τα ανάλογα έσοδα, διότι συγκρίνοντας μας με χώρες «ισχυρότερων οικονομιών» αλλά και μεγαλύτερων απαιτήσεων, εμείς σπαταλούσαμε περισσότερα. Άρα πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας δεν ήταν μόνο τα μειωμένα έσοδα αλλά και οι δαπάνες. Ήταν και τα δυο συνδυαστικά μαζί, το πρόβλημα ήταν το Έλλειμα, δηλαδή τα έσοδα μείον τις δαπάνες.

Πίνακας 8: Έλλειμα – Πλεόνασμα της Ελλάδας και των κρατών – μελών της Ε.Ε – ΟΝΕ. (% του ΑΕΠ)

Χώρα/ Έτος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ε.Ε 27	0,5	-1,5	-2,6	-3,2	-2,9	-2,5	-1,5	-0,9	-2,4	-6,8	-6,5
ΟΝΕ 17	-0,1	-2,0	-2,7	-3,2	-2,9	-2,5	-1,4	-0,7	-2,1	-6,3	-6,2
Ελλάδα	-3,7	-4,5	-4,9	-5,7	-7,4	-5,6	-6,2	-6,8	-9,9	15,6	11,0

(πηγή: Eurostat 24/7/16)

Μέσα από την μελέτη του πίνακα 7 όπου παρουσιάζονται τα ελλείματα/πλεονάσματα των Ε.Ε(27) και ΟΝΕ(17), διακρίνουμε πως το ελληνικό δημόσιο χρέος έως και το έτος 2002 ήταν διαχειρίσιμο αλλά με μεγάλη απόκλιση από την υπόλοιπη Ευρώπη. Από το 2003 και έπειτα όμως η κατάσταση άρχισε να ξεφεύγει και το δημόσιο χρέος να αρχίζει να εκτινάσσεται με ταχύτατους ρυθμούς. Το έτος 2009 το έλλειμα άγγιξε 15,6% του ΑΕΠ, δηλαδή αυξήθηκε κατά 10,9% από το 2002. Βέβαια το 2010 μειώθηκε κατά 4,6% αγγίζοντας ποσοστό 11%, όμως κρίθηκε και πάλι ανεπαρκής από τις αγορές.

Το ΠΡΟΒΛΗΜΑ - ΕΛΛΕΙΜΑ της Ελλάδας όπως είδαμε προκύπτει συνδυαστικά. Δηλαδή από την μια δεν έχει τα απαραίτητα έσοδα, τα οποία προκύπτουν από μειούμενα φορολογικά έσοδα. Αλλά από την άλλη έχει και υπέρογκες δαπάνες οι οποίες δεν καλύπτονται μέσω των εσόδων, με αποτέλεσμα να δημιουργείται έλλειμα, το οποίο καλύπτεται μέσω δανεισμού, επιβαρύνοντας περαιτέρω την οικονομία.

Φυσικά την κρίσιμη αυτή περίοδο της ραγδαίας εξέλιξης της οικονομίας (2000 – 2010) υπήρξαν εκτός από την Ελλάδα και άλλες χώρες με τρελή πορεία χρέους, όπως η Ιρλανδία όπου από το +4,9% (πλεόνασμα) έφτασε στο -30,6% (έλλειμα), «Βουτιά θανάτου με λίγα λόγια». Επίσης υπήρξαν και χώρες όπως η Ουγγαρία όπου κράτησαν σχετικά σε σταθερούς ρυθμούς το έλλειμά τους (Ουγγαρία από -3,1% σε -4,4%). Από την άλλη όμως παράδειγμα προς μίμηση θα λέγαμε πως είναι η Νορβηγία, όπου συνεχώς κατά την διάρκεια της δεκαετίας αυτής παρουσίαζε πλεόνασμα (από +15,4% σε +11,1%) σύμφωνα με την Eurostat.

Συγκεντρωτικός Πίνακας :

Ελλάδα	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Έσοδα	43,0	40,9	40,3	39,0	38,1	39,0	39,2	40,7	40,7	38,3	40,4
Δαπάνες	46,7	45,4	45,1	44,7	45,5	44,6	45,4	47,5	50,6	54,0	51,4
Έλλειμμα	-3,7	-4,5	-4,9	-5,7	-7,4	-5,6	-6,2	-6,8	-9,9	-15,6	-11,0
Αύξηση ΑΕΠ	4,5	4,2	3,4	5,9	4,4	2,3	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9
Δημόσιο Χρέος(δισ)	141.0	151.9	159.2	168.0	183.2	195.4	224.2	239.3	263.3	299.7	329.5
Αναλογία Χρέους προς ΑΕΠ (%)	104,4	104,7	102,6	98,3	99,8	101,2	107,5	107,2	112,9	129,7	148,3
Ανεργία (% ενεργού πληθυσμού)	11,2 %	10,7 %	10,3 %	9,7%	10,6 %	10%	9%	8,4%	7,8%	9,6%	12,7 %

(Πηγή: Eurostat, IMF, World Bank)

Ένας συγκεντρωτικός πίνακας των Δημοσιονομικών Εξελίξεων της κρίσιμης αυτής δεκαετίας είναι αναμφισβήτητα ότι το καλύτερο ως επίλογος.

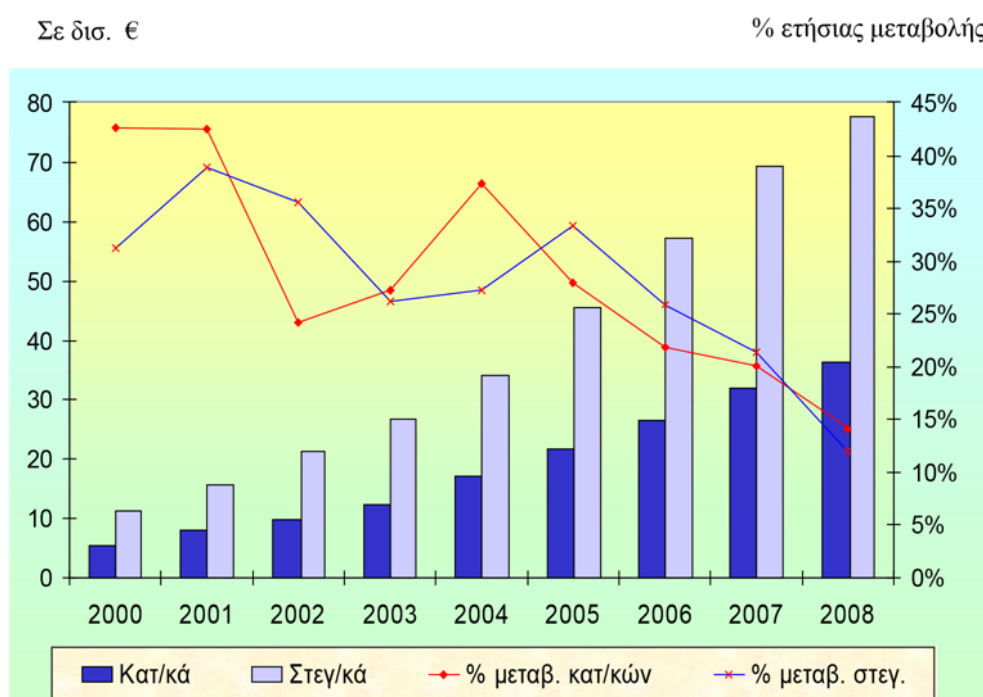
Διακρίνουμε πως από την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη άρχισε ήδη να χαράσσεται η τρελή πορεία. Έτσι λοιπόν από το 2001 άρχισε η θεαματική πτώση των εσόδων κατά 2,1%, η αύξηση του ΔΧ κατά 0,8% δηλαδή 10,9 δισ, έτσι ώστε η αναλογία χρέους ως προς το ΑΕΠ να χαρακτηριστεί ως ποσοστό 104,7%. Συνεχίζοντας στο 2004 και στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας βλέπουμε ακόμη πως παίζεται η ίδια ταινία, αφού πλέον το έλλειμά έχει αρχίσει να διογκώνεται δραματικά φτάνοντας το 7,4%, οι δαπάνες πλέον έχουν σταθερή ανοδική πορεία (45,5% το 2004 και 51,4% το 2010), ενώ τα έσοδα σταθερά μειώνονται εξαιτίας της έξαρσης της «ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ».

Η Ελληνική Οικονομία κατά την εξεταζόμενη περίοδο επιβαρυνόταν συνεχώς με υψηλό χρέος. Το γεγονός αυτό επιβάρυνε πάντα την οικονομία με υψηλές δαπάνες τόκων. Η πορεία της οικονομίας 2000-2002 ήταν ικανοποιητική. Ως «καλύτερη χρονιά» από δημοσιονομικής άποψης θα λέγαμε πως ήταν το 2000. Η επιδείνωση των προβλημάτων κορυφώνεται την διετία 2008-09, όπου το δημόσιο χρέος αυξήθηκε περισσότερο από 58 δισ €.

Κατά τις αρχές του 2010 υπήρξε όντως μια βελτίωση, αλλά όπως αναφέραμε κρίθηκε ανεπαρκής. Η περαιτέρω ανάλυση της περιόδου αυτής δεν χρίζει σημασίας, αφού όλοι γνωρίζουμε πλέον τι συνέβη, αντικρύζοντας έτσι στα μέσα του 2010 το «οικονομικό ναύαγιο» της Ελλάδας, να μας παρασύρει όλους μαζί του, στον «Πυθμένα της Ύφεσης».

4.5 Η Υπερκατανάλωση και η περίπτωση μόντρεαλ των Ελλήνων

Στα πρώτα χρόνια ένταξης στο ευρώ, η Ελλάδα επίσης απολάμβανε μια μη διατηρήσιμη έκρηξη της κατανάλωσης, που προκαλούσε αύξηση των εισαγωγών όπως είδαμε. Οι συνθήκες των αρχών της δεκαετίας του 2000 πρόσφεραν στους Έλληνες μια ανεπανάληπτη ευκαιρία για υπερκατανάλωση. Μπορεί το δημόσιο έλλειμμα να έγινε πρωτοσέλιδο και να αποτέλεσε την άμεση αιτία κρίσης στην ευρωζώνη, αλλά το χρέος ήταν και ιδιωτικό. Μετά την ένταξη στο κοινό νόμισμα τα νοικοκυριά επιδόθηκαν σε ένα όργιο δανεισμού ενθαρρυμένα από τους πολύ χαλαρότερους όρους χορήγησης πιστώσεων, σε αντίθεση με προηγούμενες εποχές, όπου τα επιτόκια ήταν υψηλότερα και η ρύθμιση του τραπεζικού δανεισμού πολύ αυστηρότερη.

(πηγή: ΓτΕ, 2003 (2006, 2008, 2009), Στατιστικό δελτίο οικονομικής συγκυρίας)

Με βάση το παραπάνω γράφημα ίσως μας εκπλήξει το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό ιδιοκατοίκησης σε όλη την Ευρώπη. Κατά την περίοδο της οικονομικής ανόδου ο κόσμος αγόραζε περισσότερα μέσω της χρηματοδότησης πιστώσεων απ' όσα χρειαζόταν: πρώτες κατοικίες, δευτερεύουσες, εξοχικά. Η ψευδαίσθηση του δανεικού πλούτου γεννούσε ότι οι δόσεις των ενυπόθηκων δανείων μπορούσαν να καλυφθούν. Η αγορά ακινήτων στην Ελλάδα είχε υπερτιμηθεί αρκετά, μεταξύ 1996-2006 οι τιμές ακινήτων αυξήθηκαν κατά 80% .

Ένα άλλο είδος πολυτελείας ήταν τα αυτοκίνητα. Κατά την περίοδο που εξετάζουμε, η χώρα έγινε πρώτη στις κατά κεφαλήν αγορές Porsche Cayenne. Σύμφωνα με το ΣΕΑΑ οι πωλήσεις μόνο SUV το 2005 έφτασαν τις 9.288 έναντι 4.010 το 2001. Το 2010 τα ανεξόφλητα δάνεια αγοράς αυτοκινήτου ανέρχονταν στα 8 δις € δηλαδή πάνω από το 3,5% του ΑΕΠ.

Να τονίσουμε πως, σύμφωνα με άρθρο της Καθημερινής αναφέρεται: την εποχή της μεγάλης ανάπτυξης της στεγαστικής και καταναλωτικής πίστης εν έτη 2005, εκταμιεύονταν περισσότερα από 600 με 700 στεγαστικά δάνεια την ημέρα σε επίπεδο τραπεζικού συστήματος.

4.6 Η Ληλασία της Ελλάδας – Πως φθάσαμε στα Ελλείματα

Η ελληνική οικονομία σε αριθμούς:

- **321:** οι αποβιώσαντες ηλικίας ανω 100 ετών, που συνεχίζουν να λαμβάνουν σύνταξη.
- **768.009:** ο συνολικός αριθμός δημοσίων υπάλληλων μέχρι το 2010 (εν ενεργεία)
- **11 δις \$:** το τελικό κόστος των Ολυμπιακών Αγώνων, διπλάσιο του αρχικού προϋπολογισμού.
- **30 εκατ. €:** οι καταθέσεις ενός μόνο Έλληνα γιατρού
- **324:** ο αριθμός ιδιοκτητών κατοικιών στα βόρεια προάστια που δήλωσαν ότι έχουν πισίνα στην εφορία
- **16.974:** οι πισίνες που εντοπίστηκαν μέσω δορυφόρου στα βόρεια προάστια της Αθήνας
- **53:** τα χρόνια από την αποστράγγιση της λίμνης Κωπαΐδας. Το γραφείο διαχείρισης υποθέσεων της λίμνης λειτουργεί ακόμα, απασχολώντας 30 δημοσίους υπαλλήλους σε βάση πλήρους απασχόλησης.

Χρόνια τώρα είναι ευρέως γνωστό πως μεγάλο αγκάθι της ελληνικής οικονομίας αποτελεί ο τεράστιος Δημόσιος Τομέας της. Δεν είναι μόνο ο τεράστιος αριθμός του, 768.009 υπάλληλοι, αλλά και οι μισθοί μαζί με τα επιδόματα που λαμβάνουν. Σαν αποτέλεσμα έχουν την συνεχή διόγκωση των ελλειμάτων της χώρας, προκειμένου να καλυφθούν οι τεράστιες ανάγκες που προκύπτουν στους προϋπολογισμούς της χώρας.

Το 2008 η Economist Intelligence Unit ανέφερε πως το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών αποφάσισε να αυξήσει τους μισθούς των δημοσίων υπάλληλων κατά 4,5% και τις συντάξεις κατά 5% για το εν λόγω έτος, το οποίο αποτελούσε την αφετηρία της παγκόσμιας κρίσης. Όλο αυτό είχε ως απόρροια την συνολική αύξηση των αμοιβών του δημοσίου τομέα κατά 8,9%. Στον ιδιωτικό τομέα για την ίδια χρονιά, το μεγαλύτερο εργατικό σωματείο ΓΣΕΕ και οι εκπρόσωποι των

εργοδοτών συμφώνησαν σε αυξήσεις μισθών και ημερομισθίων κατά 3,45% από 1/1/2008, 3% από 1/9/2008 και 5,5% από 1/5/2008. Τεράστια αντίθεση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μπορούμε να πούμε. Όλες αυτές οι συμφωνίες γίνονταν ενώ το δημόσιο έλλειμμα σκαρφάλωνε πάνω από τα όρια που θέσπιζε η συνθήκη του Μάαστριχτ.

Σύμφωνα με δημοσίευση της εφημερίδας το ΒΗΜΑ στις 22/8/2010 το μισθολογικό κόστος του δημοσίου για το 2010 ανέρχεται σε 7 δις €, ενώ των επιδομάτων του σε 6 δις €, ανεβάζοντας έτσι το σύνολο σε 13 δις €.

4.7 Πρόωρη Συνταξιοδότηση

Φυσικά μετά την πάροδο κάποιων εργάσιμων χρόνων, ο εργαζόμενος πρέπει να συνταξιοδοτηθεί. Σημαντική σπατάλη ανθρωπίνου κεφαλαίου και δημοσίου χρήματος αποτελεί όμως η πρόωρη συνταξιοδότηση πολλών δημοσίων υπαλλήλων με βάση συγκεκριμένων διατάξεων που ίσχυαν έως και το 2010.

Πίνακας 8: Όρια συνταξιοδότησης και ύψος συντάξεων έως και το 2010

	Επίσημο όριο συνταξιοδότησης	Μέση σύνταξη, % ισοβίου μέσου εισοδήματος (ποσοστό αναπλήρωσης)
Ελλάδα	58	95,7
ΟΟΣΑ	63,2	60,8

(πηγή: ΟΟΣΑ)

Ας δούμε τώρα λοιπόν και μερικές συγκρίσεις, της Ελληνικής και της Γερμανικής οικονομίας στον τομέα των συντάξεων:

	Ελλάδα	Γερμανία
Έτη προϋπηρεσίας για πλήρη σύνταξη	35 έτη	45 έτη
Αναλογία μισθού – σύνταξης	80%	46%
Αριθμός συνταξιοδοτικών καταβολών	14	12
Αυξήσεις συντάξεων το 2004	3%	0%
Αυξήσεις συντάξεων το 2005	4%	0%
Αυξήσεις συντάξεων το 2006	4%	0%

(πηγή: άρθρο Greek debt crisis, the view from Germany)

Αυτό που προκύπτει από τους παραπάνω πίνακες, δεν είναι πως οι Γερμανοί ή οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι είναι «τσιγκούνηδες» ή ότι δεν υπάρχει αποκατάσταση των εργαζομένων τους μετά το πέρας του ωφέλιμου βίου εργασίας τους, αλλά πως εμείς ήμασταν αρκετά σπάταλοι και πως έπρεπε συνεχώς να χρηματοδοτούμε όλον αυτόν τον υπερτροφικό δημόσιο τομέα.

4.8 Ο επίλογος της καυτής δεκαετίας:

Συνοψίζοντας, όλοι καταλαβαίνουμε με τα παραπάνω στοιχεία που παρουσιάσαμε, ότι η χώρα με αυτήν τη πορεία που διατηρούσε για παραπάνω από μια δεκαετία, δεν θα άντεχε πολύ ακόμα. Το 2009 μάλιστα το ECOFIN σε συνεργασία με την EUROSTAT αναθεώρησε τα στατιστικά στοιχεία που έδινε η ΕΛ.ΣΤΑΤ, έτσι ώστε το έλλειμα του 2008 να διαμορφωθεί από -5% σε -9,9% του ΑΕΠ καθώς και πρόβλεψη για το 2009 από -3,7% σε -12,5% του ΑΕΠ. Στην συνέχεια η χώρα ήταν υπό καθεστώς συνεχούς επιτήρησης από του Ευρωπαίους εταίρους μας για τα στατιστικά στοιχεία που δημοσίευε αλλά και για της μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιούσε.

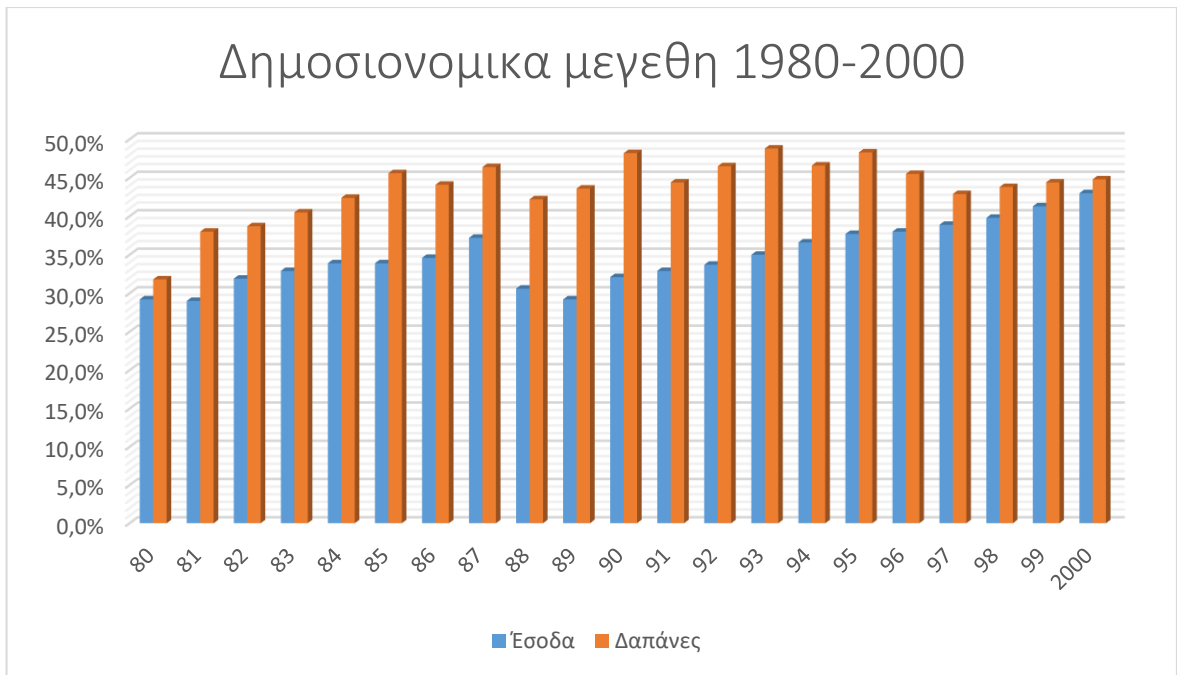
Το έλλειμα του 2009:

Έχουν γραφεί πολλά τα τελευταία χρόνια με αφορμή τη μέτρηση του δημοσίου ελλείμματος και χρέους το 2009. Ναι είναι γεγονός, πως τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ διαστρεβλωθήκαν με σκοπό να αποκαλυφθεί η πραγματική φύση του του ελλείματος (2009), με σκοπό να εκτινάξει το δημόσιο χρέος. Να θυμηθούμε πως το έλλειμα έχει αναθεωρηθεί ως εξής: -3,7% → -12,7% → -15,6%.

Δεν είναι πως το έλλειμα εμφανίστηκε δια μαγείας, απλά κάθε χρόνο ότι ήταν επιβλαβές για τους τακτικούς προϋπολογισμούς έμενε εκτός. Το έχουμε αναφέρει ξανά αυτό στο Κεφάλαιο 4, ήταν μια πάγια τακτική όπου την μια χρόνια έμπαιναν τα εξοπλιστικά και οι δαπάνες δημόσιας υγείας και την άλλη πουθενά. Πιο αναλυτικά και σύμφωνα με άρθρο της Ημερήσιας: Το τελευταίο τρίμηνο του 2009 πληρώθηκαν χρέη προς τα νοσοκομεία ύψους 1.502 εκατ. €, ενώ στον προϋπολογισμό του 2009 δεν είχε προβλεφθεί η σχετικά δαπάνη. Από λογιστικής πλευράς η εξόφληση αυτή αφορούσε χρέη από το 2005, τα οποία όπως αντιλαμβανόμαστε δεν είχαν προσμετρηθεί στις δαπάνες για τα έτη αυτά. Δεν υπήρχε επομένως δημοσιονομικός λόγος να φορτωθούν όλες οι δαπάνες σε ένα έτος (2009), άρα φορτώθηκαν σε παλαιότερους προϋπολογισμούς και «ούτε γάτα ούτε ζημιά»

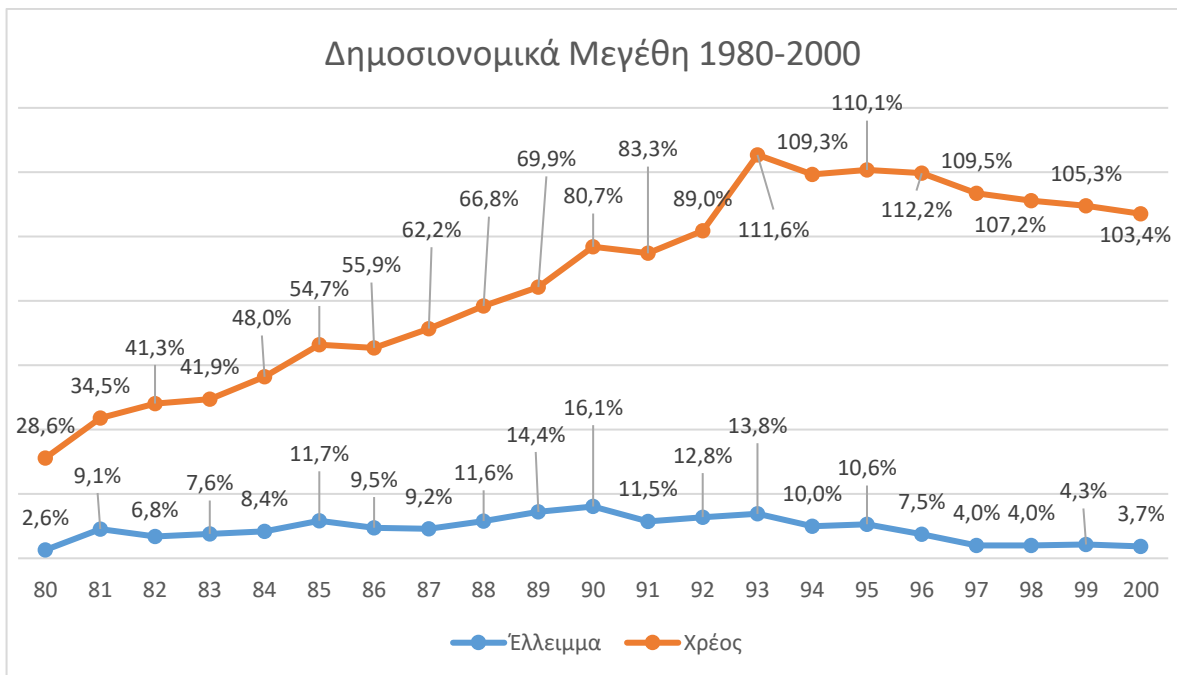
Στον αντίποδα λοιπόν δεν είναι ότι φταίνε μόνο αυτές οι λογιστικές αλχημείες της δεκαετίας 2000-10, εάν ανατρέξουμε σε προηγούμενες δεκαετίες θα δούμε πως σταθερά υπήρχε έλλειμα στους κρατικούς προϋπολογισμούς.

Διάγραμμα 6: 1980 - 2000

(Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας " Η Ελληνική Οικονομία 1960-1997")

Διάγραμμα 7: 1980 - 2000

(Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας " Η Ελληνική Οικονομία 1960-1997")

Το 2010 όπως όλοι γνωρίζουμε η ελληνική οικονομία δεν κατόρθωσε να αντιμετωπίσει τα συνεχή ελλείματά της, τα οποία ολοένα και αυξάναν το χρέος

της, έτσι ώστε να χρειαστεί δανειακή στήριξη από τους Ευρωπαϊούς Εταίρους και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Μελετώντας λοιπόν τα παραπάνω φθάνουμε στην εξής διαπίστωση για το πώς φθάσαμε ως εδώ:

1. Ακόμη και αν το χρέος της Ελλάδας εξαφανιζόταν ως δια μαγείας, θα απαιτούνταν οι ίδιες μεταρρυθμίσεις. Σε διαφορετική περίπτωση η χώρα θα αντιμετώπιζε και πάλι σύντομα νέο πρόβλημα χρέους.
2. Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε ραγδαία κατά την δεκαετία του 1980 και συνέχισε να αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς τις δεκαετίες 1990 και 2000.
3. Το χρέος προκάλεσε μείωση των παραγωγικών επενδύσεων και αύξηση της κατανάλωσης (πίνακας 11)
4. Η Ελλάδα είναι υπερχρεωμένη στους ξένους, διότι οι Έλληνες καταναλώναν πέραν των δυνατοτήτων τους, με χρήματα τα οποία δανείζονταν η κυβέρνηση από το εξωτερικό.

Κατά την δεκαετία του 1990 ο μέσος ετήσιος δανεισμός ανερχόταν σε 4,1% του ΑΕΠ και το 2000 αυξήθηκε στο 10,2% του ΑΕΠ. Το εξωτερικό χρέος από 42,7% αυξήθηκε σε 82,5% του ΑΕΠ το 2009.

Πίνακας 9: Δημόσιο Έλλειμα - μέσος όρος δεκαετίας

Δεκαετία	1960-69	1970-79	1980-89	1990-99	2000-2009
Έλλειμα ως % ΑΕΠ	0,6%	1,2%	8,1%	8,4%	5,9%

(πηγή: ΟΟΣΑ)

Πίνακας 10: Δημόσιο Χρέος στην αρχή κάθε δεκαετίας

Έτος	1980	1990	2000	2010
Δημόσιο Χρέος % ΑΕΠ	28,6%	69,9%	103,4%	148,3

(πηγή: ΟΟΣΑ)

Πίνακας 11: Κατανάλωση και Επένδυση ανά δεκαετία

Δεκαετία	1970-79	1980-89	1990-99	2000-09
Κατανάλωση ως % ΑΕΠ	77,2%	85,1%	91,1%	88,8%
Επένδυση ως % ΑΕΠ	30,7%	23%	20,6%	22,6%

(πηγή: ΟΟΣΑ)

Όπως φαίνεται στους παραπάνω πίνακες, καθώς διογκώνονταν τα ελλείματα στη δεκαετία του 1980 και συνέχιζαν την ίδια πορεία, η έκρηξη του χρέους που ξεκίνησε τότε εξακολούθησε να συσσωρεύεται για τις δυο επόμενες δεκαετίες.

Οι παραλήπτες του κρατικού χρήματος αυξήσαν την κατανάλωσή τους λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους. Οι επενδύσεις μειωθήκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια (λόγω κρατικών μονοπωλίων) για την χρηματοδότησή τους. Πράγματι η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι με την σειρά τους διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων, δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό χρήματων που αντλούσε η κυβέρνηση δεν δαπανιόνταν σε έργα υποδομής, έτσι το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου τομέα μειώθηκε.

Από την άλλη όμως όπως είδαμε το μεγαλύτερο μέρος δαπανήθηκε για την αύξηση της μισθοδοσίας και εξυπηρέτησης του δημοσίου τομέα. Με λίγα λόγια περισσότεροι δημόσιοι υπάλληλοι ταυτόχρονα και υψηλότεροι μισθοί καθώς και για την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών που προέκυπταν. Δηλαδή περισσότεροι συνταξιούχοι, άρα υψηλότερες συντάξεις.

Αν με το δανεισμό τόσες δεκαετίες είχαν χρηματοδοτηθεί η ερεύνα και η ανάπτυξη ή άλλες μορφές επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο, η οικονομία θα μπορούσε να διαθέτει μια βελτιωμένη παραγωγική βάση για να στηρίξει πιο βιώσιμες μορφές οικονομικής μεγέθυνσης, οι οποίες θα μπορούσαν με την πάροδο του χρόνου να μειώσουν τα ελλείματα του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα.

Τα επτά κεφάλια της Λερναίας Ύδρας του ελληνικού δημοσίου τομέα καταβρόχθισαν όποια δυνατότητα βιώσιμης εξόδου από τα προβλήματα του διογκούμενου χρέους. Με τον όρο δημόσιος τομέας δεν εννοούμε μόνο της δημόσιες επιχειρήσεις, αλλά την φοροδιαφυγή, την διαφθορά, την γραφειοκρατία αλλά και ακόμη περισσότερα που αναφέραμε παραπάνω.

Ένα δανεικό ισχυρό νόμισμα· ένας λαός με έντονο το συναίσθημα ότι μας χρωστάνε, που απαιτεί παρηγοριά μετά το πρόσφατο φρικτό του παρελθόν· ευνοϊκοί όροι δανεισμού. Όλα ήταν έτοιμα για να στηθεί το μεγαλύτερο σκηνικό οικονομικής άνθησης και κατάρρευσης όλων των εποχών. Η Ελλάδα στη δεκαετία του 2000 είχε πρόσβαση σε τεράστιες ποσότητες σκληρού νομίσματος στις ανοιχτές αγορές, τα αποτελέσματα θα έπρεπε να είχαν προβλεφθεί. Είχε προηγηθεί μια δεκαετής έκρηξη καταναλωτικής και κρατικής δαπάνης, που κατέληξε σε ένα κατακλυσμιαίο οικονομικό κραχ.

Κεφάλαιο 5 - Οδεύοντας προς το Μνημόνιο

Είναι πλέον σίγουρο και απόλυτα κατανοητό απ' όλους πως η Ελληνική Οικονομία προσπαθούσε να «τρέξει σε έναν αγώνα ταχύτητας», με αυτοκίνητο το οποίο απαρτιζόταν από έναν υπερτροφοδοτούμενο κινητήρα (Δάνεια -Χρόνιο Έλλειμμα κτλ.), αλλά δίχως φρένα (Μειωμένα Έσοδα + Υπέρογκες Δαπάνες). Η σύγκρουση λοιπόν στο τέλος του δρόμου φάνταζε απολύτως βέβαιη και έτσι έγινε. Φυσικά σε όλο αυτό, πρωταγωνίστησε η Αμερικάνικη κρίση χρέους στις αρχές του 2008, με τα λεγόμενα «τοξικά ομόλογα» CDO, όπου έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην απορρύθμιση των Ευρωπαϊκών Τραπεζών αλλά και ιδιαίτερα των ήδη επιβαρυσμένων Ελληνικών Τραπεζών.

Έπειτα του Οκτωβρίου του 2009, υπήρξε αναθεώρηση των δημοσιονομικών στοιχείων του κρατικού ελλείμματος το οποίο επαναπροσδιορίστηκε στο 12,7 % του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος έναντι του επίσημου 6% επί του ΑΕΠ που είχε προσδιοριστεί. Ένα μήνα μετά, στις 2 Δεκεμβρίου του 2009 ξεκίνησε με την απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών Οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ecofin) μια συνεχής επιτήρηση της ελληνικής οικονομίας που οφειλόταν στην αδυναμία της χώρας μας να λάβει τα απαραίτητα για τη μείωση του υπερβολικού ελλείμματος μέτρα. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ήδη από τις 27 Απριλίου του 2009 είχε κινηθεί κατά της Ελλάδας η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Ως αποτέλεσμα της επικρατούσας κατάστασης έλαβαν χώρα συνεχείς υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της ελληνικής οικονομίας από διεθνείς οίκους αξιολόγησης όπως η Moody's, η Fitch και η Standard and Poor's με τις επακόλουθες φήμες για πιθανή πτώχευση της Ελλάδας να οργιάζουν.

Fitch		Moody's		Standard & Poor's	
Ημερομηνία	Αξιολόγηση	Ημερομηνία	Αξιολόγηση	Ημερομηνία	Αξιολόγηση
31.07.2011	CCC	25.07.2011	Ca	27.07.2011	CC
20.05.2011	B+	01.06.2011	Caa1	14.06.2011	CCC
-	-	-	-	09.05.2011	B
14.01.2011	BB+	07.03.2011	B1	29.03.2011	BB-
09.04.2010	BBB-	14.06.2010	Ba1	27.04.2010	BB+
08.12.2009	BBB+	22.04.2010	A3	16.03.2010	BBB+
22.10.2009	A-	22.12.2009	A2	16.12.2009	BBB+
-	-	29.10.2009	A1	14.01.2009	A-

Πηγή: Bloomberg.

Στις αρχές του 2010 ήταν εμφανές πλέον ότι το ελληνικό κράτος θα ερχόταν άμεσα αντιμέτωπο με το πρόβλημα της εξασφάλισης δανειοδότησης από τις

διεθνείς αγορές εξαιτίας των υψηλών ελλειμμάτων και χρεών που αντιμετώπιζε. Ωστόσο ελληνική κυβέρνηση υποτίμησε τη κρίση δανεισμού που σταδιακά δημιουργείτο και δεν εξάντλησε όλα τα προσφερόμενα από τις αγορές ποσά. Το Φεβρουάριο του 2010 το Συμβούλιο θέλοντας να δώσει πολιτική στήριξη στη χώρα μας επέβαλε την τριπλή επιτήρησή της από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ενώ το Ecofin με νέα απόφασή του έθεσε και τυπικά την Ελλάδα σε στενή επιτήρηση βάσει του άρθρου 126§9 (διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος) της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το ελληνικό κράτος κλήθηκε να λάβει μέτρα ώστε μέχρι τις 15 Μαΐου του 2010 να έχει περιορίσει το έλλειμμα του. Για την εξυπηρέτηση του στόχου αυτού ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων στις 15 Μαρτίου του 2010 νόμος «Προστασίας της Εθνικής Οικονομίας-Επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης». Ο εν λόγω νόμος οδήγησε σε μείωση των αποδοχών και επιδομάτων των δημοσίων υπαλλήλων οι οποίες είχαν αναδρομική ισχύ από 01.01.2010.

Καθώς το νόμισμα του ευρώ κινδύνευε πλέον να κλονιστεί ανεπανόρθωτα η κρίση του χρέους αφορούσε ολόκληρη την ευρωζώνη και δεν ήταν όπως είναι λογικό μόνο ελληνική υπόθεση. Έτσι υπό την πίεση των αγορών και με στόχο την οικονομική και δημοσιονομική σταθερότητα της ευρωζώνης, οι αρχηγοί των κρατών των κυβερνήσεων της ζώνης του ευρώ αποφάσισαν στις 25 Μαρτίου του 2010 την δημιουργία Μηχανισμού Δημοσιονομικής Σταθερότητας. Ο συγκεκριμένος μηχανισμός ωστόσο δεν αποτελούσε την «ευρωπαϊκή λύση»-βοήθεια που αναζητούσε τόσο η Ελλάδα, αλλά είχε καθαρά διακυβερνητικό χαρακτήρα. Εντωμεταξύ τα νέα δημοσιονομικά στοιχεία της ελληνικής οικονομίας που ανακοινώθηκαν την 1^η Απριλίου του 2010, με το έλλειμμα πλέον διαμορφωμένο στο 13,6% του ΑΕΠ, καθιστούσαν την κατάσταση δυσχερέστερη και η άμεση αντιμετώπιση της κρίνονταν αναγκαία αφού ήταν φανερό προς όλους πλέον ότι η Ελλάδα δε θα μπορούσε να φέρει εις πέρας τον στόχο της στα πλαίσια της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος για μείωση του ελλείμματος της έως τις 15 Μαΐου του 2010.

Φυσικά όπως όλοι γνωρίζουμε ήδη, η Ελλάδα δεν κατάφερε ποτέ να μειώσει μέσα σε αυτό το σύντομο χρονικό διάστημα το έλλειμά της. Έτσι στα τέλη του Απριλίου του 2010 το ελληνικό κράτος βρισκόταν σε ιδιαίτερα κρίσιμη κατάσταση. Οι κυρώσεις κατά της χώρας μας για την αποτυχία της να συμμορφωθεί στα πλαίσια της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος βρισκόνταν προ των πυλών ενώ η ύφεση που επικρατούσε στην εγχώρια οικονομία δεν άφηνε προσδοκίες για υψηλά έσοδα. Επιπλέον το αυξημένο κόστος δανεισμού της χώρας καθιστούσε ακατόρθωτη τη κάλυψη των υψηλών δανειακών της αναγκών, αφού μόνο για την αναχρηματοδότηση ομολόγων που έληγαν εντός του 2010 απαιτούνταν η συγκέντρωση ποσού της τάξεως των 44 δις €.

Ήταν απολύτως εμφανές πλέον, πως η Ελλάδα δεν είχε άλλη επιλογή, αφού πρώτα απ' όλα δεν υπήρχε καμία απολύτως περίπτωση να καταφέρει να

ανακάμψει και να μειώσει το έλλειμά της μέσα σ' αυτό το σύντομο χρονικό διάστημα. Πρώτα απ' όλα οι καιροί δεν το επέτρεπαν, αφού όχι μόνο η Ευρώπη αλλά και ο υπόλοιπος «οικονομικός κόσμος», είχε χτυπηθεί ανεπανόρθωτα από την οικονομική κρίση, αποκόπτοντας έτσι κάθε περιθώριο επένδυσης – ελιγμού διαφυγής για την Ελλάδα. Δεύτερον η Ελληνική Οικονομία έχοντας στην πλάτη της, το χρόνιο πρόβλημα των μειωμένων εσόδων, των υψηλών δαπανών, όπου συνδυαστικά απέδιδαν τεράστιο έλλειμα, δεν μπορούσε με κανέναν τρόπο πλέον να καλύψει όλο αυτό το δημοσιονομικό κενό που είχε δημιουργηθεί όλα αυτά τα χρόνια τόσο σύντομα, ούτε καν «εκ θαύματος».

Σε μια οικονομία επίσης παίζει σημαντικό ρόλο και η εμπιστοσύνη που δείχνουν οι πολίτες της χώρας ως προς την κυβέρνηση, έτσι ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει ομαλά. Η αδράνεια της κυβέρνησης το 2009 μπροστά στην επερχόμενη κρίση βύθισε στο έπακρον την εμπιστοσύνη των πολιτών, με αποτέλεσμα τότε η λήψη μέτρων να είναι ουσιαστικά ανεπαρκής και ανώφελη.

Διάγραμμα 1: Δείκτης εμπιστοσύνης πολιτών στην κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της οικονομίας

(πηγή: Ευρωβαρόμετρο Νο. 69)

Ο δείκτης εμπιστοσύνης βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα το φθινόπωρο του 2007, αντανακλώντας ίσως το κλίμα της τότε μετεκλογικής ευφορίας. Αργότερα μειώνεται σταδιακά, όταν πυκνώνουν οι ανησυχίες για την παγκόσμια οικονομία και καταρρέει με την κρίση του Σεπτεμβρίου του 2008.

Κορυφώνεται μετά τις εκλογές του 2009, όταν η κοινή γνώμη περιβάλλει με εμπιστοσύνη τη νέα κυβέρνηση. Αργότερα όμως αρχίζουν οι παλινωδίες και ο δείκτης βρίσκεται ξανά σε πτώση.

5.1 Πακέτα μέτρων προ Μνημονίων:

Όπως αναφέραμε παραπάνω, προκειμένου να αποφευχθεί το αναπόφευχτο η ελληνική κυβέρνηση προέβη σε μέτρα εξυγίανσης της οικονομίας της αλλά και μιας ταχύτατης μείωσης του ελλείματός της. Έτσι στις αρχές Φεβρουάριου του 2010, η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν:

1. Παγωμα μισθών
2. Περικοπες επιδομάτων 10%
3. Περικοπες υπερωριών και οδοιπορικών

Κατά τον σύντομο αυτόν αγώνα δρόμου της κυβέρνησης, αναφερόταν ολοένα και συχνότερα το ενδεχόμενο της στάσης πληρωμών. Έτσι λοιπόν στις αρχές του Μαρτίου του ίδιου έτους, ελήφθησαν νέα σκληρά μέτρα προς αποφυγή του ενδεχομένου αυτού, τα οποία ήταν:

1. Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδειάς.
2. Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα δημοσίου.
3. Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ.
4. Αύξηση ΦΠΑ από 4,5% σε 5%, από 9% σε 10%, από 19% σε 21%.
5. Αύξηση 15% στον φόρο βενζίνης.
6. Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους ήδη υπάρχοντες φόρους εισαγωγής επι της αξίας των περισσότερο εισαγόμενων αυτοκινήτων.
7. Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα αυτοκίνητα, ακόμη και στα μικρότερου κυβισμού.
8. Επέκταση τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα ακίνητα ακόμη και στα μικρότερα.

Μέσα από όλα αυτά τα μέτρα το κράτος όπως βλέπουμε προσπάθησε να μειώσει τις ήδη υπάρχουσες υψηλές δαπάνες, να αυξήσει τα χρόνια μειωμένα έσοδα, μειώνοντας έτσι το δυσβάσταχτο και μη διαχειρίσιμο πλέον έλλειμα. Φυσικά όλα αυτά τα μέτρα θα έπρεπε να είχαν ληφθεί χρόνια πριν εν καιρούς οικονομικής ανάπτυξης και ευχέρειας χρήματος, αποτρέποντας έτσι τον εκτροχιασμό της χώρας. Αναφορικά και μόνο η Ελλάδα είχε και έχει μέχρι και το 2010 υπερβολικά χαμηλά έσοδα από την φορολογία σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης(27). Συγκεκριμένα το 2010 τα φορολογικά έσοδα της χώρας ως % επι του ΑΕΠ ανέρχονται σε 31% ενώ ως μέσος όρος της Ευρωζώνης(27) ανέρχονται σε 38,9%, εξαιρετικά χαμηλά μπορούμε να πούμε.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πως η ελληνική κυβέρνηση αφού δε κατόρθωσε να αντιμετωπίσει μόνη της την κρίση παρά το γεγονός ότι έλαβε μέτρα περικοπής δαπανών και αύξησης εσόδων, έπρεπε να στραφεί στην αναζήτηση οικονομικής βοήθειας από τον Μηχανισμό Δημοσιονομικής Σταθερότητας και το Διεθνές

Νομισματικό Ταμείο αφού πλέον δεν υπήρχε άλλη εναλλακτική λύση ή επιλογή. Μη μπορώντας λοιπόν το ελληνικό κράτος να πραγματοποιήσει την απαιτούμενη αυτή στροφή των 180° υπέγραψε την πρώτη δανειακή σύμβαση – 1^ο Συνημμένο Μνημόνιο στις 3^ης Μαΐου του 2010, όπου φυσικά όπως όλοι γνωρίζουμε απαρτιζόταν από:

- 1. Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΜΟΧΠ)**
- 2. Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΣΠΟΠ).**
- 3. Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ).**

5.2 Τι είναι Μνημόνιο;

Με πάρα πολύ απλά λόγια θα λέγαμε, πως Μνημόνιο είναι μια έκθεση – αναφορά – έγγραφο το οποίο υπογράφουν δυο μεριές, αυτός που το επιβάλλει (Α) και αυτός όπου δεσμεύεται να το εφαρμόσει ρητά (Β). Ουσιαστικά πρόκειται για μια σειρά από μέτρα τα οποία επιβάλλει ο Α (ο δανειστής στην δικιά μας περίπτωση) ο οποίος κρατά εν ζωή τον Β (δανειολήπτης), ώστε ο Β να μπορέσει να εξυγιανθεί – σωθεί. Φυσικά με την υπογραφή ενός Μνημονίου ο Β αποδέχεται εκτός από τα μέτρα τους όρους του, τους οποίους επιβάλλει ο Α, δίχως δικαίωμα καταγγελίας του, δηλαδή μη αποπληρωμής του δανείου.

Σε ό,τι αφορά στην τυπική δομή του το μνημόνιο περιλαμβάνει πληροφορίες για την τρέχουσα κατάσταση, συνοπτική περιγραφή της προτεινόμενης πολιτικής συζήτηση επί των κεντρικών σημείων-κλειδιών, ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονται θέματα υλοποίησης, γενικά οικονομικά και ειδικά χρηματιστηριακά ζητήματα, όπως επίσης και απροσδόκητες αλλαγές. Περιέχει επίσης περίληψη των υπέρ και κατά επιχειρημάτων και προτεινόμενη απόφαση. Θεωρείται σημαντικό γιατί καθορίζει τις ευθύνες των περιλαμβανόμενων μερών εν είδει συμφωνίας, και παρέχει το γενικό πλαίσιο και το κύρος της συμφωνίας, ξεκαθαρίζοντας ταυτόχρονα όρους και ζητήματα συμμόρφωσης σε γενικά προγράμματα.

Όσον αφορά την Ελλάδα βέβαια: Το «μνημόνιο κατανόησης» είναι μια συμφωνία μεταξύ της Ελληνικής Κυβέρνησης από τη μία πλευρά και από την άλλη, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (για λογαριασμό των κρατών μελών της Ευρωζώνης), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (της λεγομένης Τρόικας). Είναι ένα πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα με στόχο την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Το μνημόνιο, όπως ισχύει, περιγράφει τα μέτρα που δεσμεύονται να πάρουν οι ελληνικές αρχές στους διάφορους τομείς της οικονομίας προκειμένου να βγει η Ελλάδα από την παρούσα κρίση και να βελτιώσει τις δομές της στοχεύοντας την οικονομική ανάπτυξη. Όπως αναφέρεται

από τους Ευρωπαίους Εταίρους μας οι στόχοι αυτού του προγράμματος είναι η στήριξη της ρευστότητας της οικονομίας, η εξυγίανση της δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η ανάκτηση από την Ελλάδα της παραγωγικής της βάσης. Στόχος είναι επίσης και η αλλαγή της διάρθρωσης της οικονομίας προς ένα αναπτυξιακό μοντέλο που θα στηρίζεται περισσότερο στις επενδύσεις και στις εξαγωγές.

5.3 Όροι – Προϋποθέσεις – Υποχρεώσεις:

(Μάιος 2010)

Η σύμβαση δανειακής διευκόλυνσης ποσού 80 δις € συνάπτεται από και μεταξύ (Α) 15 κρατών μελών της Ε.Ε αντιπροσωπευόμενων αυτών από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και του ΚΦW που υπόκειται στις οδηγίες της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, αναφερομένων των παραπάνω ως Δανειστές-ης, (Β) της Ελληνικής Δημοκρατίας ως Δανειολήπτη και (Γ) της Τράπεζας της Ελλάδος που λειτουργεί ως αντιπρόσωπος του Δανειολήπτη και εκπροσωπείται από τον Διοικητή της.

Τα δάνεια προς την Ελλάδα χορηγούνται σε συνδυασμό με την χρηματοδότηση από το ΔΝΤ ύψους 30δις €. Η διαθεσιμότητα του 1^{ου} Δανείου εξαρτάται από την υπογραφή του Μνημονίου Συνεννόησης και την έναρξη ισχύος της συμβάσης. Η διαθεσιμότητα των υπολοίπων δάνειων εξαρτάται από την θετική απόφαση των δανειστών μετά από διαβούλευση με την ΕΚΤ, με βάση τα πορίσματα της επαλήθευσης από την Επιτροπή ότι η εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής του Δανειολήπτη συμφωνεί με το πρόγραμμα προσαρμογής ή όποιους άλλους όρους προβλέπονται.

Κατάλληλα μέτρα σχετικά με την πρόληψη και καταπολέμηση απάτης, της διαφθοράς και άλλων ατασθαλιών, λαμβάνονται υποχρεωτικά από τον Δανειολήπτη. Η Επιτροπή έχει το δικαίωμα διενέργειας επιτόπιων ελέγχων και επιθεωρήσεων ανάλογα με την περίπτωση. Ο Δανειολήπτης χρησιμοποιεί όλα τα ποσά που δανείζεται σύμφωνα με την Δανειακή Διευκόλυνση τηρώντας τις υποχρεώσεις τους προς το Μνημόνιο Συνεννόησης. Ο Δανειολήπτης οφείλει να μην δίνει προτεραιότητα σε έναν Δανειστή έναντι των υπολοίπων.

Το αίτημα χρηματοδότησης από πλευράς δανειολήπτη είναι **αμετάκλητο**. Ως ελάχιστο ποσό δανείου χαρακτηρίζεται **1δις €**. Ο δανειολήπτης και οι δεσμευμένοι δανειστές, δεσμεύονται αμετάκλητα με την υπογραφή της συμβάσης, ενώ σε περίπτωση άρνησης το Αίτημα Χρηματοδότησης και η Σχετική Ανακοίνωση Αποδοχής καθίστανται άκυρα.

Ο δανειολήπτης οφείλει να καταβάλλει το ποσό των τόκων που οφείλεται στο λογαριασμό των δανειστών κατά τις σχετικές ημερομηνίες. Σε περίπτωση που δεν είναι εφικτό η καταβολή των τόκων, τότε οφείλεται να καταβάλλει τόκους υπερημερίας από την ημερομηνία που κατέστη απαιτητό έως την ημερομηνία

καταβολής αυτών. Αν η αδυναμία πληρωμής συνεχίζεται, τότε το επιτόκιο επαναπροσδιορίζεται. Ο Δανειολήπτης μπορεί εφόσον όμως έχει ενημερώσει τουλάχιστον 1 μήνα νωρίτερα του Δανειστής, για πρόωρη πληρωμή μέρους ή ολόκληρου του ποσού οποιουδήποτε δανείου.

Φτάνοντας σε ένα από τα πιο κρίσιμα κομμάτια του Μνημονίου, όπου η εν λόγω παράγραφος του έχει πολυσυζητηθεί, αφορά αποκλειστικά την **καταγγελία** του. Καταγγελία του Μνημονίου σημαίνει ακύρωση της σύμβασης, όπου μπορούν να την θέσουν οι μόνοι οι Δανειστές, εφόσον ο δανειολήπτης: αδυνατεί να πληρώσει τις οφειλές του (όποιες κι αν είναι αυτές), αθέτηση κατά την εκτέλεση οποιασδήποτε υποχρέωσης της σύμβασης, σε περίπτωση παράνομης δραστηριότητας και γενικώς ο Δανειολήπτης δε καταβάλει το Σχετικό Χρέος (δηλαδή το Εσωτερικό και Εξωτερικό Χρέος του).

Με την παρούσα σύμβαση ο ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΗΣ αμετάκλητα και άνευ όρων παραιτείται από κάθε ασυλία που έχει ή πρόκειται να αποκτήσει, όσον αναφορά τον ίδιο αλλά και τα περιουσιακά του στοιχεία. (Συμπλήρωση από νομική γνωμοδότηση) ούτε ο δανειολήπτης ούτε τα περιουσιακά του στοιχεία έχουν ασυλία λόγω εθνικής κυριαρχίας ή διαφορετικά λόγω δικαιοδοσίας κατάσχεσης συντηρητικής ή αναγκαστικής.

Τέλος όλο το Μνημόνιο, διέπεται και ερμηνεύεται σύμφωνα με το Αγγλικό Δίκαιο.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως οι όροι – προϋποθέσεις – υποχρεώσεις της παραπάνω σύμβασης – Μνημονίου, εμφανίζουν τεράστιες ομοιότητες όπου συναντώνται και σε ένα «καθημερινό» δάνειο μεταξύ μιας τράπεζας και ενός ιδιώτη. Ουσιαστικά είναι ακριβώς το ίδιο, αφού διαθέτει όρους, προϋποθέσεις, υποχρεώσεις και για τις δυο πλευρές που το συνάπτουν. Φυσικά όπως και σε κάθε δάνειο το πλεονέκτημα το κατέχει ο Δανειστής.

1.Πίνακας ποσών δέσμευσης ανά χώρα - οργανισμό σε €:

Χώρα / Οργανισμός	Ποσό	Ποσοστό %
Βασίλειο του Βελγίου	2.860.942.462,10	2,6%
Δημ. Γερμανίας / KFW	22.336.133.611,30	20,30%
Ιρλανδία	1.310.046.500,93	1,19%
Βασίλειο της Ισπανίας	9.794.387.452,71	8,90%
Γαλλική Δημοκρατία	16.773.596.199,72	15,24%
Ιταλική Δημοκρατία	14.739.467.996,33	13,39%
Κυπριακή Δημοκρατία	161.470.573,49	0,14%
Μ. Δουκάτο Λουξεμβούργου	206.054.851,64	0,18%
Δημοκρατία της Μάλτας	74.543.025,89	0,06%
Βασίλειο των Κάτω Χωρών	4.703.995.187,73	4,27%
Δημοκρατία της Αυστρίας	2.290.192.933,16	2,08%
Πορτογαλική Δημοκρατία	2.064.558.742,44	1,87%
Δημοκρατία της Σλοβενίας	387.812.451,16	0,35%
Σλοβακική Δημοκρατία	817.850.223,95	0,74%
Δημοκρατία της Φινλανδίας	1.478.947.787,45	1,34%
ΔΝΤ	30.000.000.000,00	27,27%
ΣΥΝΟΛΟ:	110.000.000.000,00	100%

5.4 Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής **(3 Μαΐου 2010)**

Οι βασικοί στόχοι και προοπτικές του ΜΟΧΠ είναι η Διόρθωση των δημοσιονομικών ανισορροπιών αλλά και η Αποκατάσταση της εμπιστοσύνης. Χωρίς την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στην βιωσιμότητα της δημοσιονομικής και οικονομικής κατάστασης, το κόστος χρηματοδότησης της οικονομίας είναι αναπόφευκτο ότι θα παραμείνει υψηλό αν όχι να αυξηθεί περαιτέρω. Προβλέπεται εφαρμογή μιας χρηματοπιστωτικής πολιτικής για την διατήρηση της ευρωστίας του τραπεζικού τομέα και δυναμικών.

Προβλέπεται επίσης: Ανάκαμψη ρυθμού του πραγματικού ΑΕΠ της χώρας βασισμένου του προγράμματος σε μια αρνητική ανάκαμψη, δηλαδή -4% το 2010 και -2,5% το 2011. Μείωση του πληθωρισμού, κάτω από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, ώστε η χώρα να γίνει ανταγωνιστική. Σταδιακή μείωση του εξωτερικού ελλείματος, ανταποκρινόμενη της οικονομίας σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις με στόχο την βελτίωση των εξαγωγών και μείωση της εξάρτησης των εισαγωγών.

Προκειμένου να πετύχουν οι παραπάνω στόχοι εξυγίανσης της Ελληνικής Οικονομίας έπρεπε να τεθούν ισχυρά μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής, ύψους 11% του ΑΕΠ έως το 2013 και πρόσθετα μέτρα το 2014 για μείωση του ελλείματος αρκετά κάτω από 3% του ΑΕΠ. Χαρακτηριστικό είναι πως η συνεισφορά σ' αυτά τα μέτρα – επιβάρυνση, θα είναι μεγαλύτερη γι' αυτούς που κατά παράδοση δεν έχουν συμβάλει με το μερίδιο που τους αναλογεί φορολογικά, δηλαδή «φοροδιαφεύγουν κατά σύνηθες επάγγελμα».

Όσον αφορά των μέτρων που απαιτούνταν και πάρθηκαν, στην συνέχεια του κεφαλαίου αυτού θα γίνει μια εκτενείς αναφορά τους, παρουσιάζοντας και τον στόχο τους. Φυσικά τα μέτρα ήταν σκληρά, αλλά συνάμα ήταν άκρως απαραίτητα προκειμένου να μειωθούν οι δαπάνες, να αυξηθούν τα έσοδα (μείωση της φοροδιαφυγής), με σκοπό να επέλθει στο άμεσο μέλλον μείωση του ελλείματος και εν συνεχεία πλεόνασμα.

Τα μέτρα κινήθηκαν γύρω από ένα μοτίβο τριών άμεσων μέτρων, άμεση μείωση λογαριασμού μισθοδοσίας του δημοσίου τομέα και των δαπανών για πληρωμές συντάξεων, καθώς και η αύξηση του ΦΠΑ και κάποιων συγκεκριμένων ειδικών φόρων κατανάλωσης, εξασφαλίζοντας έτσι σε μείωση του ελλείματος σε 8,1% για το 2010 από 13,6% του 2009. Προβλεπεται πως οι δαπάνες θα μειωθούν γύρω στο 7% του ΑΕΠ μέχρι το 2013 και τα έσοδα θα αυξηθούν περίπου 4% έως το 2013.

Εκτός των παραπάνω άμεσων μέτρων υπάρχει μια σειρά δημοσιονομικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων εξίσου ενδιαφέροντος και σημασίας με σκοπό την ενίσχυση της βιωσιμότητας. Ποιο αναλυτικά περιλαμβάνει:

1. Αλλαγές στον Ασφαλιστικό Τομέα. Ορισμός της ηλικίας συνταξιοδότησης στα 65 έτη και περιορισμός της πρόωρης συνταξιοδότησης.

2. Μεταρρύθμιση στον Τομέα της Υγείας, με σύστημα διπλογραφικού λογιστικού ελέγχου στα νοσοκομεία.

3. Αλλαγή στο Φορολογικό σύστημα και στην Φορολογική Διοίκηση. Το φορολογικό σύστημα θα γίνει πιο αποτελεσματικό και δίκαιο, καταπολεμώντας την φοροδιαφυγή. Εξασφάλιση εσόδων από τους φορολογούμενους με μεγάλα εισοδήματα, συνεχείς και εκτενείς έλεγχοι, δίωξη παραβατών και συλλογή του μεγαλύτερου ληξιπρόθεσμου ποσού οφειλής ΦΠΑ.

4. Διαχείριση των Δημοσίων Οικονομικών και δημοσιονομικό πλαίσιο.

5. Πλαίσιο Διαχείρισης Χρέους.

6. Παροχή Πληροφοριών για τα μεγέθη του δημοσίου τομέα, συμπεριλαμβανομένων και στατιστικών θεμάτων. Πλήρης ανεξαρτησία της ΕΛΣΤΑΤ με σκοπό τη διαφάνεια (και φυσικά αποτροπής παρομοίων συμβάντων όπως του 2009).

7. Εφαρμογή ενός νέου Δικτύου Ασφαλείας με στόχο τη διασφάλιση ενός υγιούς επιπέδου κεφαλαίου για τις τράπεζες.

8. Εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσω stress test (ακραία

τεστ).

9.Ενίσχυση της αγοράς εργασίας και της εισοδηματικής πολιτικής.(ουσιαστικά το μέτρο αυτό αναφέρεται στην μείωση των κατώτατων μισθών και στον ιδιωτικό τομέα ώστε να τονωθούν οι προσλήψεις)

10.Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές. Αυτό επιτυγχάνεται με μείωση των αδειών των επαγγελματιών, αλλά και με την απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων.

11.Διαχείριση και αποκρατικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων. Αυτό θα συμβεί ώστε να επιτευχθεί διαφάνεια, αύξηση της αποδοτικότητας, μείωση των ζημιών των κρατικών επιχειρήσεων. Δημιουργία του ΤΑΙΠΕΔ (Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου).

12.Βελτίωση της απορρόφησης κοινοτικών κονδυλίων των διαρθρωτικών ταμείων και του ταμείου Συνοχής.

13.Μειώσεις στις συντάξεις: η απόλεια της 13ης και της 14ης σύνταξης αντισταθμίζεται για όσους λαμβάνουν λιγότερο από €2500 μηνιαίως με την υιοθέτηση ενός νέου ενιαίου επιδόματος €800 ετησίως.

14.Μειώσεις στους μισθούς: Η πληρωμή του 13ου και 14ου μισθού θα απαλειφθεί για όλους τους εργαζομένους. Για την προστασία των χαμηλότερων εισοδηματικών στρωμάτων, για όσους λαμβάνουν λιγότερο από €3000 μηνιαίως θα υιοθετηθεί ένα ενιαίο επίδομα €1000 ετησίως ανά εργαζόμενο το οποίο θα χρηματοδοτηθεί μέσω μείωσης επιδομάτων για τους υψηλόμισθους.

2.Δημοσιονομικά Μέτρα του προγράμματος για το 2010:

Μέτρα	Ποσά σε εκατ. €	% του ΑΕΠ
ΕΣΟΔΑ:		0,5%
Αύξηση του ΦΠΑ	800	0,3%
Αύξηση ειδικού φόρου κατανάλωσης (καύσιμα)	200	0,1%
Αύξηση ειδικού φόρου κατανάλωσης (τσιγάρα)	200	0,1%
Αύξηση ειδικού φόρου κατανάλωσης(ποτά)	50	0,0%
ΕΞΟΔΑ-ΔΑΠΑΝΕΣ:		1,9%
Μείωση του μισθολογικού κόστους μέσω μείωσης 13ου και 14ου μισθού και των επιδομάτων	1100	0,5%
Ενδιάμεση Κατανάλωση	700	0,3%
Μειώσεις συντάξεων(στις υψηλότερες συντάξεις)	350	0,1%
Αναστολή της β' δόσης του επιδόματος αλληλεγγύης	400	0,2%
Μείωση των συντάξεων μέσω της μείωσης της 13ης και 14ης σύνταξης	1500	0,6%
Μείωση των δημόσιων επενδύσεων	500	0,2%
Συνολική ετήσια επίπτωση:	5800	2,5%

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει τις «αποδόσεις» που θα αποφέρουν τα δημοσιονομικά μετρά που πάρθηκαν για το έτος 2010. Φυσικά εκτός από τα παραπάνω, έχουν δρομολογηθεί μετρά έως το 2014 με σκοπό να αποφέρουν 13% επι του ΑΕΠ.

Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής:

Το ΣΠΟΠ καθορίζει τα λεπτομερή κριτήρια για τις διαδοχικές αξιολογήσεις έως το τέλος του 2011. Απαιτείται έως το τέλος του 2^{ου} τριμήνου του 2010 να έχουν ολοκληρωθεί αλλά και να έχουν τεθεί σε εφαρμογή όλα τα παραπάνω μέτρα που περιείχε το ΜΟΧΠ. Σε αυτό το 2^ο σκέλος του Μνημονίου Συνεννόησης ΣΠΟΠ εμπεριέχονται για το 2011 μέτρα ύψους 3,2% του ΑΕΠ, τα οποία θα συμπεριληφθούν και θα ανακοινωθούν μαζί με τον προϋπολογισμό για το εν λόγω έτος. Προβλέπονται επίσης ενέργειες – μέτρα έως το τέλος του

τέταρτου τριμήνου του 2011. Ουσιαστικά κάθε τρίμηνο ισούται με έναν απολογισμό και όλο αυτό με μια σειρά μέτρων τα οποία έχουν ως στόχο την μείωση του ελλείματος.

Στο ΣΠΟΠ οι στόχοι του προγράμματος παραμένουν οι ίδιοι όπως και στο ΜΟΧΠ. Έχει δρομολογηθεί μια σειρά νέων και επιπροσθέτων των προγενέστερων μέτρων τα οποία προβλέπεται ότι θα αυξήσουν τα έσοδα και θα μειώσουν τις δαπάνες. Φυσικά, όλο αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με πίστη εφαρμογή του προγράμματος, δίχως αποκλίσεις από τους στόχους του. Τα πιο σημαντικά μέτρα αυτού του 2^{ου} μέρους του Μνημονίου Συνεννόησης είναι:

Για τον 2^ο απολογισμό: 1) Αντικατάσταση μόνο του 20% των συνταξιοδοτούμενων του δημοσίου. 2) Αναδιοργάνωσή της τοπικής αυτοδιοίκησης, εξοικονομώντας 1.500 εκατ. € από το 2011 έως το 2013. 3) Διεύρυνση φορολογικής βάσης ακίνητης περιουσίας (500 εκατ. €). 4) Αύξηση φόρου στα είδη πολυτελείας με απόδοση τουλάχιστον 100 εκατ. €. 5) Θα εφαρμοστούν μέτρα ενάντια στην φοροδιαφυγή αποκαθιστώντας έτσι και την φορολογική συμμόρφωση. 6) Έλεγχοι στην δημόσια διοίκηση σε κεντρικό επίπεδο και των υφιστάμενων κοινωνικών προγραμμάτων. 7) Ενίσχυση του ανταγωνισμού στις ανοιχτές αγορές (απελευθέρωση επαγγέλματος για τις οδικές μεταφορές). 8) Προώθηση επενδύσεων και εξαγωγών.

Για τον 3^ο απολογισμό: 1) Σχέδιο αποκρατικοποιήσεων για την πώληση περιουσιακών στοιχείων και δημοσίων επιχειρήσεων (1δισ € ανά έτος). 2) Τριετές κυλιόμενο όριο δαπανών για το κράτος. 3) Μεταρρύθμιση και εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης (ενιαία αρχή πληρωμών για μισθούς προς το δημόσιο). 4) Εκσυγχρονισμός του συστήματος υγείας. 5) Ενδυνάμωση των θεσμών στην αγορά εργασίας. 6) Άρση περιορισμών στα κλειστά επαγγέλματα.

Για τον 4^ο απολογισμό: 1) Απελευθέρωση στις δραστηριότητες στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αεριού. 2) Διαφάνεια στον τομέα της σύναψης δημόσιων συμβάσεων.

Για τον 5^ο απολογισμό: 1) Καθιέρωση ενός απλοποιημένου συστήματος αμοιβών, εξασφαλίζοντας ότι η αμοιβή αντανακλά την παραγωγικότητα και τα καθήκοντα. 2) αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας και απαίτηση εγγραφής - καταχώρησης νέων εργαζομένων πριν αυτοί αναλάβουν υπηρεσία. 3) Ενδυνάμωση της Επιθεώρησης Εργασίας. 4) θέσπιση συγκεκριμένης νομοθεσίας για την κατάργηση των κλειστών επαγγελμάτων, συμπεριλαμβανομένων των νομικών επαγγελμάτων, φαρμακείων, συμβολαιογράφων, αρχιτεκτόνων, μηχανικών και ορκωτών λογιστών.

Για τον 6^ο απολογισμό: 1) Υιοθέτηση ενός προκαταρκτικού προϋπολογισμού για το 2012 στοχεύοντας στην περαιτέρω μείωση του ελλείματος της γενικής κυβέρνησης, με μέτρα ύψους 2,2% του ΑΕΠ. 2) Μείωση της απασχόλησης στο δημόσιο κάνοντας 1 πρόσληψη ανά 5 συνταξιοδοτήσεις. 3) Περαιτέρω αύξηση

της βάσης του ΦΠΑ. 4) περιορισμός στα φορολογικά εμπόδια σε συγχωνεύσεις και εξαγορές επιχειρήσεων.

Για τον 7^ο απολογισμό: Απαίτηση ολοκλήρωσης όλων των παραπάνω στόχων και μέτρων ώστε να μειωθεί το έλλειμα.

ΤΕΧΝΙΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗΣ:

Το παρόν ΤΜΣ προσδιορίζει το πλαίσιο συνεννόησης όσον αφορά τους ορισμούς των δεικτών που υπόκεινται σε ποσοτικούς στόχους και περιγράφει επίσης της μεθόδους που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση της απόδοσης του προγράμματος καθώς και τις υποχρεώσεις για παροχή πληροφοριών προκειμένου να διασφαλιστεί η επαρκής παρακολούθηση των στόχων.

Αποτελεί μέρος του συνημμένου Μνημονίου ΜΟΧΠ αλλά δεν περιέχει νέα μέτρα διότι έχουν προαναφερθεί στα δυο προγενέστερα μέρη αυτού. Στο συγκεκριμένο σημείο γίνεται απλώς μια αναφορά των ορισμών του 1^{ου} Συνημμένου Μνημονίου. Όλοι οι ορισμοί αλλά και οι προθέσεις προσδιορίζονται μέσω μιας επιστολής προθέσεων (ΕπΠυ) από πλευράς του Ελληνικού Κράτους.

5.5 Τα αποτελέσματα και τα λάθη του 1^{ου} Μνημονίου:

Μετά την αποδοχή και εφαρμογή του Μνημονίου η Ελλάδα εισήλθε σε μια μακρά περίοδο αυστηρών δημοσιονομικών περικοπών, οικονομικής εποπτείας και υποχρεωτικών μεταρρυθμίσεων, με αποκλειστικό στόχο την εξυπηρέτηση του βεβαρημένου δημοσίου χρέους.

Η δημιουργία νέων φορολογικών εσόδων και η αποφυγή στο μέτρο του δυνατού κάθε δαπάνης ήταν τα κύρια εργαλεία του πακέτου, όπως άλλωστε έχει συμβεί και σε άλλες χώρες, ήταν άρα εξαρχής γνωστός και ορατός ο κίνδυνος, η ύφεση της ελληνικής οικονομίας να παραταθεί πέραν της διετίας, προκαλώντας μεγάλα ρήγματα στην κοινωνική συνοχή.

Μετά την υιοθέτηση του Μνημονίου, η ελληνική οικονομία απειλήθηκε διπλά: από τον παράγοντα του χρέους και από τον παράγοντα της ύφεσης. Το πρώτο τρίμηνο του 2010 ο πληθωρισμός είχε κλείσει στο 3% και όλοι περίμεναν πως η αυστηρότερη δημοσιονομική προσαρμογή που απαιτούσε το Μνημόνιο θα τον συμπίεζε περαιτέρω έως μηδενισμού σύμφωνα άλλωστε και με επίσημες προβλέψεις του Δ.Ν.Τ και της Ε.Ε.

Όμως το 2010 ο πληθωρισμός ξεπέρασε το 5% μετά τις αυξήσεις ΦΠΑ, τις ανατιμήσεις υπηρεσιών ΔΕΚΟ και πολλών άλλων προϊόντων. Η ύφεση το

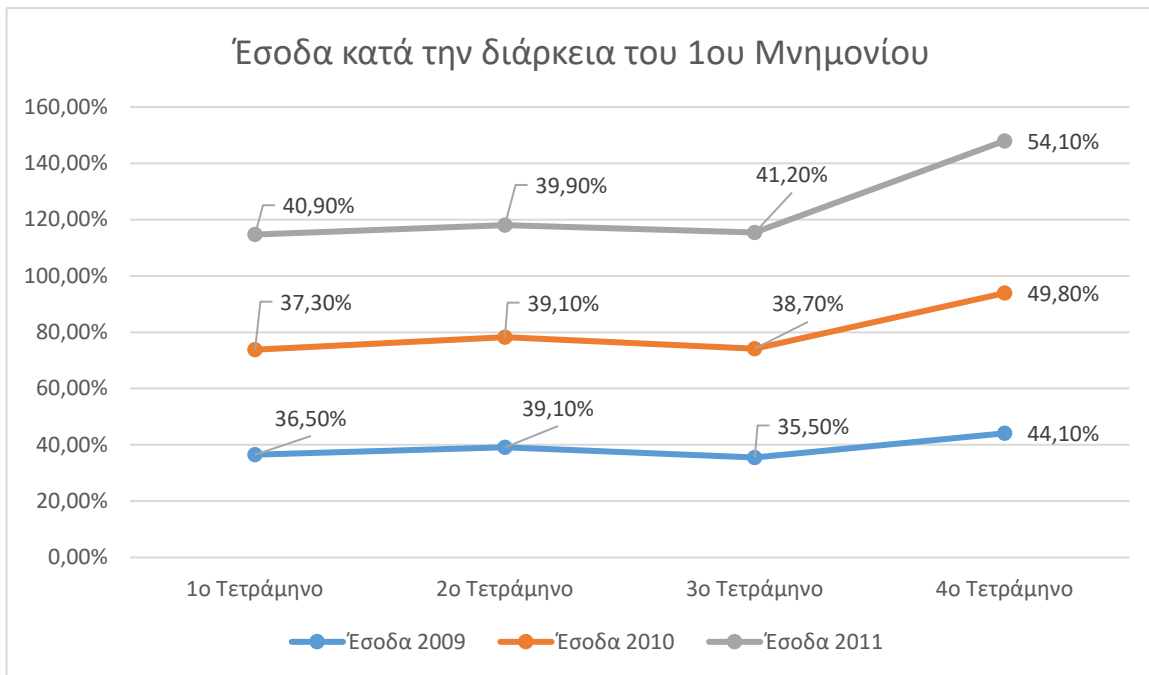
Μάρτιο του 2010 ήταν στο ανεκτό -2% του ΑΕΠ, αλλά λίγο αργότερα είχε ξεπεράσει το -3%, ενώ το κύμα κλεισίματος επιχειρήσεων πολλαπλασίαζε και ταυτόχρονα επαλήθευε τους φόβους για μεγαλύτερη συρρίκνωση της πραγματικής οικονομίας. Το 2010 έκλεισε τελικά με ύφεση ύψους -4,5%.

Ουσιαστικά αντί για τον **αντιπληθωρισμό** που πολλοί φοβούνταν εξαιτίας της περικοπής των μισθών, η χώρα περιήλθε σε καθεστώς **στασιμοπληθωρισμού**, ο οποίος προκαλείτε μόνο όταν οι μισθοί αυξάνουν αισθητά πάνω από την παραγωγικότητα. Δηλαδή από την μείωση των τιμών στις τιμές προϊόντων και υπηρεσιών φθάσαμε στο άκρως αντίθετο, αύξηση τιμών και μείωση μισθών και κατά συνέπεια της ζήτησης αγαθών και εκτίναξη της ανεργίας.

Τα πέντε κρίσιμα λάθη του Μνημονίου:

1. Νέοι φόροι χωρίς νέα έσοδα:

Ενώ έπρεπε να αυξηθούν οι φορολογικοί έλεγχοι και όχι οι συντελεστές, ο ΦΠΑ ανήλθε κατά 4 μονάδες από 19% σε 23%, αλλά τα έσοδα παρέμειναν σχεδόν τα ίδια. Όταν μπήκαν οι νέοι συντελεστές, η οικονομία άρχισε να ασφυκτικά περισσότερο και επήλθε το γνωστό εδώ και μια χιλιετία φαινόμενο «Φορολογική Υπερκόπωση». Ο μουσουλμάνος διαφωτιστής Ιμπν Χαλδούν προειδοποιούσε από τον 12^ο αιώνα κιόλας, ότι οι υψηλοί φόροι περικόπτουν την συνολική ζήτηση στην οικονομία και τελικά μειώνονται τα φορολογικά έσοδα του κράτους. Επίσης η αύξηση από 19% σε 23% του ΦΠΑ έδωσε το πρόσχημα σε όσες επιχειρήσεις έκλεβαν τον ΦΠΑ, αντί να ρίξουν τις τιμές τους για να κρατήσουν το τζίρο τους, να τις αυξήσουν, ενθυλακώνοντας τώρα μεγαλύτερα ποσά φόρου. Έτσι παρατηρήθηκε το παράδοξο να ανεβαίνουν οι τιμές και ταυτόχρονα να πέφτουν τα έσοδα του ΦΠΑ, ενώ θα έπρεπε να είναι κατά 20% (πρόβλεψη) αυξημένα, αυτό ουσιαστικά είναι ο στασιμοπληθωρισμός. Άρα το συμπέρασμα είναι πως, αφού προσπαθούν να φοροδιαφύγουν, τα μέτρα στην συνέχεια θα απαιτηθεί να γίνουν πιο σκληρά με σκοπό να αυξήσουν τα δημόσια έσοδα. Να σημειωθεί πως από το Μνημόνιο του 2010 αναμένονταν έσοδα 800 εκατ. € ή 0,5% του ΑΕΠ μόνο από τον ΦΠΑ, φυσικά αυτό δεν συνέβη ποτέ.

(πηγή: Η Καθημερινή, Eurostat)

2. Μεταρρυθμίσεις δίχως κίνητρα ανάπτυξης:

Το 2010 κατά το 1^ο Μνημόνιο έγιναν αρκετές σημαντικές μεταρρυθμίσεις, όπως το ασφαλιστικό, τις συνενώσεις δήμων, και μερικοί περιορισμοί στις δαπάνες, αν και όχι πάντα με μόνιμο χαρακτήρα. Τέλος η προσπάθεια ανοίγματος κλειστών επαγγελμάτων όπως εκείνα του φαρμακοποιού, του δικηγόρου, του συμβολαιογράφου, δεν οδήγησε τελικά την κατάργηση των περίφημων κατώτερων συντελεστών κέρδους ούτε δημιούργησε ευκαιρίες για νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες.

3. Περικοπές χωρίς αποκρατικοποιήσεις:

Σε πολλές αποφάσεις κυριάρχησε μια ενιαία επιβολή περικοπών, χωρίς εκτίμηση των στρεβλώσεων που προκαλούν στην απόδοση εργασίας, αλλά και χωρίς προσμέτρηση των συνεπειών τους στη μείωση της κατανάλωσης. Όταν κόπηκαν οι χαμηλές συντάξεις, προκλήθηκε μεγάλη ύφεση, γιατί εκείνες σχεδόν αποκλειστικά ξοδεύονταν, ενώ έπρεπε να περικοπούν οι δεύτερες συντάξεις και τα ποικίλα προνόμια που εκτινάσσουν το κόστος των Ταμείων και έχουν πολύ μικρότερη ροπή προς κατανάλωση. Πέραν από την αποτυχία των φορολογικών στόχων, υπήρξε και ένας άλλος παράγοντας, που αφορούσε τις αποκρατικοποιήσεις. Στο μέτωπο αυτό, η κυβέρνηση είχε μείνει από την αρχή εντελώς αδρανής και καμία αποκρατικοποίηση για το 1^ο Μνημόνιο δεν έγινε. Το πρόγραμμα Ιανουαρίου του 2010 προέβλεπε έσοδα ιδιωτικοποιήσεων που ανέρχονταν σε 2 δις €, αλλά τελικά τίποτα δε συνέβη και τα έσοδα ήταν όντως μηδενικά.

4. Εγκατάλειψη των δημοσίων επενδύσεων:

Το πρώτο εξάμηνο του 2010 επιβλήθηκε περικοπή στις δημόσιες επενδύσεις

κατά 2,5 δις € για να μειωθεί το έλλειμα, αγνοώντας ότι έτσι αυτομάτως εντεινόταν και η ύφεση κατά μια μονάδα του ΑΕΠ σε ετήσια βάση. Αγνοήθηκε επίσης η συμπληρωματική σχέση δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων, πράγμα που σημαίνει ότι, όταν ματαιώνεται από το κράτος ένας δρόμος στην περιφέρεια, μπορεί να ματαιωθεί και μια ιδιωτική επένδυση η οποία είναι άρρητα συνδεδεμένη με την κατασκευή του δρόμου αυτού και πάει λέγοντας. Φυσικά και ορθώς κρίθηκε ότι μόνο οι μεγάλες ξένες επενδύσεις μπορούν να τονώσουν την ανάπτυξη στην χώρα, αλλά μέχρι στιγμής κανένα εγχείρημα δεν έχει αποδώσει.

5. Η άκαιρη ρητορική εναντίον των καταθέσεων:

Ενώ όλοι γνώριζαν τη ζωτική σημασία που έχει η ενίσχυση ρευστότητας στην εγχώρια οικονομία και υποστήριζαν μέτρα τα οποία θα προσέλκυαν κεφάλαια στην Ελλάδα, η πολιτική πρακτική οδηγούσε στα αντίθετα αποτελέσματα. Η κυβέρνηση ως υποκατάστατο του εντοπισμού και της φορολόγησης φοροφυγάδων, υιοθέτησε μια επικοινωνιακή καταϊγίδα που διακήρυττε πως «εδώ και τώρα» θα ανακρίνει και θα φορολογήσει τις εγχώριες καταθέσεις και μάλιστα αναδρομικά. Αυτό που θα έπρεπε να γίνει είναι να καλωσορίζει τις επιστροφές και τις νομιμοποιήσεις κεφαλαίων από το εξωτερικό ενώ παράλληλα, να κυνηγήσει προκειμένου να εντάξει στο φορολογικό της σύστημα τις off-shore εταιρείες. Εν αντιθέσει όμως από την Ελλάδα εκτράπηκαν δεκάδες δις € κατά την πιο κρίσιμη περίοδο ελλειπών ρευστότητας, ενώ ταυτόχρονα δεν σημειώθηκε καμιά συστηματική διαλεύκανση της φοροδιαφυγής. Το ποια ήταν τα σοβαρά αποτελέσματα όλου αυτού θα τα δούμε στην συνέχεια της εργασίας μας αναλυτικότερα.

Φθάνοντας στο τέλος του κεφαλαίου και έχοντας το μελετήσει πρωτίστως, έχουμε καταλήξει στο εξής συμπέρασμα για να κλείσουμε: κανείς δεν μπορούσε να καταλάβει εξ αρχής πως το πρόγραμμα θα αποτύχει, αφού δεν υπήρχε πουθενά αναφορά σε αυτό για απομείωση ή αναδιάρθρωση του τεράστιου χρέους που κατείχε η χώρα? Αξίζει να αναφέρουμε πως ο πιο σφοδρός πολέμιος της ιδέας της αναδιάρθρωσης - απομείωσης τότε ήταν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Κεφάλαιο 6 - Η Αποτυχία και τα νέα Μνημόνια

6.1 Οι αποκλίσεις από τους στόχους και τα νέα μέτρα:

Η συνεχιζόμενη ύφεση που μάστιζε την ελληνική οικονομία, τελικά είχε εκτιμηθεί χαμηλότερη ενώ στην πραγματικότητα ήταν υπερδιπλάσια. Κύρια προβλήματα που μάστιζαν την οικονομία έπρεπε να λυθούν, όπως ήταν το τεράστιο έλλειμμα που συνεχώς αύξανε το δημόσιο χρέος και η μη ανταγωνιστικότητα της αγοράς.

Το Μνημόνιο ήρθε και υπογράφηκε με σκοπό να λύσει τα προβλήματα που κατείχε για χρόνια η οικονομία της χώρας. Για να στεφθεί με επιτυχία το πρόγραμμα έπρεπε να ακολουθηθεί κατά γράμμα και όχι μονομερώς. Εν κατακλείδι και για να μην μακρηγορούμε, το 1^ο Μνημόνιο απέτυχε παταγωδώς και σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες αυτό επιβάρυνε επιπλέον την οικονομία με 9 δις €.

Όλη αυτή η μεγάλη αποτυχία οφείλεται στις τεράστιες αποκλίσεις που είχε η Ελλάδα από τα μέτρα – στόχους που έπρεπε να πάρει, αλλά φυσικά μεγάλο μερίδιο ευθύνης απονέμεται και στο ΔΝΤ το οποίο δεν προέβλεψε σωστά όλα τα ενδεχόμενα. Η Ελλάδα να μην έθεσε σε εφαρμογή το σχέδιο για λιτότητα αλλά από την άλλη παρέλειψε εντελώς κάθε προσπάθεια ανάκαμψης και απελευθέρωσης της οικονομίας. Υπενθυμίζεται πως το 1^ο πρόγραμμα προσαρμογής προέβλεπε αρνητική ανάκαμψη της οικονομίας με -4% το 2010, -2,5% το 2011, 1,1% το 2012 και 2,2% το 2013. Αντί αυτών πραγματική ύφεση ανήλθε σε 4,9% το 2010, 7,1% το 2011 και 6% το 2012, ενώ για το 2013 αναμενόταν να συνεχισθεί με ρυθμό 4,3%. Το 1^ο πρόγραμμα προσαρμογής προέβλεπε η ανεργία να πιάσει κορυφή στο 14,8% το 2012 από 7,7% το 2008 αλλά τελικά ξεπέρασε το 25% στα τέλη του 2013, ενώ το 2014 ανήλθε σε 26,8% με βάση τα στοιχεία. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να υπάρξει μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση των δαπανών έναντι των προβλεπόμενων. Μετά από αυτό το γεγονός η Ελλάδα έπρεπε να λάβει νέα μέτρα, διότι οι Οίκοι Αξιολόγησης Fitch και Moody's την είχαν υποβαθμίσει σε καθεστώς περιορισμένης χρεοκοπίας και επειδή η εκταμίευση της έκτης δόσης «Σωτηρίας» είχε βρεθεί σε τέλμα με τους υπολοίπους εταίρους να μην δανείζουν δίχως εγγυήσεις. Τα μέτρα που λήφθηκαν ήταν τα εξής:

1. Διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται
2. Νέος έκτακτος φόρος στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ
3. Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ
4. Νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου

5. Μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις 5.000€
6. Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων

Από το σκέλος των εσόδων που ανάγκασαν σε λήψη αυτών των μέτρων ήταν η απόκλιση των 4,115 εκατ. € (2,1% του ΑΕΠ). Οι βασικοί παράγοντες αποσταθεροποίησης είναι:

1. Οι χαμηλότερες εισπράξεις φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων
2. Η σημαντική μειωμένη εισπραξη νομικών προσώπων (φόρο)
3. Η καθυστέρηση στην εισπραξη ΕΕΤΗΔΕ
4. Η υστέρηση των εισπράξεων του ΦΠΑ
5. Οι χαμηλότερες του αναμενόμενου εισπράξεις του Κράτους

ΕΤΟΣ	ΕΣΟΔΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ	ΕΛΛΕΙΜΑ
2010	28,7 δισ. €	38,2 δισ. €	15,6 δισ. €
2011	26,8 δισ. €	40,9 δισ. €	12,4 δισ. €
ΜΕΤΑΒΟΛΗ	-1,9 δισ. €	+2,7 δισ. €	3,2 δισ.€ (25%)

(Πηγή: SKAI.GR)

(Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα αφορούν έως τον Αύγουστο 2011 και είναι σε σύγκριση με προγενέστερα στοιχεία του 2010 για την ίδια περίοδο. Πρόκειται για προϋπολογισμό 7μηνου. Είναι η κρίσιμη περίοδος πριν την υπογραφή του 2^{ου} Μνημονίου.)

6.2 Μνημόνιο 2 – 2ο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής:

Παρά την υπογραφή της πρώτης Δανειακής Σύμβασης – Μνημόνιο 1 μεταξύ της Ελληνικής κυβέρνησης και των κρατών μελών της Ευρωζώνης, η οικονομική κατάσταση της χώρας όπως αναφέραμε παραπάνω δεν παρουσίασε τα επιθυμητά αποτελέσματα ενώ η πιστοληπτική ικανότητα εξακολούθησε να υποβαθμίζεται από τους οίκους αξιολόγησης. Ο στόχος του 1ου Μνημονίου ώστε να επανέλθει η Ελλάδα στις αγορές για να δανειστεί μέχρι το 1ο τρίμηνο του 2012 φάνταζε ακατόρθωτος. Παρά το γεγονός ότι η Χώρα και οι πολίτες της κατέβαλαν τεράστια προσπάθεια σταθεροποίησης σε εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα, η προσπάθεια εξυγίανσης των δημόσιων οικονομικών και μείωσης του ελλείμματος προσέκρουσε στην επιδείνωση της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας, η οποία ταλανίζει τη Χώρα, μειώνοντας τα έσοδα σε σχέση με τα εκάστοτε προσδοκώμενα και αυξάνοντας το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, το δημόσιο χρέος ανήλθε στα 299 δις ευρώ το 2009, ή 129,3% του ΑΕΠ, αυξήθηκε στα 329 δις ευρώ το 2010, ή 144,9% του ΑΕΠ, ενώ το 2011, σύμφωνα με τα έως τώρα στοιχεία, σημειώνει περαιτέρω επιδείνωση, φτάνοντας τα 368 δις υπερβαίνοντας το 169% του ΑΕΠ.

Το 2^ο αυτό Μνημόνιο προβλέπει οικονομική ενίσχυση μέχρι το τέλος του 2016, υπάρχει όμως και η πιθανότητα της επιμήκυνσής του αναλογιζομένης της τότε κατάστασης της οικονομίας της χώρας. Αυτή η δανειακή σύμβαση έχει ως σκοπό την περαιτέρω χρηματοδότηση της Ελλάδας 130 δις ευρώ αλλά και την πολιτική της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους και προβλέπει εκτός των άλλων και σε "κούρεμα" κατά 50% του ελληνικού χρέους. Οι στόχοι, οι υποχρεώσεις, οι προϋποθέσεις αλλά και ο σκοπός του Μνημονίου αυτού παραμένουν οι ίδιοι όπως και στο προηγούμενο (Μνημόνιο 1). Στην πραγματικότητα το 2^ο Μνημόνιο αποτελεί μια αναπροσαρμογή-τροποποίηση του 1^{ου} Μνημονίου Συνεννόησης, με σκοπό να υλοποιηθούν όλοι οι στόχοι του από τους οποίους παρέκκλινε η χώρα ώστε να εξυγιανθεί η οικονομία.

Προβλέπεται η υπογραφή του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ελλάδας και της Τράπεζας της Ελλάδος, πριν από την υπογραφή των συμβάσεων χρηματοδοτικής διευκόλυνσης, τα σχέδια των οποίων προτείνεται να εγκριθούν με το παρόν σχέδιο νόμου-Μνημόνιο. Στο Μνημόνιο Συνεννόησης περιλαμβάνονται αναλυτικά οι όροι και οι προϋποθέσεις που αποτελούν προαπαιτούμενο για την υπογραφή και θέση σε ισχύ των συμβάσεων χρηματοδοτικής διευκόλυνσης(ίδιοι ακριβώς με το προηγούμενο). Συγκεκριμένα το νέο Μνημόνιο Συνεννόησης αποτελείται από τα ακόλουθα μέρη: (α) Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών, (β) Μνημόνιο Συνεννόησης στις συγκεκριμένες προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής και (γ) Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης. Το Μνημόνιο Συνεννόησης αποτελεί ξεχωριστό και συμπληρωματικό έγγραφο προς το αρχικό Μνημόνιο Συνεννόησης που υπεγράφη στις 3 Μαΐου 2010, όπως έχει πρόσφατα αναθεωρηθεί από το συμπληρωματικό Μνημόνιο Συνεννόησης της 6ης Δεκεμβρίου 2011, μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ελλάδας και της Τράπεζας της Ελλάδος.

Επίσης, Εγκρίνονται τα ακόλουθα Σχέδια Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), όπως τα Σχέδια αυτά με τα συνημμένα παραρτήματά τους:

- Α)** Σύμβαση Διευκόλυνσης Διαχείρισης Υποχρεώσεων ΣΙΤ 30 δις €.
- Β)** Σύμβαση Συγχρηματοδότησης μαζί με 3 παραρτήματα.
- Γ)** Συμφωνία Διευκόλυνσης Πιστωτικής Ενίσχυσης της ΕΚΤ με 6 παραρτήματα έως 35 δις €.
- Δ)** Διευκόλυνση αποπληρωμής Τόκων Ομολόγων με 6 παραρτήματα 5,7 δις €.

Τα παραπάνω Σχέδια Συμβάσεων αποκαλούνται ως Μνημόνιο PSI. Το νέο Μνημόνιο Συνεννόησης, το οποίο μαζί με το Μνημόνιο PSI και κάθε άλλο συμπληρωματικό ή μεταγενέστερο μνημόνιο συνεννόησης ή παράτημα σε οποιοδήποτε από αυτά, θα αποκαλείται το «Μνημόνιο».

Κατά την εφαρμογή του νέου αυτού προγράμματος προβλέπεται μείωση του ΑΕΠ κατά 4-5% συσσωρευτικά μεταξύ 2012-2013. Το δημόσιο χρέος αναμένεται υψηλό κατά την διάρκεια του προγράμματος αλλά θα ανακάμψει και θα μειωθεί στο 120% του ΑΕΠ έως το 2020, όπου στην συνέχεια θα μειώνεται. Στόχος είναι η επίτευξη ενός πρωτογενούς πλεονάσματος της γενικής κυβέρνησης ύψους 4,5 % του ΑΕΠ έως το 2014. Προβλέπονται μέτρα ύψους 1,5% του ΑΕΠ το 2012 και περεταίρω 5% του ΑΕΠ ώστε να επιτευχθεί το 4,5% του ΑΕΠ πλεόνασμα.

Τα μέτρα που προβλέπει το Νέο Μνημόνιο:

1. Κλείσιμο δημοσίων φορέων.
2. Μείωση απασχόλησης κατά 150.000 στο δημόσιο.
3. Μεταρρύθμιση επικουρικών συντάξεων.
4. Συγχώνευση όλων των ταμείων υγείας με το ΕΟΠΥΥ.
5. Περικοπή αμυντικών δαπανών κατά 300εκατ € 0,15% του ΑΕΠ.
6. Μεταφορά όλων των κρατικών περιουσιακών στοιχείων στο ΤΑΙΠΔ πλην των τραπεζικών μετοχών.
7. Μέγιστη διάρκεια συλλογικών συμβάσεων 3ετη.
8. Πάγωμα του κατώτατου μισθού 22% έως λήξης του προγράμματος.
9. Μείωση του κατώτατου μισθού 32% για νέους έως 25 ετών.
10. Απελευθέρωση 20 κλειστών επαγγελμάτων.
11. Μείωση λειτουργικών δαπανών του κράτους κατά €200 εκατομμύρια.
12. Εξάλειψη 550 θέσεων αντιδημάρχων στην τοπική αυτοδιοίκηση.
13. Μείωση των περιθωρίων κέρδους για τα φαρμακεία κάτω από 15 τοις εκατό.
14. Ηλεκτρονική συνταγή για όλους τους γιατρούς, συνταγογράφηση του φθηνότερου προϊόντος ανά δραστική ουσία.
15. Μείωση 10% στα ειδικά μισθολόγια του δημοσίου τομέα.
16. Αποκρατικοποιήσεις με σκοπό εσόδων ύψους 50δισ €.
17. Κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.
18. Εκπόνηση ενός πλήρους ολοκληρωμένου σχεδίου κατά της διαφθοράς.
19. 15.000 άτομα πλεονάζοντος προσωπικού θα τεθούν υπό εφεδρεία μέσα στο 2012.
20. Αύξηση αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα.

Πίνακας 1: Αποκρατικοποιήσεις

Έτος	Ποσό(έσοδα)
2012	4.500
2013	7.500
2014	12.200
2015	15.000

Πίνακας 2: Όρια ελλείματος Γενικής Κυβέρνησης

Έτος	Έλλειμα/Πλεόνασμα
2012	-2.063
2013	+3.600
2014	+9.500

Οι παραπάνω πίνακες είναι ενδεικτικοί και μας δείχνουν τι προβλέπει το νέο αυτό Πρόγραμμα - Μνημόνιο 2. Τα νούμερα είναι επικυρωμένα και προέρχονται από το νέο Μνημόνιο Συνεννόησης.

6.3 Το κούρεμα του χρέους – PSI:

Παράλληλα με την υπογραφή του παραπάνω Μνημονίου η χώρα ήρθε σε συμφωνία με το Eurogroup για μείωση – κούρεμα του ελληνικού χρέους. Αυτό θα στεφόταν με επιτυχία με την χρήση του PSI όπου νοείτε η συμμετοχή του Ιδιωτικού τομέα (τραπεζών, επενδυτικών ταμείων) στη διαδικασία απομείωσης του δημοσίου χρέους κυρίαρχων κρατών, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η αποδοχή της διαδικασίας από την πλειονότητα των φορέων και να αποτρέπεται η αναζήτηση στρατηγικών εξόδου από τους ιδιώτες επενδυτές, που έχει συνήθως ως αποτέλεσμα τη μονομερή εμπλοκή και κατά συνέπεια επιβάρυνση των κρατών-δανειστών.

Κεντρικός στόχος του PSI ήταν να τεθεί υπό έλεγχο το ελληνικό χρέος και να καταστεί βιώσιμο, δηλαδή διαχειρίσιμο. Το σχέδιο αυτό προβλέπει μείωση του χρέους κατά 50%, ουσιαστικά πρόκειται για μια ελεγχόμενη χρεοκοπία της Ελλάδος από πλευράς των εταιρών της, όπου με αυτήν την ενέργεια δεν θα χάσουν την αξία τους οι καταθέσεις των πολιτών. Με την «ανταλλαγή» των ομολόγων, η Ελλάδα θα διαγράψει από το χρέος της 105,4 δισ. ευρώ. Εάν όμως διαγραφούν πλήρως και τα 9 δισ. ευρώ που δεν έχουν περιληφθεί έως τώρα στο PSI, τότε το όφελος για την Ελλάδα θα φτάσει στα 114,4 δισ. ευρώ. Δηλαδή, παραπάνω από ό,τι είχε υπολογιστεί. Επίσης, υπάρχει όφελος και για τον

προϋπολογισμό, καθώς μειώνονται κατά περίπου 4 δις. ευρώ οι ετήσιες δαπάνες για τόκους.

Στο σχέδιο αυτό προτείνεται η ανταλλαγή συγκεκριμένων εκδόσεων του ελληνικού δημοσίου, συνολικού ύψους 206 δις € τα οποία προτείνεται να ανταλλάγουν, ως ακολούθως:

1. Με νέα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου ονομαστικής αξίας ίσης με το 31,5% της ονομαστικής αξίας των ανταλλασσόμενων ομολόγων.
2. Τίτλους του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ) με ημερομηνία εκκαθάρισης δύο χρόνια (ή μικρότερη) από την ημερομηνία εκκαθάρισης του PSI και με ονομαστική αξία ίση προς το 15% της ονομαστικής αξίας των ανταλλασσόμενων ομολόγων.
3. Με αποσπώμενους τίτλους συνδεδεμένους με την πορεία του Ακαθάριστου Εγχώριου προϊόντος της Ελλάδος με ενδεικτική αξία ίση με τα νέα ομόλογα του κάθε κατόχου.

Συνολικά το 53,5% της αρχικής ονομαστικής αξίας των ομολόγων θα διαγραφεί, το 31,5% του αρχικού ποσού θα ανταλλαγεί με νέα ελληνικά ομόλογα με λήξη από 11 έως 30 χρόνια, ενώ το υπόλοιπο 15% θα είναι τίτλοι βραχυχρόνιας λήξης που θα εκδοθούν από το ΕFSF. Τα νέα ομόλογα θα διέπονται από το αγγλικό δίκαιο.

Φυσικά και θα υπάρξει ζημία στις Τράπεζες και στα Ασφαλιστικά Ταμεία τα οποία έχουν στην κατοχή τους ομόλογα του ελληνικού κράτους. Οι ζημίες θα είναι πραγματικές και θα μεταφερθούν στους ισολογισμούς του εκάστοτε οργανισμού - ιδρύματος. Γι' αυτό το λόγο έχει προβλεφθεί χρηματοδότηση ανακεφαλαιοποίησης των παραπάνω, μέσω του Μηχανισμού Στήριξης Ρευστότητας της Ευρωζώνης.

6.4 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ):

Το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) έχει ως κύριους στόχους την επανεκκίνηση της πραγματικής οικονομίας, ξεφεύγοντας η χώρα από τον κύκλο των ελλειμάτων και της ύφεσης, ώστε να εισέλθει σε μια μακρά περίοδο πρωτογενών πλεονασμάτων, χωρίς να χρειάζεται πλέον περαιτέρω δανειακή στήριξη.

Εν ολίγης το ΜΠΔΣ αποτελεί την συνέχεια του 2^{ου} Μνημονίου, περιλαμβάνοντας νέα μέτρα αλλά και παλαιά αναθεωρημένα, με σκοπό την εξυγίανση της οικονομίας. Σαν πρώτο βήμα θέτεται πρωτογενές πλεόνασμα το 2013 συνεχίζοντας τα επόμενα χρόνια, με πρόβλεψη πως με την λήξη του προγράμματος το 2016 θα αγγίξει το 4,5% του ΑΕΠ. Το 2013 αναμένεται πως θα ανακάμψει η οικονομία παίζοντας πρωταγωνιστικό ρόλο η ανακεφαλαιοποίηση

των τραπεζών. Εκτιμάται πως το ΑΕΠ θα ανακάμψει κατά 2 μονάδες από -6,5% (2012) σε -4,5% (2013). Αναμένεται φυσικά θετική συμβολή του εξωτερικού τομέα ο οποίος θα επηρεάσει το ΑΕΠ, με τις εξαγωγές να αυξάνονται κατά 2,6% και τις εισαγωγές να μειώνονται κατά 5,2%. Επίσης ο πληθωρισμός προβλέπεται να μειωθεί περεταίρω σύμφωνα με το πρόγραμμα. Από την άλλη όμως τα ποσοστά ανεργίας αναμένονται να αυξηθούν σε 23,7% με μείωση της απασχόλησης κατά 3%.

Μεσοπρόθεσμα όμως όλα τα παραπάνω ποσοστά προβλέπεται να ανακάμψουν προς το καλύτερο έως το 2016, αφού το 2013 θεωρείτε έτος καμπής της οικονομίας. Προβλέπεται πως οι εξαγωγές από το 2013 έως το 2016 θα αυξάνονται 4,6% το χρόνο ενώ οι εισαγωγές θα μειώνονται 2,6 το χρόνο για την διετία 2015-16 και το 2014 -0,4%. Ο πληθωρισμός θα κινηθεί ως: -0,8% (2013), -0,4% (2014), +0,6% (2015) και +1,1% το 2016. Φυσικά και οι τιμές θα κινηθούν σε υψηλά επίπεδα λόγω της υψηλής φορολογίας, αλλά αναμένεται να σταθεροποιηθούν μόλις εναρμονιστεί η οικονομία μέσω των διαρθρωτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων. Τέλος τα ποσοστά ανεργίας αναμένεται να μειωθούν έως το 2016 στο 17,9%, επηρεάζοντας ευνοϊκά την αγορά εργασίας.

Προβλέπεται πως το 2014 θα επιτευχθεί πρωτογενές πλεόνασμα 1,5%, 3% για το 2015 και 4,5% για το 2016. Αυτό φυσικά θα τεθεί εις πέρας με λήψη μέτρων ύψους 13,5 δις € για την διετία 2013-14.

Μέτρα που προβλέπονται:

1. Εφαρμογή περεταίρω αποκρατικοποιήσεων (9,515 δις € 2013-16)
2. Εξ ορθολογισμός ειδικών μισθολογίων ένστολων (εντός - εκτός) και νέο μισθολόγιο για τις ένοπλες δυνάμεις.
3. Κατάργηση δώρων στο Δημόσιο Τομέα.
4. Μείωση εκτάκτου προσωπικού σε ΑΕΙ/ΤΕΙ.
5. Μείωση του αριθμού των συμβασιούχων κατά 10% επιπλέον του βασικού σεναρίου.
6. Νέου τύπου εργασιακή εφεδρεία / προ συνταξιοδότηση.
7. Αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης κατά 2 έτη
8. Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%
9. Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1.000 ευρώ και άνω
10. Περικοπές στα ειδικά επιδόματα ανεργίας
11. Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ
12. Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται.
13. Μείωση λειτουργικών δαπανών νοσοκομείων και Αυξημένη συνεισφορά ασφαλισμένων.
14. Μειώσεις στα οικογενειακά επιδόματα.
15. Αύξηση στον φόρο τόκων καταθέσεων από 10% σε 15%.

16. Ειδικός φόρος κατανάλωσης για υγραέριο και πετρέλαιο.
17. Φόρος πολυτελείας.

1. Τι αναμένεται από το πρόγραμμα:

Εξέλιξη Χρέους Γενικής Κυβέρνησης (ποσά σε εκατ. €)							
Έτος	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Χρέος Γ.Κ	329.513	355.658	340.600	346.200	350.100	357.700	363.400
ΑΕΠ	222.151	208.532	194.003	183.049	182.682	187.810	196.522
Χρέος ως % του ΑΕΠ	148,3%	170,6%	175,6%	189,1%	191,6%	190,5%	184,9%
Πρωτογενές αποτέλεσμα(στόχοι)	-10.877	-4.736	-2.910	0	+2.740	+5.634	+8.843
Πρωτογενές αποτέλεσμα(στόχοι) ως % ΑΕΠ	-4,9%	-2,3%	-1,5%	0,0%	+1,5%	+3,0%	+4,5%

*(Τα ποσοστά και τα νούμερα από το 2013 και έπειτα είναι υπό πρόβλεψη, ενώ τα νούμερα και τα ποσοστά για το 2012 υπό εκτίμηση)

** (Για την διετία 2015-16 προβλέπονται μέτρα ύψους 4.642 δις € ή αλλιώς 2,4% ΑΕΠ)

(Πηγή: ΜΠΑΣ 2013-16)

6.5 Νέο Μνημόνιο :

Φτάνοντας στο τέλος του 2014, η ελληνική οικονομία βρέθηκε σε τέλμα. Αυτό συνέβη διότι εκκρεμούσε ακόμη η έκθεση αξιολόγησης της οικονομίας της χώρας αλλά και της βιωσιμότητας του χρέους της από του Ευρωπαϊούς Εταίρους. Επίσης ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα υπήρχε διότι το ΔΝΤ προέβλεπε δημοσιονομικό κενό για το 2014 ύψους 4,4 δις €, ενώ η ελληνική κυβέρνηση προέβλεπε πρωτογενές πλεόνασμα 2,8 δις €. Όπως και να έχει, το κενό αυτό έπρεπε να καλυφθεί είτε με νέο δανεισμό, με νέο κούρεμα, ή με μείωση των επιτοκίων και νέα μέτρα. Προκειμένου να καλυφθεί το κενό υπήρξε και η επιλογή προσφυγής προς τις αγορές, αλλά προς το παρόν αυτή είχε αποκοπεί, διότι η ΕΚΤ δεν πρόκειται να επαναγοράζε ελληνικά ομόλογα χωρίς ένα νέο Μνημόνιο για την Ελλάδα.

Προφανώς πλέον η δυνατότητα ενός νέου κουρέματος του χρέους ήταν και είναι αμφισβητούμενη και μάλλον ανέφικτη, επειδή η Τρόικα θεωρεί πως το Δ.Χ θα μειωθεί στο 110% του ΑΕΠ έως το 2022. Όπως όλα δείχνουν προς το παρόν ένα Νέο Μνημόνιο (3) είναι αναγκαίο ως συνέχεια του ήδη υπάρχοντος προγράμματος, προκειμένου να ορθοποδήσει η οικονομία και να μπορέσει στο μέλλον να στηριχθεί μόνη, χωρίς καμία επιπλέον στήριξη.

6.6 Πέντε χρόνια μετά το Καστελόριζο- Capital Controls- 3^ο Μνημόνιο:

Συμπληρώνονται πέντε χρόνια από τις 23 Απριλίου 2010, όταν ο τότε πρωθυπουργός ανακοίνωσε την υπαγωγή της χώρας στον νεότευκτο μηχανισμό διάσωσης. Η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα της Ευρωζώνης που εισήχθη στην εντατική των μνημονίων. Πιθανότατα θα είναι η τελευταία που θα πάρει εξιτήριο –χωρίς αναγκαστικά να έχει θεραπευθεί.

Η Ιρλανδία, που υπέγραψε πρόγραμμα διάσωσης τον Νοέμβριο του 2010, εξήλθε από το καθεστώς μνημονίου τον Δεκέμβριο του 2013. Το ίδιο έκανε η Πορτογαλία τον Μάιο του 2014, τρία χρόνια ακριβώς μετά την ενεργοποίηση του δικού της προγράμματος. Ακόμα και η Κύπρος, μόλις δύο χρόνια μετά τη δική της τρικυμιώδη υπαγωγή στο μνημόνιο, βρίσκεται πιο κοντά στην έξοδο απ' ό,τι η Ελλάδα.

Από την άλλη όμως η ελληνική οικονομία έχει την ανάγκη περαιτέρω οικονομικής στήριξης και προσαρμογής. Ένα τρίτο Μνημόνιο (τέταρτο αν μετρηθεί και το ΜΠΔΣ) χτυπάει την πόρτα του κράτους, δείχνοντας έτσι την αδυναμία του να συμμορφωθεί στις υποδείξεις των δυο προηγούμενων Μνημονίων, με τίτλο Μνημόνιο Συνεννόησης για τριετές πρόγραμμα του ΕΜΣ.

Το νέο αυτό Μνημόνιο δεν είναι ακριβώς απόρροια της κακής οικονομικής πορείας της χώρας, διότι ήταν μέσα στα πλαίσια και ακόμη καλύτερα απ' ό,τι προέβλεπε η προηγούμενη Δανειακή Σύμβαση. Το χρέος για το 2015 έκλεισε στο 176,9% του ΑΕΠ έναντι 190,5% του ΑΕΠ που προβλεπόταν, από την άλλη όμως το πρωτογενές αποτέλεσμα ήταν χαμηλότερο απ' ό,τι αναμενόταν, 0,7% του ΑΕΠ ή 2,2 δις €, έναντι 3% που είχε προβλεφθεί, αλλά όχι το αντίθετο.

Άρα αυτό το πρόβλημα προέκυψε συνδυαστικά. Ναι μεν από την μια η οικονομία δεν ήταν ακριβώς τέλεια, αλλά από την άλλη ευθύνες έχει και η νέα τότε κυβέρνηση που προσπάθησε να αποκλίνει των συμφωνηθέντων (από τα προηγούμενα προγράμματα) με τους εταίρους με σκοπό την όξυνση του προβλήματος περεταίρω. Όσο η κυβέρνηση όμως αντιμάχονταν των εταίρων, τόσο το κλίμα αβεβαιότητας προς την οικονομία αμβλυνόταν, με αποτέλεσμα οι πολίτες να ανησυχούν για τυχόν χρεοκοπία και έξοδο της Ελλάδας από το Ευρώ.

Αποτέλεσμα αυτού λοιπόν ήταν η συνεχής εκροή καταθέσεων από τις τράπεζες. Όπως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, αυτό είναι ότι πιο σύνηθες και πολύπλοκο σε μια οικονομική κρίση. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στα 108 δις € έχει υπολογιστεί η εκροή καταθέσεων από την έναρξη της κρίσης το 2009 .

Σε τρεις φάσεις διακρίνονται οι εκροές καταθέσεων στην εξαετή περίοδο της ελληνικής κρίσης, από τον Οκτώβριο του 2009 μέχρι τον Απρίλιο του 2015. Οι εκτεταμένες και επαναλαμβανόμενες εκροές καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα ήταν το αποτέλεσμα εξάρσεων της αβεβαιότητας ως προς τις προοπτικές της Οικονομίας και της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα:

1. κατά την πρώτη και μεγαλύτερη σε διάρκεια φάση (Οκτώβριος 2009 - Ιούνιος 2012) καταγράφηκαν συνολικές καθαρές εκροές, ύψους **88,9 δις** ευρώ (-38% του υπολοίπου του Σεπτεμβρίου 2009)
2. ακολούθησε φάση ανάκτησης αρχικά και στη συνέχεια σταθεροποίησης των καταθέσεων (Ιούλιος 2012 - Νοέμβριος 2014), οπότε καταγράφηκαν εισροές ύψους **12,1 δις** ευρώ από τις εγχώριες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά (+8% του υπολοίπου του Ιουνίου 2012)
3. στην τρίτη και τρέχουσα φάση (Δεκέμβριος 2014 - Ιούνιος 2015), παρατηρήθηκαν και πάλι υψηλές μηνιαίες εκροές, συνολικού ύψους **44 δις** ευρώ (-28,2% του υπολοίπου καταθέσεων Νοεμβρίου 2014). Στο τέλος Ιουνίου 2015 το υπόλοιπο των καταθέσεων αυτών στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα ανερχόταν σε **122 δις** ευρώ έναντι **237,8 δις** ευρώ τον Σεπτέμβριο του 2009.

Τεράστιες φυγές κεφαλαίων προς το εξωτερικό και κάτω από στρώματα γίνονταν καθημερινά. Για παράδειγμα στις 16 Ιουνίου 2015 η εκροή καταθέσεων μέσα στην μέρα άγγιξε τα 650 εκατ. Στην πρόσφατη περίοδο οι εκροές χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ένταση, ενώ διαχέονται σε μεγαλύτερο εύρος καταθετών, δηλαδή ακόμη και στους μικροκαταθέτες. Ωστόσο, σημαντικό μέρος των καταθέσεων που αποσύρονται παραμένουν εντός της χώρας, γεγονός που αντανακλάται στη σημαντική αύξηση της ποσότητας τραπεζογραμματίων σε κυκλοφορία. Συνεπώς υπάρχουν αυξημένες πιθανότητες επιστροφής μέρους των καταθέσεων όταν βελτιωθούν οι συνθήκες εμπιστοσύνης. Επιπλέον, ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της τρέχουσας περιόδου είναι το γεγονός ότι σχεδόν στο σύνολό τους οι εκροές από τα νοικοκυριά προέρχονται από καταθέσεις προθεσμίας, δείγμα κυρίως της αβεβαιότητας.

Οι τράπεζες, προκειμένου να τονωθεί ένα Bank Run, εφαρμόζουν συγκεκριμένες τεχνικές, είτε πρόκειται για μεμονωμένες τράπεζες (συνεταιριστικές κυρίως) ή για συστημικές. Οι τεχνικές αυτές κατά την προσωπική μου άποψη αλλά και διαπίστωση χωρίζονται σε δυο κατηγορίες: α) ψυχοτεχνικές και β) δραστικές.

Αναφερόμενοι συνοπτικά στο εν λόγω ζήτημα θα διαπιστώσουμε πως οι τεχνικές αυτές χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά λόγω της σοβαρότητας της κατάστασης. Από τις απαρχές της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης οι ελληνικές τράπεζες έδειξαν πως ήταν άρρητα συνδεδεμένες με CDOs κ' CDSs, ήταν θέμα χρόνου δηλαδή να εμφανίσουν τεράστιες ζημίες στα χαρτοφυλάκια τους, οι οποίες θα τις παρέσυραν στην πτώχευση και εν συνέχεια στην μαζική αποδιοργάνωση του υπολοίπου τραπεζικού συστήματος. Αυτό λύθηκε με την εξαγορά των «ευπαθών» τράπεζων από υγιείς τράπεζες, με μεγάλα αποθεματικά, εφαρμόστηκε η λύση του Resolution της εξυγίανσης και της διάσπασης των τραπεζών σε Good και Bad Bank (όπως ήταν και η περίπτωση της ΑΤΕ που

χωρίστηκε σε καλή και κακή), ουσιαστικά πρόκειται για «Ενοποίηση Οικονομικών Καταστάσεων» όπως απαντάται στην λογιστική. Καθώς γνωρίζουμε, στην περίπτωση αυτή δεν είναι ότι απλά «οι καλοί πήραν τα καλά των κακών», τι θέλουμε να πούμε με αυτό? «Τα καυτά παθητικά» των ευπαθών τα πήραν οι υγιείς τράπεζες και αντίστοιχα τα καλά (στοιχεία ενεργητικού όπως πελάτες - υγιή δάνεια κλπ.) που προκύπτουν από έναν ισολογισμό.

Αν σήμερα θεωρητικά υπήρχαν και οι **18** τράπεζες που εξαγοράστηκαν το πιθανότερο σενάριο είναι ότι ακόμη και μέρος των συστημικών τραπεζών θα είχε χρεοκοπήσει. Το ωστικό κύμα της χρεοκοπίας θα είχε παρασύρει στο χάος όλο το τραπεζικό σύστημα. Άρα η συστημική ευστάθεια επιτεύχθηκε και με αυτό το κίνητρο ανακεφαλαιοποιήθηκαν εν συνεχεία το 2013 από το ΤΧΣ με 25 δις κεφάλαιο και 14 δις funding gap μόνο οι 4 συστημικές τράπεζες.

1.Πίνακας: Πιστοληπτική ικανότητα συστημικών τραπεζών κατά τις ανακεφαλαιοποιήσεις:

	Fitch			S&P			Moody's		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Εθνική	B-	CCC	RD	CCC+	CCC+	SD	Caa1	Caa2	Caa3
Πειραιώς	B-	CCC	RD	CCC+	CCC+	SD	Caa1	Caa2	Caa3
Alpha Bank	B-	CCC	RD	CCC+	CCC+	SD	Caa1	Caa2	Caa3
Eurobank	B-	CCC	RD	CCC+	CCC+	SD	Caa2	Caa3	Caa3

(πηγή: <http://www.hfsf.gr/> annual report 2013-14-15)

1.2 Πίνακας: Ποσοστό συμμετοχής ΤΧΣ σε συστημικές τράπεζες ανά ανακεφαλαιοποίηση:

	2013	2014	2015
Εθνική	84,38%	57,24%	40,39%
Alpha Bank	81,71%	69,9%	11,01%
Πειραιώς	81,01%	67,3%	26,42%
Eurobank	95,23%	35,41%	2,38%

(πηγή: <http://www.hfsf.gr/> annual report 2013-14-15)

Στις αρχές του 2014 το ποσοστό ήταν ελάχιστα μεγαλύτερο κατά 1-2 ποσοστιαίες μονάδες περίπου ανά τράπεζα, αλλά μειώθηκε λόγω των αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου που πραγματοποιήθηκαν (2^η αύξηση ΜΚ, έχουν

πραγματοποιηθεί 3). Εδώ συμπεραίνουμε σιγά σιγά πως το ΤΧΣ είχε αρχίσει να δίνει προτεραιότητα στους ιδιώτες, κίνητρα με λίγα λόγια ώστε να ενισχύσουν την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών. Ήδη από την πρώτη ανακεφαλαιοποίηση το ποσοστό συμμετοχής ιδιωτών άγγιξε 10% περίπου ανά χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, όπως αναφέρει το ΤΧΣ στην ετήσια έκθεση του, το 2013. Παρατηρούμε στους παραπάνω πίνακες πως: 1^ο η πιστοληπτική ικανότητα των τραπεζών άρχισε να μειώνεται αντί να βελτιώνεται με το πέρας των ανακεφαλαιοποιήσεων και 2^ο το ποσοστό του ΤΧΣ μειωνόταν σταδιακά με αποτέλεσμα κατά την τελευταία ανακεφαλαιοποίηση, το μεγαλύτερο ποσοστό τραπεζών να βρίσκεται σε χαρτοφυλάκια μεγάλων Hedge Funds (να σημειωθεί πως κατά την ανακεφαλαιοποίηση του 2015 ελάχιστοι ιδιώτες διατήρησαν τις «μετοχές του» ή συμμετείχαν ως νέοι επενδυτές).

Αυτή η μείωση συμμετοχής του ΤΧΣ από 85,5% → 57,4% → 20,05% δημιούργησε ζημία σε Ασφαλιστικά Ταμεία και οργανισμούς που είχαν επενδύσει τα κεφάλαια τους στις τράπεζες. Επίσης μέσα από άρθρο της Καθημερινής αναφέρεται πως έχασαν επίσης τα χρήματα τους 300.000 ιδιώτες επενδυτές (αναφέρεται στο διάστημα μεταξύ 1^{ης} – 2^{ης} ανακεφαλαιοποιήσεις). Μελετώντας τις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις του Ταμείου διακρίνουμε συνεχώς αύξηση της ζημιάς του Ισολογισμού του δηλαδή: **(2013) 9.607 δις → (2014) 9.916 δις → (2015) 10.158 δις.** Στο σημείο αυτό φτάνουμε στο εξής συμπέρασμα: Ναι μεν από τη μια το ΤΧΣ έσωσε προσωρινά τις τράπεζες από το μεγάλο κύμα εκροής καταθέσεων, αλλά από την άλλη άμβλυνε περεταίρω το δημόσιο έλλειμμα και κατά συνέπεια χρέος αφού συνεχώς παρουσίαζε ζημίες στα αποτελέσματά του.

Πίνακας 1.3: Επίπτωση της υποστήριξης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στο έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης

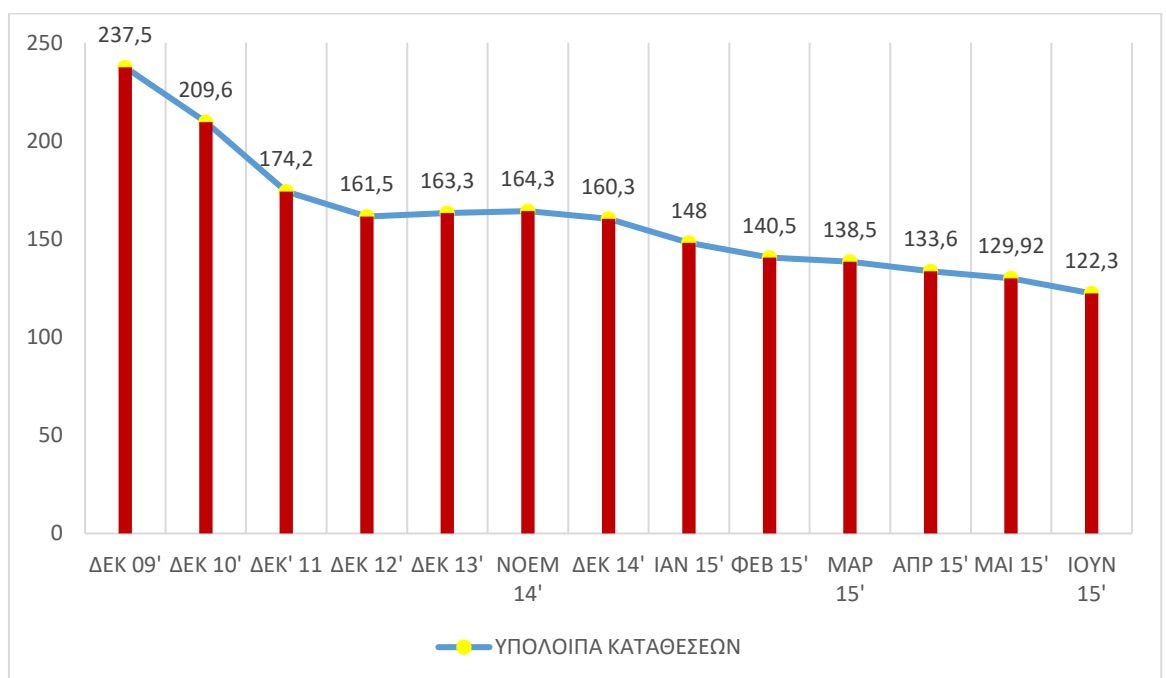
	Ποσό δις €	Ποσοστό του ΑΕΠ %
2012	-5,347	-2,8
2013	-19,446	-10,8
2014	136	0,1
2015	-7,171	-4,1

(πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Σε συνέχεια, το 2015 όπου συναντούμε την μεγαλύτερη εκροή καταθέσεων χρησιμοποιήθηκε ο ELA (Emergency Liquidity Assistance), πρόκειται για έναν μηχανισμό στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος παίζει τον ρόλο του δανειστή εσχάτης προσφυγής μέσω της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

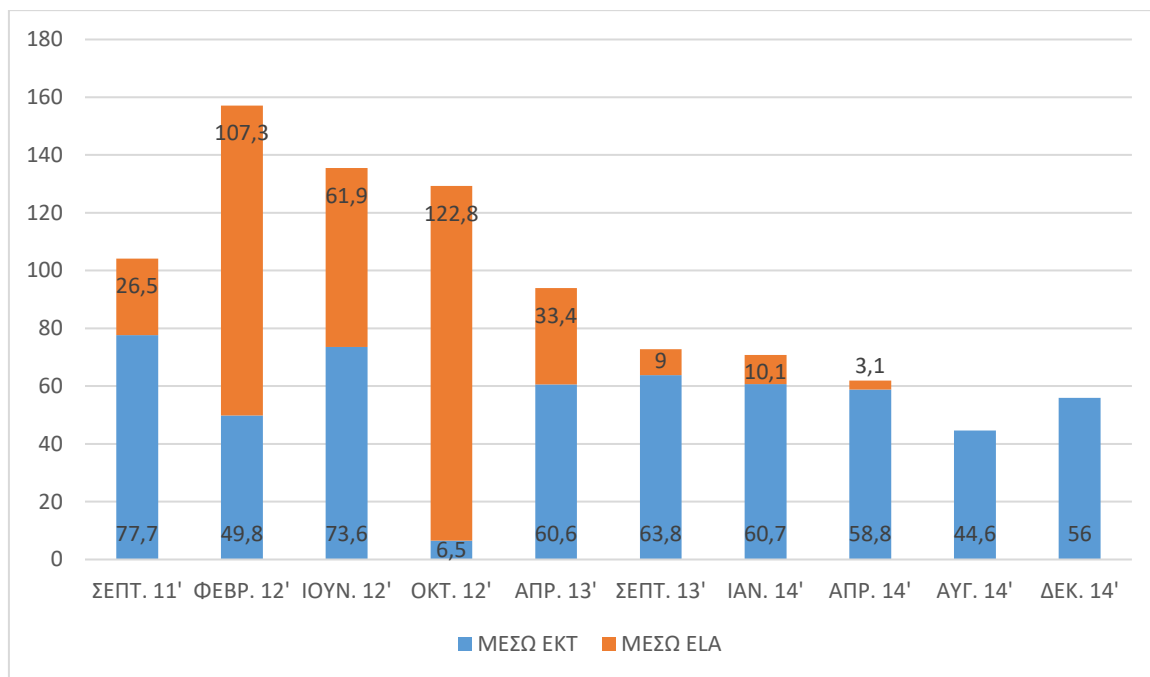
Πολλοί πιστεύουν πως ο ELA δανείζει δωρεάν ή με μικρό επιτόκιο. Αυτή είναι μια λανθασμένη αντίληψη διότι στοιχίζει 30 φορές πιο ακριβά απ' ό τι το επιτόκιο Euribor που απαντάται στον δανεισμό για τα δάνεια του Μνημονίου 0,05% → 1.55%, έτσι ώστε να δυσχεραίνουμε την ήδη επιβαρυσμένη κατάσταση του δημοσίου χρέους μας μέσω της αύξησης του ελλείματος από τόκους. Επίσης να αναφέρουμε την σαφή οδηγία λειτουργίας του ELA, πως αποτελεί μηχανισμό βραχυχρόνιας ρευστότητας και δεν μπορεί να έχει διάρκεια πάνω από 6 μήνες δηλαδή.

Διάγραμμα 1.0 : Εκροή καταθέσεων από μήνα Δεκέμβριο 2009 (υπόλοιπα καταθέσεων)

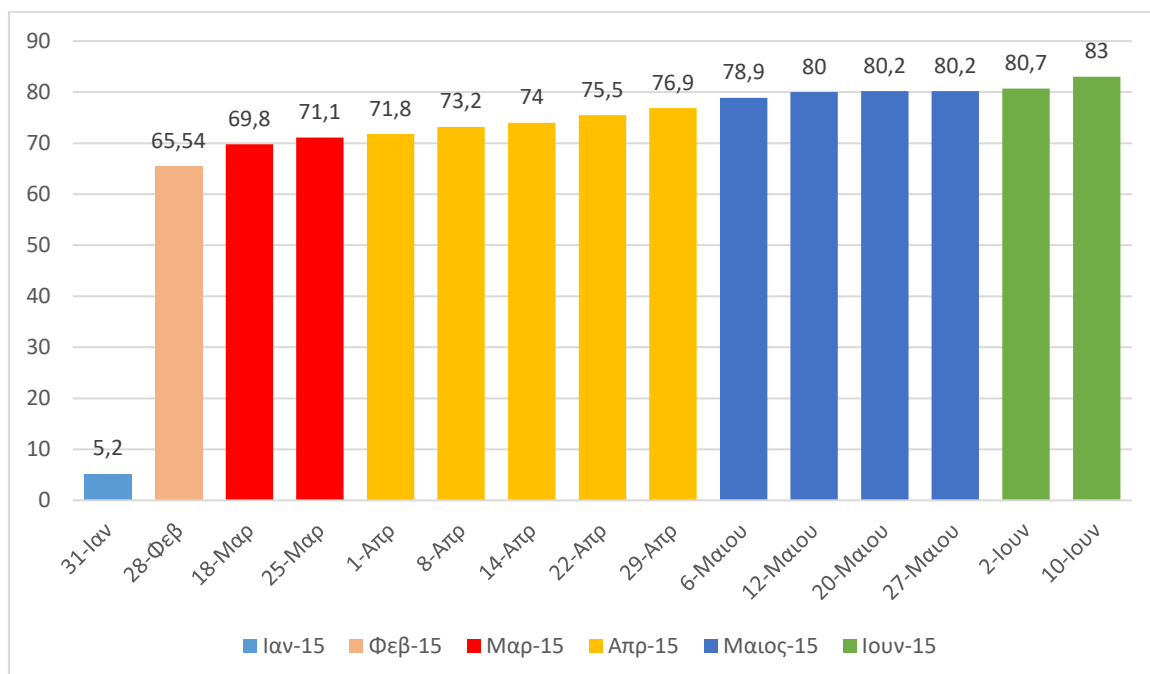
(πηγή: ΤΤΕ ενημερωτικό δελτίο 2014 & 2015, Η Καθημερινή, ποσά σε δισ. €)

Διάγραμμα 2.1: Χρηματοδότηση τραπεζών μέσω ELA & ΕΚΤ

(πηγή: ΤΤΕ ενημερωτικό δελτίο 2011-12-13-14, Η Καθημερινή, ποσά σε δις €)

Διάγραμμα 2.2: Χρηματοδότηση τραπεζών μέσω ΕΛΑ

(πηγή: ΤΤΕ ενημερωτικό δελτίο 2014 & 2015, ΕΛΑ, ΕSM, Η Καθημερινή ποσά σε δις €)

Capital Controls:

Στα τέλη του 1^{ου} εξαμήνου του 2015, η κατάρρευση του Ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος ήταν προ των πυλών, η περίοδος δανεισμού μέσω ELA είχε σχεδόν τελειώσει (Ιανουάριος – Ιούνιος 2015). Είχε φτάσει πλέον η ώρα να μπει σ’ εφαρμογή η εσχάτη λύση: Κεφαλαιακοί Περιορισμοί.

Έλεγχοι κεφαλαίων ή αλλιώς κεφαλαιακοί περιορισμοί (Capital Controls) είναι το οικονομικό εκείνο μέτρο που λαμβάνεται από την κυβέρνηση ή την κεντρική τράπεζα μιας χώρας, το οποίο σκοπό έχει να περιορίσει τις εισροές και εκροές κεφαλαίων μέσα, από και προς την εγχώρια οικονομία όπως αυτές καταγράφονται στους εθνικούς λογαριασμούς. Επίσης, ο έλεγχος κεφαλαίων μπορεί να επιβάλλει περιορισμούς στη δυνατότητα των κατοίκων μιας χώρας στην απόκτηση ξένων περιουσιακών στοιχείων (εκροή εγχώριων κεφαλαίων).

Αυτό ο τρόπος εξυγίανσης των Ελληνικών τραπεζών, δεν αποτελεί ένα καινούργιο επίτευγμα της οικονομικής επιστήμης. Μάλιστα είναι ένα πολυχρησιμοποιημένο εργαλείο αποτροπής και εξυγίανσης χρηματοπιστωτικών κρίσεων, ιδιαίτερα εν καιρό μεγάλης φυγής κεφαλαίων, όπως ακριβώς και στην δικιά μας περίπτωση. Φυσικά δεν αποτελεί όλο αυτό μονομερή απόφαση της Ελληνικής πλευράς, αλλά πρόκειται περί της οδηγίας BRRD (Banking Recovery and Resolution Directive) της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Το πρώτο σκέλος της Οδηγίας αφορά στους τρόπους με τους οποίους δύναται να επιτευχθεί η ανάκαμψη μιας τράπεζας και κατά συνέπεια η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στη βιωσιμότητα της, η οποία βρίσκεται σε δυσχερή οικονομική κατάσταση. Το δεύτερο σκέλος της ανωτέρω Οδηγίας αφορά στην “εξυγίανση” της, όρος που χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει την εκκαθάριση μιας τράπεζας, η οποία μη ανταποκρινόμενη πλέον στις προϋποθέσεις βιωσιμότητας, καλείται να εξυγιανθεί, προκειμένου να περιοριστούν όσο το δυνατόν περισσότερο, τόσο οι οικονομικές απώλειες, όσο και ο κίνδυνος μετάγγισης του προβλήματος στην πραγματική οικονομία και κατά συνέπεια αποδιοργάνωσης του τραπεζικού συστήματος. Εν συντομία, η Οδηγία BRRD, καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο δύναται να αποτραπεί μία κρίση θέτοντας σε εφαρμογή μέτρα διαχείρισής της. Σε περίπτωση που κάτι τέτοιο αποδειχθεί ανέφικτο, ορίζει τη διαδικασία μεθοδικής εκκαθάρισης των ελληνικών τραπεζών, περιορίζοντας τις αρνητικές συνέπειες

Παρατηρώντας τα αντιστρόφως ανάλογα διαγράμματα 1.0 και 2.2, οι κεφαλαιακοί περιορισμοί έχουν κριθεί απαραίτητοι ως μέτρο ασφαλείας για την οικονομία, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις μαζικής εξόδου κεφαλαίων (εκροών) κατά τη διάρκεια χρηματοπιστωτικών κρίσεων ή σε περιπτώσεις μαζικής κερδοσκοπικής επίθεσης στο εγχώριο νόμισμα.

Εάν αναπολήσουμε από το πρόσφατο παρελθόν την περίπτωση της Κύπρου, η οποία έχει προσφάτως εξέλθει από καθεστώς Μνημονίου, η εμπειρία από την επιβολή το 2013 έδειξε ότι το μέτρο μπορεί να εφαρμοστεί σε ανάλογες καταστάσεις με επιτυχία. Η βασική ιδέα της επιβολής κεφαλαιακών ελέγχων στην

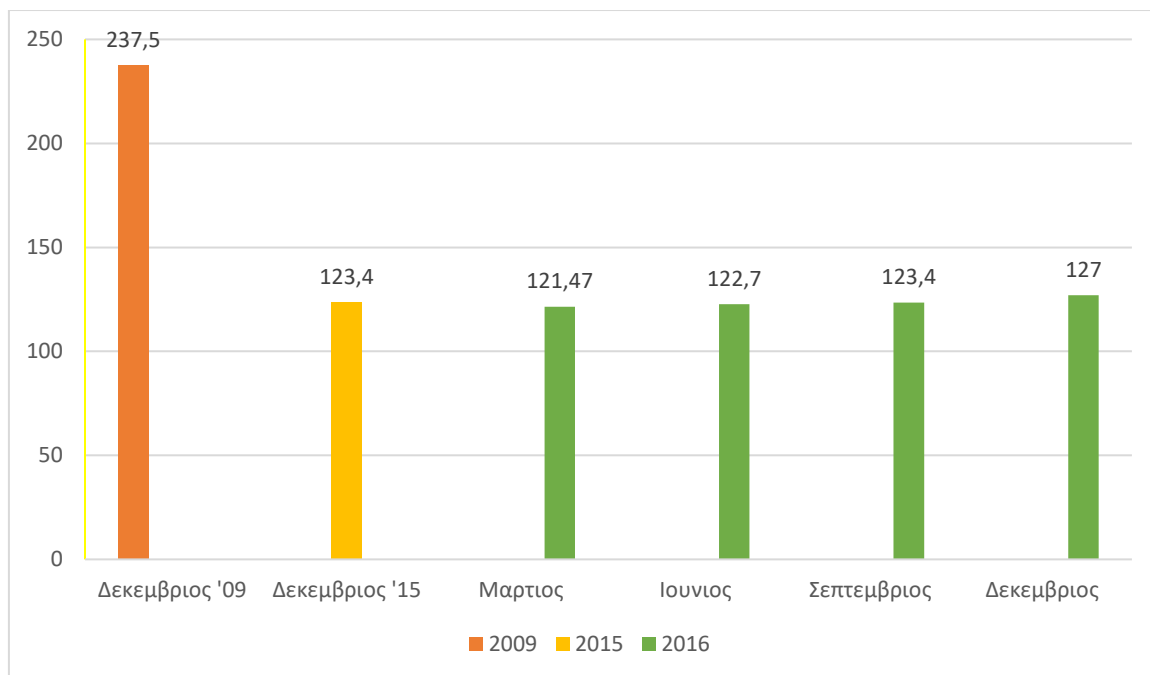
Κύπρο ήταν να ανασταλεί η εκροή καταθέσεων από τις τράπεζες, αποφεύγοντας ένα σενάριο κατάρρευσης, ενώ παράλληλα βρισκόταν σε εξέλιξη η διαδικασία αναδιάρθρωσης των τραπεζών, το κούρεμα στις καταθέσεις, καθώς και την έναρξη ενός προγράμματος από το ΔΝΤ και την ΕΕ. Άρα το σημείο που καταλήγουμε είναι πως φαντάζει αδύνατο να διαπιστωθεί μονομερώς η αποτελεσματικότητα των κεφαλαιακών περιορισμών στην ελληνική οικονομία.

Τι συμβαίνει συνήθως από τα Capital Controls?

- Τροφοδοτούν την ύφεση,
- Αποτρέπουν την επιστροφή καταθέσεων και το άνοιγμα των διεθνών αγορών,
- Δημιουργούν ανταγωνιστικές ανισότητες σε βάρος των μικρών επιχειρήσεων,
- Αυξάνουν σημαντικά τη γραφειοκρατία, το κόστος της εισαγωγικής και παραγωγικής διαδικασίας,
- Ευνοούν την ανάπτυξη του παραεμπορίου, της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, ενώ παράλληλα συντείνουν στην ανάπτυξη καναλιών και μεθόδων συναλλαγών που δεν καταγράφονται, ούτε φορολογούνται,
- Υπονομεύουν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων και επηρεάζουν αρνητικά τις εξαγωγές,
- Αποκόπτουν την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε τραπεζική χρηματοδότηση, αλλά και στα δικά τους ρευστά διαθέσιμα στις τράπεζες,
- Οδηγούν πελάτες των τραπεζών να διατηρούν τα έσοδα από εξαγωγικές δραστηριότητες στο εξωτερικό,
- Δημιουργούν απαιτήσεις για 100% προπληρωμής εισαγωγών, λόγω άρνησης των ξένων ασφαλιστικών εταιριών να ασφαλίσουν τον ελληνικό κίνδυνο,
- Αυξάνουν τις επισφαλείς υποχρεώσεις προς τις τράπεζες και προς τρίτους, λόγω δυσκολιών αποπληρωμής.
- Έξαρση φαινομένων τοκογλυφίας
- «Δημιουργία 2 διαφορετικών χρήματων κυκλοφορίας», δηλαδή μόλις οι καταθέσεις σε ευρώ φυλακίζονται μέσα σε ένα εθνικό τραπεζικό σύστημα, το νόμισμα χωρίζεται ουσιαστικά σε δύο: τράπεζα ευρώ (BE) και το χαρτί ή δωρεάν ευρώ (FE). Ξαφνικά, μία άτυπη συναλλαγματική ισοτιμία μεταξύ των δύο νομισμάτων αναδύεται. Έτσι λοιπόν αρχίζουν να αυξάνονται και οι περιπτώσεις τοκογλυφίας.

Πως διαμορφώθηκε η τάση της οικονομίας και των καταθέσεων μετά την επιβολή των Capital Controls?

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη καταθέσεων 2016 (ανά τρίμηνο)

(πηγή: ΤΤΕ ενημερωτικό δελτίο 2009-2015-2016, Η Καθημερινή, ποσά σε δις €, bankingnews.gr)

Ως έτος βάσης είναι το 2009 με σκοπό να δείξουμε την διαφορά που έχει προκύψει με τα χρόνια της κρίσης. Σε έκθεση της ΤΤΕ αναφέρεται πως από το 2009 έως και το 2016 έχουν «κάνει φτερά» 110,5 δις ή αλλιώς το 63% του ΑΕΠ. Να σημειώσουμε πως όλα τα παραπάνω διαγράμματα τα οποία αναφέρονται σε υπόλοιπα καταθέσεων τραπεζών αφορούν μόνο καταθέσεις ιδιωτών (νοικοκυριά + επιχειρήσεις) και όχι αθροιστικά με της γενικής κυβέρνησης. Να επισημάνουμε πως οι κρίσιμες περιοδοί για τις καταθέσεις είναι μεταξύ Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου όπου εκεί θα φανεί αν η εποχικότητα της αύξησης των καταθέσεων θα αποκτήσει μονιμότερο χαρακτήρα με το πέρας της καλοκαιρινής σεζόν και Δεκεμβρίου.

Πίνακας 1: εξέλιξη οικονομίας εν μέσω Capital Control

	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ (%)	ΕΞΑΓΩΓΕΣ (%)	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΔΕΠ (%)	ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛ. ΔΑΠΑΝΗ (δισ €)	ΑΝΕΡΓΙΑ (%)	ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ (%)
2010	50,74	21,14	-5,5	206,99	12,7	4,7
2011	48,74	24,29	-9,1	189,78	17,9	3,1
2012	49,29	27,58	-7,3	175,23	24,5	1
2013	46,80	27,55	-3,2	164,77	27,5	-0,9
2014	48	27,22	0,4	161,22	26,5	-1,4
2015	43,63	25,79	-0,2	158,17	24,9	-1,1

(πηγή: Eurostat.com)

Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα αντιλαμβανόμαστε την φθίνουσα πορεία που ακολούθησε η Ελληνική Οικονομία κατά την επιβολή των Capital Controls. Εκτός των παραπάνω, τα «λουκέτα» επιχειρήσεων ανήλθαν σε 25.990 μέχρι σήμερα, από την επιβολή τους, ιδρύθηκαν 3.000 λιγότερες επιχειρήσεις. Από τις 15.379 νέες επιχειρήσεις πέρυσι, φέτος (2016) ενεγράφησαν στο ΓΕ.ΜΗ 12.486 νέες επιχειρήσεις, έναντι των 18.030 το 2014 και των 20.024 το 2013, ενώ κατά 2,7% αυξήθηκε η αποεπένδυση. Ακόμη σημαντική είναι η πτώση στην παγκόσμια κατάταξη ανταγωνιστικότητας μέσα σε ένα χρόνο, από 50^η θέση το 2015 σε 56^η το 2016. Κατά προσωπική μου άποψη όμως, το πιο σημαντικό είναι πως η χώρα έμεινε εκτός της Ποσοτικής Χαλάρωσης (QE), λόγω αποτυχίας τήρησης των συμφωνηθέντων με αποτέλεσμα μη εξυγίανσής της.

Το μόνο θετικό σε όλο αυτό είναι πως, υπό τον φόβο κουρέματος καταθέσεων κατά την επιβολή των κεφαλαιακών περιορισμών, παρατηρήθηκε αύξηση εξόφλησης καθυστερούμενων οφειλών. Ιδιαίτερα από δανειολήπτες με μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Επίσης αυξήθηκαν οι ηλεκτρονικές συναλλαγές, η χρήση πλαστικού χρήματος κτλ., το οποίο κατά κύριο λόγο είναι ένα μέτρο πάταξης της φοροδιαφυγής.

Συνοψίζοντας, συμπεραίνουμε πως από τη μια οι Κεφαλαιακοί Περιορισμοί δυσχέραναν την κατάσταση της Ελληνικής οικονομίας, αλλά από την άλλη κρίθηκαν αναγκαίοι, διότι δίχως αυτούς το Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα θα είχε καταρρεύσει. Τέλος ως προσωπική μου άποψη να παραθέσω πως κρίνεται εντελώς ασυμβίβαστο σε μια Νομισματική Ένωση, μέλος της να υπόκειται σε περιορισμούς κίνησης κεφαλαίων. Φθάνουμε ξανά λοιπόν στο συμπέρασμα πως **ΑΛΛΟ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΑΛΛΟ ΔΟΛΛΑΡΙΟ**. Τι θα συνέβαινε σε ανάλογη περίπτωση μια πολιτεία των ΗΠΑ βρισκόταν υπό τέτοιο καθεστώς, μήπως να αρχίσουμε να το σκεφτόμαστε? Εντάξει, το Ευρώ σαν νόμισμα πέραν του «Free of Charge» εμπορίου για ενδοκοινοτικές πωλήσεις δεν έχει προσφέρει και πολλά αλλά οφέλη γενικώς, πρέπει να παραδεχθούμε.

Μνημόνιο Συνεννόησης για Τριετές Πρόγραμμα Του ΕΜΣ – Νο 3:

Όπως αναφέραμε παραπάνω, ένα τρίτο Μνημόνιο ήταν επακόλουθο της άσχημης τροπής της οικονομίας μέχρι το 1^ο εξάμηνο του 2015. Έτσι λοιπόν, στις 19 Αυγούστου 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέγραψε Μνημόνιο Συνεννόησης (ΜΣ) με την Ελλάδα, αφορτού το Συμβούλιο των Διοικητών του ΕΜΣ ενέκρινε περαιτέρω στήριξη σταθερότητας συνοδευόμενη από ένα τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής.

Το νέο αυτό πρόγραμμα αφορά χρηματοδοτική συνδρομή ύψους 86 δις €, ενώ η διάρκεια του προγράμματος είναι 3 έτη (2015-18). Το ποσό χρηματοδότησης προέρχεται: **A)** 50 δις € από τον ΕSM, **B)** 16 δις € από το ΔΝΤ, **Γ)** 11 δις € που ήταν δεσμευμένα από το προηγούμενο πρόγραμμα και θα διατεθούν για την ανακεφαλαιοποίηση των τράπεζων, **Δ)** 9 δις € από την ΕΚΤ. Τώρα, όσον αφορά τους όρους και τις προϋποθέσεις, είναι ακριβώς οι ίδιοι με τα δυο προηγούμενα Μνημόνια, μόνο που πλέον η εκταμίευση των δόσεων του δάνειου εξαρτάται από την πρόοδο που θα σημειώνεται στην υλοποίηση των όρων πολιτικής (ο έλεγχος προόδου θα γίνεται κάθε τρίμηνο), σύμφωνα με το ΜΣ. Ακόμη προβλέπεται συμπληρωματικός προϋπολογισμός για το 2015, ενώ ένα νέο ΜΠΔΣ για το διάστημα 2016 – 2019 έχει ήδη δρομολογηθεί.

Το κύριο μοτίβο του προγράμματος είναι η βιώσιμη ανάκαμψη της οικονομίας, η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, συνταξιοδοτικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να καταργηθούν οι εξαιρέσεις προώρων συντάξεων αλλά και μέτρα τόνωσης της ανεργίας με στόχο κυρίως 50.000 μακροχρόνια ανέργους. Βασικά εάν δούμε από την αρχή και τα τρία Μνημόνια, όλα το ίδιο στοχεύουν σχεδόν. Άρα κάτι πάει στραβά ξανά και ξανά με σκοπό να μην διορθώνονται αυτές οι σοβαρές δημοσιονομικές ανισορροπίες.

Στόχοι του Μνημονίου Νο3 αναφέρονται στο σχετικό έγγραφο ως εξής:

Δημοσιονομικά

Η Ελλάδα θα θέσει ως στόχο την επίτευξη μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλεονάσματος ύψους 3,5% του ΑΕΠ (εννοούμε σε βάθος χρόνου). Πιο αναλυτικά προβλέπεται επίτευξη στόχων πρωτογενούς πλεονάσματος ύψους **-0,25%**, **0,5%**, **1,75%** και **3,5%** του ΑΕΠ το 2015, το 2016, το 2017 και το 2018 και μετέπειτα, αντιστοίχως. Το συνολικό ύψος των πρόσθετων μέτρων φτάνει τα 10 δις με το ύψος των μέτρων στα 2,9 δις σε ετήσια βάση. Την ίδια στιγμή, η προσαρμογή του ετήσιου κόστους μέτρων λόγω ελάφρυνσης πρωτογενών πλεονασμάτων θα αγγίξει τα -2,6 δις ενώ η εξοικονόμηση κόστους λόγω αναδιάρθρωσης χρέους την τριετία 2016-2018 θα ανέλθει στα 3,8 δις. Τέλος, η προσαρμογή ετήσιου κόστους λόγω και αναδιάρθρωσης χρέους θα είναι -3,7 δις.

Χρηματοπιστωτική σταθερότητα

Η Ελλάδα αναμένεται να λάβει μέτρα για τη δημιουργία υγιών θεμελίων στον χρηματοπιστωτικό τομέα, με αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) στον τραπεζικό τομέα, ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και ενίσχυση της διακυβέρνησης του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) και των τραπεζών.

Επίσης δεν θα πρέπει να ληφθούν από τις αρχές μονομερή φορολογικά ή άλλα μέτρα πολιτικής, τα οποία θα υπονόμειαν τη ρευστότητα, τη φερεγγυότητα ή τη μελλοντική βιωσιμότητα των τραπεζών. Κάθε, νομοθετικό ή άλλο, μέτρο που λαμβάνεται κατά τη διάρκεια της περιόδου του προγράμματος, το οποίο ενδέχεται να έχει αντίκτυπο στις τραπεζικές συναλλαγές, τη φερεγγυότητα, τη ρευστότητα, την ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων κ.λπ., θα πρέπει να λαμβάνεται σε στενή διαβούλευση με την ΕΕ / την ΕΚΤ / το ΔΝΤ και, κατά περίπτωση, τον ΕΜΣ. Εδώ καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η παραμικρή απρόσεκτη κίνηση της κυβέρνησης μπορεί να επιφέρει την πτώση του ήδη πληγέντος Χρηματοπιστωτικού Συστήματος. Τέλος αποθεματικό ασφαλείας ύψους έως 25 δισεκατομμυρίων ευρώ προβλέπεται στο πλαίσιο του προγράμματος.

Ακόμη το πρόγραμμα αναφέρει: Η Ελλάδα αναμένεται, επίσης, να εφαρμόσει πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων, καθώς και πολιτικές για τη στήριξη των επενδύσεων. Οι ελληνικές αρχές δεσμεύθηκαν να θεσπίσουν νομοθεσία ώστε να εξασφαλιστούν διαφανείς διαδικασίες ιδιωτικοποιήσεων. Ο εκσυγχρονισμός του κράτους και της δημόσιας διοίκησης συγκαταλέγεται στις κύριες προτεραιότητες του προγράμματος. Ένας ιδιαίτερα σημαντικός στόχος είναι η ενίσχυση της αποδοτικότητας του δημόσιου τομέα όσον αφορά την παροχή βασικών δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μέτρα για τη βελτίωση της αποδοτικότητας του δικαστικού συστήματος και για την ενίσχυση της καταπολέμησης της διαφθοράς. Απαιτείται, επίσης, ενίσχυση της θεσμικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας εθνικών θεσμών, όπως η εφορία και η στατιστική υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ).

Όπως επισημαίνω παραπάνω, εδώ και τρία Μνημόνια προσπαθούμε να λύσουμε ακριβώς τα ίδια προβλήματα. Εδώ γεννάται το εξής ερώτημα: Μα τι φταίει τέλος πάντων και δεν μπορούμε να βρούμε την λύση τους. Περεταίρω ανάλυση του 3^{ου} προγράμματος δε χρήζει σημασίας, αφού είναι ακριβώς το ίδιο με τα προηγούμενα απλά με «διαφορετικές επικεφαλίδες». Το νέο αυτό Πρόγραμμα να τονίσουμε πως περιλαμβάνει 201 μέτρα με σκοπό την εξυγίανση της οικονομίας, από τον Αύγουστο 2015 έως και τον Ιούνιο 2018, αν τελικά βρεθεί μια λύση ξεφεύγοντας από την δύνη των μνημονίων και της κρίσης είναι ένα άλλο εύλογο ερώτημα. Συνοψίζοντας το παραπάνω κεφάλαιο, να τονίσω πως στο κείμενο του ΜΣ δεν δίνεται πουθενά η παραπάνω απάντηση.

Κεφάλαιο 7 - Η αρχή του τέλους

Οικονομολόγοι είναι αυτοί που δουλεύουν με αριθμούς, αλλά δεν έχουν την προσωπικότητα να γίνουν λογιστές.

-Ανώνυμος

Όπως αντιλαμβανόμαστε από τον τίτλο και το γνωμικό που έχει παρατεθεί, φτάσαμε πλέον στο φινάλε αυτής της εργασίας – έρευνας. Ήρθε πλέον η ώρα να βάλουμε την «προσωπική μας πινελιά», κάνοντας τον απολογισμό των πεπραγμένων αλλά και

Είναι γεγονός, πως οι «καλές εποχές οδηγούν σε κακές πολιτικές» και αναφέρομαι φυσικά στο διάστημα μεταξύ 1980 – 2010, ιδιαίτερος δε στην καυτή δεκαετία που μας υπερχρέωσε 2000-10. Ακόμη είδαμε πως μια παρόρμηση της Ευρώπης, εννοώντας την Νομισματική της Ένωση, παρασέρνει ολοένα και περισσότερες χώρες μέλη της στην ύφεση. Τέλος, αντιμετωπίσαμε 3 Μνημόνια, δίχως όμως να ξέρουμε σίγουρα αν θα γίνουν τέσσερα. Φυσικά είμαι απόλυτα βέβαιος πως θα υπάρξει και 4^ο Πρόγραμμα Στήριξης και θα το τεκμηριώσουμε στην πορεία. «Η συνέχεια δικιά μας»

7.1 Παραμύθι με λυπημένο τέλος – Μνημόνια:

Μπορούσε να αποφευχθεί το Μνημόνιο ; Υπήρχε εναλλακτική λύση; Αυτό είναι ένα καίριο ερώτημα, που τριβελίζει το μυαλό όλων μας. Η απάντηση έχει ως εξής: όταν έγιναν πλέον φανερά τα αδιέξοδα της χώρας όπως αναφέρομαι στο 4^ο & 5^ο κεφάλαιο, η Ελλάδα βρέθηκε αποκλεισμένη από τις αγορές. Έτσι το δίλημμα ήταν «άτακτη χρεοκοπία και έξοδος από το ευρώ, ή στήριξη από τους εταίρους με εφαρμογή πολιτικών που θα αντιμετώπιζαν τα αίτια της κρίσης».

Η στήριξη από τους εταίρους ήταν η μόνη που εξασφάλιζε συντεταγμένη προσπάθεια για την υπέρβαση της κρίσης και την παραμονή της χώρας στο ευρώ. Η επιλογή αυτή είχε ωστόσο μεγάλο κόστος, καθώς έπρεπε μέσα σε σύντομο χρόνο να θεραπευθούν οι μεγάλες ανισορροπίες και θεσμικές ανεπάρκειες. Το κόστος όμως της χρεοκοπίας και της εξόδου από το ευρώ θα ήταν πολλαπλάσιο. Επιστροφή στη δραχμή ισοδυναμεί, τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια με αληθινή κόλαση.

Που έχουν πέτυχει και που αποτύχει τα Μνημόνια? Ας ξεκινήσουμε με το που πέτυχαν: Κατά αρχάς με το Μνημόνιο απετράπη μια άτακτη και ταπεινωτική χρεοκοπία και η οδυνηρή επιστροφή στη δραχμή. Επίσης, εξαλείφτηκε προοδευτικά το τεράστιο πρωτογενές έλλειμμα, καθώς και το έλλειμμα εξωτερικών συναλλαγών, που το 2008 είχε ανέλθει στο δυσθεώρητο 15% του ΑΕΠ. Προωθήθηκαν κάποιες μεταρρυθμίσεις, που έπρεπε να είχαν γίνει από καιρό. Τα τραπεζικό σύστημα ανακεφαλαιοποιήθηκε και αναδιατάχτηκε. Με αυτόν το τρόπο προστατεύθηκε η χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

Από την άλλη πλευρά, η συσταλτική δημοσιονομική πολιτική προκάλεσε βαθιά ύφεση. Η αποτυχία αφορά ουσιαστικά το 1^ο Μνημόνιο, Υπάρχει ένας τεράστιος κρατικός τομέας που λόγω διαφθοράς, γραφειοκρατίας, δημιουργεί τεράστια ελλείμματα. Επίσης, η ιδιωτική οικονομία είναι υπερνομοθετημένη με αποτέλεσμα να μην είναι ανταγωνιστική. Για να λυθεί πραγματικά το οικονομικό πρόβλημα της Ελλάδας πρέπει να αντιμετωπιστούν και τα δύο προβλήματα. Αν λυνόταν μόνο το δεύτερο, αν δηλαδή απελευθερώνταν η ιδιωτική οικονομία, τότε ναι μεν η Ελλάδα θα γινόταν πιο ανταγωνιστική, αλλά τα συσσωρευμένα χρέη και τα συνεχιζόμενα ελλείμματα θα ήταν συνεχή τροχοπέδη στην ανάπτυξη. Αν λυνόταν μόνο το πρώτο, το χρέος, τότε η μη ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας με βεβαιότητα θα οδηγούσε σε νέα χρέη.

Το πρώτο μνημόνιο (όπως και τα μετέπειτα) στόχευαν σωστά να λύσουν και τα δύο προβλήματα. Από τη μία απαιτούσαν σκληρή λιτότητα, δηλαδή μειώσεις στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και στα λειτουργικά έξοδα του κράτους καθώς και αύξηση της φορολογίας. Από την άλλη απαιτούσε την απελευθέρωση της οικονομίας μέσω του ανοίγματος των κλειστών επαγγελματιών, της απελευθέρωσης του μισθολογικού, της κατάργησης των κλαδικών συμβάσεων, της ιδιωτικοποίησης δημοσίων επιχειρήσεων κλπ. Δηλαδή στόχευε να κάνει την οικονομία μας πιο ανταγωνιστική. Τα μνημόνια ουσιαστικά προδιαθέτουν εν ολίγοις τον κανόνα της Ελεύθερης Οικονομίας, ως μέτρο ανάπτυξής της.

Είμαι της άποψης ότι η δημοσιονομική προσαρμογή θα έπρεπε να εστιαστεί κατά τα 100% στον έλεγχο-εκλογίκευση του δημόσιου τομέα και κατά το 1/3 στην αύξηση των φορολογικών εσόδων, αποκλειστικά όμως μέσω διεύρυνσης της φορολογικής βάσης, αλλά και ενός πιο δραστικού μείγματος πάταξης της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Αυτό δεν συνέβη. Αντίθετα, αυξήθηκαν υπέρμετρα οι φόροι, ενώ στον τομέα των διαρθρωτικών αλλαγών υπήρξαν συνεχείς καθυστερήσεις και μεγάλη διστακτικότητα. Έτσι οι αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη ήταν οξύτερες. Αυτό είναι το μείζον ζήτημα πάντα σε προγράμματα λιτότητας, εστιάζουν κυρίως στην φορολογία – αύξηση των εσόδων και όχι στο πως θα μειωθεί το «κόστος συντήρησης του κράτους» δηλαδή οι δαπάνες. Θα πρέπει ασφαλώς να αναρωτηθούμε γιατί το 1^ο Μνημόνιο δεν είχε στην Ελλάδα το βαθμό επιτυχίας που είχε σε άλλες χώρες, όπως την Ιρλανδία, την Κύπρο ή την Πορτογαλία, με αποτέλεσμα άλλα δυο προγράμματα στήριξης?

Το ελληνικό πρόβλημα ήταν σαφώς μεγαλύτερο. Απαιτούσε, επομένως, πιο επίπονη και συστηματική προσπάθεια.

Κατά το 1^ο Πρόγραμμα εφαρμόστηκε μόνο η λιτότητα και τα υπόλοιπα «πήγαν περίπατο», γι' αυτό και απέτυχε. Φυσικά με την πάροδο των Μνημονίων έχουν σχετικά διορθωθεί αυτού του είδους ανισορροπίες. Ας δούμε ως επίλογο αυτού του θέματος τον παρακάτω πίνακα:

	1 ^ο Μνημόνιο	2 ^ο Μνημόνιο	3 ^ο Μνημόνιο
Διάρκεια Χρόνου	2,4 έτη	2,6 έτη	3,5 έτη
Συνολικό ύψος πρόσθετων μέτρων (Δις €)	40,6	25,2	10
Ύψος μέτρων σε ετήσια βάση (Δις €)	16,9	9,7	2,9
Πρωτογενή πλεονάσματα	-X-	-X-	-0,25% (2015)
			0,5% (2016)
			1,75% (2017)
			3,5% (2018)

(πίνακας: Ιδιοεργασία)

7.2 Η ποσοτική χαλάρωση (QE) ως μέσο εξυγίανσης της οικονομίας:

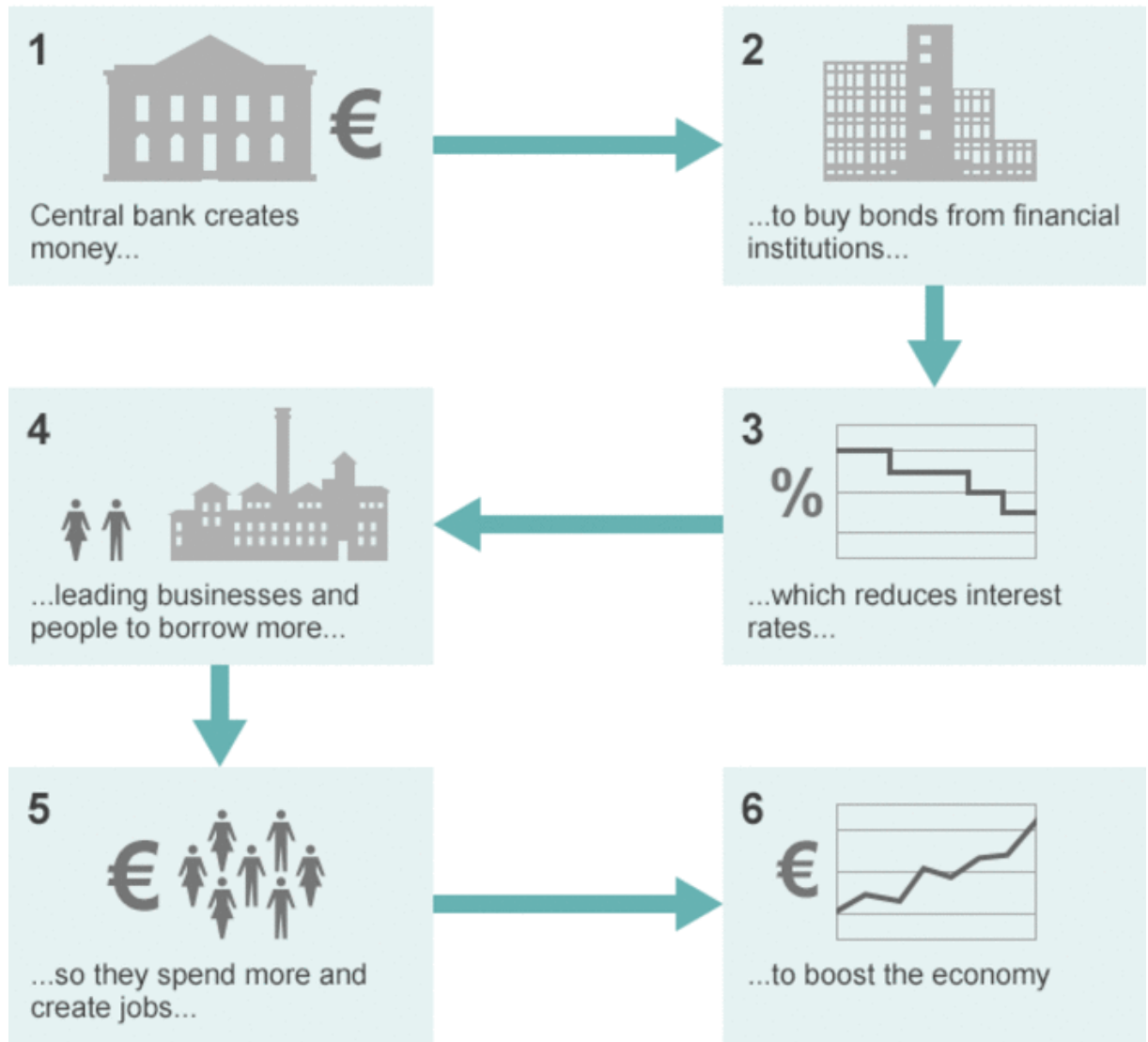
Ποσοτική χαλάρωση (Quantitative Easing - QE) ονομάζεται η νομισματική πολιτική κατά την οποία μια κεντρική τράπεζα δημιουργεί χρήμα αγοράζοντας χρεόγραφα, όπως κρατικά ομόλογα. Σκοπός αυτού του νομισματικού εργαλείου είναι η αύξηση της κατανάλωσης του ιδιωτικού τομέα και η ελεγχόμενη αύξηση του πληθωρισμού, όταν έχει σταματήσει να είναι αποτελεσματικό το μέτρο της μείωσης των επιτοκίων (όταν αυτά έχουν φτάσει κοντά στο μηδέν ή έχουν γίνει αρνητικά)

Σε αντίθεση με το τύπωμα χρήματος, η ποσοτική χαλάρωση είναι δημιουργία ηλεκτρονικού χρήματος, η οποία δίνει ρευστότητα στις τράπεζες και γενικά στους θεσμικούς επενδυτές που πωλούν χρεόγραφα όπως κρατικά ομόλογα προς την κεντρική τράπεζα και αποκτούν κεφάλαια τα οποία μπορούν να διαθέσουν στην αγορά, δανείζοντας εταιρείες και ιδιώτες, αυξάνοντας την κατανάλωση, με σκοπό την ανάπτυξη της οικονομίας.

Προϋπόθεση των παραπάνω είναι, οι εμπορικές τράπεζες να διαθέσουν τα πλεονάζοντα κεφάλαια στην αγορά αλλιώς η ποσοτική χαλάρωση κρίνεται αναποτελεσματική. Όπως αναφέρω και στο κεφάλαιο 1, στις ΗΠΑ μετά το 2008 (Νοέμβριος 2008 - Οκτώβριος 2014), διοχετεύτηκαν στην οικονομία μέσω της ποσοτικής χαλάρωσης 4,5 τρισεκατομμύρια δολάρια. Επίσης, στις αρχές του

2015 η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έθεσε σε εφαρμογή από το Μάρτιο του 2015 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2016 το σχέδιο αυτό, με ποσό των 1,1 τρις Ευρώ. Φυσικά συνεχίζεται ακόμη και σήμερα, έχοντας πάρει παράταση μέχρι τον Δεκέμβριο του 2017. Η Ελλάδα μένει εκτός όμως αυτού του προγράμματος, διότι οι πολιτικές και μακροοικονομικές ανισορροπίες που επικρατούσαν το 2015 δεν την έκαναν δεκτή. Στον αντίποδα τώρα, υπάρχει πιθανότητα ένταξης της με το επιτυχές πέρας των αξιολογήσεων που εκκρεμούν.

Quantitative Easing: The theory

(πηγή: World Economic Forum/How the QE works)

Η ποσοτική χαλάρωση στην Ευρώπη, στοχεύει κυρίως στην αύξηση του πληθωρισμού που είναι αρνητικός ή αλλιώς αποπληθωρισμός. Αν οι τιμές των αγαθών πέφτουν σίγουρα είναι καλό για το κόσμο που με τα ίδια χρήματα θα αγοράζει περισσότερα αγαθά. Η θεωρία όμως λέει και κάτι άλλο. Ότι όταν περιμένεις να πέσουν οι τιμές δεν αγοράζεις. Και αυτό δεν είναι καλό σε μια οικονομία που η κατανάλωση είναι σχεδόν το άλφα και το ωμέγα. Έπειτα

υπάρχουν και τα χρέη, τα κρατικά κυρίως χρέη που είναι πάρα πολλά. Η Ελλάδα χρωστά 322 δις. Αν όμως ο πληθωρισμός είναι υψηλός ουσιαστικά θα τα ροκανίσει και αν είναι αρκετά υψηλός τότε σχεδόν θα τα μηδενίσει. Γιατί 100 ευρώ σε 30 χρόνια δεν έχουν την ίδια αξία με 100 ευρώ σήμερα. Αυτή είναι και η ιδέα της επιμήκυνσης και όχι του κουρέματος του χρέους.

Το σχέδιο που ακολουθεί η ΕΚΤ σχετικά με την QE, είναι ότι προσπαθεί να αυξήσει με τον έναν ή τον άλλον τρόπο το χρήμα σε κυκλοφορία. Αυτό είναι λιγάκι πεζό, γιατί η θεωρία και πάλι λέει πως αν η κεντρική τράπεζα δώσει πολλά χρήματα στις τράπεζες τότε αυτές με τη σειρά τους θα το μοιράσουν στην αγορά με δάνεια και έτσι θα έχουμε ανάπτυξη και πληθωρισμό. Στην πράξη αυτό δεν έγινε ούτε στην Αμερική. Έχει να κάνει με τα υδραυλικά μιας οικονομίας. Για παράδειγμα: «Όσο νερό και να διοχετεύει η ΕΥΔΑΠ, αν το δίκτυο έχει διαρροές ή αν δεν θέλει ο κόσμος να πλένει τα αυτοκίνητα του κάθε μέρα δεν κάνεις κάτι».

Κάτι ανάλογο συμβαίνει σε πολλές ευρωπαϊκές οικονομίες. Οι τράπεζες είναι γεμάτες ρευστό αλλά δεν το δανείζουν και οι επιχειρήσεις δεν κάνουν νέες επενδύσεις δανειζόμενες χρήματα. Έτσι έχουμε το φαινόμενο, να τυπώνετε πολύ χρήμα αλλά ούτε ανάπτυξη να έχουμε ούτε ο πληθωρισμός να ανεβαίνει. Στην Ελλάδα φυσικά τα προβλήματα είναι πολύ διαφορετικά. Εδώ θέλουμε χρήματα αλλά δεν μας δίνουν οι τράπεζες και επίσης οι τράπεζες θέλουν ρευστότητα αλλά δεν την παίρνουν.

Πως θα γίνει η ποσοτική χαλάρωση? Η ΕΚΤ αγοράζει υποτιμημένα κρατικά χρεόγραφα που πλέον δεν θέλει σχεδόν κανένας. Όταν θα αποκατασταθεί σε 2-3 χρόνια η κατάσταση στην οικονομία, η αξία των τίτλων βελτιώνεται και η Κεντρική Τράπεζα μπορεί να ξαναπουλήσει - επαναπροωθήσει τους τίτλους αυτούς στην αγορά. Υπάρχει ανώτατο όριο 33% ανά χώρα, το οποίο θα αγοράσει με βάση του προγράμματός της. Δηλαδή η ΕΚΤ δεν θα μπορεί να διακρατεί περισσότερα από το ένα τρίτο των ομολόγων σε κυκλοφορία. Στην περίπτωση της Ελλάδας δεν είναι μόνο η έκθεση βιωσιμότητας που εκκρεμεί αλλά και κάποιες ακόμη λήξεις χρεογράφων που εκκρεμούν από πλευράς μας και αυξάνουν έτσι το 33% σε μεγαλύτερο βαθμό.

Από πλευράς μου αρχικά συμφωνώ με την περίπτωση της QE αλλά από την άλλη κρατώ επιφύλαξη. Υπάρχει πιθανότητα να υποτιμηθεί η συναλλαγματική ισοτιμία του Ευρώ έναντι άλλων ισχυρών νομισμάτων, αλλά ακόμη και να δημιουργήσει και φούσκες όπως του 2008 στην περίπτωση χορήγησης δανείων με χαμηλά επιτόκια. Κανείς δε ξέρει φυσικά. Πιστεύω πάντως πως η Ελλάδα πρέπει να ενταχθεί στο πρόγραμμα με σκοπό να ανακάμψει διοχετεύοντας κυρίως νέο χρήμα στη μεσαία τάξη η οποία θα το κινήσει όπως πρέπει από άποψη κατανάλωσης.

7.3 Η βιωσιμότητα του Ελληνικού Χρέους:

Η βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους μιας χώρας καθορίζεται με βάση τεχνική - οικονομική ανάλυση των δεδομένων και με βάση των προσδοκιών που έχουν σχηματιστεί για το μέλλον. Το δημόσιο χρέος θεωρείται βιώσιμο όταν η κυβέρνηση μπορεί να συνεχίσει την εξυπηρέτησή του χωρίς να απαιτείται εξωπραγματική προσαρμογή των μελλοντικών εσόδων ή των πρωτογενών δαπανών. Επίσης μεσοπρόθεσμα δεν θα πρέπει να υπάρχει πρόβλημα φερεγγυότητας, αλλά και βραχυπρόθεσμα δεν θα πρέπει να υπάρξει πρόβλημα ρευστότητας. Με πιο απλά λόγια και σύμφωνα με τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε πως το δημόσιο χρέος είναι βιώσιμο όταν βρίσκεται σε σταθερό επίπεδο ανά έτος και όταν αυτό το επίπεδο χρέους μπορεί να το «σηκώσει» η οικονομία της χώρας. Κρίσιμο ρόλο για την εξέλιξη του χρέους παίζει το ύψος των επιτοκίων των δεκαετών ομολόγων ή με άλλα λόγια το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους.

Αρχικά και πριν ειπωθεί το οτιδήποτε, αξίζει να σημειωθεί πως «βιώσιμο» σύμφωνα με την συνθήκη του Μάαστριχτ, θεωρείτε το δημόσιο χρέος μιας χώρας όταν αυτό δεν ξεπερνά το 60% του ΑΕΠ της. Φυσικά για το εν λόγω «εδάφιο» της συνθήκης αυτής έχει γίνει εκτενής αναφορά στο κεφάλαιο 3.

Στις πρώτες δυο εκθέσεις του ΔΝΤ (Μάιος και Σεπτέμβριος 2010) η δυναμική του δημοσίου χρέους κρίθηκε προβληματική αλλά σε καμία περίπτωση μη βιώσιμο. Από την άλλη όμως καθοριστικό ρολό την ανατροπή αυτής της «άποψης» έπαιξε η αναθεώρηση του χρέους του 2009 κατά 12% του ΑΕΠ δηλαδή από 115 σε 127% στα τέλη του 2010. Από το σημείο αυτό και έπειτα η τροχιά του ελληνικού χρέους κατέστη σε μη βιώσιμα επίπεδα. Φυσικά και το «Χρέος Κουρεύτηκε» με το PSI αλλά και πάλι αυτό παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα.

Δημόσιο Χρέος – Πρωτογενή Πλεονάσματα:

«Πρωτογενές πλεόνασμα – έλλειμμα είναι το καθαρό αποτέλεσμα (+/-) που προκύπτει όταν κατά τον υπολογισμό Έσοδα μείον τις Δαπάνες δεν συμπεριλαμβάνονται οι τόκοι εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους.»

Ο παραπάνω ορισμός δίνεται διότι η Ελλάδα για δυο συνεχή έτη σημείωσε πρωτογενή πλεονάσματα. Όλο αυτό όμως δεν σημαίνει πως τα χρόνια ελλείματα έπαψαν να υπάρχουν ούτε ότι το δημόσιο χρέος εξαφανίστηκε κι αυτό εν μια νυκτί, επίσης όλο αυτό δεν καθιστά το δημόσιο χρέος βιώσιμο σε αντίκρισμα πραγματικής οικονομίας, απλώς λίγο πιο διαχειρίσιμο.

Αξίζει επίσης να παραθέσουμε τον ορισμό που δίνει ο πρώην Υπουργός οικονομικών Ν. Χριστοδουλάκης στο βιβλίο του: Σώζεται ο Τιτανικός?

«Η διαφορά καθαρών εσοδών και καταναλωτικών δαπανών δίνει το Πρωτογενές Πλεόνασμα Τακτικού Προϋπολογισμού (ΠΠΤΠ), στο οποίο δεν συνυπολογίζεται το Έλλειμα του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΕΠΔΕ). Η διαφορά τους είναι το πρωτογενές πλεόνασμα (ΠΠ=ΠΠΤΠ-ΕΠΔΕ), που επηρεάζεται τελικά το χρέος.

Ενδιαφέρον ορισμός θαρρώ, αλλά το «(Εσοδα – Έξοδα) – Τόκοι Δανείου» που χρησιμοποιούν οι λογιστές είναι πιο απλοποιημένο και αξιόπιστο μπορώ να πω από την προσέγγιση των οικονομολόγων.

Τα δυο συνεχόμενα πρωτογενή πλεονάσματα της χώρας έχουν επιτευχθεί λόγω ότι υπήρξε περίσσειμα φόρων(εσόδων) πάνω από τις δαπάνες. Το πρωτογενές πλεόνασμα της Ελλάδας έκλεισε το 2013 στο 1,5 δις €, που αντιστοιχεί στο 0,8% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ για το 2014 το πρωτογενές πλεόνασμα της χώρας ανέρχεται στα 685 εκατ. ευρώ ή 0,4% του ΑΕΠ. Τώρα όσον αφορά το 2015, σημειώθηκε πρωτογενές αποτέλεσμα ύψους +0,7% ΑΕΠ ή +1,22 δις €. Φυσικά αυτό έχει αντίκρισμα στην «καλή πορεία που δεν σημείωσε η χώρα» για το έτος αυτό, αλλά εξαιτίας της στάσης πληρωμών λόγω των χαμηλών ταμειακών διαθέσιμων του κράτους, ώστε να μην μπορεί να αποδώσει τα προβλεπόμενα.

Από τα παραπάνω μπορούμε να διακρίνουμε μια ουσιαστική βελτίωση της οικονομίας μέσω της επίτευξης πρωτογενών πλεονασμάτων. Δεν μπορούμε όμως να χαρακτηρίσουμε το υπέρογκο αυτό Δημόσιο Χρέος που έχει η χώρα ως βιώσιμο(με βάση την συνθήκη του Μάαστριχτ) και αυτό μπορεί να αποδειχτεί στην συνέχεια μέσω πινάκων.

2.Συγκεντρωτικός Πίνακας:

ΕΛΛΑΔΑ								
Έτος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ΑΕΠ σε €	241,99	237,53	226,03	207,02	191,2	180,6	177,94	175,69
% Μεταβολής Όγκου του ΑΕΠ	-0.3	-4.3	-5.5	-9.1	-7.3	-3.2	0.4	-0.2
Έλλειμμα/Πλεόνασμα σε €	-24,6	-35,8	-25,31	-21,32	-16,9	-23,7	-6,4	-13,2
Έλλειμμα/Πλεόνασμα ως % ΑΕΠ	-10,2	-15,1	-11,2	-10,3	-8,8	-13,2	-3,6	-7,5
Χρέος σε €	284,3	320,6	287,2	226,06	305	320,5	319,7	311,6
Χρέος ως % ΑΕΠ	117,5	135	127,1	109,2	164,5	178,8	179	181,2
Δαπάνες σε €	122,93	128,5	118,6	112,4	105,9	112,5	90	97,3
Έσοδα σε €	98,4	92,3	93,35	91	89	88,7	83,6	84,1
Δαπάνες ως % ΑΕΠ	50,8	54,1	52,5	54,3	55,4	62,3	50,6	55,4
Έσοδα ως % ΑΕΠ	40,7	38,9	41,3	44	46,6	49,1	47	47,9
Ανεργία ως %	7,7	9,6	12,7	17,8	24,4	27,4	26,4	24,9
Πληθωρισμός ρυθμός μεταβολής	4,2	1,3	4,7	3,1	1,0	-0,9	-1,4	-1,1
Πρωτογενές Ισοζύγιο σε €	-	-	-	-	-7,16	+1,5	+0,685	+0,43
Πρωτογενές Ισοζύγιο ως % ΑΕΠ	-	-	-	-	-3,7	0,8	+0,4	+0,25
Επίπτωση της υποστήριξης των Τραπεζών σε €	-	-	-	-	-5,3	-19,4	+0,136	-7,1
Επίπτωση της υποστήριξης των Τραπεζών ως % ΑΕΠ	-	-	-	-	-2,8	-10,8	+0,1	-4,1

(Πηγή: Eurostat, τα ποσά αναφέρονται σε εκατ. €)

Σκοπός αυτού του συγκεντρωτικού πίνακα είναι να μας δείξει πως κινήθηκε η Ελληνική Οικονομία με το πέρας σχεδόν των Μνημονίων. Γι' αυτό το λόγο ως έτος εκκίνησής του πίνακα είναι το 2008 όπου ξεκίνησε η Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση.

Σημειώνουμε, πως το 2012 πραγματοποιήθηκε το PSI, εάν στα αποτελέσματα δεν είχε συμπεριληφθεί η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και η ΖΗΜΙΑ που προκλήθηκε, τα ποσά θα ήταν πιο καλλωπισμένα. Όπως απεικονίζονταν δηλαδή μέχρι και τέλος χρήσης του 2012, πλέον όμως τα ποσά ενοποιήθηκαν βλέποντας την πραγματική επίπτωση στην οικονομία.

Στα τελευταία πεδία του παραπάνω πίνακα, απεικονίζεται η επίπτωση των Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων δια μέσου της στήριξης – των ανακεφαλαιοποιήσεων που του τους χορηγήθηκε. Το 2014 το ποσό/ποσοστό λαμβάνει θετικό πρόσημο, λόγω της παραχώρησης δικαιώματος σε ιδιώτες να συμμετάσχουν στις νέες ανακεφαλαιοποιήσεις. Με πιο απλά λόγια, το κράτος πούλησε τις μέχρι τότε μετοχές που διακατείχε στα χαρτοφυλάκια του.

Αποσαφηνίζοντας τον πίνακα, προκύπτει με βεβαιότητα πλέον, πως είμαστε πρωταθλητές στην αύξηση δαπανών – χρέους – ελλείματος αλλά και ανεργίας. Όσον αφορά το τελευταίο, με το εναρκτήριο λάκτισμα της παγκόσμιας κρίσης, η ανεργία δέχθηκε μια μικρή άνοδο 1,9%, αλλά από το 2010 (12,7%) και έπειτα άρχισε να εκτινάσσεται, το 2013 άγγιξε το τραγικό 27,5%. Φυσικά με το ΕΣΠΑ και άλλου είδους κοινοτικά προγράμματα κατάφερε να τονωθεί λίγο, πέφτοντας σε 24,9% το 2015. Το δημόσιο χρέος από την άλλη ως ποσό σε € έχει μειωθεί κατά 8,9 δις € τα τελευταία 2 χρόνια, αλλά όχι και ως ποσοστό το οποίο αυξήθηκε κατά 3 μονάδες σχεδόν. Σε αυτό παίζει ρόλο ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ το οποίο έχει συρρικνωθεί κατά 5 μονάδες.

«Για να σταματήσει η αύξηση του δημοσίου χρέους, πρέπει να υπάρχει πρωτογενές πλεόνασμα στον κρατικό προϋπολογισμό τουλάχιστον ίσο με τους τόκους για την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους.»

Επίσης σύμφωνα με ορισμό που έχουμε διατυπώσει παραπάνω, χρήζει σημασίας να τον αποτυπώσουμε στην συνέχεια με βάση πραγματικών - επικυρωμένων αριθμών και ποσοστών της Ελληνικής οικονομίας.

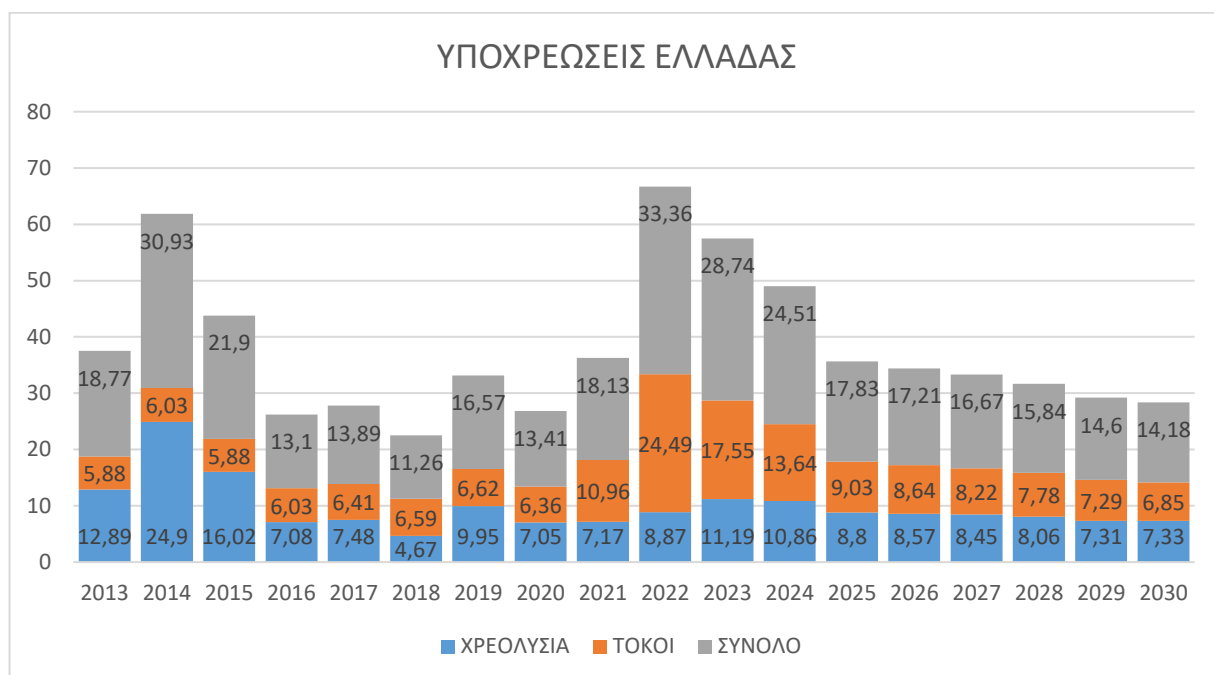
3.Πίνακας αποτελεσμάτων και τόκων:

Έτος	Χρεολύσια	Τόκοι	Πρωτογενές Αποτέλεσμα σε δις €	Πρωτογενές Αποτέλεσμα ως % ΑΕΠ
2013	12,890	5,887	+1,5	+0,8%
2014	24,900	6,03	+0,685	+0,4%
2015	16,02	5,88	1,22	+0,7%
2016	7,08	6,03	+3,16 (έως τώρα)	+1,1%(έως τώρα)
2017	7,48	6,41	-X-	2%(πρόβλεψη)
2018	4,67	6,59	-X-	3,5%(πρόβλεψη)

(Πηγή: IOBE, ΟΛΔΗΧ & Καθημερινή)

*για το 2016 δεν έχουν υπολογισθεί ακόμα η δαπάνη των €616 εκατ. για την εφάπαξ ενίσχυση των συνταξιούχων.

Το 2016 βλέπουμε πως το πρωτογενές πλεόνασμα άγγιξε ένα πολύ ενθαρρυντικό αποτέλεσμα, αυτό όμως συνέβη από την αύξηση των εσοδών (47,94 δις €), μέσω της φοροκαταιγίδας που επιβλήθηκε μέσα στο έτος. Προς το παρόν ο παραπάνω πίνακας είναι εν μέρει ενδεικτικός και όλο αυτό, διότι στην Ελλάδα έχει παραχωρηθεί μια περίοδος χάριτος αποπληρωμής των τόκων της σε 10 έτη, δηλαδή το 2021. Φυσικά όμως από το 2014 αρχίσαμε να αποπληρώνουμε μεγάλο μέρος των χρεολυσίων τα οποία αφορούν δάνεια από το ΔΝΤ.

(πηγή: Καθημερινή, Το Βήμα, ΟΔΔΗΧ, ερώτηση βουλευτή ΔΗ.ΜΑ.Ρ προς την ολομέλεια της βουλής)

Να μην ξεχνάμε όμως, πως οι τόκοι θα αποπληρωθούν το 2021 και θα είναι τότε ως πρώτη δόση 10,956 δις € και συνολικά έως το 2024 που θα πρέπει να καλυφθούν «τα καθυστερούμενα» περίπου 45 δις €.

Το χρέος της Ελλάδας ουσιαστικά αποπληρώνεται σε ΔΥΟ διαφορετικά επιτόκια. Το 75% αφορά δάνεια κρατών της ευρωζώνης και του ΕFSF με επιτόκιο Euribor 0,65%, ενώ το υπόλοιπο ποσό που αφορά δάνεια του ΔΝΤ αποπληρώνεται με επιτόκιο SDRs 2,5% το οποίο είναι κυμαινόμενο. Πρωταγωνιστικό ρόλο θα παίξουν λοιπόν τα επιτόκια, αφού είναι κυμαινόμενα. Άρα υπάρχει η πιθανότητα να αυξηθούν και να εκτινάξουν τους τόκους και παράλληλα το Χρέος, καθιστώντας το έτσι ΜΗ ΒΙΩΣΙΜΟ. Άρα, δίχως να έχουμε την υποχρέωση αποπληρωμής τόκων προς το παρόν και με βάση επικυρωμένων αποτελεσμάτων (πρωτογενές πλεόνασμα), το Ελληνικό Δημόσιο Χρέος κρίνεται μέχρι στιγμής και αποδείξεως του αντιθέτου ΒΙΩΣΙΜΟ.

Άξιο αναφοράς είναι ο νέος τρόπος υπολογισμού της βιωσιμότητας του Ελληνικού χρέους από ΔΝΤ και Ευρωζώνη. Το νέο κριτήριο λέει ότι η διευθέτηση του ελληνικού χρέους θα πρέπει να εξασφαλίζει ότι το ετήσιο κόστος

για την εξυπηρέτησή του (τόκοι, κεφάλαιο, νέες ανάγκες χρηματοδότησης) να μην ξεπερνούν το 15% του ΑΕΠ. Με άλλα λόγια, όσο το κόστος αυτό είναι κάτω του 15%, το ελληνικό χρέος θεωρείται βιώσιμο.

Για παράδειγμα:

$$\begin{aligned} & (\text{Τόκοι} + \text{Χρεολυσία 2015}) / \text{ΑΕΠ 2015} * 100 = \\ & (16,02 + 5,88) / 175,69 * 100 = \underline{12,4\%} \end{aligned}$$

Εάν επίσης πάρουμε ως τρέχουσες τιμές υπολογισμού το ΑΕΠ του 2015 και για τα επόμενα έτη, τότε αυτό μας δίνει 13% μέσο όρο περίπου. Ακόμη και με αυτόν τον τρόπο υπολογισμού λοιπόν, το Δημόσιο Χρέος χαρακτηρίζεται ως βιώσιμο.

7.4 Μια άλλη άποψη για την οικονομία:

Σπανίως η Ελλάδα βρέθηκε στο παρελθόν με τόσο σύνθετες προκλήσεις, τόσο απαιτητικές και συχνά αντικρουόμενες, όπως αυτές που αντιμετωπίζουμε σήμερα και αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια: βαθιά ύφεση και ανάγκη νέων μεταρρυθμίσεων.

Όσο η χώρα διέθετε το εθνικό της νόμισμα, τα πράγματα ήταν πιο εύκολα. Λέγαμε το σύνθημα «Κύριοι δυστυχώς επτωχεύσαμεν» και ξανά από την αρχή για την ανοικοδόμηση της οικονομίας ή πιο απλά με μια υποτίμηση του νομίσματος σιγά σιγά θα ανακάμπαμε. Πλέον όμως όντας μέλη μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής αυτό είναι ανέφικτο, διότι θα σημάνει και την εξαφάνιση του κράτους «από προσώπου γης».

Το ερώτημα που γεννάται λοιπόν, είναι αν μπορούμε ή όχι να ανταποκριθούμε στις παραπάνω προκλήσεις αποτελεσματικά. Η απάντηση θα πρέπει να είναι καταφατική, διότι η μια αστοχία θα οδηγήσει στην επόμενη και πάει λέγοντας. Τυχόν αποτυχία της δημοσιονομικής προσαρμογής του 3^{ου} Μνημονίου θα οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη ύφεση, αφού κανείς δεν θα εμπιστεύεται την χώρα για να επενδύσει είτε πρόκειται για αλλοδαπό επενδυτή είτε για ημεδαπό. Η Ευρώπη με τη σειρά της θα μας εντάξει στην κατηγορία των καθ' ἑξίν αποτυχημένων χωρών, με οδυνηρές επιπτώσεις στην οικονομική στήριξη των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.

Η άποψη μου είναι πως με την λεγόμενη «θεωρία των κρίσεων», σύμφωνα με την οποία, ένα ισχυρό σοκ στην οικονομία μπορεί να κινητοποιήσει την ανάληψη πρωτοβουλιών για ραγδαίες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις.

7.4.1 Ο ρόλος της κυβέρνησης:

Σε μια σύγχρονη χώρα, η οποία επιθυμεί να συμπλεύσει με τους ταχύτατους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας, με σκοπό την εξυγίανση της, νοείτε πρώτον πως η εμβέλεια της κυβέρνησής της θα πρέπει να είναι περιορισμένη. Η βασική

της λειτουργία θα πρέπει να προστατεύει την ελευθερία του ιδιωτικού τομέα και όχι του δημοσίου με σκοπό να προάγεται η ανάπτυξη και η διεύρυνση της οικονομίας μέσω επενδύσεων. Πιο απλά και κατανοητά: «το κράτος θα πρέπει να έχει τον ρόλο του διαιτητή», καθορίζοντας και ρυθμίζοντας την εφαρμογή των κανόνων του οικονομικού παιχνιδιού. Σε αντίθετη περίπτωση το κράτος δημιουργεί δημόσια μονοπώλια, τα οποία λειτουργούν ως τροχοπέδη κάθε είδους ανάπτυξης. Φυσικά τα μνημόνια έχουν προάγει αυτό το μοτίβο, μεταστροφής ρολού του κράτους αλλά με λιγιστά αποτελέσματα.

Μια δεύτερη γενική αρχή είναι πως, η κυβερνητική εξουσία πρέπει να είναι αποκεντρωμένη. Αν πρόκειται η κυβέρνηση να ασκεί εξουσία, καλύτερα αυτό να πράττεται από τον δήμο, την τοπική αυτοδιοίκηση ή την περιφέρεια. Αν δεν μου αρέσει για παράδειγμα αυτό που κάνει η τοπική μου κοινότητα για την αποχέτευση, στα σχολεία, κτηματολόγιο, θα μετακομίσω σε μια άλλη. Δεν μπορώ όμως να μετακομίσω εύκολα σε μια άλλη χώρα για κάτι που δεν μου αρέσει στις δράσεις της γενικής κυβέρνησης. Έτσι προάγεται η ανταγωνιστικότητα αναδεικνύοντας σε ποιον τομέα μπορεί να επενδύσει και να αναπτυχθεί κάθε περιοχή. Ακόμη κάθε περιφέρεια, δήμος, νομός κλπ., ατομικά μπορούν καλύτερα να συμμορφώσουν τα δημόσια οικονομικά τους, γνωρίζοντας καλύτερα τις ανάγκες τους. Στη συνέχεια το κεντρικό κράτος με θεσμικό ρόλο, μπορεί κάλλιστα να παίρνει καίριες αποφάσεις με σκοπό τις επενδύσεις, πρωτογενείς δαπάνες και τις δαπάνες εξυπηρέτησης του ενοποιημένου χρέους ως γενική κυβέρνηση πλέον κλπ. Εν ολίγοις θέλουμε το κράτος «Μητέρα» εταιρία με δεσπόζουσα επιρροή στις αυτοδιοικήσεις.

Προτάσεις μεταρρυθμίσεων:

7.4.2 Αποκρατικοποιήσεις:

Οι αποκρατικοποιήσεις αποτελούν μια από τις ελάχιστες διαθέσιμες πολιτικές που μπορούν όχι μόνο να φέρουν έσοδα, αλλά και να επανεκινήσουν την οικονομία. Και στα τρία Προγράμματα της Ελλάδας αποτελούν κύρια παράμετρο τους, αλλά προωθούνται με ρυθμούς «χελώνας». Να θυμηθούμε πως κατά το πρώτο Πρόγραμμα προβλέπονταν έσοδα 50 δις €, πράγμα που δε συνέβη ποτέ. Η μακρά αδράνεια όμως που επιδείχθηκε τα τελευταία χρόνια έχει οδηγήσει σε διακοπή της επικοινωνίας μεταξύ των αρχών και επενδυτικών ομάδων που ενδιαφέρονται για αγορά κρατικής περιουσίας. Επίσης οι κεφαλαιαγορές είναι αρκετά πεσμένες και ιδιαίτερα στη χώρα μας. Οι τιμές εισηγμένων ΔΕΚΟ στο χρηματιστήριο βρίσκονται στο 1/3 της ιστορικής τους πορείας που είχαν καταγράψει τα τελευταία χρόνια. Όλο αυτό δημιουργεί περισσότερο αρνητική θέση – ζημιά.

Μέσα στο 2017, εάν πραγματοποιηθούν οι προγραμματισμένες αποκρατικοποιήσεις μέσω του ΤΑΙΠΕΔ, η χώρα θα βάλει στα ταμεία της 2,59 δις €. Αυτά θα προέλθουν κυρίως από πώληση τη ΤΡΑΙΝΟΣΕ, περιφερικών αεροδρομίων, πώληση του 67% ΟΛΠ και ΟΛΘ, ΟΠΑΠ κλπ.

Βλέπουμε πως δημόσιες επιχειρήσεις όπως η ΤΡΑΙΝΟΣΕ τόσα χρόνια δημιουργούσαν δυο προβλήματα. Πρώτον απέφεραν τεράστιες ζημιές, συμβάλλοντας στα κρατικά ελλείματα αλλά και δημιουργούσαν δημόσια μονοπώλια τα οποία απέκοπταν την δημιουργία ανάπτυξης, νέων θέσεων εργασίας κλπ. Όσον αφορά περιφερειακά αεροδρόμια, ΟΛΠ και ΟΛΘ, είναι ανεκτή έως ενός σημείου η καθυστέρηση εκποίησής τους διότι τα αεροδρόμια κυρίως αποτελούν στρατηγικής σημασίας σημεία σε μια χώρα, στο κομμάτι της άμυνας.

Ας πάρουμε για παράδειγμα επιτυχημένης αποκρατικοποίησης την ΔΕΗ. Την περίοδο 2001-2003 είχε διαθέσει το 50% των μετοχών της, πράγμα που άλλαξε τον χαρακτήρα της, κάνοντάς τη πιο κερδοφόρα, πιο ανταγωνιστική και ίσως μια από τις καλύτερες επιχειρήσεις ενέργειας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Τώρα πέραν των εσόδων που θα έχει το κράτος, στο Κεφάλαιο 4, αναφέραμε τον τεράστιο αριθμό εργαζομένων στις ΔΕΚΟ. Συγκεκριμένα μέχρι και το 2010, ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων ανερχόταν σε 768.000. τι θέλουμε να πούμε με αυτή τη νύξη? Ο δημόσιος τομέας δεν παράγει πλούτο. Αυτό δικαιολογείται ως εξής:

Προσλαμβάνεται ο κ. Χρήστος στο δημόσιο, με 100% κρατήσεις, και μισθό 1 δις το μήνα. Στις 25 του μήνα το ταμείο έχει μέσα 0 ευρώ. Στις 26 πληρώνεται ο μισθός του Χρήστου, 1 δις, και κρατήσεις είναι το σύνολό του. Στο τέλος της μέρας στις 26 του μήνα, το δημόσιο ταμείο πάλι θα έχει 0 ευρώ μέσα, παρά το γεγονός πως θα έχει δώσει μισθό 1 δις στο Χρήστο, και θα έχει κρατήσεις 1 δις επίσης. Συμπέρασμα: Οι φόροι των δημοσίων υπαλλήλων δεν είναι πραγματικό χρήμα, αλλά μόνον λογιστικές εγγραφές, και επί της ουσίας αποτελούν έκπτωση που παίρνει το δημόσιο στις αμοιβές τους. Οι μισθοί τους προέρχονται από τους φόρους της παραγωγικής οικονομίας. Όταν θα πεθάνει τελείως η παραγωγική οικονομία, λίαν συντόμως, και οι φόροι της θα είναι 0 ευρώ, τότε το δημόσιο θα πληρώνει τους υπαλλήλους του με νόμισμα φωτοτυπικού, μηδενικής αξίας. Επαναλαμβάνω λοιπόν: πλούτο παράγει ΜΟΝΟΝ η παραγωγική οικονομία. Ο δημόσιος τομέας ΔΕΝ καταναλώνει τα λεφτά της παραγωγικής οικονομίας, ΜΟΝΟΝ όταν δανείζεται, οπότε καταναλώνει τα λεφτά των δανειστών του. Το δημόσιο έχει πάγια ενεργητικά στοιχεία. Αυτά ΔΕΝ παράγουν πλούτο. Μόνον καταναλώνουν.

7.4.3 Άνοιγμα κλειστών επαγγελματιών:

Μια ελεύθερη χώρα, η οποία προσπαθεί να προάγει τα τελευταία χρόνια την ελεύθερη αγορά, δεν γίνεται να έχει περιορισμούς στις άδειες ασκήσεως επαγγέλματος. Αυτό πρόκειται για ακόμη ένα μέτρο του 1^{ου} κιόλας Μνημονίου το οποίο έμεινε στάσιμο λόγω της αντίδρασης των συνδικάτων και σιγά σιγά μπήκε στο συρτάρι.

Το άνοιγμα πολλών επαγγελμάτων έχει ως στόχο να ωφελήσει την οικονομία σε βάθος χρόνου στον ανταγωνισμό αλλά και στην αύξηση των κρατικών εσόδων. Όσο αφορά το κομμάτι των εσόδων ας το σκεφτούμε απλά: τι αποδίδει περισσότερα έσοδα μέσω εισφορών π.χ στο ταμείο? Ένας πιστοποιημένος δικηγόρος ή 10 χωρίς καν πτυχίο με εισφορές της τάξεως αυτής? Φυσικά οι δέκα.

Κλειστά επαγγέλματα σημαίνει και μονοπωλιακή οικονομία. Ουσιαστικά μονοπώλιο νοείται η απουσία εναλλακτικών και έτσι εμποδίζει την πραγματική ελευθερία της ανταλλαγής χρήματος. Στην πράξη συχνά, αν όχι κατά κανόνα, το μονοπώλιο ανάκυπτε από την κυβερνητική υποστήριξη ή από δόλιες συμφωνίες μεταξύ ατόμων. Στην προκειμένη περίπτωση των κλειστών επαγγελμάτων δημιουργείτε ιδιωτικό μονοπώλιο το οποίο ανακόπτει τη διεύρυνση της οικονομίας και επίσης κατανέμει άνισα το χρήμα. Ας θυμηθούμε για παράδειγμα μια άδεια επαγγελματικού φορτηγού Δ.Χ, κόστιζε πριν από το 2013 όπου απελευθερώθηκε το επάγγελμα, από 70.000 έως και 200.000 €. Αυτό δεν μου φαίνεται και πολύ φιλελεύθερο και εκσυγχρονιστικό. Φυσικά με την απελευθέρωση των αδειών είδαμε μεγάλη άνθηση των χερσαίων εμπορευματικών μεταφορών με δημιουργία νέων εταιριών μεταφορών, επαναπατρισμό πολλών ελληνικών φορτηγών Δ.Χ με βουλγάρικες πινακίδες κλπ.

Έθεσα ως παράδειγμα στο συγκεκριμένο θέμα την άδεια φορτηγών Δ.Χ, επειδή είναι το πιο πρόσφατο επάγγελμα που απελευθερώθηκε (2013). Το ίδιο φυσικά ισχύει αν το καλοσκεφτούμε σε όλα τα κλειστά επαγγέλματα. Άρα το μόνο που θα φέρει ανάπτυξη είναι να αρθούν οι περιορισμοί τους.

7.4.4 Φορολογική μεταρρύθμιση:

Το φορολογικό σύστημα φυσικά και δεν μπορεί να λύσει όλα τα προβλήματα της οικονομίας, είναι όμως αναμφισβήτητα ένα μέτρο ορθής διανομής του πλούτου από το κράτος ή «μπορεί και όχι». Παλαιότερα η φορολογία είχε χρησιμοποιηθεί επανειλημμένος για την προώθηση της ανάπτυξης, της απασχόλησης, της κοινωνικής δικαιοσύνης, ως μέσω επιδοματικής πολιτικής κ.α.

Το αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η δημιουργία ενός πολύπλοκου και δυσνόητου, δύσκολου στην εφαρμογή συστήματος, με τεράστιο κόστος διαχείρισης και κύριο χαρακτηριστικό την αστοχία είσπραξης των απαιτήσεων του.

Η φορολογία φυσικά και αποτελεί μέτρο οικονομικής μεγέθυνσης της οικονομίας και προσέλκυσης νέων επενδύσεων, είτε αφορά κεφάλαια από την αλλοδαπή είτε από το εσωτερικό της χώρας. Ένα σταθερό και ευέλικτο φορολογικό σύστημα δεν χωρά αμφιβολία να μην κινήσει το ενδιαφέρον για παράδειγμα ενός Κινέζου επενδυτή. Όταν όμως τα πράγματα βαίνουν στο άκρον άωτον και κάθε χρονιά έχουμε και μια νέα μεταρρύθμιση του φορολογικού, ή πιο απλά πέρσι είχαμε π.χ 19% ΦΠΑ, φέτος 21%, του χρόνου 23%, σε δυο χρόνια

24% σε 3-4 χρόνια πόσο? Δεν υπάρχει περίπτωση να επενδύσει κάποιος σε ένα τέτοιο ανισόρροπο περιβάλλον. Όταν θα ξεκινήσει ο ενδιαφερόμενος την πρόβλεψη της επένδυσης θα πει «με 24% ΦΠΑ για την επιχείρηση και 45% για τα κέρδη της εταιρείας (έστω ότι είναι ΑΕ) και φορολογηθεί και σαν μέτοχος ένα 57,5% μας μένουν X χρήματα στην τσέπη, ok. Αν όμως αλλάξουν πάλι όλοι οι συντελεστές τι κάνουμε?». Άρα γι' αυτό βλέπουμε μεγάλη κινητικότητα σε γειτονικές χώρες με ευνοϊκά και σταθερά φορολογικά καθεστάτα όπως Κύπρος, Βουλγαρία και Τουρκία.

Έχουν θεσπιστεί 3.450 νόμοι με φορολογικές διατάξεις, εκ των οποίων οι 250 αμιγώς φορολογικοί, 11.000 υπουργικές αποφάσεις και αμέτρητες εγκύκλιοι τα τελευταία 40 έτη. 23 νέοι φόροι και έκτακτες εισφορές στα χρόνια των μνημονίων, ενώ από το 2008 και μετά οι φορολογικοί συντελεστές αλλάζουν κάθε χρόνο. Δεν το λες και σταθερό φορολογικό περιβάλλον αυτό.

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με σοβαρά προβλήματα φοροδιαφυγής, τα οποία τα Μνημόνια δεν κατάφεραν να λύσουν. Επίσης μια γενική παραδοχή και αποτελεί λάθος των Προγραμμάτων κατά εμένα, είναι ότι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές που έχουν επιβάλει τα προγράμματα δεν αποδίδουν τα αναμενόμενα έσοδα. Όλο αυτό έχει αποδειχθεί με την καμπύλη Laffer, εγώ όμως προτιμώ ένα πιο πεζό παράδειγμα που είναι σίγουρα και πιο αποτελεσματικό: Ας σκεφτούμε ένα πελάτη που έστω καταβάλει 1000 ευρώ αμοιβή για τις υπηρεσίες του σε έναν δικηγόρο. Αυτός με την σειρά του για να του κόψει απόδειξη, ο πελάτης πρέπει να του δώσει άλλα 240€ (24% ΦΠΑ), ποσό ιδιαίτερα μεγάλο, έτσι συνήθως από αποφεύγει ο πελάτης να ζητά απόδειξη. Το κράτος έτσι έχασε 240 € και άλλα 450€ από το φόρο εισοδήματος 690 € το σύνολο. Ας υποθέσουμε όμως τώρα ότι ο ΦΠΑ ήταν 4%, ο πελάτης τότε θα ήθελε σίγουρα απόδειξη, για να δει κιόλας τον δικηγόρο να συμμετέχει κι αυτός στα κοινά βάρη. Άρα σ' αυτή την περίπτωση θα πάρει 490 € αθροιστικά. Καλύτερα από το τίποτα θαρρώ.

Εξέλιξη φορολογικών εσόδων κατά τα χρόνια των Μνημονίων											
Έτος					Φόρος εισοδήματος						
	Άμεσοι φόροι	Έμμεσοι φόροι	Σύνολο σε δις	Σύνολο ως % ΑΕΠ	Φυσικά πρόσωπα	Νομικά πρόσωπα	Φόροι στη περιουσία	ΦΠΑ	Φόροι κατανάλωσης	Τέλη κυκλοφορίας	
2009	21,43	28,29	49,72	32,8 %	10,84	3,81	526	16,58	9,56	1,04	
2010	20,22	31,04	51,26	34,1 %	9,39	3,16	487	17,37	11,82	1,59	
2011	20,31	28,63	48,95	36%	8,28	2,76	1,17	16,88	10,13	1,11	
2012	21,09	26,08	47,17	38,4 %	9,97	1,71	2,85	14,95	9,62	1,305	
2013	20,05	24,55	44,61	38,2 %	7,97	1,68	2,99	13,85	8,99	1,18	
2014	20,66	23,77	44,24	38,9 %	7,84	2,65	3,47	13,61	8,7	1,11	
2015	19,1	24,05	43,16 2	39,5 %	7,9	2,66	2,84	13,89	8,87	1,06	
Μεταβολή	-1,21	-6,983	-8,1	-6,7%	-1,49	-499	2,36	-3,47	-2,94	-523	

(πηγή: Ιδιοεργασία, Eurostat)

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα και φυσικά όπως αναφέρω παραπάνω το πρόβλημα, δεν είναι ότι μειώνονται τα έσοδα, αλλά ούτε κιάλας αυξάνονται. Μήπως να σκεφτούμε σημαντικά μια μεταρρύθμιση ευνοϊκότερων φορολογικών συντελεστών, για να δούμε καλύτερα ποσοστά? Η απάντηση θα πρέπει να είναι καταφατική.

7.5 Θα βγει η Ελλάδα από το Ευρώ?

Την αβεβαιότητα της ελληνικής κοινωνίας πυροδοτεί πλέον όχι μόνο το φάσμα της ύφεσης, ανεργίας και υπερφορολόγησης αλλά και ένας φόβος για ενδεχόμενη έξοδο από τη ζώνη του Ευρώ. Ένας λόγος που φθάσαμε στα Capital Control είναι αδιαμφισβήτητα αυτός. Ο φόβος αυτός άλλοτε προβάλετε ως απειλή, αν δεν συμμορφωθούμε στις υποδείξεις του μνημονίου και άλλοτε ως σωτηρία από τους υπερασπιστές της Δραχμής.

Ας δούμε συνοπτικά όμως τι θα μπορούσε να συμβεί, αν πραγματοποιηθεί αυτό το τρομακτικό σενάριο:

Όπως και σε άλλες νομισματικές καταρρεύσεις, θα προηγηθεί χρεοκοπία του κράτους, που θα ξεκινήσει με στάση πληρωμών για εξόφληση ομολόγων που έχει δανειστεί. Στην επόμενη φάση, το κράτος θα βρεθεί χωρίς χρήματα για να

εκπληρώσει βασικές λειτουργικές ανάγκες και σίγουρα θα επιβάλει αναστολή μισθών και συντάξεων. Αργότερα θα αναγκαστεί να διακόψει ζωτικές λειτουργίες πολλών τομέων, γιατί θα σταματήσει η τροφοδοσία που αγοράζονται με αντικαταβολή ή εισάγονται.

Η τρίτη φάση της χρεοκοπίας, συνάδει άρρητα με την έξοδο από το κοινό νόμισμα. Αυτό έχει ως αντίκρισμα:

Κανένας δανειστής δεν θα μας ξεχάσει. Όπως είχε πει ο Β. Φραγκλίνος, «Οι πιστωτές έχουν καλύτερη μνήμη από τους οφειλέτες». Εδώ ξεκινάει ένας φαύλος κύκλος κυρώσεων από διεθνή δικαστήρια, «εμπάργκο» στο εμπόριο κλπ.

Δεν θα γίνει καμία επιστροφή στη δραχμή του 2000, αλλά σε ένα άλλο νόμισμα με νέα ονομασία. Μόλις σχεδιαστεί αυτό, θα γίνει και άμεση υποτίμηση του 30%-50%, κυρίως για να καλυφθεί η ανταγωνιστικότητα με τη Γερμανία (αυτό πιθανών συνδέεται με την απόδοση των Spread). Το θέμα όμως είναι, αν θα είναι βιώσιμη η συναλλαγματική ισοτιμία που θα κλειδώσει. Στην περίπτωση που δεν κρίνεται βιώσιμη συζητάμε λοιπόν για νέα υποτίμηση. Εδώ λοιπόν φθάνουμε στο φαινόμενο της συναλλαγματικής υπερκόντησης, όπως αναφέρει ο Ν. Χριστοδουλάκης στο βιβλίο του «Σώζεται ο Τιτανικός?». Τελικά αυτή η νέα δραχμή θα είναι τόσο φθηνή που μπορεί να ξεπεράσει και της 500 δρχ το 1 Ευρώ. Ανάλογο φαινόμενο αν ανατρέξουμε στο παρελθόν είχε συμβεί όταν εισήχθη η νέα δραχμή το 1945, με σταθερή ισοτιμία στη χρυσή λίρα. Αμέσως αποθησαυρίστηκαν όλες οι Λίρες. Οι αρχές αναγκάστηκαν να καταργήσουν τη Νέα Δραχμή και να εισάγουν ξανά άλλο νόμισμα, τη νεότερη δραχμή, σε χαμηλότερη αξία, δέκα περίπου φορές πιο υποτιμημένη.

Ο πληθωρισμός που είναι άρρητα συνδεδεμένος με την αξία του νομίσματος, με τις διαδοχικές υποτιμήσεις, θα φτάσει τουλάχιστον 30% με 50%. Από την άλλη τα ασφαλιστικά ταμεία που κατέχουν ομόλογα σε ευρώ, θα δεχθούν κούρεμα, τώρα το πόσο θα είναι αυτό, άγνωστο. Επίσης οι μισθοί του ιδιωτικού τομέα θα χάσουν την αξία τους αναλογικά με την υποτίμηση του νομίσματος. Οι μόνες επιχειρήσεις που μπορεί να σωθούν είναι όσες εξάγουν, αλλά και πάλι το κέρδος τους δεν θα είναι το ανάλογο, αφού θα αγοράζουν τα προϊόντα τους για «ψίχουλα».

Το χρέος τώρα, όχι μόνο δεν θα εκλείψει αλλά θα διπλασιαστεί. Αυτό εξαρτάται φυσικά από την ισοτιμία. Αν για παράδειγμα 500 δρχ = 1 €, τότε το χρέος που τώρα ανέρχεται σε 311,6 δις €, θα γίνει 155,8 τρις δρχ, αδύνατον να καλυφθεί αυτό. Αν μετρήσουμε και τους τόκους εξυπηρέτησης του που σίγουρα θα διπλασιαστούν, το πράγμα ξεφεύγει εντελώς.

Ως προς το συμπέρασμα τώρα αυτού του θέματος είναι, ποιος θα ζημιωθεί και ποιος θα ωφεληθεί αν η Ελλάδα θελήσει να βγει από το Ευρώ. Το μόνο σίγουρο είναι πως θα χάσουμε εμείς. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να επικαλούμαστε την περίπτωση της Αργεντινής σ' αυτό το θέμα. Αυτή ήταν μια εντελώς διαφορετική περίπτωση συνδεδεμένου νομίσματος με το δολάριο, όχι κοινού.

Επίσης αυτού του είδους η χρεοκοπία και η υποτίμηση νομίσματος, είναι διαφορετική από το να είχαμε εθνικό νόμισμα. Καμία σχέση με λίγα λόγια, άλλοι παράμετροι και άλλη περίπτωση, εκεί ναι, θα ήταν θετικό μέτρο αντιμετώπισης της παρούσας κατάστασης.

Επίλογος

Ήρθε η ώρα, «να πέσει η αυλαία» αυτής της εργασίας. Όταν το 2008 έσκασε η βόμβα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης κανείς δεν πίστευε τον αντίκτυπο που θα είχε στην Ελληνική οικονομία. Ή ακόμη καλύτερα όταν εκδίδονταν τα πρώτα βιβλία το 2011 σχετικά με την ελληνική κρίση και το Μνημόνιο, σίγουρα κανείς από αυτούς τους συγγραφείς δεν περίμενε πως θα φτάναμε στην σημερινή κατάσταση.

Με το πέρας αυτής της εργασίας είδαμε πως το άθροισμα πολλών μηδενικών είναι ένας επικίνδυνος αριθμός και φυσικά αναφέρομαι στην συσσώρευση των ελλειμάτων και του δυσβάσταχτου δημοσίου χρέους. Εφτά χρόνια μετρά η εφαρμογή του 1^{ου} Μνημονίου και η ελληνική οικονομία δεν έχει ακόμη σταθεροποιήσει το δημόσιο χρέος, παρά τις οριζόντιες περικοπές και απέτυχε να αυξήσει τα έσοδα, ενάντια της μεγάλης αύξηση φόρων σε όσους ήδη τους πλήρωναν. Αντιμετωπίζουμε εδώ και επτά έτη, ιστορίες οικονομικού τρόμου για έξοδο της Ελλάδας από το Ευρώ, αλλά ίσως και διάλυσής του.

Η εργασία απαντά αναλυτικά και εμπειριστατωμένα, στο πως δημιουργήθηκε το χρέος, πως έγινε εκρηκτικό, αλλά και πως με μια πιο εναλλακτική και ευέλικτη πολιτική μπορεί να αντιμετωπιστεί. Αυτό που αποκομίζουμε είναι σίγουρα πως όταν η οικονομία συγκρούεται με την πολιτική, το αποτέλεσμα συνήθως δεν είναι ευχάριστο, αυτό έχει πλήρη αντίκρισμα στις δεκαετίες 1980-2010 που εξετάσαμε, οι καλές εποχές οδηγούν σε κακές πολιτικές με λίγα λόγια.

Έχω αναφερθεί πολλάκις και θα το ξανακάνω για μια τελευταία φορά, στην αποτυχία του ενιαίου νομίσματος, ΕΥΡΩ. Αρχικά θα καταθέσω ένα παράδειγμα που σίγουρα όλοι οι σύγχρονοι λογιστές απαιτείται να το καταλάβουν: Το Ευρώ και την σύσταση του, μπορούμε κάλλιστα να την παρομοιάσουμε με το «στήσιμο ενός προγράμματος ERP», εάν δεν στηθεί από την αρχή καλά ή μάλλον αν δεν μπουν τα κατάλληλα κριτήρια και βάσεις, οι παράμετροι του προγράμματος πάντα θα «μπάζουν», αυτό ακριβώς έχει συμβεί τώρα και με το Ευρώ».

Πολλοί ήταν αυτοί οι οποίοι είχαν προβλέψει την επερχόμενη κρίση της ευρωζώνης. Η **Μάργκαρετ Θάτσερ** το **1990** είχε δηλώσει: «το ενιαίο νόμισμα δεν θα μπορούσε να φιλοξενήσει τις πιο αδύναμες οικονομίες(π.χ Ελλάδα)». Επίσης, το **2001 ο οικονομολόγος W. Mosler** ανέμενε την ανάδυση ελαττωμάτων στην ευρωζώνη και ανέφερε πως η πολιτική της δομή (διαφορετικοί λαοί, κουλτούρα, κλπ.) δεν επιτρέπει στα επιμέρους κράτη-μέλη να διαχειριστούν μια οικονομική κρίση λόγω της νομισματικής ένωσης. Ακόμη και ο εμπνευστής του ευρώ Ρόμπερτ Μαντέλ, είχε κρούσει τον κώδωνα πως η μη ενιαία πολιτική στον χώρο της Ευρωζώνης, θα σημάνει και την αποτυχία της.

Ολοκληρώνοντας λοιπόν την εργασία αυτή φτάνουμε την εξής εύλογη απορία, το μέλλον πιθανόν να επιφυλάσσει για την ελληνική οικονομία ένα τέταρτο

πρόγραμμα ή ένα επιτυχημένο τρίτο πρόγραμμα? Κανείς δεν έχει σίγουρη απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα. Αν δεν γίνει στροφή 180° την δημοσιονομική πολιτική που έχει χαράξει τόσα χρόνια η χώρα το 4^ο Μνημόνιο φαντάζει βέβαιο. Μόνο η ανάπτυξη, η σκληρές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και η επένδυση σε νέες τεχνολογίες μπορούν να σώσουν την κατάσταση.

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να κλείσω την εργασία και να μην κουράσω επιπλέον τους αναγνώστες αυτής. Πιστεύω ακόμη, πως το καράβι σώζεται, απλώς το μόνο που χρειάζεται είναι μια σωστή χάραξη πορείας για να μην συγκρουστεί με ένα επιπλέον παγόβουνο (ύφεση). Όπως έλεγε και ο Πυθαγόρας «Πάντα κατ' αριθμόν γίνονται», δηλαδή τα πάντα γίνονται σύμφωνα με τους αριθμούς. Ας τους αλλάξουμε λοιπόν στο χέρι μας είναι. Το μόνο που θα πω και θα σας αφήσω είναι μια παραλλαγή του τίτλου, του εθνικού ύμνου της Αγγλίας: «*GOD SAVE THE GREECE*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Για την παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε η εξής βιβλιογραφία:

ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Ι.Ο.Β.Ε.) Ν. Τάτσος Εκδόσεις Παπαζήση 2001

Βαβούρας,Σ.Ιωάννης(1993) «*Δημόσιο χρέος, θεωρία και Ελληνική εμπειρία*». Εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα

Eurostat. Government finance statistics

Εισηγητικές εκθέσεις προϋπολογισμών οικονομικών ετών 1980 - 2012.

Εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος 1980-2012

«Παγκόσμιος Μινώταυρος» Βαρουφάκης Γιάννης Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη

«Θεωρία Παιγνίων» Βαρουφάκης Γιάννης Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη

«65 ερωτήσεις και 65 απαντήσεις για το χρέος, το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα» Damien Millet/Eric Toussaint Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

«ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» Milton Friedman Εκδόσεις Παπαδόπουλος, Νοέμβριος 2012

«ΣΩΖΕΤΑΙ Ο ΤΙΤΑΝΙΚΟΣ» Νίκος Χριστοδουλάκης Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, 2011

«Το "επαχθές" χρέος της Ελλάδας» ΙΑΣΣΩΝ ΜΑΝΩΛΛΟΠΟΥΠΟΥΛΟΣ Εκδόσεις Μελανί 2012

«ΤΡΟΙΚΑ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ» ΜΙΧΑΛΗΣ ΙΓΝΑΤΙΟΥ Εκδόσεις Λιβάνη 2015

Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016(Αθήνα, Οκτώβριος 2012)

Google: Wikipedia(Ελληνική Κρίση Χρέους 2010-2014,Ιστορία της Οικονομίας στην Ελλάδα)

Κυριά Πηγή αποτελούν επίσης άρθρα της ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Άλκης (2011), «Οι πτωχεύσεις του Ελληνικού κράτους από το 1821 έως σήμερα»

στο [http:// www.iskra.gr/index.php?option](http://www.iskra.gr/index.php?option)

ΜΕΛΑΣ Κώστας (2011), «Γενική Επισκόπηση Δανεισμού και Δημοσίου Χρέους της Ελλάδος 1824-2010» στο www.el.scribd.com/doc/56830527

Όλα τα μνημόνια με τα μέτρα και τις επιστολές τους, <http://www.eter.gr>